

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 1 / 159

TANAP
TRANS ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ

**TANAP Yer Üstü Tesisleri için
Yeniden Yerleşim Planı
Final**

[illegible]

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 4 / 159

İçindekiler Tablosu

Kısaltmalar	7
Sözlük	9
Yönetici Özeti	12
1 GİRİŞ	17
Projenin Tanımı	18
Projeden Etkilenen Alan ve Proje Nüfus Bilgileri	21
Arazi Edinimine ilişkin Sorumluluklar	22
Yeniden Yerleşim Planının (YYEP) Hedefleri	22
YYEP'nin Kapsamı	22
2 POLİTİKANIN TEMEL ÇERÇEVESİ	24
Giriş.....	24
Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanun	24
Kamulaştırmaya ilişkin Yasal Çerçeve - Bölüm I - Genel.....	26
Kamulaştırma Prosedürü için Yasal Çerçeve Bölüm II - İstisnalar	27
Dünya Bankası 4.12 sayılı Operasyonel Politika	28
Hak Sahipliği Matrisi.....	35
3 ARAZİ EDİNİM SÜRECİ	43
Genel Bakış	43
Arazi Edinimi Hazırlık Çalışmaları	44
Arazinin Teslim Edilmesi ve Araziye Giriş	52
Arazi Edinim Sürecindeki Güncel Gelişmeler.....	53
4 SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER	57
Giriş.....	57
Yöntem	57
Hanelerin Sosyo-Ekonomik Profili	58
Arazi ve Taşınmazlar.....	64
Tarım.....	68
Hayvan Yetiştiriciliği	69

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 5 / 159

Geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması ve Tazminat Ödemeleri	70
Önemli sosyo-ekonomik göstergeler.....	71
Paydaşlarla İstişareler.....	71
Hassas Gruplar.....	75
Projeyle ilgili Etki Algısı	80
PEİ'lere Önerilen Etki Azaltıcı Önlemler	81
Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Programı.....	82
Kümülatif Etkiler	84
Etkilerin ve Etkileri Hafifletme Yöntemlerinin Özeti.....	88
5 KURUMSAL VE UYGULAMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER	91
Kurumsal Düzenlemeler	91
Arazi Edinimine ilişkin Roller ve Sorumluluklar	91
İzleme ve Değerlendirme	92
Şikayet Mekanizması	94
YYEP Bütçesi	99
YYEP Uygulama Planı	99
YÜT YYEP'nin Halkla Paylaşılması – İstişare Edilmesi	102
İstişarelerin Sonuçları ve sonuçların Nihai YYEP'ye dahil edilmesi.....	105
İstişarelerin Sonuçları ve Toplantı Tutanakları	105
EKLER.....	107
EK 1. GİRİŞ BÖLÜMÜ TAMAMLAYICI EK BİLGİLER	108
Ardahan	112
Erzurum	114
Sivas.....	115
Kırşehir.....	115
Eskişehir.....	116
Çanakkale	117
Edirne	118
Tekirdağ.....	118
Ek 2 - Arazi Edinimine ilişkin Ana Kanunlar	120

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 6 / 159

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	120
Kamulaştırma Kanunu No. 2942.....	123
EK 3. ARAZI DEĞERLEME PROSEDURU	131
GENEL	131
AÇIKLAMA.....	133
Ek 4. Metodoloji ve Sosyo-Ekonomik Veriler	137
Metodoloji.....	137
Saha çalışması.....	138
Nüfus Bilgileri Tabloları	146
EK. 5 BVİ Özelindeki Sosyo-Ekonomik Araştırma Bulguları	153
BVİ Özelindeki Görüşmeler.....	158
EK. 6 YÜT için YYEP bağlamında Arazi ve Geçim Kayıplarının Telafisine İlişkin Bilgilendirme Broşürü	159

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 7 / 159

Kısaltmalar

ADNKS - Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKB - Asya Kalkınma Bankası
YÜT - Yer Üstü Tesisleri
BTC Boru Hattı - Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı
BP - Banka Prosedürleri
BOTAŞ - Boru Hatları ile Petrol Taşıma Şirketi
BVI - Blok Vana İstasyonları
TGP – Topluluk Geliştirme Programı
ŞKF - Şikayet Kayıt Formu
Kİ - Kompresör İstasyonları
DSA - Görevlendirilmiş Devlet İdaresi
EBRD – Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
MY - Mühendislik Yüklenicisi
EPDK - Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
EP - Ekvator Prensipleri
EPC - Mühendislik, Tedarik ve İnşaat
ÇSED - Çevre ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ESMP - Çevre ve Sosyal Koşulların Yönetimi Planı
ESS – Çevre ve Sosyal Standart
E&S – Çevre ve Toplum
OGG – Odak Grup Görüşmesi
FON - YYEP Fon Yönetimi
GIS – Coğrafi Bilgi Sistemi
GLAC - Arazi Edinimi ve Tazminatlar Rehberi
GLAD - Arazi Edinim Belgeleri Rehberi
GÖ - Genel Öncelik
HES – Hidroelektrik Santral
HGA - Ev sahibi Hükümet Anlaşması
IFC – Uluslararası Finans İşbirliği
IFI - Uluslararası Finans Kurumu
IGA - Hükümetler arası Anlaşma
IP - Kesişme Noktası
ITE - İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı
LASC - İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisi
AET – Arazi Edinimi ve Tazminat
AHK - Arazi Hakları Kurulu
İ&D– İzleme ve Değerlendirme

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 8 / 159

ETKB- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
ÇŞB- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Öİ- Ölçüm İstasyonları
STK - Sivil Toplum Kuruluşları
OSB - Organize Sanayi Bölgesi
OP - Operasyonel Politika
OSID - Online Paydaş İlişkileri Veri tabanı
PAH – Projeden Etkilenen Hane
PEK - Projeden Etkilenen Kişiler
PEY – Projeden Etkilenen Yerleşimler
HKT - Halkın Katılım Toplantısı
PS - Performans Standardı
YYEP - Yeniden Yerleşim Eylem Planı
İS- İstimlak Sınırı
SÇG - Sosyal-Çevre Grubu
PKP- Paydaş Katılım Planı
SED- Sosyal Etki Değerlendirmesi
KOBİ - Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
SRM – Social Risk Management (Sosyal Risk Yönetimi) Danışmanlık
TAP – Trans-Adriyatik Boru Hattı
TANAP- Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı
TANAP SR - TANAP Sosyal İlişkiler Ekibi
TKB - Türkiye Kalkınma Bakanlığı
TL - Türk Lirası
TYE - TANAP Yönetim Ekibi
TÜİK - Türkiye İstatistik Kurumu
BM - Birleşmiş Milletler
USD - Amerikan Doları
WB - Dünya Bankası

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 9 / 159

Sözlük

Dezavantajlı veya hassas ¹ ifadeleri, projenin etkilerinden olumsuz olarak etkilenmesi daha olası olan tarafları ve/veya projenin getirdiği faydalardan yararlanma becerisi açısından diğerlerine göre daha kısıtlı olan tarafları ifade eder. Aynı zamanda bu kişilerin/grupların, ana istişare sürecine dahil edilmeme olasılıkları/bu sürece tam olarak katılamama olasılıkları daha yüksektir ve bu süreçlere katılabilmeleri için özel önlemler alınması ve/veya destek verilmesi gerekebilir. Burada, yaşlılar ve reşit olmayanlar da dahil olmak üzere yaş ile ilgili hususlar dikkate alınacaktır, aynı zamanda bu kişilerin/grupların ailelerinden, çevrelerinden veya geçinmek için bağlı oldukları diğer kişilerden ayrılmaları gerekebilecek durumlar da buna dahil olacaktır.

Hak Sahipliği ², projeden etkilenen insanlara, yaşadıkları kayıpların niteliğine bağlı olarak, ekonomik ve sosyal anlamda eski düzenlerini sağlamaları amacıyla sunulacak tazminat, gelir kaynaklarının yeniden yapılandırılması, devir konusunda sunulan yardım, gelir ikamesi ve yeniden yerleştirme dahil olmak üzere önlemler serisini ifade eder.

Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzları (ÇSGK) ³, genel ve endüstriye özel Uluslararası En İyi Uygulamalara ilişkin beyanları içeren teknik referans belgeleridir. ÇSGK'lar, yeni tesislerde, mevcut teknolojiyi kullanarak, makul maliyetlerde genel olarak ulaşılabilir olarak değerlendirilen performans seviyelerini ve önlemlerini içerir. Beyanların tamamı için *Dünya Bankası Grubu Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzlarına* bakınız.

Zorla Tahliye ⁴, kişilerin, ailelerin ve/veya toplulukların, ESS5'teki tüm geçerli prosedürler ve ilkeler de dahil olmak üzere, kendilerine uygun yasal koruma ve diğer türde korumalar sunulmadan ve bunlara erişme olanakları olmadan, rızaları dışında, işgal ettikleri evlerinden ve/veya arazilerinden daimi veya geçici olarak uzaklaştırılmalarıdır. İstikraz eden tarafından istimlak hakkının, zorunlu iktisabın veya benzer bir yetkinin kullanılması, ulusal kanunun gereklerine ve ESS5 hükümlerine uygun olması ve kanuni prosedürün temel ilkelerine (yeterli süre önceden bildiri gönderilmesi, şikayetlerin ve itirazların iletilmesi için uygun olanakların sunulması ve gereksiz, oransız veya aşırı güç kullanımından kaçınılması da dahildir) uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi şartıyla zorla tahliye olarak değerlendirilmeyecektir.

Gönülsüz Yeniden Yerleşim ⁵ Projeye ilişkin arazi edinimi veya arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar, fiziki yer değiştirmeye (yeniden yerleştirme, yerleşim alanının kaybedilmesi veya barınma alanlarının kaybedilmesi), ekonomik yer değiştirme (gelir kaybına neden olan veya geçim kaynaklarının kaybına

¹ Bu tanım doğrudan Dünya Bankasının 4 Ağustos 2016 tarihli "Çevre ve Sosyal Yapı, Yatırım Projelerinin Finansmanı için Çevreye ilişkin Standartların ve Sosyal standartların Belirlenmesi" başlıklı yazısından alınmıştır.

² Bu tanım doğrudan aşağıdaki bağlantıdan alınmıştır:

http://www.eib.org/attachments/strategies/environmental_and_social_practices_handbook_en.pdf.

³ Bu tanım doğrudan Dünya Bankasının 4 Ağustos 2016 tarihli "Çevre ve Sosyal Yapı, Yatırım Projelerinin Finansmanı için Çevreye ilişkin Standartların ve Sosyal standartların Belirlenmesi" başlıklı yazısından alınmıştır.

⁴ Adı geçen eser

⁵ Bu tanım doğrudan Dünya Bankasının 4 Ağustos 2016 tarihli "Çevre ve Sosyal Yapı, Yatırım Projelerinin Finansmanı için Çevreye ilişkin Standartların ve Sosyal standartların Belirlenmesi" başlıklı yazısından alınmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 10 / 159

neden olan diğer durumlar da dahil olmak üzere arazi kaybı, varlıklar veya varlıklara erişim) veya her ikisine de neden olabilir. *“Gönülsüz Yeniden Yerleşim”* ifadesi, bu etkilere atıfta bulunur. Projeden etkilenen kişiler veya topluluklar, yer değiştirme ile sonuçlanacak arazi edinimini veya arazinin kullanımına ilişkin kısıtlamaları reddetme hakkına sahip olmadığında yeniden yerleşimin gönüllü olarak yapılmadığı kabul edilir.

Arazi edinimi⁶, projenin amaçları doğrultusunda arazi iktisabına yönelik tüm yöntemleri ifade eder, buna doğrudan satın alma, mülke el koyulması ve irtifak hakkı veya geçiş hakları gibi tüm erişim haklarının alınması dahildir. Arazi edinimi aşağıdakileri de içerebilir: (a) boş veya kullanılmayan arazilerin edinimi, bu bağlamda arazi sahibinin, gelir veya geçim kaynağının söz konusu araziye dayanıyor olup olmaması dikkate alınmaz; (b) kişiler veya hanelerin işgal ettiği veya kullandığı kamu arazilerine yeniden sahip olma yoluyla arazi edinimi ve (c) projenin, arazinin, su altında kalması veya kullanılamaz veya erişilemez hale gelmesine neden olan etkileri sonucu arazi edinimi. "Arazi", mahsuller, yapılar ve arazide yapılan diğer iyileştirmeler ve bağlı su kaynakları gibi arazi üzerindeki veya araziye daimi olarak eklenmiş varlıkları ifade eder.

Geçim kaynağı⁷, kişilerin, ailelerin ve toplulukların, hayatlarını idame ettirmek için başvurdukları yolların hepsidir, örneğin maaşa dayalı gelir, tarım, balıkçılık, yiyecek arama, diğer doğal kaynaklara dayalı geçim kaynakları, küçük ölçekli ticaret ve takas gibi.

Projeden Etkilenen Haneler (PEH) Projeden etkilenen haneleri ifade eder. Saha çalışmaları için anketler, hane seviyesinde yapılır. Bu terim, Projenin yer Üstü Tesislerinden etkilenen haneleri de ifade eder.

Projeden etkilenen kişiler (PEK'ler), gönülsüz yer değiştirmeden etkilenen kişileri ifade eder, buna bir hanenin tüm üyeleri (kadınlar, erkekler, kız çocukları, erkek çocukları ve ayrıca geniş aileler olması durumunda, bir kaç nesilden gelen üyeler); bir işletme sahibi ve çalışanlar; etnik azınlık grubu üyeleri; kiracılar; arazi sahipleri ve ortak çiftçiler; resmi olmayan yerleşimciler (örneğin resmi kaydı olmayanlar); mutlak arazi hakları; resmi olmayan işletmeciler ve çalışanları/yardımcıları dahildir.

Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri (PEH) Projeden etkilenen köyleri ve mahalleleri ifade eder. Büyükşehir Belediyesi Kanunu mart 2014'te yürürlüğe girdikten sonra, Büyükşehir Belediyesine ait köyler, mahallelere dönüştürülmüştür. Bu nedenle Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri ifadesi, Projenin Yer Üstü Tesislerinden etkilenen hem köylere hem de mahallelere atıfta bulunmak üzere kullanılmaktadır.

İkame bedel⁸, varlıkların yerine yenilerini koymak için gerekli tazminatı artı bu işlemde kaynaklanan işlem masraflarını hesaplama yöntemi olarak tanımlanır. Faal piyasalar söz konusu olduğunda ikame bedel, bağımsız ve yetkili gayrimenkul değerlemeyle belirlenen piyasa rayici artı işlem masraflarıdır. Faal piyasaların olmadığı durumlarda, ikame bedel, arazi veya verimli varlıklar için üretim değeri veya

⁶ Adı geçen eser

⁷ Adı geçen eser

⁸ Bu tanım doğrudan Dünya Bankasının 4 Ağustos 2016 tarihli "Çevre ve Sosyal Yapı, Yatırım Projelerinin Finansmanı için Çevreye ilişkin Standartların ve Sosyal standartların Belirlenmesi" başlıklı yazısından alınmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 11 / 159

ikame malzemenin amorti edilmemiş ve yapıların ve diğer sabit varlıkların inşasına ilişkin işçilik değeri artı işlem masraflarının hesaplanması gibi alternatif yollarla belirlenebilir. Fiziki yer değiştirmenin, barınakların kaybedilmesi ile sonuçlandığı durumlarda, ikame bedel en azından, topluluğun minimum kalite ve güvenlik standartlarına göre kabul edilebilir olan bir konut satın alabilecek veya inşa edebilecek kadar olmalıdır. İkame bedelin tespit edilmesine yönelik değerlendirme yöntemi belgelenmeli ve ilgili yeniden yerleşim planlama belgesine dahil edilmelidir. İşlem giderleri arasında idari harcamalar, tescil veya kayıt ücretleri, makul taşınma masrafları ve projeden etkilenen kişiye uygulanan benzer maliyetler yer alır. İkame bedel üzerinden tazminatın belirlenmesini sağlamak için enflasyonun yüksek olduğu proje bölgelerinde veya tazminat oranlarının hesaplanması ile tazminatın ödenmesi arasındaki sürenin uzun olduğu durumlarda planlanan tazminat oranlarının güncellenmesi gerekebilir.

Arazi Kullanımına ilişkin kısıtlamalar ⁹ tarım arazileri, konut alanları, ticari araziler veya diğer arazilerin kullanılması ile bağlantılı, projenin bir parçası olarak doğrudan getirilen ve uygulamaya konan kısıtlamaları veya yasakları ifade eder. Bunlar, yasal olarak belirlenmiş parklara ve korunan alanlara erişimin kısıtlanması, diğer ortak mülkiyetli kaynaklara erişimin kısıtlanması, yardımcı tesislerin bulunduğu yerler veya güvenlik bölgeleri dahilindeki arazilerin kullanımına ilişkin kısıtlamaları içerir.

⁹ Adı geçen eser

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 12 / 159

Yönetici Özeti

a. Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP), Güney Gaz Koridorunun bir parçasıdır ve amacı TAP Projesi ile Azerbaycan doğal gazını, Shah Deniz 2 Gaz Sahasından ve güney Hazar Denizindeki diğer sahalardan Türkiye ve Avrupa'ya taşımaktır. Yer Üstü Tesisler (YÜT) için bu Yeniden Yerleşim Planının amacı, YÜT'lerin arazi edinimi faaliyetlerinden etkilenen Projeden Etkilenen İnsan türlerini belirlemek, bu kişilerin sosyal-ekonomik profili başlangıç verilerini ve beklentilerini ortaya koymak ve YÜT'lere ilişkin ve YÜT'lere olan bağlantı yollarına ilişkin belirli etkileri ve bu etkilerin azaltılmasına yönelik önlemleri tanımlamaktır. Yeniden Yerleşim Planının amacı, Projeden Etkilenen İnsanların yaşam standartlarını yükseltmeye ve gelirlerini arttırmaya yardımcı olmak ve bu kişilerin, arazilerini ve varlıklarını devralmadan önce tazminat ödemesinin yapılmasını sağlamaktır. TANAP projesi için YÜT'ler, 7 kompresör istasyonunu, 4 Ölçüm istasyonunu, 11 Pig Atma ve Alma Tesisini, 49 Blok Vana İstasyonunu (BVI) ve 2 Gaz Çıkış noktasını içerir.

b. Proje için arazi edinimi, herhangi bir fiziki yer değiştirmeye neden olmaz ancak potansiyel ekonomik yer değiştirme sebebiyle Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasını devreye sokar. Bu YÜT RAP'in, mevcut TANAP boru hattı güzergahına ilişkin RAP üzerine hazırlanmış olmasına karşın YÜT RAP özel olarak, Projeden Etkilenen İnsanların daimi arazi kayıplarının yarattığı etkiler üzerine odaklanır, ekonomik yer değiştirme türlerini tanımlar, Gönülsüz yeniden yerleşim ile ilgili Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikası ve ulusal mevzuatlar arasındaki farkları tanımlar, potansiyel olumsuz etkileri minimuma indirmek ve Projenin faydalarını arttırmak için hafifletici önlemler önerir ve Projenin geleceği için izleme yapısını tanımlar.

c. Proje için edinilen toplam arazi 578 parsel üzerinde 263 ha'dır ve hem kamu arazilerinden hem de özel arazilerden oluşur¹⁰. Projeden etkilenen arazinin büyük bir kısmı özel mülktür (yüzde 79'u). Proje kapsamında özel mülk sahipliği olan 458 parsel edinilmiştir ve toplamda 936¹¹ PEK'i (Projeden Etkilenen Kişiler) etkilemiştir.

d. Projenin, YÜT için arazi edinim faaliyetlerinden etkilenen 18 şehir, 50 ilçe ve 67 köy/semtdir (kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, pig istasyonları ve BVI'ler). Bu şehirler, Gürcistan ile olan Doğu sınırında Ardahan'dan, Yunanistan ile olan Batı sınırında Edirne'ye kadar Türkiye genelinde yer almaktadır. Her yerleşim alanının sosyal ekonomik profili, yer, jeolojik durum, hava koşulları ve ekonomik gelişmişlik seviyesine bağlı olarak farklılık göstermektedir.

e. TANAP'ın arazi edinim sürecini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti arasında 26 Haziran 2012 tarihinde imzalanmış ve 19 Mart 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış Hükümetler arası ve Ev Sahibi Ülke Anlaşmaları yönlendirmektedir. Bu anlaşmalar, Türkiye Cumhuriyetinin 6375 numaralı Kanunu ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Projenin arazi edinim

¹⁰ Kamu arazisi kategorisindeki araziler hazinenin mülkiyetindeki arazileri, mera alanlarını, Köy Tüzel Kişiliğine ait arazileri, ortak kullanılan arazileri içerir. Parsel sayısı ve Projeden Etkilenen İnsan Sayısı, tüm YÜT'leri içerir. Kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, pig istasyonları, blok vana istasyonları ve bağlantı yolları için gerekli parseller.

¹¹ Bu rakam, tapu siciline göre tapu sicilinde kayıtlı kişiler/tapu sahipleridir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 13 / 159

faaliyetleri, bu anlaşmalara, Türkiye Kamulaştırma Kanununa ve Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasına uygun olarak yürütülecektir. Türkiye Cumhuriyeti kanunları ve uluslararası sosyal tedbirler politikaları, Projenin arazi edinim sürecini ve geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılmasına yönelik faaliyetlere kılavuzluk edecektir. TANAP, arazi edinimi ve yeniden yerleşimle ilgili uluslararası ve ulusal yasal politikalara uyacağını taahhüt etmiştir. Bu Yeniden Yerleşim Planının hükümlerinin yorumlanmasına ilişkin bir çelişkinin ortaya çıkması durumunda, Dünya Bankasının Gönülsüz Yeniden Yerleşime ilişkin 4.12 sayılı Operasyonel Politikasında yer alan hükümler geçerli olacaktır.

f. Projeden Etkilenen İnsanlar iki kategoride sınıflandırılır. Birinci kategori, arazilerinin kanuni mülkiyeti elinde bulunan insanlardan oluşur. Bu gruptaki insanlar, üzüm bağları, ağaçlar, ahırlar ve arazilerinin üzerindeki diğer taşınmaz varlıklar gibi başka varlıklara da sahip olabilirler. 2942 numaralı Kamulaştırma Kanunun 3. Maddesine göre, arazilerin yasal sahipleri, arazileri ve arazileri üzerinde bulunan taşınmaz varlıklar ve mahsul için tam ödeme alma hakkına sahiptir. İkinci kategori ise, araziye eken ancak arazinin kanuni mülkiyetine sahip olmayan Projeden Etkilenen İnsanları içerir. Bu grup da kendi içinde iki sınıfa ayrılır: a) araziye kullananlar veya kiracılar; b) tapu senedi olmayan mülk sahipleri. Kendilerine ait olmayan bir kamu arazisini veya özel bir araziye ekip biçen kullanıcılar, ister resmi kiracılar olsunlar ister olmasınlar, hem yerel kanunlara göre hem de Dünya Bankasının 4.12 numaralı Operasyonel Politikasına göre arazi üzerindeki mevcut mahsuller, ağaçlar, üzüm bağları ve binalar için tazminat ödemesine hak kazanırlar.

g. TANAP, değerlendirme sonuçlarının, yerel prosedürlere ve uluslararası standartlara uygun olmasını sağlar. TANAP, tüm varlıklar için tam ikame bedelinin ödenmesine açıkça olanak verecektir ve tazminat süreciyle kaybedilen gelirin tam olarak iade edildiğinden emin olacaktır. Tarım arazisinin değeri, net gelir yaklaşımı ile belirlenir. Ayrıca bu gelişmiş değerlendirme metodolojisini uygulamadaki bir diğer amaç da Kamulaştırma Kanunun 8. ve 11. maddelerinde belirtilmiş olan değerlendirme metodolojisinden kaynaklanabilecek açıkları önlemektir. Değerlemeler sırasında, arazinin değerinin yanı sıra inşaat faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan verimlilik kaybının ödenmesi hususu da değerlendirilecektir. Görüşmeler sırasında, taraflar bedel üzerinde mutabakata varamazsa; Arazi Hakları Kurulu, Kanunun 27. Maddesini uygulayacak ve bunu takiben Madde 10 altında belirtilen süreç yürütülecektir.

h. YÜT için arazi edinimi, Projeden etkilenen 458 parselin 349'u için başlatılmıştır. 349 parsel sahibinden 175'i uzlaşma toplantısına katılmamış, 129'u parsel sahibi önerilen tazminatı kabul etmezken, 45 parsel sahibi, önerilen tazminatı kabul etmiştir. Toplantıya katılmayanlar bu kadar yüksek oranda olması iki faktöre bağlanabilir; arazinin sahibi olan ancak arazide yaşamayanların ve/veya mahkeme öncesinde herhangi bir anlaşma yapmak istemeyen arazi sahiplerinin sayısının yüksek olması.

i. Madde 8 görüşmelerini kabul eden Projeden Etkilenen İnsan Sayısı, konuma bağlıdır. Genel ortalama yüzde 10 iken, Eskişehir'de bu oran yüzde 87 gibi yüksek bir seviyeye çıkmaktadır. Eskişehir dışında parsel sahiplerinin hiçbirisi, BOTAŞ'ın önerdiği ilk tazminat rakamlarını kabul etmemişlerdir. Projeden Etkilenen İnsanlar, ilk sunulan Madde 8 teklifini kabul etmemişler veya toplantılara katılmamışlar ve Madde 27'ye göre Mahkeme Kararını beklemişlerdir. Madde 27 altında önerilen tazminatlar, Madde 8 görüşmelerinde önerilen tazminatlardan çok daha yüksektir. Madde 27 için tazminatlar, tapu sahiplerinin hesaplarına eksiksiz olarak yatırılmıştır ancak mahkeme kararlarındaki beklenmedik derecede yüksek tazminat tutarları nedeniyle TANAP tarafından Madde 10 davalar açılmıştır. Mahkemenin belirlediği tazminatlar ile Madde 8 altındaki tazminatlar arasındaki tutarsızlık,

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 14 / 159

tazminat değerlendirme sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar, arazi türü, net gelirin en çok kar getire ürüne göre hesaplanması, ekspere değer artırımına yönelik objektif artış kararı alma hakkının verilmesi ve kapitalizasyon oranına ilişkin hesaplamalara göre yapılan farklı sınıflandırmalar neden olmuştur.

j. CS ve MS'den etkilenen 182 Projeden Etkilenen İnsanla, 25.07.2016-04.08.2016 tarihleri arasında bir sosyal-ekonomik saha çalışması yapılmıştır. 31 Ağustos- 9 Eylül 2016 tarihleri arasında 83 PEK ile görüşme yapılan BVİ sahası gerçekleştirilmiştir. Kantitatif araştırmayı tamamlayıcı olarak, Projeden Etkilenen Kişilerin geçim kaynaklarını, hassasiyetlerini, TANAP Projesi'nin YÜT ve BVİ tesislerine ilişkin algılarını ve Projeden beklentilerini yansıtmak için kalitatif yöntemler kullanılmıştır. Hassas gruplarla yapılan 27 odak grup görüşmeleri, muhtarlarla yapılan 50 derinlemesine görüşme ve BOTAŞ'ın bölge ofisleri, belediyeler, valilikler ve bölge ziraat odaları gibi Proje paydaşlarıyla yapılan 41 paydaş toplantısı gerçekleştirilmiştir. Genel olarak tamsayım anketini değerlendirmek ve Projeden Etkilenen İnsanların sosyal-ekonomik durumlarını, kalitatif ve kantitatif çalışmalarla tarif etmek Projeden Etkilenen 473 kişiyle görüşülmüştür. İstisnalarde elde edilen ana bulgular, Projeden Etkilenen İnsanların, boru hattı için arazi edinimi ile YÜT için arazi edinimi arasındaki farkı tam olarak göremediklerini göstermiştir. YÜT'e özel istisnalar yapılmamıştır, bu nedenle Projeden Etkilenen İnsanlar, YÜT hakkında tam bilgi sahibi değildir. Projeden Etkilenen İnsanlar, projenin detayları, zamanlaması ve istihdam olanakları hakkında ek bilgi verilmesini istemektedirler. Projeden Etkilenen İnsanlar, YÜT'ler için Madde 8 Tazminatların, boru hattı için önerilen tazminatlardan düşük olduğunu düşünmektedir; bu nedenle Projeden Etkilenen İnsanlar, arazi tazminatlarına mahkemede itiraz etmeyi seçmektedirler. Sahada, Projeden Etkilenen İnsanların, şikayet mekanizmasını nasıl kullanacaklarının farkında olmadıkları gözlemlenmiştir, yazılı şikayetler sunma konusunda bir çekimserlik söz konusudur; Projeden Etkilenen İnsanların çoğu, şikayetlerini sunmak için sözlü iletişim yollarını kullanmayı tercih etmektedir, bu da şikayetleri değerlendirme ve çözüme ulaştırma sürecini zorlaştırmaktadır. TANAP adına hareket eden çok sayıda taraf vardır. İstisnarenin bir diğer sonucuna göre Projeden Etkilenen İnsanlar, sorumlu kişilerin yüklenici mi/TANAP mı/BOTAŞ mı olduğunu ayırt edemedikleri için şikayetlerini, sahada hazır bulunan kim varsa ona sunmaktadırlar. Bu bilgilendirmenin amacı, cinsiyet ayrımı arasında köprü olmaktır ve bu bilgilendirme toplantıları sırasında kadınlara özellikle yakın ilgi gösterilecektir.

k. TANAP YÜT özelinde PEK'lerin kaygı ve sorularını gidermek ama aynı zamanda da projeye ilgili güncel bilgi vermek, şikayet mekanizması ile kayıp tazmin stratejileri, istihdam olanakları ve müteahhit ve alt yüklenicilerin uygulamaları ve projenin gidişatı hakkında bilgilendirmek üzere halkla istisnare toplantılarını başlatmıştır. Ağırlıklı olarak YÜT'ler sebebiyle arazi kaybından etkilenen PEK'lere yönelik ilk toplantılar, 5 yerleşimde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda projedeki arazi edinim süreci, YYEP Hak Sahipliği konuları, inşaat etkileri ve şikayet mekanizması hususları ele alınmıştır. PEK'lerin projeye ilgili soruları ve alınmış ve yanıtlanmıştır. Toplantılar, herkese açık olmasına ve herkes davetli olmasına rağmen, kadınlar katılım göstermemiştir. YYEP'nin uygulamasında yöredeki kadınların da sürece dahil edilmesine dönük hassasiyetle uyumlu olarak, TANAP sahadaki sosyal uzmanlarla ortaklaşa yöredeki kadınlara ulaşmak için kültürel olarak uyumlu ve etkin bir iletişim kanalı açacaktır. Bu bu YÜT Bilgilendirme toplantılarıyla da ortaya çıkan toplumsal cinsiyet noktasındaki açığın kapatılması amacına hizmet edecektir.

l. 265 hanede 1008 Projeden Etkilenen Kişiyile tamsayım anketi yapılmıştır. Tamsayım anketinin sonuçlarına göre Projeden Etkilenen İnsanların yüzde 54'ü erkek ve yüzde 46'sı kadındır. Projeden etkilenen yerleşim yerlerinde, projedeki ortalama hane büyüklüğü 3,9'dur. Yerleşim yerlerinde cinsiyet ve yaş dağılımı göstermektedir ki, Projeden Etkilenen Kişilerin yaklaşık yarısı (%48) aktif çalışma yaşındadır (16-50); PEK'lerin yaklaşık yüzde 22'si 50-65 arası çalışma yaş grubundadır ve

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 15 / 159

yüzde 14'ü ise 65 yaş üzeridir. PEK'lerin eğitim seviyeleri, yerleşim alanına ve yaşa bağlıdır. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 10'dur; kadınlarda okuma yazma bilmeme oranı erkeklerden daha fazladır ancak sadece yaşlılar arasında okuma yazma bilmeyenler bulunmaktadır.

m. Projeden Etkilenen İnsanlar genelinde temel istihdam modeli tarımdır. Tarım dışında gelir elde edilen işler çok sınırlıdır. Emekliler, genel PEK'lerin yüzde 7'sini oluşturmaktadır. Hane halkının gelir ve giderleri, yerleşim alanlarına bağlıdır. Projeden Etkilenen bir Hanenin genel yıllık geliri 52.657 TL ve gideri de 61.708 TL'dir. Araştırma sonuçlarına göre Ardahan en düşük gelir ve gider seviyelerine sahip şehirdir ve Eskişehir de en yüksek gelir seviyesine sahiptir; bu da her iki şehrin Türkiye'deki sosyal-ekonomik koşullarına uygundur. Araştırmaya katılan 265 PEK'den 65'i borçlu olduğunu beyan etmiştir ve yıllık ortalama borç miktarı 23.112 TL'dir. Projeden Etkilenen İnsanlara, temel ihtiyaçlarını karşılama becerileri açısından geçim kaynaklarını değerlendirmeleri sorulmuştur. Genel olarak Projeden Etkilenen Kişilerin sadece yüzde 7'si, bunu kolayca idare ettiklerini açıklamışlardır, yani bu, ekonomik olarak iyi durumda oldukları anlamına gelmektedir. Projeden Etkilenen Kişilerin yüzde 17'si geçinmekte çok zorlandıklarını belirtmişlerdir.

n. Araştırma sonuçlarına göre Projenin, varlıklar üzerindeki ana etkisi, arazi kaybıdır. Projeden Etkilenen İnsanlardan hiçbiri ev ve ahır gibi başka varlıklarla ilgili bir kayıptan bahsetmemiştir. Arazinin türü ve boyutu, konuma bağlıdır. Projenin toplam arazi sahipliği üzerindeki etkisi, kaybedilen arazinin, Projeden Etkilenen İnsanların toplam arazi sahipliğine oranına göre sınıflandırılmıştır¹². Projeden Etkilenen İnsanların açıklamalarına göre hane halklarının neredeyse yarısı, MS ve CS için gereken arazilerden ötürü toplam arazi sahipliklerinin yüzde 20'sinden azını kaybetmiştir. BVI'ler için alınan arazi çok sınırlı olduğundan, TANAP Projesi, hazırlayacağı ve uygulayacağı kaynaklarının yeniden yapılandırılması programında (GKYYP) geçim kaybına maruz kalan bu PEK'leri hedef alacaktır.

o. Projede tanımlanacak hassas gruplar, kadınlar, yaşlılar, engelliler, yoksullar ve arazi sahibi olmayan Projeden Etkilenen Kişilerdir. Uygun etki azaltıcı önlemler, Projeden kaynaklı ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde söz konusu bu kesimlerle yapılacak görüşme ve istişareler sonucu geliştirilecektir.

p. TANAP YÜT inşaa projesinin yürütüldüğü yerlere yakın yerlerde diğer başka önemli projeler yürütülmektedir, buna diğer boru hattı projeleri, enerji projeleri, sulama projeleri ve bazı enerji projeleri ve aynı zamanda bazı sevkiyat geliştirme projeleri de dahildir ve tüm bunlar, Projenin sonuçlarıyla birlikte, Projeden Etkilenen İnsanların üzerinde birikerek artan etkiler yaratabilecektir. TANAP, Yeniden Yerleşim Planında tanımlanan kümülatif etkiler doğrultusunda Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Programında alınacak hafifletici önlemleri tasarlayacaktır.

q. TANAP, paydaş katılım planına ve OSID olarak adlandırılan elektronik takip veri tabanına dahil edilmiş halihazırda bir şikayet mekanizması¹³ geliştirmiştir. Bu mekanizmanın amacı, Proje çerçevesinde Projeden Etkilenen İnsanlar, Sivil Toplum Örgütleri, Çalışanlar, üçüncü taraflar ve toplumun diğer üyeleri dahil olmak üzere TANAP paydaşlarından gelen Şikayetlerin yönetilmesi ve

¹² Toplam arazi sahipliği rakamı, Projeden Etkilenen İnsanların, hane araştırmasına verdiği yanıtları esas almaktadır. Araştırmada, toplam arazi sahipliğinin boyutu ve geri kalan arazinin boyutu sorulmuştur ve Projeden Etkilenen İnsanların cevapları, hesaplamaya dahil edilmiştir.

¹³ TNP-PCD-SOC-GEN-001

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 16 / 159

izlenmesi için süreci ve sorumlulukları belirlemektir. TANAP ve tüm ilgili taşeronlar bu şikayet mekanizmasını kullanmaktadır. YÜT'e yönelik dört inşaat lotunun her birinde ayrı ayrı "İtiraz Kurulu" kurulacaktır. İtiraz kurulunun yetkisi, projeden etkilenen kişilerin TANAP'ın şikayetlerine yönelik kararından tatmin olmadığı şikayetleri değerlendirmekle sınırlı olacaktır. İtiraz Kurulu, yerel üniversiteler, yerel kurumlar, yerel sivil toplum kuruluşlarından seçilen 3 üyeden veya yerel bölgelerdeki itibarlı kişilerden oluşacaktır.

r. Yeniden Yerleşim Planı, kurumsal düzenlemeler ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler, belirlemiş ve göstergeleri, uygulama programını ve bütçeyi içeren bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurmuştur. Dünya Bankası politikalarına uymak için TANAP, Yeniden Yerleşim Planının, halka açık olmasını ve Projeden etkilenen yerleşim alanlarında açıklanmasını sağlayacaktır. İstisnaların sonuçları, nihai Yeniden Yerleşim Planına dahil edilecektir. TANAP aynı zamanda Yeniden Yerleşim Planının, Projenin ilgili paydaşlarına, incelemeleri için, yerel dilde hazırlanarak dağıtılmasını sağlayacaktır (örneğin ilgili bakanlıklar, çeşitli devlet makamlarının il müdürlükleri, valilikler ve kaymakamlıklar, üniversiteler vs.).

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 17 / 159

1 GİRİŞ

1.1 Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP), Güney Gaz Koridorunun bir parçasıdır ve amacı TAP Projesi ile Azerbaycan doğal gazını, Shah Deniz 2 Gaz Sahasından ve güney Hazar Denizindeki diğer sahalardan Türkiye ve Avrupa'ya taşımaktır. Proje, boru hattının inşası için arazi edinimini gerektirir dolayısıyla TANAP Projesi çerçevesinde, 2014 yılında, TANAP'ın, inşaat koridoru dahilinde bulunan arazi ve diğer taşınmaz varlıkların geçici ve/veya daimi olarak edinimi ve ödenecek tazminatlara ilişkin izleyeceği politikaları ve prosedürleri açıklayan Yeniden Yerleşim Planı (YYEP) hazırlanmıştır. TANAP YYEP hazırlanırken, Yer Üstü Tesislerin (YÜT) konumları henüz netleştirilmemiştir. Bu nedenle TANAP YYEP belgesinde YÜT tazminatlarına ilişkin stratejiler yer alıyor olsa da aynı zamanda, YÜT'lerin konumları kesinleştikten sonra YYEP'ye bir ilave yapılmasının önemi vurgulanmıştır¹⁴.

1.2 Yer Üstü Tesisler (YÜT) için bu Yeniden Yerleşim Planının amacı, YÜT'lerin arazi edinimi faaliyetlerinden etkilenen Projeden Etkilenen İnsan türlerini belirlemek, bu kişilerin sosyal-ekonomik profili başlangıç verilerini ve beklentilerini ortaya koymak ve YÜT'lere ilişkin ve YÜT'lere olan bağlantı yollarına ilişkin belirli etkileri ve bu etkilerin azaltılmasına yönelik önlemleri tanımlamaktır. TANAP projesi için YÜT'ler, **2 kompresör istasyonunu, 4 Ölçüm istasyonunu, 11 Pig Atma ve Alma Tesisini, 49 Blok Vana İstasyonunu (BVI) ve 2 Gaz Çıkış noktasını içerir.**¹⁵ Proje için arazi edinimi, herhangi bir fiziki yer değiştirmeye neden olmaz ancak potansiyel ekonomik yer değiştirme sebebiyle Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasını devreye sokar. Bu YÜT RAP'ın, mevcut TANAP boru hattı güzergahına ilişkin RAP üzerine hazırlanmış olmasına karşın YÜT RAP özel olarak, Projeden Etkilenen İnsanların daimi arazi kayıplarının yarattığı etkiler üzerine odaklanır, ekonomik yer değiştirme türlerini tanımlar, Gönülsüz yeniden yerleşim ile ilgili Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikası ve ulusal mevzuatlar arasındaki farkları tanımlar, potansiyel olumsuz etkileri minimuma indirmek ve Projenin faydalarını arttırmak için hafifletici önlemler önerir ve Projenin geleceği için izleme yapısını tanımlar.

1.3 Proje için edinilen toplam arazi 578 parsel üzerinde 263 ha'dır ve hem kamu arazilerinden hem de özel arazilerden oluşur¹⁶. Projeden etkilenen arazinin büyük bir kısmı özel mülktür (yüzde 79'u). Proje kapsamında özel mülk sahipliği olan 458 parsel edinilmiştir ve toplamda 936¹⁷ PEK'yi (Projeden Etkilenen İnsanlar) etkilemiştir.

1.4 TANAP YÜT YYEP, TANAP Sosyal Ekibinin, TANAP arazi edinimi ekibinin ve BOTAŞ'ın sunduğu arazi edinimi ve paydaşlarla istişare verilerine göre hazırlanmıştır. Projenin arazi edinim faaliyetlerinin etkilerini, Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasına göre tanımlamaya yönelik mevcut

¹⁴ TANAP YYEP, sayfa 5

¹⁵ TANP Projesi fazlar halinde planlanmıştır. Yer alan bilgiler, Faz 1 için YÜT'leri içerir. Projenin, 7 kompresör istasyonundan oluşması beklenmektedir.

¹⁶ Kamu arazisi kategorisindeki araziler hazinenin mülkiyetindeki arazileri, mera alanlarını, Köy Tüzel Kişiliğine ait arazileri, ortak kullanılan arazileri içerir. Parsel sayısı ve Projeden Etkilenen İnsan Sayısı, tüm YÜT'leri içerir. Kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, pig istasyonları, blok vana istasyonları ve bağlantı yolları için gerekli parseller.

¹⁷ Bu rakam, BVI dahil YÜT'ler için tapu siciline göre tapu sicilinde kayıtlı kişiler/tapu sahipleridir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 18 / 159

durumu belirlemek için Projeden etkilenen hanelerle ¹⁸ tam sayım anketi yapılmış ve Proje bölgesinde ikamet eden tüm Projeden Etkilenen İnsanların katıldığı sosyo-ekonomik çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Projeden Etkilenen İnsanların profilini, geçim kaynakları modellerini ve Proje ile ilgili tecrübelerini ortaya koymak için **265 adet sosyo-ekonomik anket** yapılmıştır. Projenin etkilerini tanımlamak için **köy muhtarlarıyla 50 görüşme** ve yerel paydaş kurumlarla **41 toplantı** yapılmıştır. Hassas gruplar üzerindeki potansiyel negatif etkileri ortaya koymak için **67 yerleşim alanında, kadınların, arazi sahibi olmayanların ve yoksulların** katıldığı, projeden etkilenen toplam **109 kişi** ile 27 odak grubu ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Böylelikle, hazırlanmış olan mevcut YYEP, PEK'lerin geçim kaynaklarının, tamamen proje öncesindeki seviyeye getirilmesini sağlamak amacıyla, varlıkların kaybına yönelik tazminatlara ilişkin hak sahipliklerini sunmayı amaçlamaktadır.

Projenin Tanımı

Projenin Gerekçeleri

1.5 TANAP Boru Hattı Projesi, Güney Gaz Koridorunun bir parçasıdır ve amacı Azerbaycan doğal gazını, Shah Deniz 2 Gaz Sahasından ve güney Hazar Denizindeki diğer sahalardan Türkiye ve Avrupa'ya taşımaktır. TANAP'ın doğal gaz boru hattı güzergahı, Türkiye'nin Kuzey-Doğu noktasından, Gürcistan sınırından başlar ve Doğu'da Ardahan'dan, Batı'da Edirne'ye kadar 20 şehirden geçer. Boru hattı, İpsala/Edirne'de Türkiye/Yunanistan sınırını bağlayacaktır. Boru hattı, bu noktadan TAP Doğal Gaz Boru Hattını besleyecektir. Türkiye doğal gaz dağıtım ağına bağlantı sağlamak için, Türkiye'de Eskişehir ve Trakya'da olmak üzere birer adet çıkış istasyonu olacaktır.

1.6 TANAP'ın doğal gaz boru hattının, Türkiye sınırları dahilindeki toplam uzunluğu, Türkgözü'den İpsala'ya 1.805 km'dir ve bunun 1.787 km'si kara tarafında olacak ve 18 km'si, Marmara Denizinden geçecektir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti, TANAP Doğal Gaz İletim Şirketi çerçevesinde Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ile 24 Aralık 2011 tarihinde Mutabakat Zaptı imzalamıştır. TANAP'ın izlediği politika, Azerbaycan doğal gazını Türkiye ve Avrupa'ya doğal gaz boru hattı sistemleriyle etkin bir şekilde taşımaktır.

1.7 Projenin yasal dayanağını oluşturan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Trans- Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Sistemine İlişkin Hükümetler Arası Anlaşma" ve "Ev Sahibi Hükümet Anlaşması", İstanbul'da 26 Haziran 2012 tarihinde imzalanmıştır. Ev sahibi Hükümet Anlaşması 26 Mayıs 2014 tarihinde tadil edilmiş ve imzalanmıştır. Revize edilen anlaşma, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır ve 10 Eylül 2014 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Projenin Yer Üstü Tesisleri ve Tanımları

1.8 Projenin YÜT'leri kompresör istasyonlarını (CS), ölçüm istasyonlarını (MS), pig atma ve alma tesislerini, blok vana istasyonlarını (BVI) ve çıkış istasyonlarını içerir.

¹⁸ Saha planlanırken, tüm PEI'lerle tam sayım anketi yapılması ve %30 örnekleme ile sosyo-ekonomik anketler yapılması düşünülmüştür. Ancak arazinin sahibi olan ancak arazide yaşamayan kişilerin sayısının yüksek olması ve arazi kullanıcılarının yokluğu nedeniyle, saha çalışması yapılırken Projeden Etkilenen Yerleşim Alanlarında ikamet eden tüm PEI'lerin dahil edildiği sosyo-ekonomik anketler yapılmıştır. Bu çalışma BVI'leri içermez ve BVI için Eylül 2016'da ayrı bir saha çalışmasının yapılması planlanmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 19 / 159

Kompresör İstasyonları

1.9 Kompresör İstasyonları (CS), istenen çıkış noktasına doğru gaz akışını ayarlamak için gaz basıncını arttırmak üzere tasarlanmıştır. Her bir kompresör istasyonu, gaz türbinleri ile işletilecektir ve boru hattında gaz akışı ile gaz beslemesi sağlanacaktır. Başlangıç aşamasında, Faz-1'de basınç gereklerini yerine getirmek için 2 kompresör istasyonu olacaktır¹⁹.

1.10 Başlangıç aşamasında (2016-2019), boru hattının 16 milyar metre küplük kapasitesine uygun olarak 2 adet Kompresör İstasyonu inşa edilmektedir. Bu Kompresör İstasyonları, Ardahan ve Eskişehir illerinde bulunmaktadır.

1.11 Eskişehir'deki yan boru hattı, gazı, Eskişehir Kompresör İstasyonundan (CST-5A), Eskişehir'deki mevcut BOTAŞ İstasyonunun yakınında bulunan BOTAŞ sisteminin bağlantı noktasına taşıyacaktır. CST-5A içerisinde BOTAŞ'a gaz temin etmek için ayrı bir kompresör ünitesi (CST- 5AL olarak tanımlanır) öngörülmüştür.

1.12 Bu YYEP ilk aşamayı kapsar ve bu aşama, Projenin kompresör istasyonları için arazi edinim faaliyetlerinin tanımlandığı tek aşamadır ve bu nedenle Ardahan'da yer alan Kompresör İstasyonu 1 ve Eskişehir'de yer alan Kompresör İstasyonu 5 ile sınırlıdır. Geri kalan istasyonlar için arazi gereksinimleri henüz tespit edilmediğinden bunlar, inşaat ve işletme programına bağlı olarak ayrı bir YYEP'nin konusu olacaktır. Tüm YÜT'ler arasında Kompresör İstasyonları en fazla arazi alımını gerektiren yerlerdir ve bu yüzden de en fazla sayıda PEK'ye etki eden de yine bu yerlerdir. Ortalamada bir Kompresör İstasyonu için yaklaşık 69 ha'lık bir arazi gerekir.

Ölçüm İstasyonları (ÖS)

1.13 YÜT'ler arasında 4 adet gaz ölçüm istasyonu da bulunmaktadır. Bunlar, ülke sınırı geçişlerinde boru hattının her iki tarafında ve Türkiye'de yeri belirtilmiş iki gaz çıkış istasyonunda doğal gazın kontrollü bir şekilde taşınması için kurulan tesislerdir. Ardahan'da (Öİ1) bir ölçüm istasyonu bulunmaktadır ve bu istasyon, Gürcistan Sınırında denetim altındaki sınır gaz giriş istasyonudur. İkinci ölçüm istasyonu ise Eskişehir'de (Öİ2), Kompresör İstasyonu 5 ve Eskişehir gaz çıkış istasyonu ile aynı tesiste yer almaktadır. Üçüncü ölçüm istasyonu ise Trakya çıkışı için Çanakkale'de (Öİ3) ve son olarak dördüncü ölçüm istasyonu da Yunanistan ile olan ülke sınır geçişinde Edirne'de (Öİ4) yer almaktadır. Bir Ölçüm İstasyonu için ortalama 12 ha'lık bir arazi gerekmektedir.

Pig İstasyonları:

1.14 Pig İstasyonları, boru hattının temizlenmesini sağlamak ve paslanmayı önlemek üzere kurulur. Doğal gaz boru hattı projesi kapsamında toplamda 11 pig istasyonu kurulacaktır: bunlardan iki tanesi, her bir kompresör istasyonunda, bir tanesi giriş noktasında denetimli kabul için sınır ölçüm istasyonunda, bir diğeri çıkış noktasında teslim için sınır ölçüm istasyonunda yer alır, bir tanesi ise Marmara Denizi Geçişinde, deniz geçişinin her iki tarafında yer alan bağımsız istasyonlar şeklindedir

¹⁹ Bu ÇSED Raporu, birinci ve ikinci aşama kompresör istasyonlarını içerir. Üçüncü aşama kompresör istasyonları, söz konusu istasyonların yapım kararının verilmesinin ardından, ayrı bir ÇSED raporu ve sürecine tabi olacaktır. Boru hattı ile birlikte bu kompresör istasyonları içindeki pig istasyonları inşa edilecektir. PST'lerin bulunduğu alan tarım alanıdır ve arkeolojik araştırmaya dahildir. Daha önceki alternatif saha çalışmaları değerlendirmesine göre yerel ÇSED danışmanı, o bölgenin EUNIS haritalarını değerlendirmiştir ve herhangi bir ekolojik kısıtlama bildirilmemiştir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 20 / 159

ve geri kalan istasyonlar ise boru hattı boyunca çeşitli yerlerde bulunacaktır. Eskişehir Yan Hattı için mali ölçüm istasyonundaki Pig istasyonu, Botaş tarafından kurulacaktır. Ortalamada bir pig istasyonu için 7.7 ha'lık bir arazi gerekmektedir.

Blok Vana İstasyonları:

1.15 Blok Vana İstasyonları (BVi), acil bir durumda gerektiğinde gaz akışını kapatmak ve kısmi izolasyon sağlamak için kurulan yapılardır. Boru hattı güzergahı üzerinde 49 adet BVi inşa edilmektedir. BVi için ortalama 0,68 ha'lık bir arazi gerekmektedir.

Çıkışlar

1.16 Bir tanesi Eskişehir'de (OFF-ES) bir tanesi Trakya'da (OFF-TR) olmak üzere Türkiye ulusal doğal gaz şebekesini besleyecek iki adet çıkış istasyonu olacaktır. İnşaat öncesinde, projenin YÜT'leri için mülkiyet hakları alınacaktır. Harita 1.1, YÜT'lerin konumlarını gösterir.

Erişim Yolları

1.17 Projenin yer üstü tesislerine erişimi sağlamak için daimi erişim yolları inşa edilir. Bu YYEP, Kompresör İstasyonu, Ölçüm İstasyonu, BVi ve Pig istasyonlarına erişmek için inşa edilen erişim yollarını içerir. Erişim yolları için kullanılan inşaat malzemeleri, yolun ne şekilde kullanılacağına bağlıdır. Bu nedenle:

Kompresör ve Ölçüm İstasyonlarına olan Erişim Yolları

1.18 Kompresör istasyonları ve ölçüm istasyonlarına erişim yolları, proje spesifikasyonlarına uygun olarak bir alt temel, asfalt taban ve üst yolla inşa edilecektir.

Blok Vana ve Pig İstasyonlarına olan Erişim Yolları

1.19 Blok vana ve pig istasyonlarına olan erişim yolları, bir alt temel ve çakıl kaplamalı yol ile inşa edilecektir.

TANAP Proje Haritası, güzergah üzerinde yer alan tüm YÜT'leri gösterir (Harita 1.1)

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 21 / 159

YÜT'lerin Araziye Etkileri

1.20 TANAP Projesinde, arazi edinim faaliyetleri, Projenin planlanan inşaat faaliyetleri ile birlikte yürütülür. TANAP YÜT'ler için arazi ediniminin ilk fazı için yaklaşık **263 ha'lık** arazi edinimi gerekmektedir²⁰. Kompresör istasyonları için en büyük arazi edinimi gerekirken, blok vana istasyonları içinse en az arazi edinimi söz konusu olacaktır. Erişim istasyonlarına daimi erişim yolları kurulur²¹(Tablo 1.1).

Tablo 1.1 Projenin 1. Fazı ve gelecekte beklenen fazlar için Arazi Edinimi

YÜT	Edinilen Araziler (ha)
Kompresör İstasyonları	130.7
Ölçüm İstasyonları	48.2
Blok Vana İstasyonları	33.3
Pig İstasyonları	39.5
Erişim Yolları	11.6
Faz 1 Toplam Arazi Edinimi	263.1

Kaynak: TANAP 2016

1.21 Özel şahsa ait 458 parselin ediniminden etkilenen 936 hak sahibi²² vardır. Projenin arazi edinimine ilişkin etkileri, yerleşim alanına ve YÜT türüne bağlıdır. Arazinin boyutu düşünüldüğünde, Eskişehir Seyitgazi'de yer alan Kompresör İstasyonu 5 için edinilen arazi Projedeki en büyük arazi edinimidir, Ardahan ili ise şahsa ait parsel sayısının en fazla olduğu ve Projeden etkilenen PEK sayısının en fazla olduğu ildir. Projeden doğrudan etkilenen (Kİ ve Öİ'den etkilenen) inanların neredeyse yarısı, Ardahan'da bulunmaktadır (%51). BVİ için edinilen araziler ise nispeten daha küçüktür ve BVİ başına 0.4 ha ile 1.3 ha arasında değişmektedir. Sivas, BVİ sayısının en yüksek olduğu ildir ve bunu Erzurum ve Eskişehir takip etmektedir²³. YYEP, kaybedilen arazi nedeniyle oluşan gelir kaybını telafi etmek için parsellerin gerçek kullanıcısına tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla parsellerin kullanıcılarını tespit etmeyi amaçlar.

Projeden Etkilenen Alan ve Proje Nüfus Bilgileri ²⁴

1.22 Projenin, YÜT için arazi edinim faaliyetlerinden etkilenen 18 şehir, 50ilçe ve 67 köy/semtdir (kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, pig istasyonları ve BVİ'ler). Bu şehirler, Gürcistan ile olan Doğu sınırında Ardahan'dan, Yunanistan ile olan Batı sınırında Edirne'ye kadar Türkiye genelinde yer almaktadır. Her yerleşim alanının sosyal ekonomik profili, yer, jeolojik durum, hava koşulları ve ekonomik gelişmişlik seviyesine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Projeden etkilenen

²⁰ Arazi ediniminin ikinci fazında, ilaveten **143.6 ha'lık** iktisabı gerekecektir. Böylelikle, Proje için toplam arazi ediniminin yaklaşık **406.7 ha** olması beklenmektedir

²¹ Arazi edinimi, PEİ'lerin, mevcut arazilerine, ortak alanlara ve meralara erişimini olumsuz etkileyebilir. TANAP, mülklerine erişimi sınırlandırabilecek PEİ'ler için erişim yolları inşa eder. Ancak çalışma süresince, erişim yollarına ilişkin ayrıntılı bilgiler mevcut değildi.

²² Bu rakama, BVİ hak sahipleri dahil değildir.

²³ YÜT türü ve yerleşim yerine göre arazi edinimine ilişkin ayrıntılar için lütfen Ek 1 Tablo 1.1, 1.2'ye bakınız.

²⁴ Bu bölüm, kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları ve pig istasyonlarından etkilenen yerleşim alanlarını içerir. BVİ'ler hariçtir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 22 / 159

yerleşim alanı sayısı, ilçe seviyesindeki semt ve köy sayısı ile karşılaştırıldığında, ilçe seviyesinde arazi ediniminin etkisi akuttur. Ardahan, projeden en çok etkilenen yerleşimdir oysa Sivas en az etkilenen yerleşim yeridir. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre projeden etkilenen yerleşim yerlerinde toplam 31.624 kişi yaşamaktadır. YÜT (kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, pig istasyonları ve BVi) alanları çoğunlukla kırsal alanlardır ve arazi, ağırlıklı olarak tarım amacıyla kullanılmaktadır. Projeden etkilenen çoğu yerleşim yerinde nüfusta azalma trendi görülmektedir²⁵.

Arazi Edinimine ilişkin Sorumluluklar

1.23 Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile TANAP arasında imzalanan HGA, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını (ETKB), TANAP'ın uygulanmasını kolaylaştırmak için gerekli desteği sunması için Atanmış Devlet Kuruluşu (DSA) olarak görevlendirir ve yetkilendirir. Türkiye Hükümeti, ve Projenin yeniden yerleşim planlarına yerine getirilmesi ve arazi ediniminin uygulanmasından sorumlu taraf olarak BOTAŞ'ı atamıştır. Arazi Hakları Kuruluşu (AHK) olarak BOTAŞ arazi edinim faaliyetlerini koordine edecektir. TANAP, YYEP'nin uygulanmasından sorumlu olacaktır.

Yeniden Yerleşim Planının (YYEP) Hedefleri

1.24 Projenin, fiziki yer değiştirmeye neden olması beklenmemektedir ancak Projede arazi edinimi, ekonomik yer değiştirmeye neden olabilir. YYEP'nin amacı, PEK'lerin yaşam standartlarını geliştirmeye ve tazminatların zamanında ödenmesine yardımcı olmak ve kaybedilen arazilere ve varlıklara ilişkin destek vermektir.

YYEP'nin Kapsamı

1.25 YÜT'ler için TANAP YYEP, Projenin arazi edinimiyle bağlantılı etkilerini gösterir ve etkilerin tamamıyla hafifletilmesi için mekanizmalar tasarlar. YYEP'nin kapsamı şöyledir:

- şahıs arazilerinin sahipleri, şahıs arazileri ve kamu arazilerinin kullanıcıları ve kamu arazilerinin sahipleri dahil olmak üzere Projeden Etkilenen Kişileri (PEK) tanımlamak
- Projenin arazi edinim stratejisini tanımlamak,
- yasal konular ve uluslararası gereklere ilişkin kısa bir inceleme sunmak,
- PEK'lerin sosyo-ekonomik profilini açıklamak
- Projenin, PEK'lerin geçim kaynakları üzerindeki etkilerinin büyüklüğünü açıklamak,
- Geçim kaynaklarının tam olarak proje öncesindeki eski haline getirilmesine yönelik mekanizmalar geliştirmek ve özellikle kadınlar, arazisi olmayanlar ve yoksullar gibi hassas gruplara önemiyet göstermek.
- Projenin paydaşlarıyla yapılan istişareleri sunmak ve Proje fazları boyunca PEK'lere danışılmasını sağlamak ve tüm paydaşların, hassas gruplar dahil olmak üzere PEK'lerin erişebileceği bir şikayet mekanizmasının kurulmuş olduğunu teyit etmek.
- Kurumsal düzenlemeleri ve uygulamaya ilişkin düzenlemeleri özetlemek ve izleme göstergelerini tanımlamak ve arazi edinimine ilişkin tüm YYEP hedeflerinin eksiksiz olarak yerine getirilmesini sağlamaya yönelik yapılacak etkin izleme ve değerlendirmeye ilişkin bir zaman çizelgesi sunmak

²⁵ Yerleşim yeri bazında sosyo-ekonomik profil, Ek 1'de detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 23 / 159

- Geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programı dahil olmak üzere arazi edinimine ilişkin Proje maliyetleriyle orantılı bir bütçe belirlemek

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 24 / 159

2 POLİTİKANIN TEMEL ÇERÇEVESİ

Giriş

2.1 Bu bölümde, Türkiye'de arazi edinimi, kamulaştırma ve gönülsüz yeniden yerleşime ilişkin ana politika ve yasal çerçeve, daha önce hazırlanmış TANAP boru hattı YYEP'sinden uyarlanmış haliyle TANAP YÜT YYEP'yi ilgilendirecek şekilde ana hatlarıyla verilir ve 2014 yılından bu yana yapılmış olan yasal değişiklikler de açıklanır. Politikanın, arazi edinimine ilişkin ayrıntıları hakkında daha fazla bilgi için lütfen TANAP YYEP belgesine bakınız. Bu belgede, Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasının, Ekvator İlkelerinin ve Türk mevzuatlarının bir özeti sunulmuştur. Yerel yasal çerçeve, evsizler ve arazisi olmayanlar ve hak sahiplikleri uluslararası politikalarda daha belirsiz bir şekilde tanımlanmış olanlar için yeniden yerleşim seçenekleri sunar. Diğer taraftan uluslararası politikalar ise büyük yatırımların sosyal olarak sürdürülebilirliğine ve topluluğun katılımına yönelik yönlendirme sunar. Uluslararası politikalar, yatırımların arazi edinimi ve yeniden yerleşim bileşenlerini, olumsuz etkilenen nüfusun faydalanması amacıyla, ayrı birer geliştirme projesi olarak ele alma ihtiyacına dikkat çeker.

2.2 TANAP, arazi edinimi ve yeniden yerleşimle ilgili uluslararası ve ulusal yasal politikalara uyacağını taahhüt etmiştir. Bu Yeniden Yerleşim Planının hükümlerinin yorumlanmasına ilişkin bir çelişkinin ortaya çıkması durumunda, Dünya Bankasının Gönülsüz Yeniden Yerleşime ilişkin 4.12 sayılı Operasyonel Politikasında yer alan hükümler geçerli olacaktır.

Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanun²⁶

2.3 Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanunun (no. 4586, 23 Haziran 2000) 8. maddesi kamulaştırma ve tescil konusunu ele alır.

2.4 Bu şekilde,

- Bakanlar Kurulu, izinleri yayınlaması için bir kamu kuruluşu veya kurumu atayabilecek ve boru hattı güzergahı ve diğer tesislere ilişkin kamulaştırma konusu ve diğer konuları ele alabilecektir;
- Bu kamu kuruluşu veya kurumu, projeden etkilenen varlıklara hızlı bir şekilde el konulmasına yönelik karar alma yetkisine sahiptir. Aynı zamanda, el koyma sürecinde ortaya çıkabilecek yasal anlaşmazlıkları çözme yetkisine de sahiptir;
- AHK, araziye edinmek için araziye el koyabilecek ve/veya sınırsız ve müstakil irtifak hakkı tesis edebilecektir;
- Kamulaştırma ve/veya irtifak hakkı tesis etme masrafları ve üçüncü taraflara verilen maddi zararlar, arazi edinimi maliyeti olarak değerlendirilir;
- Arazi ediniminin maliyeti, yatırımcı tarafından karşılanır;

²⁶ Şu sıralar, Ham petrol ve Doğal gazın Boru Hatları ile Transit Taşınmasına ilişkin Kanunun yeni taslağı görüşülmek üzere Parlamento'ya sunulmuştur. Bu durumda, yakın bir zamanda onaylanması beklenen Yeni Kanun, 4586 sayılı Kanunun yerini alacaktır. Bu yeni mevzuatların uygulanmasının, diğer tüm ilgili mevzuatları da etkilemesi beklenmektedir.

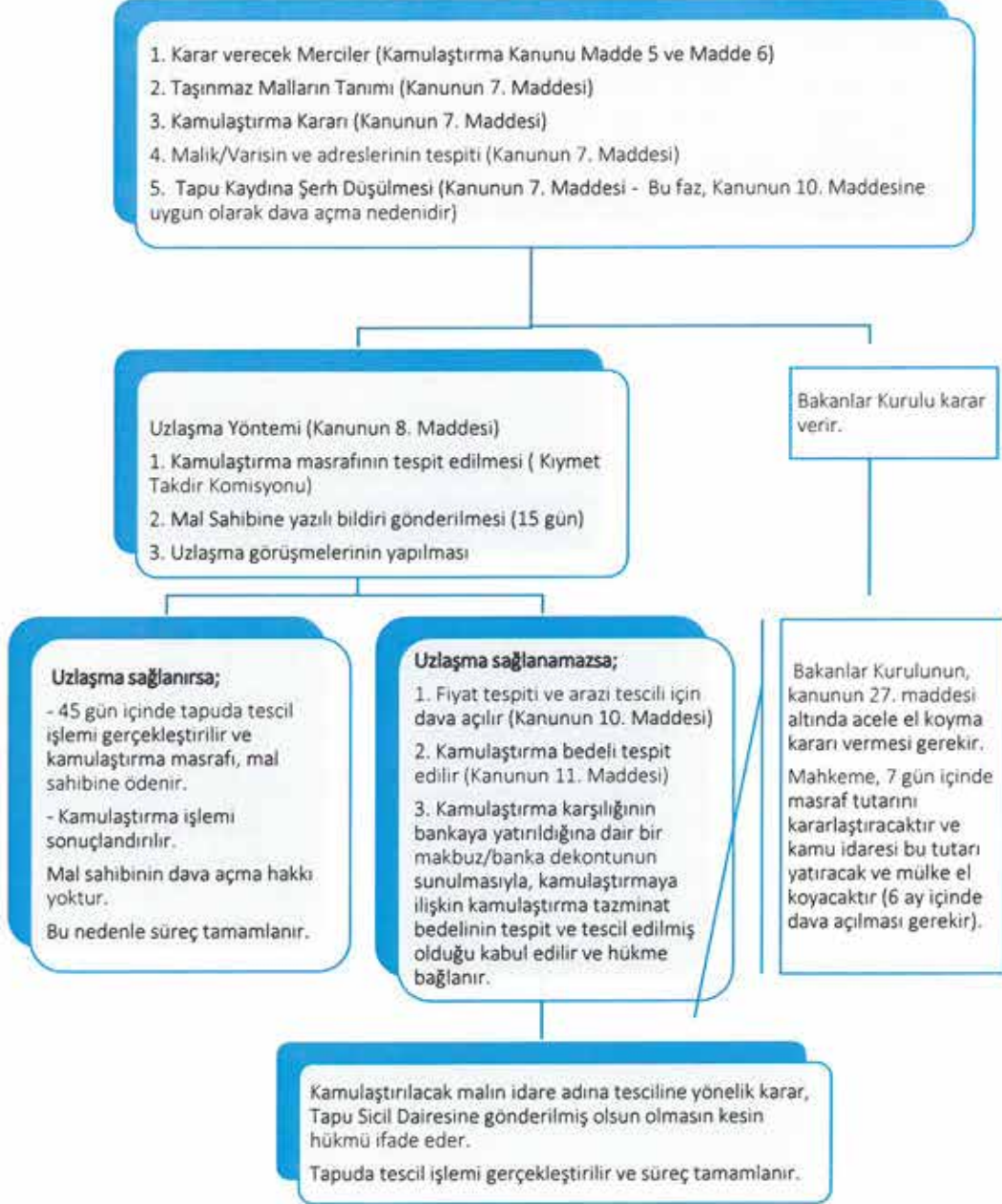
TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 25 / 159

- Devlete ait araziler, projeden etkilenen tescil edilmemiş ve tanımlanmamış alanlar ve aynı zamanda transit boru hattı boyunca kısıtlamasız orman arazileri, tapu sicil müdürlüğünde, Hazine adına tescil edilecektir. Daha sonra bu araziler, AHK'nin kullanımına tahsis edilecektir;
- 4342 numaralı Mera Kanununa tabi olmayan transit boru hattı güzergahı üzerindeki meralar, çayırılar ve yazlık ve kışlık otlatma alanları, Hazine adına tescil ettirilecektir. Daha sonra bu alanlar, AHK'ye tahsis edilecektir;
- Orman arazilerinin kullanımı, 6831 numaralı Orman Kanunu ile düzenlenmektedir;
- AHK lehine belirtilen sınırsız ve müstakil haklar, Projedeki petrole ilişkin hak sahiplerine (ruhsat sahibi olanlara)
- tahsis edilecek veya devredilecektir ve
- Boru hattı ve ilgili tesisler, tapu kadastroda tescil edilecektir. AHK Genel Müdürlüğü tarafından aksi onaylanmadıkça, tescil işlemlerinde ilgili mülkün kullanım amacı belirtilecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 26 / 159

Kamulaştırmaya ilişkin Yasal Çerçeve - Bölüm I - Genel

Şekil 2.1 Kamulaştırmaya ilişkin Yasal Çerçeve - Bölüm I – Genel

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 27 / 159

Kamulaştırma Prosedürü için Yasal Çerçeve Bölüm II - İstisnalar

Şekil 2.2 Kamulaştırma Prosedürü için Yasal Çerçeve Bölüm II - İstisnalar

Madde 18.

Taşınmazın Mülkiyetine yönelik Şikayetler söz konusu iken Kamulaştırma

İşbu Madde altında, taşınmaz mülkün mülkiyeti ile ilgili idare tarafından tahkik edilmiş bir şikayet olduğunda, uzlaşma yöntemi uygulanmadan kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili için dava açılmalıdır. Genel prosedürdeki farklılıkta birlikte, üç ay içinde, imtiyaz sahibinin banka hesabına yatırılacak kamulaştırma bedeline ilişkin bir karar verilir.

Madde 19.

Tapuda kayıtlı olmayan Malların Kamulaştırılması

Mülkün tapusuz olduğu belirlendiğinde, bu mülkü elinde bulunduran kişi alıkonur ve kamulaştırma bedelini ve tescil işlemini belirlemek için derhal dava açılır.

Genel prosedürden farklı uygulama, duyuru, bir ulusal gazetede yayımlandıktan sonra üçüncü tarafların bir ay içinde temyize gidebilecek olmasıdır. Temyize gidilmesi halinde, üç ay içinde banka hesabına yatırılacak kamulaştırma bedelinin, imtiyaz sahibi olduğunu kanıtlayacak kişiye ödenmesi yönünde bir karar alınır.

Madde 30.

Kamu Kurumları arasında Taşınmaz Mal Devri

Kamu kuruluşlarının sahip oldukları mallar kamulaştırılmaz sadece devir işlemine tabi olabilirler. Devir işlemine muvafakat edilmezse, anlaşmazlık Danıştay ilgili dairesinde incelenerek çözülür. Bedelde konusunda bir anlaşmazlık olması durumunda, Madde 10'da belirtildiği şekilde kamulaştırma bedeli ve tescile yönelik dava açılabilir.

MADDE 21,22,23

Kamulaştırmadan Vazgeçme ve Geri Alma

İdare, dilediği aşamada kamulaştırma kararından vazgeçebilir. Bu vazgeçme kararının yazılı olarak bildirildiği tarihten itibaren 3 ay içinde, kamulaştırma bedeli geri ödenerek mal eski sahibine iade edilecektir.

Kamulaştırma tarihinden itibaren 5 yıl içinde, kamulaştırma amacıyla kullanılmamış olan taşınmazlar, mal sahibi tarafından, kamulaştırma masrafları ödenerek geri alınabilir. Doğmasından itibaren bir yıl içinde kullanılmayan geri alma hakkı düşer.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 28 / 159

Dünya Bankası 4.12 sayılı Operasyonel Politika²⁷

2.5 Gönülsüz Yeniden Yerleşime ilişkin Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikası, projelerin arazi edinimi etkilerinin neden olduğu yoksullaşma risklerini ele almaya ve hafifletmeye yönelik güvenceleri içerir²⁸. Bu politikanın amaçları arasında, alternatif yöntemler sayesinde uygun olan durumlarda gönülsüz yeniden yerleşimin önlenmesi ve uygun olmayan durumlarda, proje nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan kişilerin projenin faydalarından yararlanmasını sağlamak amacıyla yeterli yatırım kaynaklarını sunma yoluyla yeniden yerleşim programının hazırlanması ve planlanması yer alır. 4.12 sayılı Operasyonel Politikada aşağıdaki ifadeler özellikle vurgulanmıştır: *İstişare* “Yer değişimine maruz kalan kişilerle anlamlı olarak istişareler yapılmalıdır ve bu kişilere, yeniden yerleşim programlarının planlama ve uygulama sürecine katılma olanağı sunulmalıdır” ve *geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması* “Yer değişimine maruz kalan kişilere, geçim kaynaklarını iyileştirmeye veya en azından, gerçek anlamda, yer değiştirmeden önceki eski haline veya proje uygulanmaya başlamadan önce geçerli olan haline, hangisi daha iyi ise, getirmeye yönelik çabalarında yardımcı olunmalıdır”. 4.12 sayılı Operasyonel Politika, paragraf 6, Projenin etkilerinin hafifletilmesi için Yeniden Yerleşim Planına dahil edilmesi gereken önlemleri açıklar.

(a) Yeniden yerleşim planı veya yeniden yerleşim politikası çerçevesi, yeri değiştirilen kişilere ilişkin olarak aşağıdakilerin garanti edilmesini sağlayan önlemler içerir:

- (i) bu kişilere, yeniden yerleşime ilişkin seçenekleri ve hakları hakkında bilgi verilmesi;
- (ii) bu kişilere danışılması, seçenekler sunulması ve teknik ve ekonomik açıdan uygun yeniden yerleşim alternatifleri sunulması ve
- (iii) doğrudan projeden kaynaklanan varlık kaybının telafisi olarak bu kişilere, derhal ve tam ikame bedeline eşit etkin bir tazminat ödenmesi²⁹.

(b) Projenin etkileri, fiziki yer değiştirmeyi içeriyorsa, yeniden yerleşim planı veya yeniden yerleşim politikası çerçevesi, yeri değiştirilen kişilere ilişkin olarak aşağıdakilerin garanti edilmesini sağlayan önlemler içerir:

- (i) Bu kişilere, yer değiştirme sırasında destek verilmesi (örneğin taşınma ödeneği) ve
- (ii) Bu kişilere, ikamet edebilecekleri konutlar veya toplu konutlar veya tarım alanları sunulmalıdır ancak sunulan bu yerlerin verimlilik potansiyeli, konum açısından avantajları ve diğer faktörler, en azından, söz konusu kişilerin yer değiştirmeden önce bulundukları yerlere eşit olmalıdır.

(c) Politikanın amaçlarını yerine getirmek için gerektiğinde, yeniden yerleşim planı veya yeniden yerleşim politikası çerçevesi aynı zamanda yer değişimine maruz kalan kişilere yönelik aşağıdaki önlemleri de içerecektir:

²⁷ Aralık 2001 tarihli Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikası, Nisan 2013'te revize edilmiştir

²⁸ Bunlar arasında arazinin gönülsüz edinimi, barınak alanlarının kaybedilmesi, yer değiştirme, varlıkların kaybı veya varlıklara erişim olanağının kaybedilmesi, gelir kaynaklarının kaybedilmesi, parklara veya belirlenen bölgelere erişimin gönülsüz olarak kısıtlanması yer alır.

²⁹ “İkame bedeli”, kaybedilen varlıkları ikame etmeye ve işlem masraflarını karşılamaya yetecek miktarı tespit etmeye yardımcı olan bir varlık değerlendirme yöntemidir. Bu değerlendirme yöntemini uygularken, yapıların ve varlıkların amortismanı dikkate alınmamalıdır

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 29 / 159

(i) söz konusu kişilerin geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını eski haline döndürmek için gereken makul tahmini süre boyunca, geçiş süresi için, söz konusu kişinin, yer değişimi sonrasında desteklenmesi ve

(ii) Paragraf 6 (a)'da belirtilen tazminat önlemlerine ek olarak, bu kişilerin gelişimine yönelik yardımda bulunulması;

(iii) Arazinin hazırlanması, kredi olanakları, eğitim veya iş fırsatları gibi.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 30 / 159	

Tablo 2.1 Türk mevzuatı ile Dünya Bankasının Grup Politikaları (Dünya Bankası OP 4.12) arasındaki boşluklar

Dünya Bankası 4.12 sayılı Operasyonel Politikası ³⁰		Türk mevzuatı	Boşlukları Gidermek amacıyla uygulanan Projeye Özel Mekanizmalar
Arazi Edininiminin Potansiyel olarak Negatif Etkilerinin Tanımlanması			
İnsanlar ve çevre açısından negatif etkiler tanımlanır, önlenir veya hafifletilir.		Türk kanununda, geçim kaynakların yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir hüküm yoktur.	Evsahibi Hükümet Anlaşması (HGA), uluslararası gerekleri teyit eder ve yineler.
Negatif etkilerin, hassas paydaşlar ve grupları orantısız bir şekilde etkilememesi için önlemler alınır.		Kamulaştırma Kanunu Madde 26 altında belirtilen takas hükmü çerçevesinde, arazi sahibine kamulaştırma bedeli yerine başka bir taşınmazın verilebileceği belirtilmiştir. Takas, taşınmaz mülkün sahibine sunulabilecek isteğe bağlı bir seçenektir. İlgili kanun hükmüne göre kamu kuruluşu tarafından takas olarak verilen taşınmaz mülkün değeri, kamulaştırma bedelini %20'den fazla aşamaz.	
Projejen etkilenen kişiler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir: (a) Arazi veya varlıklara ilişkin resmi yasal hak sahibi olan kişiler; (b) Arazi veya varlıklara ilişkin resmi yasal hak sahibi olmayan ancak ulusal kanun altında geçerliliği kabul edilmiş veya edilebilecek arazi veya varlıklara ilişkin hak talebinde bulunan kişiler; (c) İlgali etkileri veya kullandıkları arazi veya varlıklara ilişkin geçerliliği kabul edilebilecek herhangi bir hakkı veya hak talebi olmayan kişiler.		Türk kanunu, varlık envanterinin çıkarılmasını şart koşar. Kamulaştırma yoluyla arazi edinimi için projeden etkilenen taşınmaz varlıkların tam sayımının ve bu varlıkların sahiplerinin bir listesinin hazırlanması gerekir. Herhangi bir araştırma, anket ve istişare yapılması gerekmez. Kamulaştırma Kanunu Madde 8, taşınmaz varlıkların görüşmeler sonucu satın alınmasına yönelik istişarelerin yapılmasını talep eder.	Projejen etkilenen varlık envanteri hazırlanır Temsilî sosyo-ekonomik hane anketi yapılır ve kalitatif sosyal çalışmalar yürütülür Anketler, CBS ve Corine veri tabanı analiz edilmiştir Çok sayıda paydaşla, projenin farklı aşamalarında istişarelerde bulunulmuştur. Kapsamlı istişareler, uzlaşma yapılan yerleşim alanlarına ilişkin düzenlemelerin temelini oluşturacaktır.
Aşağıdaki amaçlarla bir tam sayım yapılacaktır: - projeden etkilenen kişileri belirlemek için, - projeden etkilenen arazilerin ve varlıkların envanterini hazırlamak için, - kimin, tazminat ve yardıma ilişkin hak kazandığını tespit etmek için			Projede, şahıs arazileri ve/veya kamu arazilerindeki resmi olmayan kullanıcıların zararları da hak sahipliği matrisine göre tazmin edilecektir.

³⁰ Tablodaki bu bölüm Dünya Bankasının 4 Ağustos 2016 tarihli "Çevre ve Sosyal Yapı, Yatırım Projelerinin Finansmanı için Çevreye İlişkin Standartların ve Sosyal Standartların Belirlenmesi" başlıklı yazısından alınmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final		TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 31 / 159

ve - fırsatçı yerleşimciler gibi hak sahibi olmayan kişilerin hak talebinde bulunmaya yönelik cesaretlerini kırmak için			
Ekonomik Yer Değiştirme			
Geçim kaynaklarını veya gelir elde etme üzerinde önemli etkiler yaratan ekonomik yer değiştirme gerektiren projeler için hazırlanan plan, geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden yapılandırılmasına yönelik ek önlemleri açıklayacaktır.	Ekonomik yer değiştirme, Kamulaştırma Kanununda üstü kapalı bir şekilde yer alan bir konudur ve kaybedilen varlıklara ilişkin indirilmi net geliri esas alarak tazminat ödenmesine olanak verir. Kamulaştırma Kanunu Madde 11/c'ye göre, taşınmazların değerini etkileyebilecek tüm faktörlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi ve kamulaştırma bedeline eklenmesi gerekir. Ayrıca taşınmaz varlıklar, sera niteliğinde ise bu durumda kamulaştırma bedeli, seradaki ürünlerin yıllık net gelirine göre hesaplanacaktır. Tarım arazileri, ağaçlar, bağların vs. değerlendirilmesi, net gelir sermayelendirme yöntemini esas alır ve taşınmazı etkileyebilecek ek faktörleri dikkate alacaktır.	HGA, uluslararası anlaşmaları yineler.	
Yer değişimine maruz kalan kişilere, eski yaşam standartlarını, gelir yaratma becerilerini ve üretim seviyelerini, gerçek anlamda, yer değişimi öncesindeki seviyeye veya proje uygulanmaya başlamadan önceki seviyeye, hangisi daha yüksekse, en azından geri getirmelerinde veya iyileştirmelerinde yardımcı olunmalıdır.	Yeniden yerleşim kanununda, Devlet destekli yeniden yerleşimi tercih edenler için geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılmasına yönelik hükümler yer alır.	Gelirin eski düzeye geri getirilmesi, şahıs arazileri için net gelir sermayelendirmesi hesaplarını esas alır. YYEP Fonu, kaybedilen ortak kaynaklar ve/veya inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan gelir kayıplarını iade etmek için ek stratejiler ve yatırımlar geliştirecektir.	
Ekonomik yer değişimine maruz kalan PEK'ler ve/veya topluluklara (arazi edinimi sonucu gelir kaybı) tazminat ödenmesi ve gerektiğinde diğer yardımların sunulması gerekir.	Devlet Destekli Yeniden Yerleşim olanağını seçenler dışındakiler için Türk mevzuatında herhangi bir yasal hüküm yer almaz.	Taşınmaz varlıklar için adil tazminat ödenecektir. TANAP ve yüklenicileri, inşaat faaliyetleri için kullanılan arazinin eski haline getirilmesini ve arazi sahibine iade edilmesini sağlayacaktır. Geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmak/iyileştirmek için YYEP fonu kullanılacaktır.	

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 32 / 159

Proje den etkilenen kişilerin projeye bağlantılı zararları, taşınmaz varlıklar fiili olarak alınmadan önce tam olarak ve nakden karşılanmalıdır. Tüm işlem masrafları ödenmelidir.	Sadece yasal arazi sahipleri parasal tazminatlar alabilir (arazilerin kamulaştırılması nedeniyle). Kullanıcıların, şahıs arazileri ve kamu arazilerine ilişkin hakları, Türk mevzuatında yakın zamanda yapılan değişikliklerle kabul edilmiştir. Geleneksel haklar onaylanmıştır.	Tüm PEK'ler tazminat alma hakkına sahip olacaktır ve bu tazminat, HGA'ya göre, söz konusu kişilerin, geçim kaynaklarını, en azından, proje öncesindeki düzeye getirmelerine katkıda bulunacaktır. Uygulanabilirliği yerde pıvasa değeri veya tam ikame bedeli kullanılacaktır. Arazi sahipleri ve aynı zamanda kullanıcılara, varlıklara ilişkin tazminat ödenecektir. Yapılara ve mahsullere verilen zararlar telafi edilecektir. Hasarı karşılamak ve inşaat süresince gerekli olan tüm yeni varlıkların bedelini ödemek için YYEP Fonu kullanılacaktır.
Ortak Mülkiyetteki Kaynaklar.		
Arazi kullanımına ilişkin olarak, yerel halkın geçim kaynakları olarak bel bağladıkları yasal olarak belirlenmiş parklarda veya korunan alanlarda veya diğer ortak mülkiyetli kaynaklarda, kaynaklara erişimi kısıtlayacak değişiklikler getirecek projeler için hazırlanacak plan, kullanıma ilişkin uygun kısıtlamaları belirlemek ve geçim kaynakları üzerinde, bu kısıtlamalardan kaynaklanan negatif etkileri hafifletici önlemleri düzenlemek amacıyla bir katılım süreci tesis edecektir.	Türk mevzuatında yasal bir hüküm yer almamaktadır. Ailelerin mera ve çayırına ilişkin kayıplar veya köylerde bununla bağlantılı gelir kayıpları için tazminat ödenemez.	Projenin uygulanması sırasında potansiyel etkiler araştırılacak ve YYEP Fonundan karşılanmak üzere bunun için bir tazminat belirlenecektir. TANAP, ortak kayıpların tazminatına ilişkin Yıldız Teknik Üniversitesinin geliştirdiği metodolojiyi uygulayacaktır. Doğal kaynaklara erişimin azalması sonucu geçim kaynaklarının etkilendiği alanlarda ödenecek tazminat, Topluluk Geliştirme Programları ile tamamlanacaktır. Bu faaliyetleri finanse etmek için YYEP Fonu kullanılacaktır.
İrtifak hakları, ormanlardaki odun dışı orman kaynakları (tıbbi bitkiler, inşaat malzemeleri veya zanaat malzemeleri gibi) ve kereste ve yakacak odun için ağaçlıklar gibi topluluğun ortak mülkiyetteki kaynaklara erişimini kısıtladığında, yer değişimine yönelik tazminat ödenmesi gerekir.	Bu arazileri kullananlara tazminat ödemesi yapılamayacak ormanlık araziler için bir istisna söz konusudur. Ormanlık araziler için tazminatlar doğrudan ilgili resmi kurumlara ödenir.	TANAP, ormanlık arazilerin kullanıcılarına, HGA'ya göre bu arazilere etkileri mahsuller veya bu araziler üzerinde inşa ettikleri diğer taşınmazlar için tazminat ödeyecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final		TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 33 / 159

İzleme ve Değerlendirme			
Yeniden Yerleşim Planını uygulamaya koyma sürecini izleme ve değerlendirilmeye yönelik prosedürler belirlenecektir.	Yeniden Yerleşim Planını uygulamaya koyma sürecini izleme ve değerlendirilmeye yönelik prosedürler belirlenecektir.	İzleme faaliyetlerinin kapsamı, projenin riskleri ve etkileri ile doğru orantılı olacaktır.	Bu konuda herhangi bir yasal dayanak yoktur.
Şikayet			
Arazileri ödünç alan taraf, Proje için bir şikayet mekanizmasının uygulanmasını sağlayacaktır.	Şikayet mekanizmasının kullanılmasına ilişkin bir hüküm yoktur.	Periyodik olarak izleme raporları hazırlanacak ve projeden etkilenen kişilere, izleme sürecinin sonuçları, zamanında bildirilecektir.	TANAP, HGA'ya göre yeniden yerleşim konularına ilişkin endişelerin alınması ve çözümünün hızlandırılmasına yönelik bir şikayet mekanizması hazırlanacaktır.
Endişeleri anında çözümlenmek için, kültüre uygun ve kolay ulaşılabilir, anlaşılır ve şeffaf bir danışmanlık süreci yürütülmelidir.	Ancak 3071 numaralı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına ilişkin Kanuna ve 4982 numaralı Bilgi Alma Hakkına ilişkin Kanuna atıfta bulunabilir.	Proyeden etkilenen topluluklar ve insanlara, paydaş katılım süreci sırasında şikayet mekanizması hakkında bilgi verilecektir.	İstisnaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
İstisnaya/Katılım			
Arazi edinimi faaliyetlerinden etkilenen PEK'ler ve diğer önemli paydaşlara danışılmalı ve bu kişiler, yeniden yerleşimi planlama sürecine dahil edilmelidir.	Türk Kanunlarında halkın katılımına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır.	Paydaş Katılım Planına ilişkin herhangi bir gereklilik de bulunmamaktadır.	Şikayet mekanizması, kadınların, TANAP'a kolayca ulaşmalarını sağlayacaktır.
	Tebliğat Kanunu, projeden etkilenen herkesin, yazılı olarak bilgilendirilmesini sağlar.		Şikayet mekanizması, yaşlılar ve okur yazar olmayan kişiler gibi hassas kişilerin özel ihtiyaçlarına cevap verecektir.
			TANAP, HGA'ya uygun olarak Paydaş Katılımına ilişkin yürürlükteki uluslararası standartlara uyacaktır.
			YYEP'ye uygun olarak halkla görüşme ve bilgilendirme planı hazırlanacak ve uygulanacaktır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 34 / 159

Hassas Gruplar			
Geçim kaynakları planında, alternatif geçim kaynaklarının yapılandırılması konusunda dezavantajlı durumda olabilecek kadınlar, azınlıklar veya hassas gruplara özel olarak destek verilecektir.	Özel olarak yaşam standartları dikkate alınmamıştır. Ancak Türk Anayasası altında Devlet, vatandaşlarının, hayatlarını barış ve güven içinde devam ettirmelerini garanti eder ve aynı zamanda vatandaşlarını, yüksek yaşam standartlarına ulaşma konusunda sosyal ve ekonomik olarak teşvik eder. Bu bağlamda Devlet, muhtaç, çaresiz, aciz ve evsiz vatandaşlarını korumak ve desteklemek için birçok kural ve önlem uygular (örneğin 01.07.1976 tarihli 2022 numaralı Kanun)	Hak Sahipliği Matrisi'nde belirtilen hassas gruplar, diğerleri ile karşılaştırıldığında projenin etkileriyle başetme anlamında daha dezavantajlı konumdadır. Bu sebeple, bu grupların, köy bazlı görüşmelerle tespit edilecek ve ihtiyaçlarının, istişare edilerek karşılanması için uygun tedbirler alınacaktır.	
Hassas grupların, özellikle yoksulluk sınırının altındaki kişilerin, topraksız köylülerin, yağlı kadınların ve çocukların ihtiyaçlarına istisnai bir ehemmiyet verilir.		Doğal kaynaklara erişimin azalması sonucu geçim kaynaklarının etkilendiği alanlarda ve özel hassasiyetlerin var olduğu yerlerde ödenecek tazminat, Topluluk Geliştirme Programları ile tamamlanacaktır. Topraksız kullanıcıların hak sahiplikleri tanınmaktadır. Kadın arazi sahipliklerini, görüşmelere katılma ve hak sahipliklerini tescil ettirme konusunda teşvik etmeye özellikle gayret edilir.	
Cinsiyet			
Plan, projeden etkilenen kişilerin ve/veya toplulukların hak sahipliklerini belirleyecek, cinsiyet hususuna özellikle ağırlık verecek ve bunların şeffaf, tutarlı ve adil bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Kadınların ve erkeklerin, tazminat mekanizmalarına ilişkin tercihleri, örneğin nakit yerine, ikame arazi veya doğal kaynaklara alternatif erişim yolları araştırılmalıdır. İstişare sürecinde, kadınların bakış açıları ve ilgileri öğrenilmeli ve yeniden yerleşim planlama ve uygulama sürecine her aşıdan entegre edilmelidir.	Türk mevzuatına göre tüm kardeşler ve geniş aile üyeleri, cinsiyet ve yaşlarından bağımsız olarak, benzer miras haklarına sahiptir.	TANAP, tazminata ilişkin düzenlemelerin her iki eş adına veya evin reisleri adına yapılmasını sağlayacaktır. Proje istişare süreci, gerekirse, ayrı forumlar veya katılımlarla, hem erkeklerin hem de kadınların bakış açısını yakalayacaktır.	

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 35 / 159

2.6 Bir önemli boşluk da, ekonomik ve fiziksel olarak etkilenen kişileri ilgilendirmektedir. Bu iki kategori, Türkiye'de farklı kanunlar altında ele alınmaktadır ve tazminat hakkı elde edenler, hassas veya yardıma ihtiyacı olan kişiler olarak değerlendirilmemektedir. Yerel yasama sistemi altında, arazi edinimi ve yer değiştirmeye (veya gönülsüz yeniden yerleşim) ilişkin olanlar da dahil olmak üzere sosyal etkiler sistematik olarak ele alınmamaktadır.

2.7 YYEP'de, kullanılan arazi değerlendirme metodolojisi ve bunun, ikame bedeli nasıl etkileyeceği ayrıntılı olarak belirtilecektir. Aynı zamanda, şahıs arazileri ve devlete ait arazilerin iktisabına ilişkin prosedürler, 2942 numaralı Arazi Edinimi Kanunu ve Projeye özgü mevzuatlardan faydalanılarak net bir şekilde tanımlanacaktır. YYEP uygulama prosedürleri, diğer projelerde karşılaşılan sorunları önlemek için atılacak adımları tanımlayacaktır, buna arazinin sahibi olan ancak arazide yaşamayan kişiler, tapusuz araziler, tescillenmemiş miras iddiaları, hatalı tapular, eksik kadastro bilgileri, ormanların ve hazine arazilerinin vs. şahsi kullanımı dahildir. Tüm hak sahiplikleri, geriye dönük olarak uygulanacaktır. Projenin farklı etki türlerine göre, tazminata ve yardıma ilişkin hak sahiplikleri aşağıda özetlenmiştir.

Hak Sahipliği Matrisi

Tamamlayıcı hak sahipliği matrisi, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi TNP-PLN-SOC-GEN-004 "Yeniden Yerleşim Planı" adlı belgede yer alan 55 numaralı tablo ile 58 numaralı tablo arasındaki tablolar esas alınarak hazırlanmıştır.

Yukarıda belirtilmiş olan tablolardaki Proje tazminat taahhütlerine ek olarak, aşağıdaki hükümlere ilişkin ek taahhütler sunulmuştur:

- A. Proje boyunca arazi kaybı için ödenecek tazminat olarak yeni arazi edinimi ile bağlantılı işlem masraflarına ilişkin tazminat;
- B. Proje kapsamında edinilen arazi parsellerinin üzerinde yaşanması olanaksız, geri kalan bölümlerinin edinimi;

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
1.	Şahıs Arazisi Sahipleri		
1.1	Kalıcı Arazi Edinimine bağlı Arazi Kaybı (YÜT)	a. Kanunlarda belirtilen spesifikasyonlara göre taşeron tarafından belirlenen Arazi Değer, (ikame bedel), buna net gelir hesaplama yöntemi de dahildir ve bu değer, bağımsız bir Uzman tarafından doğrulanır ve Arazi Hakları Kurulu (AHK) Kıymet Takdir Komisyonu tarafından onaylanır.	Arazi Hakları Kurulu tarafından yapılan ödemeler

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 36 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
		b. Arazi sahibi, tanımlanan kritere göre kamulaştırma ile alınan arazinin, kamuşatılmamış geri kalan kısmının alınmasını talep etme hakkına sahiptir;	Arazi Hakları Kuruluştan tarafından yapılan ödemeler
		c. Vergilere yönelik nihai tazminat (tescil davası sonucu belirlenen) miktarının yüzde 2'si tutarında Ek Ödeme ile kayıt masraflarına yönelik parsel başına ilave 30 USD Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) fonundan ödenecektir.	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
1.2	İrtifak Hakkının Tesis edilmesine bağlı Arazi Kaybı	a. Kurulumun sonucu ve ilgili arazi kullanım kısıtlamalarının sonucu olarak bağımsız bir Uzman tarafından doğrulandığı ve Arazi Hakları Kuruluştan Kıymet Takdir Komisyonu tarafından onaylandığı şekilde arazinin toplam değerindeki azalma dikkate alınarak taşeron tarafından, kanunlarda belirtilen kritere göre belirlenen geçici ve kalıcı irtifak hakkı için irtifak hakkı bedeli.	Arazi Hakları Kuruluştan tarafından yapılan ödemeler
		b. Geçici irtifak hakkının (3 yıllık) edinimine ilişkin olarak %15 ile %30 arasında bir ödeme yapılacaktır	Yukarıda 1.2.a'ya bakınız
		c. Daimi ve müstakil üst hakkının (49 yıllık) edinimine ilişkin olarak %70 ile %90 arasında bir ödeme yapılacaktır;	Yukarıda 1.2.a'ya bakınız
		d. İrtifak hakkının değeri belirlenirken 3 yıllık bir süre boyunca gelecekteki arazi verimliliğinin kaybedilmesi dikkate alınır ve arazi sahibinin irtifak hakkı için yapılacak ödemeye dahil edilir;	Yukarıda 1.2.a'ya bakınız
1.3	Yapıların Kaybedilmesi ³¹	a. Resmi makamlar tarafından tespit edildiğı ve Arazi Hakları Kuruluştan tarafından doğrulandığı şekilde ikame bedel.	Arazi Hakları Kuruluştan tarafından yapılan ödemeler
		b. Amortisman bedeli, YYEP fonundan karşılanacaktır	
		c. İnsanlar, etkilenen malzemeleri yeniden kullanmak için kurtarma hakkına sahiptir	
1.4	Mahsullerin Kaybedilmesi	a. İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından tespit edilen ve AHK tarafından doğrulanan piyasa değeri;	Arazi Hakları Kuruluştan tarafından yapılan ödemeler

³¹ Bu projede fiziki yer değiştirme olmayacaktır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 37 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
		b. Tanımlanan kritere uygun olarak özel arazi üzerindeki yaşanması olanaksız uygun arazi sahibi/kullanıcıya ödenecek bir yıllık mahsul ödemesi	TANAP tarafından YYEP Fonundan yapılan ödeme
1.5	Ağaç, Üzüm Bağlarının Kaybedilmesi	a. İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından belirlenen kritere göre taşeron tarafından tespit edilen ve bağımsız bir Uzman tarafından doğrulanan ve AHK Kıymet Takdir Komisyonu tarafından teyit edilen değer;	Arazi Hakları Kuruluşu tarafından yapılan ödeme
		b. Orman türü ağaçlar ve yabani ağaçlar için TANAP (YYEP Fonu) tazminat öder;	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
		c. Mahkeme kararıyla belirlenmesi durumunda, Mahkeme Bilirkişisi tarafından tespit edilen Değer;	AHK
1.6	İşlem masrafları	a. Arazi edinimi veya kamulaştırma sürecine ilişkin fiili işlem masrafları ve yasal ücretler, belirlenen masrafların tutarı (varislerin adına tapu senedi intikali dahil makbuzlar (talep üzerine) ve Tazminat toplantılarına katılma masrafları geri ödenecektir.	Arazi Hakları Kuruluşu tarafından yapılan ödeme
1.7	Diğer küçük masraflar	Arazi sahipleriyle dostane anlaşmalar yapılmasını ve tapu dairelerinde muvafakatle sicil işlemlerinin tamamlanmasını teşvik etmek için arazi sahiplerine, küçük masraf ödemeleri başlığı altında aşağıdaki ödemeler yapılır; 1. Şehir içi ulaşım masrafları (10 TL ile sınırlıdır) 2. Şehirler arası ulaşım masrafları (150 TL ile sınırlıdır) 3. Avukatlık masraflarının garantisi (sınır yoktur) 4. Veraset yoluyla devir masrafları (sınır yoktur)	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 38 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
2.	Şahıs Arazilerini Kullananlar		
2.1	Yapıların Kaybedilmesi ³²	Resmi makamlar tarafından tespit edildiği ve Arazi Hakları Kuruluşu tarafından doğrulandığı şekilde ikame bedel; YYEP fonundan amortisman masraflarının geri ödenmesi İnsanlar, etkilenen malzemeleri yeniden kullanmak için kurtarma hakkına sahiptir	Arazi Hakları Kuruluşu tarafından yapılan ödeme
2.2	Mahsullerin Kaybedilmesi	a. İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından tespit edilen ve AHK tarafından doğrulanan piyasa değeri;	Arazi Hakları Kuruluşu tarafından yapılan ödeme
		b. Tanımlanan kritere uygun olarak özel arazi üzerindeki yaşanması olanaksız uygun arazi sahibi/kullanıcıya ödenecek bir yıllık mahsul ödemesi	TANAP tarafından YYEP Fonundan yapılan ödeme
2.3	Ağaç, Üzüm Bağlarının Kaybedilmesi	İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından tespit edilen ve AHK tarafından doğrulanan piyasa değeri;	Arazi Hakları Kuruluşu tarafından yapılan ödeme
3.	Yasal Hak Sahibi Olmayan Kullanıcılar/Ortakçılar (kamu arazilerindeki)		
3.1	Yapıların Kaybedilmesi ³³	Resmi makamlar tarafından tespit edildiği ve Arazi Hakları Kuruluşu tarafından doğrulandığı şekilde ikame bedel; YYEP fonundan amortisman masraflarının geri ödenmesi İnsanlar, etkilenen malzemeleri yeniden kullanmak için kurtarma hakkına sahiptir	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
3.2	Mahsullerin Kaybedilmesi	a. İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından tespit edilen ve AHK tarafından doğrulanan piyasa değeri;	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
		b. Tanımlanan kritere uygun olarak özel arazi üzerindeki yaşanması olanaksız uygun arazi sahibi/kullanıcıya ödenecek bir yıllık mahsul ödemesi	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)

³² Bu projede fiziki yer değiştirme olmayacaktır.

³³ Bu projede fiziki yer değiştirme olmayacaktır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 39 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
3.3	Ağaç, Üzüm Bağlarının Kaybedilmesi	a. İlgili İl / İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından belirlenen kritere göre taşeron tarafından tespit edilen ve bağımsız bir Uzman tarafından doğrulanan ve AHK Kıymet Takdir Komisyonu tarafından teyit edilen değer;	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
		b. Orman türü ağaçlar ve yabani ağaçlar için TANAP (YYEP Fonu) tazminat öder;	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
4.	Proje Nedeniyle Geçim Kaybından Etkilenen Kişiler		
4.1	Mevsimsel Gelir Kayıpları	Mevsimsel ekonomik kaybı olduğunu ileri süren Projeden etkilenen kişilerin durumları, ilgili muhtarların da görüş ve onayı alınarak her bir vaka için ayrı ayrı değerlendirilir.	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 40 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
4.2	Geçim Kaynaklarının kaybedilmesi - Özel Araziler üzerindeki Yasal Kullanıcılar (YÜT)	Uygunluk; a. Sadece Arazi Kayıplarındaki kalıcı arazi alımları dikkate alınacaktır, boru hattında irtifak hakkının tesis edilmesi durumu için geçerli değildir; b. YÜT nedeniyle kaybettiği arazisinden ötürü, toprağa dayalı geçimi önemli ölçüde (%50'sinden fazlasını) etkilenen arazi kullanıcısı olma; c. 1 yıldan uzun süredir düzenli gelir elde edilen bir işte çalışmayan yasal arazi kullanıcısı olma; d. Kalıcı YÜT'lerden ötürü alınan arazinin, hayvancılık faaliyeti dahil tarımsal amaçlı kullanılan toplam arazilerinin %20'sinden fazlasına eşit olduğu ve giden bu arazi üzerinden geçim sağlayanların geçim kaynaklarını etkileme potansiyeline sahip olduğu durumlar içindir. Tespit: TANAP ve AHK, arazi alımından kayıp yaşayan kullanıcıların, toplam arazi varlığını tespit etmesi için herhangi bir araca sahip değildir. Bu nedenle, ek olası tazminat, arazi kaybeden kişilerle görüşülerek ilgili kullanıcının toplam kullandığı ve geçim sağladığı arazi varlığı bilgisi edinilerek tespit edilmeye başlanacak ve bu kişilerin, bunu kanıtlaması beklenecektir. Uygunluk, TANAP tarafından, resmi belgelere dayanarak değerlendirilecektir (ilgili köyde ikamet eden kişi olarak kayıtlı olma, sosyal yardım (Devletle yapılan) anlaşmaları, Muhtarların beyanları ve diğer kanıtlar). Önlem: a. Uygunluğun, TANAP tarafından onaylanması; b. TANAP, elinde bulunan toplam arazinin yüzde 20'sinden fazlasını kaybeden Projeden Etkilenen Halkı (PEH) hedeflemek için bir Geçim Kaynaklarını Yeniden Yapılandırma Programı (GKYYP) hazırlayacaktır. Programın amacı, bu PEH'lere, geçim kaynaklarını yeniden kurmaları için uzun vadeli destek vermektir. GKYYP kapsamındaki faaliyetler, durumdan etkilenen yerleşim alanına göre farklılık gösterebilmektedir. Fakat bu planın önceliği Projenin inşaatı süresince sağlanacak istihdam olanakları ile üreticilere sağlanabilecek bitkisel üretime ve hayvancılığa yönelik destekler, intansif tarıma destekler, sulama desteği, alternatif gelir oluşturma için destekler, eğitimler ve kapasite geliştirme olacaktır.	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu) GKYYP, projeden kaynaklı geçimleri etkilenen bu kişilerin geçim kayıplarını yerine koyma amaçlamaktadır. Arazilerinin %20'sinden azını kaybeden kişilerin durumları ise, GKYYP'ye dahil edilme ihtiyacı olup olmadığı teker teker ele alınarak değerlendirilip karar verilecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 41 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
		c. Üretim amaçlı kullandığı arazinin %20'sinden fazlasını kaybetmiş kişilere, geçiş süreci desteği amacıyla 6 aylık asgari ücretin bedeli kadar bir gelir desteğini sunulması	
4.3	Geçim Kaynaklarının kaybedilmesi - Kamu Arazilerinde Resmi olmayan kullanıcılar (YÜT)	<u>Uygunluk:</u> a. Arazi Kayıplarında resmi olmayan kullanıcılar; b. Geçim kaynağı sadece araziden elde ettiği tarım gelirine bağlı olan arazi kullanıcısı olma <u>Tespit:</u> Yapılan mevcut araştırmalar, kamu arazilerinde önemli sayıda kullanıcı olduğunu gösteren bir sonuç vermemiştir. Ek başvurular olabilir ve istek üzerine bu başvuru sahiplerinin kimlikleri tespit edilecektir. İzleme ve değerlendirme mekanizmaları sayesinde daha önce tespit edilmemiş kullanıcılar (varsa) tespit edilebilir ve TANAP yönetimine rapor edilebilir. <u>Önlem:</u> Söz konusu PEH'in, uygunluk kriterinde bahsedilen 1 yılı aşan düzenli gelir sağladığı bir işte çalışmıyor olma koşuluyla, alternatif olarak uygun bulunan arazi kullanıcısının sürdürülebilir bir gelire sahip olmasına maksimum 6 aylık asgari ücretin bedeli kadar bir gelir desteğinin geçiş dönemi desteğiyle ve/veya hedeflenen gelir kaynaklarını yeniden yapılandırma önlemleri uygulanabilir (madde 4.2 altında sunulan önlemlere benzer olarak);	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 42 / 159

No.	Etki Kategorisi	Hak Sahipliği	Açıklamalar
4.4	Hassas Kişiler	<u>Uygunluk;</u> Hassas gruplar önceden aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır: • Yaşlılar; • Engelliler; • Topraksız köylüler; • Yoksullar; • Kadınlar; • Kalan Arazisi Ekonomik Açıdan Kullanılamaz Durumda Kalanlar; • Birden çok boru hattından etkilenen arazi sahipleri. TANAP, yukarı bahsi geçen ve YÜT'lerden etkilenen tüm hassas grupları/haneleri tespit edecek ve bu gruplara kendine özgü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ilave destekler sağlayacaktır. Bahse geçen bu insanlar/haneler, köy bazında yapılacak istişareler/görüşmelerle tespit edilecek ve etki azaltıcı önlem olarak uygun önlemler önerilecektir.	SÇYP kapsamında değerlendirilecektir. Sosyo-ekonomik araştırma örnekleme dayalı yapıldığından, bu araştırma sırasında bütün hassas gruplar tespit edilememiştir.
5.	Proje Nedeniyle Ortak Kaynakların Kaybından Etkilenen Kişiler		
5.1	Mera gibi ortak arazilerin kaybedilmesi	Bütün kayıplar ve zararlar, TANAP'ın görevlendirdiği bağımsız bir uzman tarafından değerlendirilecek ve AET birimi tarafından doğrulanan durumlara ilişkin tazminat ödemesi TANAP tarafından (YYEP fonu) karşılanacaktır.	TANAP tarafından yapılan ödeme (YYEP Fonu)
6.	Diğer Projeden Etkilenen Kişiler		
6.1.	Beklenmedik Etkiler	Uygulama sırasında karşılaşılan ek etkiler ortaya çıkarsa, geçerli ilkelere uygun şekilde hafifletilecektir.	

Hak Sahipliğine İlişkin Notlar:

1. Mevcut net asgari ücret 1,300 TL/ay (≈ 440 USD/ay)
2. Ek geçim kaynağı desteğine ihtiyaç duyan herkese mümkün olduğu ölçüde taşeronlarda istihdam olanakları sunulacaklardır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 43 / 159

3 ARAZİ EDİNİM SÜRECİ

Genel Bakış

3.1 Bu bölüm, Projeden etkilenen taşınmazların iktisabı, değerlemesi ve tazmin edilmesine ilişkin prosedürleri açıklar. Bu bölüm, TANAP boru hattı YYEP'sinden alınmıştır ve YÜT YYEP arazi edinim yapısının gerektirdiği projenin spesifik ayrıntılarını yansıtır.

3.2 TANAP'ın arazi edinim sürecini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti arasında 26 Haziran 2012 tarihinde imzalanmış ve 19 Mart 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış Hükümetler arası ve Ev Sahibi Ülke Anlaşmaları yönlendirmektedir. Bu anlaşmalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin 6375 numaralı Kanunu ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Projenin arazi edinim faaliyetleri, bu anlaşmalara, Türkiye Kamulaştırma Kanununa uygun olarak ve Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasının 2 numaralı Bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi yürütülecektir. Türkiye Cumhuriyeti kanunları ve uluslararası sosyal tedbirler politikaları, Projenin arazi edinim sürecini ve geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılmasına yönelik faaliyetlere kılavuzluk edecektir.

3.3 Bu projenin kamu yararına ilişkin karar 7 Şubat 2014 tarihinde verilmiştir. Bu, BOTAŞ'a (AHK), TANAP adına bir kamulaştırma süreci başlatma ve yürütme yetkisi verir.

3.4 TANAP, arazi edinimine ilişkin genel bir strateji belirlemiştir. Bu strateji, arazi edinimine ilişkin roller ve sorumluluklar, ayrıntılı arazi edinim süreci ve aynı zamanda bu stratejinin uygulanmasında dikkat edilecek hususlar hakkında bilgileri içerir.

3.5 Yer Üstü Tesislere (YÜT'ler) ilişkin arazi edinimi, bir kaç adımdan oluşur. Basitleştirilmiş süreç aşağıdaki adımları içerir:

- Proje güzergahının ve YÜT konumlarının tanımlanması;
- Arazi edinimi için diğer hazırlık çalışmaları;
- Tapulu şahıs arazisinin iktisabı, devri ve araziye giriş;
- Hazine adına ve diğer devlet kuruluşları, idareleri ve resmi kurumlar adına tescilli arazilerin iktisabı, devri ve araziye giriş;
- Orman arazisi olarak belirlenmiş arazilerin iktisabı, devri ve araziye giriş;
- inşaat faaliyetleri sırasında arazi edinimi, devri ve araziye giriş;
- İnşaat sonrası arazi edinimi;
- Araziden çıkış ve
- Arazi haklarının AHK'den TANAP'a devredilmesi.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 44 / 159

Arazi Edinimi Hazırlık Çalışmaları

3.6 Herhangi bir arazi edinim faaliyetine başlamadan önce bazı hazırlık çalışmalarının yapılması gerekir. Aşağıdaki listede, Mühendislik Yüklenicisinin (MY) veya İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisinin (LASC) gerçekleştirmesi gereken ana faaliyetler sıralanmaktadır.

3.7 Arazi Edinimi Hazırlık Faaliyetleri:

- Tanımlanan YÜT konumlarına, kadastro kayıtlarının temin edilmesi
- Tanımlanan YÜT konumlarında, tapu kayıtlarının toplanması
- Arazinin durumunun belirtilmesi (mülkiyet türü/anlaşmazlık konusu parseller/arazi birleştirme sürecine tabi arazi)
- Tamamlayıcı arazi sahibi araştırmasının yapılması (varlıklar ve PEK envanteri)
- İşlem tamamlanma tarihlerinin belirlenmesi
- İstasyonların nihai konumlarının seçilmesi (yardımcı istasyonlar, geçici istasyonlar)
- Nirengi ağının belirlenmesi ve hesaplanması
- Konumların dijital haritasının ve ortofoto haritalarının hazırlanması
- İktisap edilen alanlar kazıklarla belirlenecektir
- Teamüli mülkiyet vakalarının araştırılması (varsa)
- Arazi ve varlık değerlendirmesinin yapılması
- Arazi edinimi yapılan tüm alanlar için kamulaştırma dosyalarının (varlık envanteri) hazırlanması
- Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın (YYEP) Hazırlanması
- YYEP'nin ve Tamamlama Tarihinin Açıklanması

PEK'lerin Tanımlanması

3.8 Önemli hazırlık faaliyetlerinden biri de Projenin faaliyet alanındaki Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) tanımlanmasıdır. PEK türlerinin bilinmesi, tazminata yönelik önlemlerin daha iyi tanımlanmasını sağlayacaktır.

PEK Türleri

3.9 Projeden Etkilenen İnsanlar iki kategoride sınıflandırılır. İlk kategori, arazilerinin kanuni mülkiyeti elinde bulunan insanlardan oluşur. Bu gruptaki insanlar, üzüm bağları, ağaçlar, ahırlar ve arazilerinin üzerindeki diğer taşınmaz varlıklar gibi başka varlıklara da sahip olabilirler. 2942 numaralı Kamulaştırma Kanunun 3. Maddesine göre, arazilerin yasal sahipleri, arazileri ve arazileri üzerinde bulunan taşınmaz varlıklar ve mahsul için tam ödeme alma hakkına sahiptir.

3.10 İkinci kategori ise, araziye eken ancak arazinin kanuni mülkiyetine sahip olmayan Projeden Etkilenen İnsanları içerir. Bu grup da kendi içinde iki sınıfa ayrılır: **a) araziye kullananlar veya kiracılar;** **b) tapu senedi olmayan mülk sahipleri.**

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 45 / 159

3.11 Kendilerine ait olmayan bir kamu arazisini veya özel bir araziyi ekip biçen **kullanıcılar**, ister resmi kiracılar olsunlar ister olmasınlar, hem yerel kanunlara göre hem de Dünya Bankasının 4.12 numaralı Operasyonel Politikasına göre arazi üzerindeki mevcut mahsuller, ağaçlar, üzüm bağları ve binalar için tazminat ödemesine hak kazanırlar.

3.12 Yakın zamana kadar, tapusuz arazi sahipliği, özellikle arazi tescili olmayan alanlarda yaygın idi ve tarım arazilerinin büyük bir kısmını insanlar resmi bir tapu olmadan ellerinde tutuyorlardı ancak artık ülke genelinde arazi kayıt sistemlerinin temelini oluşturan kadastro çalışmaları tamamlanıyor. TANAP Projesinden etkilenen tüm parseller, kadastro sisteminde kayıtlıdır. Yasal sistemde yakın zamanda yapılan değişiklikler, arazi sahiplerinin/kullanıcıların adreslerinin tespit edilmesini hızlandırmış ve varislerin haklarının tescilini hızlandırmıştır.

3.13 Yakın zamanda Türk hukuk sistemindeki değişiklik de Proje kapsamında edinilecek varlıkların tapu kayıtlarına hakları yansıtılmamış olan varislerin tespit edilmesini kolaylaştırmıştır. Noterlik Kanunu (No. 1512), 2011 yılında tadil edilmiştir ve Madde 71A, 71B ve 71C ile noterlerin, verasete ilişkin belge sunmasına olanak verilmiştir. Bu değişiklik, varislerin, veraset haklarını, daha uzun ve kapsamlı süreçler gerektirecek mahkemelere başvurmadan talep etmelerine olanak verir.

3.14 Kamulaştırma dosyaları hazırlandıktan sonra arazi sahipleri, tapu kayıtları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kullanılarak adresleriyle birlikte tespit edilir. Bu adreslere gönderilen bildiriler, ilgili tarafın adreste ikamet etmemesi nedeniyle adresten iade olursa, vergi dairesi kayıtları, köy muhtarı, polis ve jandarmadan faydalanılarak yerel bir araştırma başlatılır. PEK'lerin adresi buna rağmen tespit edilemezse, bildiriler, mahkemeye sunulur ve ilgili kişiye bildiri, tespit edilememiş PEK'lere yapılan duyurular şeklinde gazete aracılığıyla yapılır.

Mülkiyet Hakları (Daimi Arazi Edinimi)

3.15 Mülkiyet hakları, arazinin daimi edinimine ilişkindir ve arazi üzerine daimi YÜT'lerin kurulacağı şahıs arazilerinde, Arazi Hakları Kurulu (AHK) tarafından belirlenir. Buna blok vana istasyonları, pig istasyonları, kompresör istasyonları, ölçüm istasyonları, işletme ve bakım tesisleri ve Proje tasarımında belirtilmiş olan diğer tesisler gibi tüm YÜT'ler dahildir. Aynı zamanda daimi erişim yollarının inşası, enerji nakil hatları için elektrik direklerinin yerleştirilmesi, anot hendek ve yüzey erozyonuna karşı koruma, fay geçişleri ve diğerleri gibi diğer daimi tesisler için belirlenen alanları da içerir. Daimi olarak edinilen arazi kamu arazisi ise, sınırsız ve müstakil haklar tesis edilecektir.

İşlem Tamamlanma Tarihi

3.16 Geçerli DB politikası altında, belirlenmiş olan tamamlanma tarihinden sonra proje alanına yerleşen kişiler, tazminat veya yardıma hak kazanmaz. İşlem tamamlanma tarihi, "belirlenen alanda bilgilerin halka etkin bir şekilde yayılması ve fazla nüfus istilasını önlemek için alanın belirlenmesinden sonra bilginin sürekli olarak yayılması" yoluyla belirlenmelidir. Hak sahipliğinin dışında tutulmanın dayandığı mantık, arazileri "gasp edenlerin" ve rant arayışındakiler kişiler gibi, bir takım çıkarıcı davranışların önünü kesmektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 46 / 159

3.17 Genel olarak, işlem tamamlanma tarihi, YYEP ve varlık envanterinin tamamlandığı tarihe denk gelir. Bu durumda, lineer bir Proje olduğu için, tek bir tamamlanma tarihi belirlenmesi önerilmez. TANAP, anlaşmaya yönelik görüşme tarihlerini, işlem tamamlama tarihi olarak kabul eder. Bu nedenle işlem tamamlama tarihi, YÜT'lerin yerine bağlıdır. Ek talepler veya sorular olması durumunda şikayet mekanizması, işlem tamamlanma tarihi ile bağlantılı sorunların çözülmesini sağlayacaktır.

3.18 İşlem tamamlanma tarihlerine ilişkin bilgiler iyi bir şekilde belgelenecek ve AHK şube ofisleri kullanılarak ve köy muhtarları (veya belediye başkanları) veya etkilenen topluluklarla yapılan yazılı iletişimler yoluyla Proje bölgesi genelinde yayılacaktır.

3.19 Projenin uygulama süresinin uzun olduğu düşünüldüğünde, işlem tamamlanma tarihlerinden arazinin fiili olarak alındığı tarihe kadar arada yıllar geçebilir; Projenin uygulanmasını beklerken ve koridorun tam olarak nerede olduğu ve etkilenen parsellerden tam olarak nasıl geçtiği bilinmeden, insanlar, arazilerini yeni kiracılara kiralayabilirler, üzüm bağları kurabilirler ve ağaç ekebilirler vs. Yasal gereklerin olmaması durumunda TANAP, proje inşasının uzun sürdüğü dönemleri düşünerek adil uygulama politikasını izleyecektir.

Projeden Etkilenen Varlıklara ilişkin Değerleme

3.20 Boru hattı ve ilgili tesisler, araziler, ağaçlar, üzüm bağları, çitler, sulama alt yapıları ve diğer taşınmazlar gibi şahsi arazileri ve kamu arazilerini etkileyecektir (örneğin ağıllar, ahırlar ve muhtemelen konutlar).

3.21 Bu varlıkların değerlemesi, PEK'leri en çok endişelendiren konudur. Görüşmeler yoluyla, etkilenen varlıkların başarılı bir şekilde edinilmesini kolaylaştırmak için şeffaflığı ve objektifliği garantilemek amacıyla değerlendirme işlemi bağımsız bir kurum gerçekleştirir. Sonuç olarak Kanun bu tür bir değerlendirme yapılmasını gerektirir ve bu, ister görüşmeler yoluyla ister kamulaştırma yoluyla olsun arazi edinimi için temel bir gerekliliktir.

Değerleme Prosedürü ve Metodolojisi

3.22 TANAP, hem Mahkemenin değerlendirme metodolojisi (yasal gerekler) hem de uluslararası standartlarla uyumlu bir değerlendirme prosedürü belirlemiştir. Bu iki metodolojiyi ve standartları dikkate alarak, TANAP, değerlendirme sonuçlarının, yerel prosedürlere ve uluslararası standartlara uygun olmasını sağlar. Ayrıca bu gelişmiş değerlendirme metodolojisini uygulamadaki bir diğer amaç da Kamulaştırma Kanunun 8. ve 11. maddelerinde belirtilmiş olan değerlendirme metodolojisinden kaynaklanabilecek açıkları önlemektir. Değerlemeler sırasında, arazinin değerinin yanı sıra inşaat faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan verimlilik kaybının ödenmesi hususu da değerlendirilecektir. TANAP'ın ayrıntılı değerlendirme prosedürü, Ek 3.1'de verilmiştir.

3.23 Görüşmeler sırasında, taraflar bedel üzerinde mutabakata varamazsa; Arazi Hakları Kurulu, Kanunun 27. Maddesini uygulayacak ve bunu takiben Madde 10 altında belirtilen süreç yürütülecektir. Ulusal mevzuatlarla izlenecek değerlendirme metodolojisi aşağıda sunulmuştur.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 47 / 159

3.24 Kamulaştırma Kanunu Madde 27 ve Madde 10'a göre mahkemeye, AHK'nin kamulaştırma isteği bildirildiğinde, mahkeme, Kıymet Takdir Komisyonunun üyeleriyle birlikte, ilgili sahayı ziyaret edecektir. Madde 15'e göre – (Tadil edilmiştir: 24/4/2001 - 4650/Madde 8), Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği ile bağlantılı meslek odaları, üyelerinin ikamet yerlerini dikkate alarak uzmanları seçer. Uzman olarak hareket edeceklerin nitelikleri ve çalışma esasları, Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliğinin görüşü alınarak Maliye Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından birlikte hazırlanacak bir mevzuatla belirlenmiştir. Valilik tarafından onaylanmış olan listelerdeki odalar tarafından seçilen uzmanların isimleri, şehir merkezlerindeki asliye mahkemesine bildirilir ve idari kurulların seçtiği uzmanlar ise, bu uzmanların seçildikleri yerdeki asliye mahkemelerine bildirilir.

3.25 Uzmanlar kurulu beş kişiden oluşur ve bu kişilerden üçü, odalar listesinden seçilir ve ikisi, kamulaştırmaya tabi olan yerin niteliği ve türüne bağlı olarak idari kurul listesinden seçilir. Kamulaştırılan taşınmaz varlığın niteliğini dikkate alarak, uzmanlardan üçü, aynı uzmanlaşma branşından seçilebilir.

3.26 Uzmanlar kurulu, Madde 11 ve 12 altındaki hükümlere uygun olarak taşınmazların değerini tanımlar ve tespit eder ve gerekçeli raporu, on beş gün içinde mahkemeye sunar.

3.27 Taşınmaz varlıkların değerlemesinde dikkate alınan kriterler aşağıdakileri içerir:

- Taşınmaz varlığın türü ve niteliği;
- Taşınmaz varlığın boyutu;
- Arazi veya binanın değerini etkileyebilecek özellikler ve unsurlar, buna söz konusu unsurların ayrı ayrı değerleri de dahildir;
- Arazi veya bina ile ilgili beyan edilen vergiler (varsa);
- Kamulaştırma sırasında resmi makamların hazırladığı değerlendirme;
- Yerine, durumuna ve olduğu gibi kullanılmasına bağlı olarak varlık ve/veya kaynaktan elde edilebilecek net gelir;
- Binalar için kamulaştırma tarihindeki (Bayındırlık ve İskan Bakanlığının) resmi birim fiyatlar, yeniden inşa etme maliyeti ve amortismanla ilişkin tahminler³⁴;
- Taşınmaz varlıkların değerini etkileyebilecek ve mal sahipleri açısından yararlı olabilecek diğer objektif faktörler (kriterler).

3.28 Yasal çerçeve, özellikle aşağıdakileri sağlayarak, projeden etkilenen insanları korur:

- Tazminat ödenene kadar hiçbir arazi kullanılmayacaktır;
- Tazminatlar, bir ulusal banka hesabına veya tröst hesabına yatırılacaktır ve üç ay içinde ödenecektir, ancak mülkiyet konusunda bir anlaşmazlık olması halinde, hak sahibi olduğunu kanıtlayan kişiye ödenecektir;
- Herhangi bir nedenle, tazminat ödemesi ertelenirse, tazminat bedeline piyasada geçerli oran üzerinden faiz uygulanacaktır;

³⁴ Dünya Bankası politikaları, varlık değerlemesinde amortisman bedelinin dikkate alınmasına izin vermez.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 48 / 159

- Her türlü mülk sahipliği tanınacaktır, buna teamüli ve geleneksel hak sahiplikleri de dahildir; ilgili sürecin masrafları, TANAP tarafından karşılanacaktır, projeden etkilenen kişi tarafından değil.

3.29 Kanun, değerlendirme sürecinde, projeden etkilenen taşınmaz varlıklardan elde edilebilecek potansiyel gelirin dikkate alınmasını şart koşar, ancak "ikame bedel" kavramı yansıtılmaz ve amortisman dikkate alınır³⁵. Böylelikle, TANAP, tüm binalar için tam ikame bedelinin ödenmesine açıkça olanak verecektir ve tazminat süreciyle kaybedilen gelirin tam olarak iade edildiğinden emin olacaktır. Hassas gruplar veya herhangi bir taşınmaz varlığı olmayan kullanıcılar için yeniden gelir yapılandırılmaya yönelik ilave önlemler tasarlanabilir, buna inşaat işlerinde istihdam olanağının sağlanması da dahildir.

3.30 Binaların, yapıların ve konutların değerlemesinde, kamu kuruluşları, maliyet yaklaşımı yöntemini kullanır. Bu tip bir değerlendirme, bilgilendirilen alıcının, varlığın değerini, piyasa fiyatı olarak ve benzer varlıkların kira değeri üzerinden takdir edeceği ve aynı zamanda alıcının, benzer niteliklerdeki bir araziye satın alırken ve yeni bir bina inşa ederken ortaya çıkan maliyeti dikkate alacağı esasına dayanır. Yine piyasa değerlerini yansıtan doğrudan karşılaştırma yöntemi kullanılır. Bir dinamik varlık pazarının mevcut olduğu varsayılır ancak projeden etkilenen insanların evleri yerine yeni bir ev inşa etme ihtiyacı göz ardı edilir. Projeden etkilenen yapıların maliyetini değerlendirirken, binaların ve yapı malzemelerinin resmi birim maliyetleri dikkate alınır. Yığma binasol olan ailelere ödenen tazminat seviyesi düşüktür ancak bu ailelerin, iş aramak için şehirlere taşınmaya karar vermeleri durumunda modern yapı malzemeleri kullanmakla yükümlü olacakları gerçeği göz ardı edilir.

3.31 Tarım arazisinin değeri, net gelir yaklaşımı ile belirlenir. Net gelir, bir arazinin, herhangi bir değişiklik olmadan kullanılmış olsaydı sağlayacağı gelirdir ve bu belirlenirken, arazinin ve kaynakların, kamulaştırma tarihindeki yeri ve şartları dikkate alınır. Kıymet Takdir Komisyonu ilk önce istişareler ve pazar araştırmaları yoluyla bölgedeki tarım arazilerinden elde edilen yıllık ortalama net geliri tespit edecektir. Arazinin piyasa rayıcı, pazar araştırmaları ve tapunun incelenmesi ile tespit edilir. Yıllık ortalama net gelirin, ortalama piyasa rayıcine oranı sermayelendirme oranını verecektir. Sermayelendirme oranı, kamulaştırma bölgesindeki fiili piyasa rayıcılarını esas alarak hesaplandığı için bu oran, kamulaştırılacak alanın tam ikame bedelini verecektir.

3.32 Tarım arazilerinin değerlemesinde kullanılan formül $K=R/f$ 'dir, burada;

K =Değer (kamulaştırma tazminatı);

R =Net gelir (brüt gelir - üretim maliyeti); ve f = sermayelendirme oranıdır (tarım arazisine yatırılan sermayeyle bağlantılı risk).

3.33 Değerleme için belirlenen Değerleme Komisyonları (alıcı/satıcının istekli olması durumunda yapılacak düzenlemelerde, değerlendirme işlemi bağımsız bir özel firma tarafından yapılacaktır) saha keşifleri yapar ve arazinin, kamulaştırma bedelini etkileyebilecek ilgili özelliklerini tespit eder, bu özellikler örneğin zemin yapısı, kullanım modelleri, topografi, iklim, yerleşim yerlerine uzaklık, yollar, sulama planları, erişim geçiş hakkı, konum ve bölgede kullanılan mahsul nöbeti sistemi olarak

³⁵ Dünya Bankası politikaları, varlık değerlemesinde amortisman bedelinin dikkate alınmasına izin vermez.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 49 / 159

sıralanabilir. Komisyon üyeleri aynı zamanda, yerel kuruluşların (örneğin bölgedeki tarım odası, il/ilçe tarım müdürlüğü) da görüşlerini alır. Net yıllık gelirin hesaplanmasında, brüt üretim değerini belirlemek için mahsullerin verimliliği (kamulaştırma yapılacak bölgedeki ürün nöbeti sisteminde), yıllık fiyatla çarpılır. Daha sonra brüt üretim değerinden tüm harcamaları düşerek net gelir belirlenir ³⁶.

3.34 Meyve bostanları ve üzüm bağlarının değerlemesinde de gelir yaklaşımı kullanılır. söz konusu arazi bir bostanlık olduğunda, bostanların (veya üzüm bağlarının) geri kalan ömürleri boyunca üretim yoluyla elde edilecek gelir ve harcamalar, faiz oranları da dikkate alınarak karşılaştırılır. Öngörülen üretimin bugünkü değeri hesaplanır ve bulunan tutar, çıplak arazinin değerine eklenir. Arazinin toplam değeri, ya geçmiş değer yaklaşımını ya da gelecekteki değer yaklaşımını kullanarak hesaplanır. Meyve bostanlığı fidanlık aşamasında ise, maliyet yaklaşımı tercih edilir³⁷.

3.35 Bir parselin bir bölümünün iktisabı, parselin geri kalanının kullanımına ilişkin ekonomik olmayan bir getiri ile sonuçlanırsa, tüm parselin alınması hususu değerlendirilebilir. Proje, kullanıcılara **tam ikame bedel** üzerinden tazminat öder. Tam ikame bedel aşağıdakileri içerir: arazi değerlendirme için net gelir yaklaşımı, işlem giderleri³⁸, YYEP fonundan karşılanmak üzere vergiler için nihai tazminat tutarının yüzde 2'si oranında bir ek tutar artı tescil masrafları olarak 30 USD/arazi parselden, ve davalarda avukatlık ücretleri ile bağlantılı diğer ek masraflar. Kamulaştırmaya yönelik tazminatlar, gelir vergisine tabi değildir.

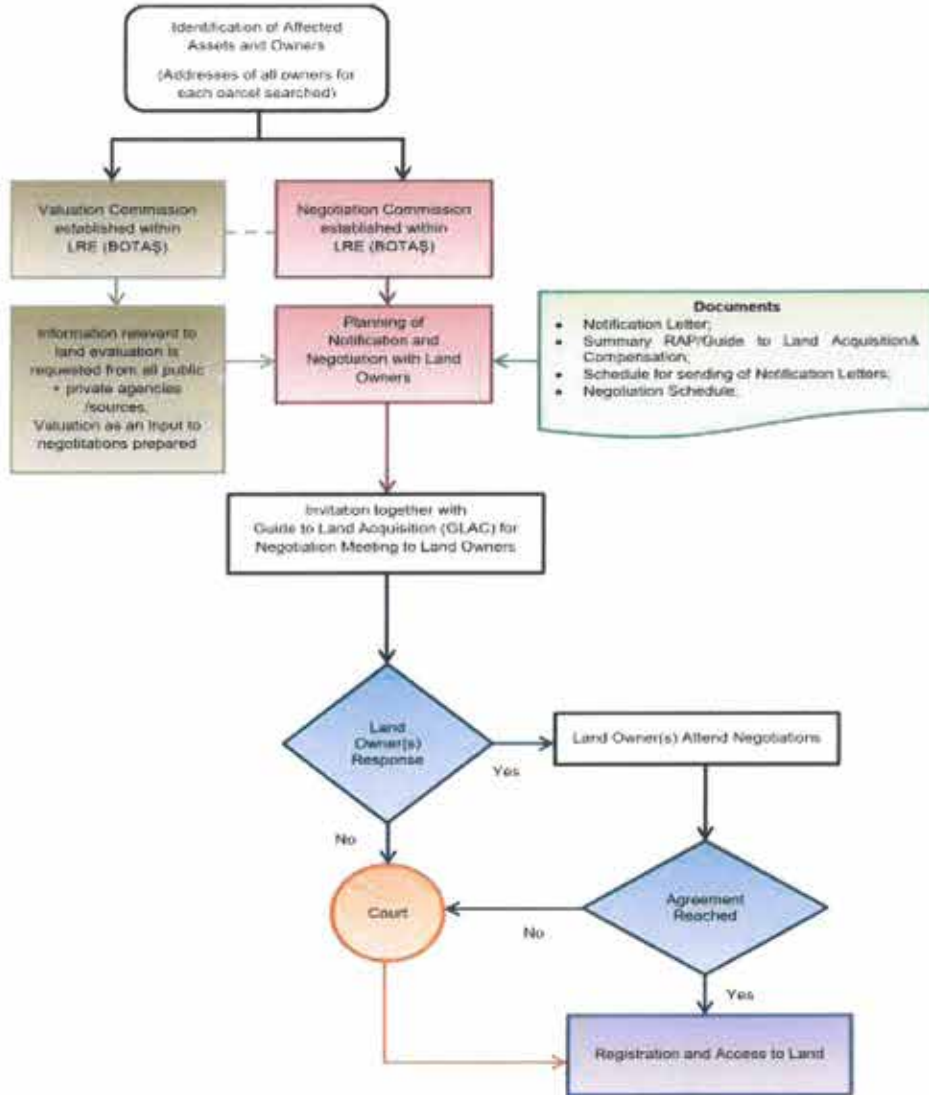
Şekil 3.1 Şahıs Arazileri Edinim Süreci

³⁶ Bu değerlendirme yöntemi aynı zamanda bir köyün ortak mülkiyetindeki alanlar olan otlatma alanları için de kullanılır. Otlatma alanının bedeli, köy için kullanılmak üzere köy tüzel kişiliğine ödenir. Köy tüzel kişiliği feshedilirse, kasasındaki para, kaymakamlığa devredilir.

³⁷ Ağaçlandırılmış bir alanın çıplak arazi değeri, ondan elde edilen gelirin kapitalize edilmesi yoluyla hesaplanır. Bu amaçla, ağaç sayısı, işçilerin günlük yevmiyeleri, kullanılan suni gübre ve böcek ilaçlarının fiyatları ve arazinin bilançosu analiz edilir. Gerçek faiz oranını kullanarak, işletme döneminin sonuna kadar olan harcamalara ilişkin bir tahmin yapılır. Brüt üretim değerleri, kerestenin birim değerini, ürün veren ahşabın birim değeri ile çarparak hesaplanır. Net geliri hesaplamak için toplam harcamalar (işletme döneminin sonunda), brüt üretim değerinden düşülür. Bu net gelir, çıplak değeri belirlemek için kullanılır.

³⁸ Arazi edinimi veya kamulaştırma sürecine ilişkin fiili işlem masrafları ve yasal ücretler, belgelenen masrafların tutarı (varislerin adına tapu senedi intikali dahil makbuzlar (talep üzerine) ve Tazminat toplantılarına katılma masrafları geri ödenecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 50 / 159

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 51 / 159

Kısmi Kamulaştırma

3.36 TANAP'tan etkilenen arazinin büyük bir kısmı, daha büyük parsellerin küçük bölümlerinden oluşur. Kamulaştırma Kanunu Madde 12'ye göre, daimi arazi ediniminin gerçekleştiği yerlerde, arazi sahibinin, parselin geri kalan kısmının herhangi bir şekilde kullanılamayacak kadar yetersiz olduğunu beyan ettiği durumlarda TANAP, parselin geri kalan kısmını da kamulaştırma seçeneğini değerlendirebilir. Bu hususun değerlendirilmesi için TANAP, geri kalan kısımların edinimine yönelik kriterler geliştirmiştir.

3.37 Aşağıdaki kriterler sadece, daimi arazilerin geri kalan kısımlarının edinimi hususunda geçerlidir. Aşağıdaki koşullardan aynı anda en az üçünü taşıyan araziler, arazi sahibinin (arazi sahiplerinin) talep etmesi durumunda arazi edinimine tabi olacaktır.

1. Parseli böldükten sonra kalan arazi ("geri kalan arazi" olarak anılır), yeni (geri kalan) alanın, 1000 metrekareden az olması nedeniyle tarım faaliyetleri yapmaya uygun değilse.
2. Geri kalan arazinin geometrik durumu, pullukla sürme veya mahsul toplama gibi tarımsal faaliyetler açısından uygun değilse.
3. Geri kalan araziye erişim olanağı ortadan kalkıyorsa
4. Geri kalan araziye sulama olanağı ortadan kalkıyorsa
5. Geri kalan arazi, normal boyuttaki ticari işlemler genelinde ticari işlem/alım satım özelliğini kaybediyorsa
6. Geri kalan arazi, yüksek eğimde bir arazi ise (%10'dan fazla)
7. Geri kalan arazi, arazinin kamulaştırılmış bölümüyle karşılaştırıldığında daha az verimli ise ve bu tarım idaresinden alınan bir raporla teyit edilmişse
8. Geri kalan arazi sele, yüksek su riskine veya erozyona karşı hassas ise

3.38 YÜT'lerden daimi olarak etkilenen arazilere ilişkin bu hususun söz konusu olabileceği bir kaç vaka ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda ve arazi sahibi, arazinin geri kalan kısmını ekip biçmenin ekonomik olmayacağına inandığında, ilk önce AHK'ye başvurmalıdır. AHK olumsuz bir cevap verirse, arazi sahibi, geri kalan arazinin satın alınması talebiyle mahkemeye başvurabilir.

3.39 Kamulaştırma Kanunun 12. Maddesi, arazinin kısmi olarak kamulaştırılması üzerine odaklanmıştır. Bu Madde, arazinin bir bölümü kamulaştırıldıktan sonra geri kalan arazinin değerindeki herhangi bir azalmanın, değerlemede dikkate alınacağını belirtir. Kanun aynı zamanda arazinin geri kalan kısmına değer biçme olasılığını da değerlendirir ancak bu durumlar, örneğin, yeni bir havaalanın inşa edildiği ve havaalanının yakınındaki arazilerin değerinin arttığı vakalar için geçerlidir, boru hatlarına yapılan yatırımlar için değil.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 52 / 159

Arazinin Teslim Edilmesi ve Araziye Giriş

Arazinin Teslim Edilmesi Süreci

3.40 Hangi yolla olursa olsun (görüşmeler yoluyla veya kamulaştırma yoluyla), arazinin AHK tarafından ediniminden sonra arazi EPC Yüklenicisine devredilir. Arazi teslim süreci, AHK, TANAP ve Yüklenicinin temsilcileri tarafından imzalanacak bir Arazi Teslim Protokolü ile düzenlenecektir.

3.41 Arazi Teslim Protokolünde, Yükleniciye devredilecek sahadaki veya diğer sahalardaki her bir parsel açıkça belirtilecektir. Arazi Teslim Protokolü aşağıdaki eklerle birlikte sunulacaktır:

- YÜT'lerin ve BVİ'lerin ve AHK tarafından alınmış ve devre tabi olan diğer alanların tam olarak yerini gösteren Arazi edinimine ilişkin çizimler, projeden etkilenen tüm parseller için arsa sınırlarının tanımlanması ve parsel numaraları;
- YÜT'lerin ve BVİ'lerin, istasyon sahasının sınırlarının veya AHK'nin aldığı ve devre tabi olan diğer alanların yerini gösteren koordinatlar listesi;
- Devredilen tüm arazi parselleri için arazi sahiplerinin ve arazi kullanıcılarının veya kiracılarının listesi.

3.42 Arazi edinim faaliyetlerinin, Yüklenicinin devrine tabi olarak YÜT veya BVİ'nin bir bölümü dahilinde yer alan bir parsel için henüz tamamlanmamış olduğu durumlarda, bu parseller, ilgili Arazi Teslim Protokolünde belirtilecektir ve uygun olması durumunda, başka bir ayrı Arazi Teslim Protokolü ile devredilecektir. Yüklenici, hiçbir durumda, bir Arazi Teslim Protokolü ile teslim edilmemiş veya Yüklenicinin, ilgili arazi sahibi ile yapılan bir kira sözleşmesi yoluyla hak tesis etmiş olduğu bir araziye girmeyecektir.

3.43 Tarım alanlarında AHK, arazinin Yükleniciye teslim edilmesinden hemen önce tohumlanmış mahsuller için mahsul tazminat ödemesi yapmıştır. Yeniden tohumlanmayı ve arazi sahiplerinin olası taleplerini önlemek için Yüklenici, arazi teslim edildikten sonra 4 hafta içinde tüm teslim edilen arazi bölümlerini kazıklarla belirleyecektir.

Araziye Giriş Süreci

3.44 Yüklenici, Arazi Teslim protokolü ile sahanın mülkiyetini aldıktan sonra Yüklenici, projeden etkilenen arazi sahipleri ve/veya kiracılarına bildiri gönderecektir ve YÜT/BVİ veya herhangi bir sahadaki bir araziye fiziksel olarak girmeden en az 3 gün önce bir Arazi Giriş Protokolü imzalayacaktır.

3.45 Arazi sahibi/arazinin kullanıcısı ile Yüklenicinin temsilcisi arasında, TANAP ve/veya AHK ve köy muhtarının temsilcilerinin şahitliğinde Araziye Giriş Protokolü imzalanacaktır.

3.46 Arazi Giriş Protokolü imzalandıktan sonra Yüklenici, inşaat sahasını kazıklarla belirleyecek ve TANAP'a sunulacak imar planını ve prosedürlerini hazırlayacaktır. Yüklenici, Madde 27 veya Madde 8'e göre PEK'lerin hesaplarına ilk ödemeler yatırılmadan herhangi bir araziye girmeyecektir. AHK, arazinin kazıklarla belirlenmesini onayladıktan ve TANAP, imar planlarını kabul ettikten sonra Yüklenici, inşaat faaliyetlerini başlatabilecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 53 / 159

Arazi Edinim Sürecindeki Güncel Gelişmeler

3.47 YÜT için arazi edinimi³⁹, Projeden etkilenen 381 parselin 349'u için başlatılmıştır. Kİ ve Öİ için 233 parsel sahibinden 97'si uzlaşma toplantısına katılmamış, 91 parsel sahibi önerilen tazminatı kabul etmezken, 45 parsel sahibi, önerilen tazminatı kabul etmiştir. BVİ için ise 116 parsel sahibinde 78'si toplantılara katılmamış ve kalan 38'i de sadece uzlaşmazlık tutanağını imzalamıştır⁴⁰. Toplantıya katılmayanlar bu kadar yüksek oranda olması iki faktöre bağlanabilir; arazinin sahibi olan ancak arazide yaşamayanların ve/veya mahkeme öncesinde herhangi bir anlaşma yapmak istemeyen arazi sahiplerinin sayısının yüksek olması (Tablo 3.1).

3.48 Anlaşmaya yönelik yapılan çağrılar ayrıntılı bir şekilde analiz edildiğinde, sadece Eskişehir'de kesin bir anlaşmaya varıldığı görülmektedir (CS5-MS2) (Tablo 3.4). Eskişehir'deki sahada Kompresör İstasyonu, Ölçüm İstasyonu ve pig istasyonu bulunduğu için arazi ediniminden en fazla etkilenen Eskişehir olmuştur. Arazinin sahibi olmasına karşın arazide yaşamamasından dolayı ve bir arazide birden fazla hak sahipliğinin bulunmasından dolayı görüşmeye katılmayan 6 arazi sahibi dışında diğer tüm PEK'ler, teklif edilen fiyatları kabul etmişlerdir. Yine de **Eskişehir dışında parsel sahiplerinin hiçbiri, BOTAŞ'ın önerdiği ilk tazminat rakamlarını kabul etmemişlerdir**. 146 arazi sahibinin davet edildiği Ardahan'da (Kİ1, Öİ1), arazi sahiplerinden hiçbiri uzlaşmayı kabul etmemiş ve arazi sahiplerinin yarısı, toplantıya katılmamıştır. Çanakkale ve Kırşehir'de, tüm arazi sahiplerinin görüşmeye katılmasına karşın, katılanlar tazminatı kabul etmemiş ve mahkeme seçeneği ile ilerlemeye karar vermişlerdir. Hak sahiplerinin, ağırlıklı olarak uzlaşmaya varmama gerekçeleri, araziler için teklif edilen fiyatların düşük olmasıdır. YÜT'ler için daimi arazi edinimi fiyatları, boru hattına ilişkin arazi edinim fiyatlarına benzer bir şekilde tespit edilmiştir. Geçici arazi edinimi için PEK'lere arazinin değerinin %80'i ödenmiştir ancak daimi arazi edinimi için önerilen fiyat, arazinin değerinin yaklaşık %110'u tutarında olmuştur. PEK'ler, boru hattının geçici arazi edinimine yönelik yapılan ödemelerle karşılaştırıldığında bu teklifi oldukça düşük bulmuştur.

Tablo 3.1 Uzlaşma/Uzlaşmazlık Protokolü Toplantılarının illere göre Dağılımı (Kİ ve Öİ için)

Özel Parseller						
İl	YÜT sayısı	Yerleşim yeri sayısı	"Uzlaşmazlık" protokolü sayısı	"Uzlaşma toplantısına katılmama" ⁴¹ protokolü sayısı	"Uzlaşma" protokolü sayısı	Toplam
ARDAHAN	2	3	70	77	0	147
ERZURUM	1	3	2	3	0	5
KIRŞEHİR	1	1	11	0	0	11
ESKİŞEHİR	1	2	0	6	45	51

³⁹ Kİ ve Öİ için 310 parselden 233'ü için, BVİ için 148 parselden 116'sı için başlamıştır.

⁴⁰ Ek 5: BVİ Özelinde Yapılan Soso-Ekonomik Araştırma Bulguları

⁴¹ "Toplantıya katılmayanlar" arasında toplantıya katılmayanlar ve toplantıya katılmayı reddedenler yer almaktadır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 54 / 159

ÇANAKKALE	1	1	8	0	0	8
EDİRNE	1	2	0	11	0	11
TOPLAM	7	12	91	97	45	233

Kaynak: Botaş 2016

3.49 Projeden Etkilenen İnsanlar, ilk sunulan Madde 8 teklifini kabul etmemişler veya toplantılara katılmamışlar ve Madde 27'ye göre Mahkeme Kararını beklemişlerdir. BVİ için yapılan Eskişehir'deki arazi edinimi dışında, neredeyse projenin kalan kısmının tamamındakiler için Madde 27 altında önerilen tazminatlar, Madde 8 görüşmelerinde önerilen tazminatlardan çok daha yüksektir. Ardahan için Madde 27 altında önerilen tazminatlar, Madde 8 görüşmelerinde önerilen tazminatlardan çok daha yüksektir. Madde 27 için tazminatlar, tapu sahiplerinin hesaplarına eksiksiz olarak yatırılmıştır ancak mahkeme kararlarındaki beklenmedik derecede yüksek tazminat tutarları nedeniyle TANAP tarafından Madde 10 davalar açılmıştır (Tablo 3.2). Eskişehir'de teklif edilen fiyatlar, Madde 27 tazminat kurallarına uygundur.

Tablo 3.2.a. İlk mahkeme kararının sonuçları (Kİ ve Öİ için)

İl	İlçe	Parsel Sayısı	Madde 8 altında teklif edilen ortalama tazminat (TL)	Madde 27 altında teklif edilen ortalama tazminat (TL)	Ortalama Fark (TL)
Ardahan	Posof	56	12.122	36.897	24.775
Ardahan	Damal	90	9.849	27.990	18.140
Çanakkale	Gelibolu	8	44.781	56.412	11.670
Eskişehir	Seyitgazi	6	89.260	89.475	214
Kırşehir	Akçakent	34	3.086	8.854	5.827

Kaynak: TANAP, 2016

Tablo 3.2.b. BVİ için İlk Mahkemenin Sonuçları

İl	Parsel Sayısı	8.Madde'ye Göre Teklif Edilen Ortalama Tazminat (TL)	27.Madde'ye Göre Belirlenen Ortalama Tazminat (TL)	Ortalama Fark (TL)
ANKARA	2	61.999	121.694	59.694
ARDAHAN	8	4.205	19.980	13.590
BALIKESİR	7	4.803	22.993	18.190
BİLECİK	5	1.874	4.934	3.060
BURSA	6	3.775	3.780	5

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 55 / 159

İl	Parsel Sayısı	8.Madde'ye Göre Teklif Edilen Ortalama Tazminat (TL)	27.Madde'ye Göre Belirlenen Ortalama Tazminat (TL)	Ortalama Fark (TL)
EDİRNE	5	6.137	17.949	11.812
ERZİNCAN	4	4.082	8.363	4.280
ERZURUM	11	2.984	24.593	21.609
ESKİŞEHİR	3	11.946	3.049	-8.896
GÜMÜŞHANE	2	4.095	22.018	17.923
KARS	11	3.030	13.914	10.884
KÜTAHYA	8	1.946	9.649	7.703
SİVAS	21	2.815	9.812	6.997
YOZGAT	23	3.550	5.663	1.786

Kaynak: TANAP, 2016

3.50 Ardahan'da mahkemenin önerdiği fiyatlar, TANAP'ın ilk teklifinin neredeyse üç katına kadar çıkmıştır. Benzer şekilde Kırşehir'de Madde 27 çerçevesinde Mahkeme kararları, ilk önerilen tazminat tutarının %250 katının ödenmesine karar vermiştir. Mahkemenin belirlediği tazminatlar ile Madde 8 altındaki tazminatlar arasındaki tutarsızlık, tazminat değerlendirme sisteminden kaynaklanmaktadır. Aradaki temel farklar şunlardır:

1. *Arazi türüne göre sınıflandırma:* Tarım arazisi olarak tescil edilen parsellerden bazıları, uzman gözlemciler tarafından konut arazisi olarak değerlendirilmiştir. Bu durumlarda, BOTAŞ karara itiraz etmiştir ve mahkeme, değerlendirme ihtiyaçlarının değişmesi konusunda BOTAŞ'la mutabık olmuştur.
2. *Net gelirin hesaplanması:* Uzman gözlemci, net geliri, parselin özgü tarım üretiminin niteliğine göre değil, yerleşim alanında en yüksek gelir getiren üretime göre hesaplar. Değerlemenin, çok yüksek gelir sağlayan bir mahsul olan pirinç üretiminden elde edilen gelire göre yapıldığı vakalar olmuştur. Ancak parseller sadece düşük gelir sağlayan bir mahsul olan buğday yetiştirmek için kullanılmaktadır.
3. *Objektif değer artışı hakkı:* Mahkeme, uzmanın, arazi değerinin artışına ilişkin olarak arazinin değerini iki katına kadar arttırma yönünde görüş kullanmasına izin verir.
4. *Sermayelendirme oranı* (tarım arazisine yatırılan sermayeyle bağlantılı riskler): Sermayelendirme oranı için uzman gözlemcinin hesaplamaları, BOTAŞ tarafından yapılan hesaplamalardan farklı olabilir. Sermayelendirme oranındaki değişiklikler, tazminatlarda önemli değişikliklere neden olabilir.

3.51 BOTAS, Madde 27 çerçevesinde Mahkemenin verdiği hükümler sonucu belirlenen tazminatlara ve Madde 10 çerçevesinde daha yüksek tazminatlara ilişkin açılan davalara itiraz etmiştir. İtirazın temel nedenleri, değerlendirme metodolojisini ve bölgede kamulaştırma bedellerine ilişkin daha önceden verilmiş mahkeme kararlarını esas almaktadır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 56 / 159

3.52 Araziler için ödenecek tazminatlar, arazinin m² fiyatını esas alır ve arazi üzerindeki ağaçlar, kuyular vs. gibi yapılar ayrıca hesaplanır. Bunun yanı sıra, ekip biçilen parseller için parseller üzerindeki mevcut mahsullerin değeri ödenmiştir. TANAP, mevcut mahsuller için 103 PEK'ye, arazi ediniminden etkilenen 110 parsel için 65.840 TL ödemiştir⁴² (Tablo 3.3). Araziler üzerindeki ağaçlar ve yapılar için 24 parseldeki 42 PEK'ye ödeme yapılmıştır⁴³ (Tablo 3.4). Ödemeler yapılmaya devam edilmektedir ve bu nedenle mevcut mahsuller ve yapılar için yapılan ödemeler, izleme ve değerlendirme çalışmaları sırasında izlenecektir.

Tablo 3.3 Mahsuller için yapılan Ödemeler

İl	Parsel Sayısı	PEK sayısı	Ödemeler
Gümüşhane	2	2	1.085,89
Erzurum	9	9	3.912,17
Ardahan	84	77	55.211,65
Kars	10	10	2.572,31
Sivas	5	5	3.058,51
Toplam	110	103	65.840,53

Kaynak: Botaş 2016

Tablo 3.4 Ağaçlar ve diğer yapılar için yapılan ödemeler

İl	İlçe	Ağaç Sayısı	Kuyu ve su borusu sayısı	Parsel Sayısı	Toplam Ödeme (TL)
Ardahan	Posof	105	0	18	151.434,8
Eskişehir	Seyitgazi	0	6	6	58.657,8

Kaynak: Botaş 2016

Arazi edinimi vakası: Tapuda belirtilen arazi boyutunun, arazinin kullanılan boyutu ile uyuşmadığı durumlar

Arazi değerlendirme araştırmaları sırasında Projeden etkilenen 4 parselde, PEİ tarafından kullanılan fiilli arazi ile arazinin tapuda kayıtlı kadaströ boyutunun arasında tutarsızlık olduğu ortaya çıkmıştır. Arazinin fiilli boyutu, arazinin tapuda kayıtlı boyutundan daha fazladır. Bu sorunu çözmek için TANAP ekibi, PEİ'lerin kullandığı fiilli arazi boyutuna göre tazminat ödemiştir ve kadaströ dairesine bu ödemeyi bildirmiştir. PEİ'lere ödemelerinin zamanında yapılması için, Ek ödemeler YYEP Fonundan yapılmıştır. TANAP için bir diğer alternatif de, Kamulaştırma Kanunun 41. maddesine göre kadaströ değişikliği talep etmektir ancak bu değişiklik daha uzun zaman alacaktır. Bu nedenle TANAP, PEİ'ler üzerindeki negatif etkileri azaltmak için YYEP fonunu kullanmayı tercih etmiştir. Kullanılan fiilli araziye yönelik tazminat olarak 8,414 m²'lik arazi için 42,070 TL ödenmiştir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 57 / 159

4 SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLER

Giriş

4.1 Projeden Etkilenen İnsanlarla ilgili genel değerlendirme, 25.07.2016-04.08.2016 tarihlerinde ve 31.08.2016-09.09.2016 tarihlerinde gerçekleştirilen saha çalışmalarının sonuçlarına dayanmaktadır. Saha çalışmaları, nicel sosyo-ekonomik hane anketini ve odak grubu görüşmeleri, derinlemesine görüşmeler ve kapsamlı tartışma toplantıları gibi nicel çalışmaları içermektedir. Sosyo-ekonomik çalışmaların amacı, PEK'lerin sosyo-ekonomik profilini çizmek, gelir ve harcamalarını, hanelerin nüfus bilgileri profilini ve arazi kullanım modellerini ve araziden elde ettikleri geliri ortaya koymaktır. Bu anket çalışmalarının temel amacı PEK'lerin özelliklerini açıklamak ve Proje nedeniyle ortaya çıkan arazi kayıplarının, PEK'lerin geçim kaynakları üzerindeki etkisini anlamaya çalışmaktır.

Yöntem⁴⁴

4.2 YYEP çalışma metodolojisi, masa başı çalışmaları ve saha çalışmalarını esas alır. Sosyo-ekonomik durumları anlamak için TANAP tarafından sunulan arazi edinimine ilişkin mevcut belgelerin masa başı incelemesi, Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) dayalı yardımcı araştırmalar ve bölge kalkınma idarelerinin, yerel valiliklerin ve belediyelerin raporları/değerlendirmelerinden faydalanılmıştır. Tüm PEK'lere, hanenin yapısını, sosyo-ekonomik göstergeleri ve paydaşların katılımını irdelleyen bir sosyo-ekonomik anket yapılmıştır⁴⁵. Kİ ve Öİ'den etkilenen 182 Projeden Etkilenen İnsanın katıldığı bir sosyal-ekonomik saha çalışması yapılmıştır. 31 Ağustos- 9 Eylül 2016 arasında 83 PEK ile görüşme gerçekleştirilen BVİ sahası yapılmıştır. Kantitatif araştırmayı tamamlayıcı olarak, Projeden Etkilenen İnsanların geçim kaynaklarını, hassasiyetlerini, TANAP YÜT Projesine ilişkin algılarını ve Projeden beklentilerini yansıtmak için kalitatif yöntemler kullanılmıştır. Hassas gruplarla yapılan 27 odak grup görüşmeleri, muhtarlarla yapılan 50 derinlemesine görüşme ve BOTAŞ'ın bölge ofisleri, belediyeler, valilikler ve bölge ziraat odaları gibi Proje paydaşlarıyla yapılan 41 paydaş toplantısı gerçekleştirilmiştir. Genel olarak tamsayım anketini değerlendirmek ve Projeden Etkilenen İnsanların sosyal-ekonomik durumlarını, kalitatif ve kantitatif çalışmalarla tarif etmek Projeden Etkilenen 473 İnsanla görüşülmüştür.

Tablo 4.1 Saha istişareleri

	Toplantı sayısı	Danışılan PEK sayısı
Kadınlarla yapılan odak grubu görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler	20	78
Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	4	19
Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	3	12
Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmeler	50	50
Paydaşlarla yapılan toplantılar	41	49
Hanelere yapılan anketler (182 YÜT + 83 BVİ))	265	265
Toplam Görüşme Yapılan PEK sayısı		473

Kaynak: SRM saha çalışması

⁴⁴ Sosyo-ekonomik çalışma metodolojisinin 4. Eki, saha planlama ve anketlere ilişkin ayrıntılı bilgiler içerir.

⁴⁵ Başlangıçtaki plan, tüm PEİ'lerin katıldığı bir tam sayım anketi ve PEİ'lerin %30'unun katıldığı bir sosyo-ekonomik anket yapmak idi. Ancak arazi sahibi olup arazide ikamet etmeyen kişilerin sayısının yüksek olması nedeniyle, projenin etkilerini ortaya koymak için tüm PEİ'lerin dahil edildiği sosyo-ekonomik anketler yapılmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 58 / 159

Ardahan Vakası

Saha çalışmasının yürütülmesi sırasında, hedeflenen anket sayısı ile yapılan anket sayısı arasında önemli bir tutarsızlık ortaya çıkmıştır. **Ardahan vakası** aşağıda, anket sonuçlarının düşük olduğu durumlara örnek olarak verilmiştir:

Ardahan saha çalışması Posof Türkgozü, Damal Eskikılıç ve Damal İkizdere yerleşim yerlerinde yapılmıştır. Anket sayısının az olması aşağıdaki koşullara bağlanabilir:

- **Kamu arazisi kullanıcılarının sayısının az olması:** Ardahan'da 26 kamu arazisi mevcuttur. Kullanıcıların tanımlanması amacıyla minimum 26 anket (parsel başına 1 anket) yapılması planlanmıştır. Ardahan'daki 26 parsel içinden sadece Posof Türkgozü'deki 1 parsel kullanılmaktadır. Parseli kullanan kişi köy muhtarıdır ve köy muhtarı halihazırda şahıs arazilerine ilişkin arazi ediniminden etkilendiği için kendisiyle sosyo-ekonomik anket çalışması yapılmıştır. PEK'ler ve köy muhtarları geri kalan 25 parselin kullanılmadığını belirtmiştir. Bu nedenle planlanan sahada, düşünüldüğü şekilde bir kamu arazisi kullanımı söz konusu değildir.
- **Arazide hazır bulunmayan arazi sahibi sayısının yüksek olması:** Ardahan ilinde ulaşılması planlanan PEK sayısı 147 parselde 235 PEK idi. Çalışmanın, göç etmiş olan PEK'lerin yaz tatili için yerleşim alanlarına geri döndükleri mevsimsel ziyaret zamanına denk gelmiş olmasına rağmen yerleşim yerlerinin çoğu boştur. Arazide hazır bulunmayan arazi sahibi sayısının yüksek olması nedeniyle saha ekibi sadece 78 arazi sahibine ulaşabilmiştir. Erişilebilen arazi sahibi oranı %33'tür ve bunun ana nedeni, arazide hazır bulunmayan arazi sahibi sayısının yüksek olmasıdır. 78 arazi sahibine ek olarak 22 kullanıcı tanımlanmıştır. Bu nedenle, yapılması planlanan 235 anketten sadece 100 tanesi yapılabilmektedir, bu da anket yapılma oranının %43'te kalmasına neden olmuştur.
- **Çalışma saatleri:** Yaz aylarında, tarım işleriyle meşgul olan PEK'ler, gündüz tarlada çalışır ve bir işte çalışan PEK'ler ise şehir merkezlerinde ofislerinde çalışırlar. Daha fazla PEK'ye ulaşmak için çalışmanın saatleri 18:00-19:30'a kadar uzatılmıştır ki PEK'lere, iş sonrasında evlerinde ulaşılabilir. Ancak saatlerin esnetilmesine rağmen, ulaşılabilen PEK sayısında sadece %10'luk bir artış elde edilmiştir. Eğer çalışma saatleri 18:00 ile sınırlı tutulmuş olsaydı, Ardahan'da yapılan anket sayısı 90 olacaktı.
- **Birden fazla parsel kullanan arazi sahipleri:** Köylerde kalan PEK'ler sadece kendi arazilerine sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda başka yerlere göç etmiş olan arkadaşlarının/akrabalarının da parsellerini kullanmaktadır. Örneğin Ardahan'da anket yapılan 27 PEK, arazilerinde hazır bulunmayan arazi sahibi PEK'lere ait toplam 37 parseli kullandıklarını beyan etmişlerdir.
- **Ret:** Boru hattı güzergahı gibi diğer Proje bileşenleri için yapılan anketlere ek olarak Proje alanındaki diğer Projelerin kümülatif etkileri, anketleri cevaplayan kişilerden bazılarının ihtiyatlı davranmasına neden olmuştur. Özellikle PEK'lerin bazılarının düşük olarak değerlendirdiği kamulaştırma bedelleri, bu kişilerin, tam sayım anketlerini tamamen reddetmelerine neden olmuştur. Bu Ardahan'da çok açık bir şekilde görülmüştür, 5 parsel kullanan 3 PEK ankete katılmayı reddetmiştir.
- **Telefon görüşmeleri:** Proje ekipleri, halen yerleşim alanı ile bağı devam eden, arazide hazır bulunmayan arazi sahiplerinin telefon bilgilerini toplamıştır. Telefon üzerinden görüşme yapmak için 9 parselin sahibi olan 6 PEK aranmıştır ancak ulaşılamamıştır.

Ankete katılım sayısının düşük olması nedeniyle, ekipler, tüm PEK'lerin katılımıyla kısa bir tam sayım anketi yapmak ve bölge halkının sadece %30'una sosyo-ekonomik anketler yapmak yerine tüm PEK'lerle sosyo-ekonomik anketler yapmak durumunda kalmıştır. Yapılan 100 anket ile 148 parselin 128 tanesine (şahs arazilerin %87'si) ilişkin veriler derlenebilmiştir.

Hanelerin Sosyo-Ekonomik Profili

Nüfus Bilgileri Profili

4.3 265 haneden 1008 PEK'nin katıldığı tam sayım anketi yapılmıştır. Projenin, geçim kaynakları üzerindeki etkilerini anlayabilmek için Kİ ve Öİ'dan etkilenen kişilere ikamet ettikleri ana adresler sorulmuştur. Görüşülen PEK'lerin yüzde 70'i, daimi olarak Projeden etkilenen yerleşim yerlerinde ikamet ettiklerini beyan ederken yüzde 26'sı (Kİ ve Öİ'dan etkilenen kişilerin), yerleşim alanını geçici

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 59 / 159

olarak ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. BVİ için yapılan saha araştırması sırasında yasal arazi sahipleri listesi güncellendiğinde neredeyse yüzde 75'inin ulaşılabilir olmadığı tespit edilmiştir⁴⁶. Saha çalışması sırasında yerleşimde bulunan PEK'lerle görüşme yapılabilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, görüşmelere katılanların %83'ü sürekli ikamet eden kişiler olup, %18'i geçici olarak o yerleşimde yaşamaktadır. Saha ziyaretleri sırasında görüşülen PEK'lerden bazıları, Projeden Etkilenen Yerleşim yerlerindeki evlerini sadece yaz aylarında kullandıklarını ve bu ziyaretleri sırasında arazilerine baktıklarını açıklamışlardır. Tüm Projeden Etkilenen Haneler içinde, doğu bölgesi, ⁴⁷ arazide daimi ikamet eden kişi sayısının en yüksek olduğu bölgedir.

4.4 Tamsayım anketinin sonuçlarına göre tüm YÜT'lerden etkilenen insanların yüzde 54'ü erkek ve yüzde 46'sı kadındır. Projeden etkilenen yerleşim yerlerinde, YÜT'ler için projedeki ortalama hane büyüklüğü 3.76⁴⁸, BVİ için ise 4 olarak tespit edilmiştir. Projenin büyük bir kısmı (yüzde 42), 3-4 kişilik hanelerden oluşmaktadır. Projeden Etkilenen Hanelerin dörtte birinden fazlası (yüzde 27). Bu küçük hanelerin büyük bir kısmı, iş olanakları için ve çocuklarına daha iyi bir eğitim sunmak amacıyla çocukları il merkezlerine veya diğer illere göç etmiş yaşlı çiftlerden oluşmaktadır. Gençler, aileleriyle il merkezlerine göç ederlerken, kırsal yerleşim yerlerinde nüfus azalmakta ve hanelerin büyüklüğü de daralmaktadır.

4.5 Projeden Etkilenen Hanelerin yaş ortalaması 39.76'dır. Yerleşim yerlerinde cinsiyet ve yaş dağılımı göstermektedir ki, Projeden Etkilenen İnsanların yarısı aktif çalışma yaşındadır (16-50); PEK'lerin yaklaşık yüzde 21'i 50-65 arası çalışma yaş grubundadır ve yüzde 13'ü ise 65 yaş üzeridir. Edirne hariç diğer tüm yerleşim yerlerinde yaşlı kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır⁴⁹. BVİ için Projeden etkilenen hanelerin yaş ortalaması 40'tır. Bu yerleşimlerdeki yaş dağılımı, PEK'lerin %55'inin aktif çalışma yaşında (16-50, %23'ünün 50-65 yaş aralığındaki çalışma yaşında ve %17'sinin de 65 yaş üstü olduğu görülmektedir.

Eğitim

4.6 PEK'lerin eğitim seviyeleri, yerleşim alanına ve yaşa bağlıdır. Tüm PEH'lerin yüzde 90'ı bir seviyeye kadar tahsil almıştır. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 10'dur; kadınlarda okuma yazma bilmeme oranı erkeklerden daha yüksektir (yüzde 15). Sadece yaşlılar okuma yazma bilmemektedir ve tüm yerleşim alanlarında, PEH'ler çocukları için eğitimin önemini vurgulamışlardır. Genel olarak Projeden Etkilenen İnsanlardan kadınların yaklaşık yarısı ilkokul mezunudur ve erkeklerin eğitim düzeyleri kadınlara göre daha yüksektir. Eğitim düzeyi ilkokuldan üniversiteye doğru ilerlerken, erkeklerin eğitim düzeyleri her zaman kadınlardan daha yüksektir (Tablo 4.2)

⁴⁶ BVİ için ulaşılabilir olmayan arazi sahipleri listesinin 161 kişisi, zaten o yerleşimde ikamet etmemekte, 99'u vefat etmiş, 15'i hakkında ise herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁷ Ardahan'da arazide daimi olarak ikamet etme oranı yüzde 82'dir. Doğu bölgeleri Ardahan, Erzurum ve Sivas illerini içerir.

⁴⁸ Ek 4 Tablo 4.6

⁴⁹ Ek 4 Tablo 4.3

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 60 / 159

Tablo 4.2 Cinsiyete göre Eğitim düzeyleri (Kİ ve Öİ için)

	Erkek (n)	Erkek (%)	Kadın (n)	Kadın (%)	Toplam	%
Okuma Yazma Bilmeyenler	36	7	62	15	98	10
Okuma Yazma Bilenler	20	4	30	7	50	5
İlkokul	139	27	143	34	282	30
Ortaokul	133	26	108	25	241	26
Lise	118	23	57	13	175	19
Üniversite	63	12	26	6	89	10
Toplam	509	100	426	100	935	100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.7 Erkeklerin/kadınların eğitim seviyelerinde genel farka rağmen yerleşim alanı, Projeden Etkilenen İnsanların eğitim düzeyleri açısından önemli bir faktördür⁵⁰. Okuma yazma bilmeme oranının en yüksek olduğu il Ardahan'dır ve anket yapılma oranı düşünüldüğünde en yüksek eğitim seviyesi Eskişehir'de görülmüştür.⁵¹ Özellikle Doğu'daki yerleşim alanlarında köy hayatının getirdiği kısıtlamalardan biri, 8 yıllık zorunlu eğitimin ilkökul (1-4 yıl) ve ortaokul-lise (5-8 yıl) olarak ayrılmış olmasıdır. Okula başlama yaşına gelmiş çocuk sayısının az olduğu yerleşim alanlarında çocuklar, eğitim-öğretim için en yakın yerleşim alanına otobüsle taşınmaktadır. Bu özellikle ortaokullar için geçerlidir, ancak yerleşim yerlerinden birinde, ortaokul eğitimi için çocukların otobüsle okullara taşındığı bir hizmet verilmemektedir ve aileler, çocuklarını eğitim için yatılı okula göndermek zorunda kalmaktadırlar. Odak grubu görüşmeleri sırasında, Erzurum'un Emrecik köyündeki kadınlar, çocukları okullara otobüsle taşıma hizmetinin önemini vurgulamışlardır. Kadınlar, çocukları ortaokul eğitimi için okullara otobüsle taşıma hizmetinin sunulmadığı ve tek seçeneğin yatılı okullar olduğu yerleşim alanlarında, genç çocukların öğrenim görme konusundaki cesaretlerinin kırıldığını belirtmişlerdir. Sadece 6 yerleşim alanında ilkökul bulunmaktadır (1-4 yıl) ve 9 yerleşim alanında aileler çocuklarını okullara otobüsle göndermektedir.

İstihdam

4.8 Projeden Etkilenen İnsanlardan, çalışma durumlarını açıklamaları istemiştir. Projeden Etkilenen İnsanlar genelinde temel istihdam modeli tarımdır (Tablo 4.3). Genel olarak erkeklerin yüzde 47'si tarım faaliyetleriyle ilgilendiklerini belirtirken, kadınların yüzde 3'ü istihdam seçeneklerinin tarım faaliyetleri olduğunu belirtmişlerdir⁵². Bu kadınlarla yapılan odak grubu görüşmelerinde de açıkça görülmüştür. Kadınlar, ya hayvancılık yoluyla ya da tarım ürünlerini kurutmak yoluyla tarım işleri yaparak sürekli bir şekilde ailelerini destekliyor olmalarına rağmen, bunu bir "iş" olarak görmemektedirler ve bu işlerden kazanç elde edememektedirler. Kadınların çoğu kendilerini ev hanımı

⁵⁰ Anket katılım oranının düşük olmasından dolayı, eğitim ve yerleşim alanı ilişkisi genelleştirilememektedir.

⁵¹ Tablo 4.7 Ek 4

⁵² Ek 4, Tablo 4.8

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 61 / 159

olarak görmektedir. Tarım dışında gelir elde edilen işler çok sınırlıdır. Emekliler, genel PEİ'lerin yüzde 7'sini oluşturmaktadır.

Tablo 4.3 Cinsiyete göre İstihdam modelleri

	BVİ (n)	%	Kİ/Öİ (n)	%	Toplam	%
Tarım	45	23	149	29	194	27
Küçük işletmeler	3	2	9	2	12	2
Devlet memuru	1	1	12	2	13	2
İşçi	12	6	31	6	43	6
Ev hanımı/ev işlerine yardım etme	65	33	182	35	247	35
Emekli	16	8	33	6	49	7
Öğrenci	31	16	94	18	125	18
İşsiz	8	4	0	0	8	1
Diğer	14	7	4	1	18	3
Toplam	195		514		709	

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Hane Gelirleri ve Harcamaları

4.9 Hane halkının gelir ve giderleri, yerleşim alanlarına bağlıdır. Yapılan anketler sırasında Projeden Etkilenen İnsanlar gelirlerini ve harcamalarını açıklamaktan çekinmişlerdir, bu nedenle gelir hesaplamaları, Projeden Etkilenen İnsanların tarım ürünlerinin satışı ve diğer gelir kaynaklarından elde ettiklerini beyan ettikleri gelire dayanarak yapılmıştır. Projeden Etkilenen bir hanenin genel yıllık geliri ortalama 52.567 TL, gideri ise 61.708 TL'dir. Bu durum Kİ ve Öİ'lerde 51.468 TL, BVİ'lerde 54.758 TL ve gideri de Kİ ve Öİ'lerde 63.754 TL, BVİ'lerde 58.071 TL'dir. Araştırma sonuçlarına göre Ardahan en düşük gelir ve gider seviyelerine sahip şehirdir ve Eskişehir de en yüksek gelir seviyesine sahiptir; bu da her iki şehrin Türkiye'deki sosyal-ekonomik koşullarına uygundur. Edirne gibi bazı illerde PEİ'ler, harcamalarını şişirirken gelirlerini minimuma indiriyor gibi görünmektedir. Erzurum söz konusu olduğunda, bir PEİ hayvan satarak 209,000 TL gibi yüksek bir yıllık gelir elde ettiğini beyan etmiştir ve bu, ilin genel ortalama gelir düzeyini etkilemiştir (Tablo 4.4).

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 62 / 159

Tablo 4.4.a Hane Gelirleri ve Harcamaları (Kİ ve Öİ)

İl	Gelir	N	Harcama	N
Ardahan	28.242	82	39.718	83
Çanakkale	28.700	5	45.142	5
Edirne	37.048	5	69.010	6
Erzurum	94.532	5	77.542	7
Eskişehir	135.858	21	143.988	16
Kırşehir	58.862	11	63.854	12
Sivas	53.010	14	108.751	15
Toplam	51.468	143	63.754	144

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.4.b Hane Gelirleri ve Harcamaları (BVİ)

İller	Gelir	n	Harcama	n
Ardahan	50.086	7	31.468	7
Balıkesir	10.960	5	94.290	5
Bursa	21.451	11	18.454	11
Edirne	21.620	2	15.210	2
Erzurum	83.383	6	106.692	6
Eskişehir	121.262	11	86.096	11
Gümüşhane	38.133	3	32.573	3
Kars	53.440	5	68.488	5
Kırıkkale	33.219	7	36.625	7
Sivas	64.644	9	65.260	9
Yozgat	48.048	15	60.504	15
Toplam	54.758	81	58.071	81

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Hane Borçluluk Durumu

4.10 Kİ ve Öİ sahalarında araştırmaya katılan 182 PEİ'den 31'i borçlu olduğunu beyan etmiştir ve yıllık ortalama borç miktarı 23.152 TL'dir.⁵³ Kİ ve Öİ'den etkilenen ve görüşme yapılan 56 kişi ortalama 44.942 TL, BVİ'lerde ise 39 kişi 28.038 TL değerinde bir borç içinde olduğunu dile getirmiştir. Bazı

⁵³ Yerleşim yerlerine göre borçluluk durumu için Ek 4 Tablo 4.8'e bakınız.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 63 / 159

PEİ'ler tarımcılık faaliyetleri, gayrimenkul rehini veya tüketici finansmanı ihtiyacı ile kredi kullanmıştır. Genel olarak, PEİ'lerin neredeyse üçte biri, ağırlıklı olarak tarımcılık faaliyetleri için olmak üzere bir şekilde kredi kullanmıştır. Bu borçluluk düzeyi, nakit tazminatların, geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmak yerine değil borç ödemek amacıyla harcanacağını göstergesi olabilir. ***Bu nedenle YYEP izleme süreci sırasında, halihazırda borçlu olan PEİ'lere özellikle dikkat edilecektir ve bu, TANAP'ın uyguladığı projenin etkilerini hafifletmeye yönelik önlemlerin etkin olup olmadığına yönelik yapılan izleme göstergelerinden biri olacaktır.***

Tablo 4.5: Kredi Kullanımı (Ki ve Öİ için)

	N	Ortalama TL
Tüketici finansmanı	14	27.211
Gayrimenkul rehini	4	53.250
Tarım	37	54.365
Diğerleri	1	yok
Toplam	56	44.942

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.6: Kredi Kullanımı (BVi için)

	N	Ortalama TL
Tüketici finansmanı	11	32.460
Gayrimenkul rehini	5	28.667
Tarım	19	59.379
Esnaf	2	17.500
Diğerleri	2	2.184
Toplam	39	28.038

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.11 Projeden Etkilenen İnsanlara, temel ihtiyaçlarını karşılama becerileri açısından geçim kaynaklarını değerlendirmeleri sorulmuştur. Genel olarak Projeden Etkilenen İnsanların sadece yüzde 7'si, bunu kolayca idare ettiklerini açıklamışlardır, yani bu, ekonomik olarak iyi durumda oldukları anlamına gelmektedir. Projeden Etkilenen İnsanların yüzde 17'si geçinmekte çok zorlandıklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar, yerleşim yerlerine göre analiz edildiğinde, Ardahan ve Sivas illerindeki PEİ'lerin neredeyse üçte ikisi, yaşamlarını idame ettirmekte zorlandıklarını beyan etmişlerdir. Erzurum'da, PEİ'lerin yarısı, ay sonunu getirmekte oldukça zorlandıklarını beyan etmişlerdir. Eskişehir ve Edirne'de yaşayan PEİ'ler daha iyi durumdadır ve burada çoğunluk, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. ***Geçim kaynaklarına ilişkin algı, YYEP izlemede mevcut duruma ilişkin kritik bir***

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 64 / 159

gösterge olacaktır ve GKYYP'nin TANAP tarafından ne kadar etkin bir şekilde uygulandığını gösterecektir.

Arazi ve Taşınmazlar

Arazi Sahipliği

4.12 Arazi edinimindeki önemli faktörlerden biri, arazi sahibi sayısıdır. Arazinin birden fazla sahibi olduğu durumlarda çoğu zaman alıcı satıcıların istekli olduğu anlaşmalara yönlendirmek çoğu zaman zordur. Kİ ve Öİ'nden etkilenen arazi sahiplerinin % 50'si, BVİ'den etkilenen arazi sahiplerinin de sadece %23'ü arazinin tek sahibi olduklarını beyan etmişlerdir (Tablo 4.7 ve Tablo 4.8). Münferit arazi sahipliğinin en yüksek olduğu il Eskişehir (yüzde 69), en düşük olduğu il ise Erzurum'dur. Erzurum'da anket yapılan PEİ'lerin sadece yüzde 14'ü arazinin tek sahibi olduklarını beyan etmişlerdir. *Her bir arazi sahibinin hisselerine göre tazminat ödemesi tahsis edilmiştir, bu nedenle arazinin kim tarafından kullanıldığını anlamak, araziye kullanan kişilere geçim kaynaklarının kaybına ilişkin tazminat ödeyebilmek açısından çok önemlidir.* Sivas gibi arazilerin büyük bir kısmının 5-9 sahibi olduğu illerde, edinilen arazi için alınan tazminat, pay sahipleri arasında paylaşılır. Görüşülen PEİ'lerden bazıları edinilen arazi için teklif edilen tazminatın, daimi ikamet adreslerinden (İstanbul, Bursa) yaptıkları yolculuğun masraflarını bile karşılayamayacak kadar düşük olduğunu belirtmiştir. *TANAP, birden fazla pay sahibi olan arazilerin kullanıcılarını, geçim kaynaklarının kullanılan arazinin kaybından dolayı negatif olarak etkilenmesini önlemek için geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programı ile destekleyecektir. TANAP aynı zamanda AHK ve isteğe bağlı geçiş programlarıyla da kullanıcıların zararını telafi edecektir.*

Tablo 4.7 Arazi sahipliği ve arazinin kullanımı (Kİ ve Öİ için)

İller	Münferit Parsel Sahipliği (n)	Çok hisseli Parsellerdeki Arazi Sahibi-Kullanıcı	Yakın akrabalar (n)	Uzak Akrabalar (n)	Kiracılar (n)	Kullanıcılar (n)	Toplam
Ardahan	53	29	13	1	4	0	100
Erzurum	3	3	1	0	2	0	9
Kırşehir	9	4	0	0	2	0	15
Sivas	4	10	0	0	6	2	22
Eskişehir	16	5	2	0	1	0	24
Çanakkale	2	1	1	0	1	0	5
Edirne	4	0	3	0	0	0	7
Toplam	91	52	20	1	16	2	182
%	50%	28%	11%	1%	9%	1%	100%

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 65 / 159

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.8 Arazi sahipliği ve arazinin kullanımı (BVİ için)

İls	Münferit Parsel Sahipliği (n)	Çok hisseli Parsellerdeki Arazi Sahibi-Kullanıcı	Yakın akrabalar (n)	Uzak Akrabalar (n)	Kiracılar (n)	Toplam
Ardahan	2	4	1	0	0	7
Balıkesir	0	3	2	0	0	5
Bursa	2	4	4	1	0	11
Edirne	1	1	0	0	0	2
Erzurum	1	1	1	1	2	6
Eskişehir	4	3	2	1	1	11
Gümüşhane	1	0	2	0	0	3
Kars	4	0	2	0	0	6
Kırıkkale	0	5	2	0	0	7
Sivas	2	1	6	0	0	9
Yozgat	2	8	4	0	2	16
Toplam	19	30	26	3	5	83
%	23%	36%	31%	4%	6%	100%

Kaynak: Hanehalkı anketi 2016

Arazi Varlıkları

4.13 Araştırma sonuçlarına göre Projenin, varlıklar üzerindeki tek etkisi, arazi kaybıdır. Projeden Etkilenen İnsanlardan hiçbiri ev ve ahır gibi başka varlıklarla ilgili bir kayıptan bahsetmemiştir. Arazinin türü ve boyutu, konuma bağlıdır. PEİ'lerden, alınan arazinin ve geri kalan arazinin büyüklüğünü bildirmeleri istenmiştir. Genel olarak PEİ'ler, Proje sonucunda sahip oldukları toplam arazinin ortalama %11'ini kaybetmektedir. Büyüklükleri düşünüldüğünde, PEİ başına en büyük arazi kaybı Eskişehir'de görülmüştür, burada kaybedilen arazilerin çoğu sulanan arazidir. Ancak aynı zamanda Eskişehir, Proje sonrasında arazi sahiplerinin elinde kalan sulanan arazi açısından en yüksek orana sahip ildir. Sadece Edirne'de geri kalan arazinin büyüklüğü, edinilen araziden küçüktür. Edirne dışındaki yerleşim yerlerinde tüm PEİ'ler, kuru tarım arazilerini kaybettiklerini beyan etmişlerdir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Kİ ve Öİ özelinde Projeden Etkilenen Arazi Varlıkları (ha cinsinden)

İl	Projeden etkilenen Arazi (ha)	Projeden etkilenen Kuru Arazi (ha)	Projeden etkilenen Sulanan Arazi (ha)	Geri kalan arazi (ha)	Geri kalan kuru arazi (ha)	Geri kalan sulanan arazi (ha)
Ardahan	Ortalama 0,61	0,61	0,58	2,36	2,49	1,23

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 66 / 159

İl		Projeden etkilenen Arazi (ha)	Projeden etkilenen Kuru Arazi (ha)	Projeden etkilenen Sulanan Arazi (ha)	Geri kalan arazi (ha)	Geri kalan kuru arazi (ha)	Geri kalan sulanan arazi (ha)
	N	98	85	23	90	77	18
Çanakkale	Ortalama	1,27	1,55	0	2,77	3,37	1,2
	N	5	4	0	5	3	1
Edirne	Ortalama	2,14	0	2,14	1,08	0	1,08
	N	5	0	5	5	1	5
Erzurum	Ortalama	2,16	2,16	0	3,29	3,29	0
	N	7	7	0	7	7	0
Eskişehir	Ortalama	3,04	1,77	2,83	40,47	5,6	36,69
	N	23	16	14	21	12	20
Kırşehir	Ortalama	1,94	1,73	0,92	8,49	8,11	0,68
	N	14	13	5	14	13	4
Sivas	Ortalama	1,31	1,26	0	22,67	23,05	3,1
	N	19	19	2	20	19	5
Genel ortalama	Ortalama	1,25	1,02	1,37	10,35	6,33	14,46
	N	171	145	50	162	132	54

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.10 BVİ özelinde Projeden Etkilenen Arazi Varlıkları (ha cinsinden)

İl		Projeden etkilenen Arazi (ha)	Projeden etkilenen Kuru Arazi (ha)	Projeden etkilenen Sulanan Arazi (ha)	Geri kalan arazi (ha)	Geri kalan kuru arazi (ha)	Geri kalan sulanan arazi (ha)
		(Ha)	(Ha)	(Ha)	(Ha)	(Ha)	(Ha)
Ardahan	Ortalama	0,30	0,30	0,00	7,23	7,23	0,00
	N	7	7	0	7	7	0
Balıkesir	Ortalama	0,32	0,00	0,32	3,53	0,00	3,53
	N	5,00	0,00	5,00	5,00	0,00	5,00
Bursa	Ortalama	0,23	0,22	0,01	2,88	2,85	0,04
	N	11	9	2	9	8	1
Edirne	Ortalama	0,30	0,00	0,30	2,55	1,50	1,05
	N	2	0	2	2	1	2
Erzurum	Ortalama	0,26	0,16	0,10	5,75	4,92	0,83
	N	6	4	2	6	4	2
Eskişehir	Ortalama	0,35	0,25	0,10	22,94	13,71	9,23
	N	11	7	4	11	11	7
Gümüşhane	Ortalama	0,27	0,17	0,10	4,80	2,13	2,67

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 67 / 159

	N	3	2	2	3	3	2
Kars	Ortalama	0,26	0,26	0,00	12,80	11,13	1,67
	N	6	6	0	6	6	1
Kırıkkale	Ortalama	0,34	0,34	0,00	8,24	8,24	0,00
	N	7	7	0	7	7	0
Sivas	Ortalama	0,31	0,24	0,06	12,09	8,49	3,60
	N	9	8	2	9	8	6
Yozgat	Ortalama	0,33	0,20	0,14	8,30	8,03	0,28
	N	16	14	2	16	15	1
Ortalama	Ortalama	0,30	0,22	0,08	9,43	7,24	0,36
	N	83	63	21	81	70	25

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.14 Projenin toplam arazi sahipliği üzerindeki etkisi, kaybedilen arazinin, Projeden Etkilenen İnsanların toplam arazi sahipliğine oranına göre sınıflandırılmıştır⁵⁴. Projeden Etkilenen İnsanların açıklamalarına göre hane halklarının neredeyse yarısı, toplam arazi sahipliklerinin yüzde 20'sinden azını kaybetmiştir. Doğu Bölgesinde Ardahan, yüzden 20'nin üzerinde arazi kaybından etkilenen PEİ sayısının en yüksek olduğu il olmuştur (Tablo 4.11). *TANAP Projesi, toplam arazi sahipliklerinin yüzde 20'sinden fazlasını, geçici destek (hak sahipliği matrisinde belirtileceği şekilde) ve geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması programı (ÇKYYP) yoluyla kaybetmiş olan Projeden Etkilenen İnsanları hedef alacaktır.*

Tablo 4.11 Ki ve Öİ Özelinde Arazi kaybının toplam arazi sahipliğine oranına göre arazi kaybı

İl	Yüzde 20'nin altında (n)	% (Yerleşim Alanı)	Yüzde 20-79 (n)	% (Yerleşim Alanı)	Yüzde 80 ve üzeri (n)	% (Yerleşim Alanı)	Toplam n
Ardahan	34	%35	43	%44	21	%21	98
Çanakkale	1	%20	4	%80	0	%0	5
Edirne	0	%0	4	%80	1	%20	5
Erzurum	3	%50	1	%17	2	%33	6
Eskişehir	18	%78	2	%9	3	%13	23
Kırşehir	8	%57	6	%43	0	%0	14
Sivas	16	%84	1	%5	2	%11	19
Toplam	80	%47	61	%36	29	%17	170

Kaynak: Hane Halkı Anketleri

Tablo 4.12 BVİ Özelinde Arazi kaybının toplam arazi sahipliğine oranına göre arazi kaybı

⁵⁴ Toplam arazi sahipliği rakamı, Projeden Etkilenen İnsanların, hane araştırmasına verdiği yanıtları esas almaktadır. Araştırmada, toplam arazi sahipliğinin boyutu ve geri kalan arazinin boyutu sorulmuştur ve Projeden Etkilenen İnsanların cevapları, hesaplama dahil edilmiştir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 68 / 159

İl	Yüzde 20'nin altında (n)	% (Yerleşim Alanı)	Yüzde 20-79 (n)	% (Yerleşim Alanı)	Yüzde 80 ve üzeri (n)	% (Yerleşim Alanı)	Toplam n
Ardahan	7	100%	0	0%	0	0%	7
Balıkesir	5	100%	0	0%	0	0%	5
Bursa	6	55%	3	27%	2	18%	11
Edirne	1	50%	1	50%	0	0%	2
Erzurum	5	83%	1	17%	0	0%	6
Eskişehir	11	100%	0	0%	0	0%	11
Gümüşhane	3	100%	0	0%	0	0%	3
Kars	6	100%	0	0%	0	0%	6
Kırıkkale	7	100%	0	0%	0	0%	7
Sivas	7	78%	2	22%	0	0%	9
Yozgat	12	75%	4	25%	0	0%	16
Toplam	70	84%	11	13%	2	2%	83

Kaynak: Hane Halkı Anketleri

Tarım

4.15 Tarım, Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerinde ekonominin temelini oluşturmaktadır. Sığır yetiştiriciliğinin öne çıktığı Doğu illerinde (Ardahan, Erzurum), tarım ürünleri, hayvan yemi üretimi ihtiyacını karşılamaktadır. Tüm yerleşim yerlerinde buğday üretilmektedir ve bunu arpa üretimi takip etmektedir. Pirinç sadece Trakya, Edirne'de üretilmektedir. Eskişehir'in geniş tarım arazilerinde, buğday ve arpa gibi başlıca ürünlerin yanı sıra şeker pancarı, mısır, ayçiçeği üretilmektedir⁵⁵.

4.16 Doğu illerinde (Ardahan ve Erzurum), üretilen tarım ürünleri ağırlıklı olarak hane içinde kullanılmaktadır. Bu sahip oldukları arazinin yüzde 20'sinden fazlasını kaybeden PEİ'ler için önemlidir çünkü arazinin kaybedilmesi aynı zamanda aynı gelirin de kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Bu PEİ'ler arazi kaybına karşı özellikle hassas olabilirler çünkü hanelerinin ihtiyacını karşılamak için yaptıkları harcamaların, Proje nedeniyle artması olasılığı vardır. *Geçim kaynaklarını yenide yapılandırma için TANAP, geçici destekle bu PEİ'leri destekleyecektir ve Proje döngüsü boyunca geçim kaynaklarını gözden geçirecektir. TANAP, PEİ'lerin ellerinde kalan arazilerde tarımsal üretimi desteklemek için bir GKYYP hazırlayacaktır.* Özellikle Ardahan'da hayvan yemi üretimi, hayvan yetiştiriciliği için kritik bir unsur olarak kabul edilmektedir. Toprağı işleme hacmi daha yüksek olan sadece bir kaç hane, geri kalan ürünlerini satabilmektedir. Oysa Batı illerinde PEİ'ler, ürettikleri tüm ürünleri (Çanakale ve Edirne) veya büyük bir kısmını (Eskişehir) sattıklarını belirtmişlerdir ve buralarda, arazinin işlenmesi, gelir getiren önemli bir kaynaktır⁵⁶.

⁵⁵ Tarım ürünlerinin üretimine ilişkin ayrıntılar için lütfen Ek Tablo 4.9'a bakınız.

⁵⁶ Ek 4. Şekil 4.4 illere göre hanelerde tarım ürünlerinin kullanılması

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 69 / 159

4.17 PEİ'lerin hemen hemen yarısı, yıllar içinde tarım ürünleri üretimini arttırmak için arazilerini nadasa bırakmaktadır. Arazilerin nadasa bırakılması Kırşehir ve Sivas'ta yaygın bir uygulamadır (%88), oysa Çanakkale'de bu oran daha düşüktür (%20). Arazinin nadasa bırakılması, bir yıl boyunca gelir kaybı demektir ve aslında yıllık üretimi arttırmak için kullanılabilecek en etkili tarım tekniği değildir. **TANAP, verimlilik için alternatif tarım tekniklerine ilişkin farkındalığı arttırmak amacıyla sosyal yatırım programıyla PEİ'lerin tarım kapasitesini arttıracaktır.**

4.18 Sulu tarım ağırlıklı olarak Çanakkale, Edirne ve Eskişehir illerinde yapılmaktadır. Saha ziyaretleri sırasında Eskişehir'deki PEİ'lerin toprağı işlerken ileri damla sulama tekniklerini kullandıkları gözlemlenmiştir. Erzurum ve Ardahan İkizdere yerleşim yerlerinde sadece kuru tarım yapılmaktadır ve sulama yapılamamasının ana nedeni potansiyel sulama kaynaklarının mevcut olmamasıdır. BVİ'den ötürü alınan arazilerden etkilenen arazilerin %72'si ağırlıklı olarak kuru arazidir. Türkgözü, Ardahan'da sulu tarım için sulama kanalları kullanan tek yerleşim yeridir. **TANAP, teknik destek sunarak yoğun sulama tekniklerini kullanmak isteyen PEİ'leri destekleyecektir.**

4.19 Tarım üretimi mezraları esas alır, PEİ'ler arasından sadece bir avuç insan meyve bahçeleri ve bahçe işleri ile uğraşmaktadır. Sadece Ardahan Posof Tokgözü'de 4 PEİ, meyve bahçeleri olduğunu belirtmişlerdir. Aslında Türkgözü'nün mikro ikliminden dolayı PEİ'ler çok sayıda farklı meyve ağacı yetiştirebilirler. PEİ'ler kiraz, elma, erik, şeftali, armut ve ahlat yetiştirmektedir. Meyvelere ek olarak PEİ'ler, gelir elde etmek için ceviz ve kavak ağacı da yetiştirmektedirler. Benzer şekilde anket sonuçlarına göre Proje sonucunda, Ardahan Posof'ta 3 PEİ, 4 dönüm hacminde bahçecilik arazilerini kaybettiklerini belirtirken Edirne'de bir PEİ, 1.1 ha'lık bahçesini kaybettiğini belirtmiştir.

Hayvan Yetiştiriciliği

4.20 Tüm Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerinde hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ardahan ve Erzurum için hayvan yetiştiriciliği, ana gelir kaynağıdır. Ardahan ve Erzurum'da yapılan odak grubu görüşmelerinde, PEİ'ler, hayvan yetiştiriciliğinin önemini vurgulamıştır. örneğin Ardahan Posof'ta, simental sığır yetiştirilmektedir ve Posof, simental sığır yetiştiriciliğinin merkezi haline gelmiştir.

4.21 Büyükbaş hayvancılığın en yüksek olduğu yer Erzurum Aziziye Gelinkaya'dır (1300 büyükbaş) ve bunu Ardahan Damal Eşkiliç (960 büyükbaş) takip etmektedir⁵⁷. Hayvan yetiştiriciliği kapasitesini anlamak için köy muhtarlarına, köyde varlıklı bir üreticinin kaç büyükbaş hayvanı olduğunu sormuştur. Köy muhtarlarıyla yapılan anketin sonucuna göre bir üreticinin sahip olduğu azami büyükbaş hayvan sayısı Erzurum ilinde 100 iken Ardahan ilinde 60'dır. Bazı Projeden Etkilenen Haneler, hayvanları sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak için beslemekte, bu hayvanlardan elde ettikleri süt gibi ürünlerle yoğurt ve peynir üretmektedirler. **TANAP, GKYYP ile hazırlayacağı özel bir hayvan yetiştiriciliği yönetim programıyla, hayvan sağlığını destekleyecek ve hayvan yetiştiriciliğinin gelişimini sağlayacaktır.**

4.22 Arıcılığın ağırlıklı yapıldığı il Ardahan'dır, bu ilde 8 PEİ' arıcılıkla uğraşmaktadır ve her biri ortalama 12 arı kovanına sahiptir (Tablo 4.13). Erzurum, Çanakkale, Edirne, Eskişehir ve Tekirdağ'da arıcılık köy düzeyinde yapılıyor olsa da ankete katılan PEİ'lerden hiçbiri arıcılıkla meşgul olduğunu belirtmemiştir.

⁵⁷ Ek Tablo 4.12'de ve Ek 5'te köy muhtarlarıyla, hayvan yetiştiriciliğine ilişkin yapılan görüşmeler verilmiştir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 70 / 159

Tablo 4.13. Hane başına beslenen Ortalama Hayvan Sayısı (YÜT)

İl	Ortalama Büyükbaş Sayısı	Ortalama Küçükbaş Sayısı	Ortalama Kümes Hayvanları	Ortalama Arı Kovanı Sayısı
Ardahan	65	0	5	12
Çanakkale	0	38	2	0
Edirne	4	0	0	0
Erzurum	105	0	3	0
Eskişehir	0	0	0	0
Kırşehir	14	0	7	0
Sivas	23	0	2	0

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.23 Anket sonuçları, sığır yetiştirmek için geniş meralara erişebilmenin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Projeden Etkilenen Hanelerin yüzde 97'si sığırlarını beslemek amacıyla meralara ve çayirlara götürmektedir⁵⁸. Görüşmeler sırasında PEİ'ler, çayirlara erişimin kısıtlı olduğu bölgelerde hayvan besleme maliyetinin, elde edilecek gelirin üzerine çıktığını belirtmişlerdir. İşte bu nedenle Doğu Anadolu'daki PEİ'ler, sığır yetiştiriciliğinin maliyetini düşürmek için hayvan yemi mahsullerini yetiştirme işiyle meşguldür. Bu açıdan PEİ'lerin hayvan yetiştiriciliğine devam edebilmeleri için çayirlara erişebilmeleri çok önemlidir. **TANAP, PEİ'lerin çayirlara giden yollara erişiminin, Proje kapsamındaki arazi edinimi veya inşaatla bağlantılı faaliyetler nedeniyle kısıtlanmadığından emin olacaktır. Söz konusu kısıtlamaların ortaya çıkabileceği yerlerde TANAP, PEİ'lerin çayirlara erişebilmesi için erişim yolları inşa edecektir.**

Geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması ve Tazminat Ödemeleri

4.24 PEİ'lerin, arazi kaybı karşılığında aldıkları tazminatları ödeme şekli, geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması açısından önemlidir. Tazminatların birden fazla hak sahibi arasında dağıtıldığı durumlarda, Projeden Etkilenen Hane başına ödenen tazminatlar, hanenin geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmak açısından çok düşük kalır. Ancak tek bir hak sahibinin olduğu ve tazminat değerlemelerinin, uluslararası standartlara göre yapıldığı durumlarda, tazminatın, doğru şekilde yatırım yapıldığında, geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmaya yetmesi beklenmektedir. Bu durumlarda, Projeden Etkilenen Halk için aynı bakış açısına sahip olmak ve tazminatın boşa harcanmadığından emin olmak amacıyla tazminatı, gelir yaratan bir modelle geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmak için kullanmak çok önemlidir. İşte bu yüzden ankette, tercih edilen tazminatı harcama modeli hakkında soru sorulmuştur⁵⁹. PEH'lerin üçte biri, tazminatı nasıl harcamak istediklerini belirtmemişler ve nasıl doğru şekilde harcayacaklarını bildiklerini söylemişlerdir. Bu sorunun en önemli sonucu PEH'lerin yaklaşık yüzde 27'sinin tazminatı, borçlarını ödemek amacıyla kullanmayı hedeflediğidir. PEH'ların geçim kaynakları açısından borçların ödenmesi önemli olsa da gelecekteki borçları önlemek için tek bir

⁵⁸ Ek Tablo 4.13

⁵⁹ Lütfen bakınız Ek 4 Tablo 4.14

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 71 / 159

ödeme yeterli olmayabilir. *PEİ'lere, geçim kaynaklarını yapılandırma programı aracılığıyla yatırım seçenekleri hakkında önerilerde bulunmak önemlidir.*

Önemli sosyo-ekonomik göstergeler

Tablo 4.14 Önemli Sosyo-Ekonomik Göstergeler

Gösterge	Birim	Değer
Gelir		
Hanenin yıllık geliri ⁶⁰	Ortalama	52.567 TL
Hanenin yıllık harcaması	Ortalama	61.708 TL
Borçluluk düzeyi	%	25
Ekonomik faaliyet		
Tarım faaliyetleriyle meşgul olan PEİ'ler (hh)	%	69
Sahip olunan sığır sayısı ⁶¹	Ortalama	52
Ayrıntılı nüfus bilgileri		
Hanenin büyüklüğü	Ortalama	3,88
Kadınların evin reisi olduğu haneler	%	6
Yaşam standardı		
PEİ'lerin geçinmenin çok zor olduğunu belirttiği durumlar	%	17
PEİ'lerin geçindiklerini belirttikleri durumlar	%	7

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Paydaşlarla İstişareler

- 4.25** Sosyo-ekonomik çalışmada, PEİ'lerin Proje hakkında sahip olduğu bilginin değerlendirildiği bir bölüm vardır. Anketin sonuçlarına göre ankete katılan PEİ'lerin yüzde 75'i, TANAP'ın Boru Hattı Projesini duymuştur ve yarısı da proje hakkında bilgi sahibidir. Kİ ve Öİ özelindeki PEİ'lerin yüzde 41'i Proje hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarına inanmaktadır ancak geri kalan PEİ'ler daha fazla bilgi sahibi olmayı istemektedirler. Bilgi kaynağı da paydaş katılımı için önemlidir. Anket sonuçlarına göre tüm YTÜ'lerde "Şirket" ana bilgi kaynağıdır (Şekil 4.1). 31 PEİ, Projenin bilgilendirme oturumlarına katıldıklarını ve kamu istişare toplantılarıyla bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 4.1. Proje hakkında ana bilgi kaynağı (%)

⁶⁰ Hanelerin gelirleri ve harcamaları, yerleşim yerlerine bağlı olarak önemli farklılıklar göstermektedir. İzleme amacıyla, gelirler ve harcamalar üzerindeki etkiyi doğru bir şekilde değerlendirmek için yerleşim yerine göre mevcut durum verileri kullanılacaktır.

⁶¹ Bu, Ardahan, Erzurum, Kırşehir ve Sivas illeri olarak sıralanacak sığır yetiştiriciliği yapılan yerleşim yerlerine ilişkin ortalama rakamlardır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 72 / 159

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.26 PEİ'ler kamulaştırma süreci ve durumu hakkında daha fazla bilgi edinmek arzusundadır. Örneğin arazi değerlendirme stratejisi, Projenin zaman çizelgesi ve inşa edilecek YÜT Birimlerinin neler olacağı gibi. PEİ'ler, YÜT'lerin inşası tamamlandıktan sonra Projenin, PEİ'lerin hayatını nasıl etkileyeceğini öğrenmek istemektedirler. Ayrıca sağlıkla ilgili sorular da PEİ'lerin, Projede uygulanan sağlık ve güvenlik önlemleri ve YÜT birimlerine yakın yerlerde yaşamının getirdiği riskler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerini göstermektedir. PEİ'ler bir Kompresör İstasyonunun nasıl görüneceği, inşaatın ne kadar süreceği, Projenin işletme aşamasında neler olacağı hakkında ayrıntılı bilgi sahibi değildir.

4.27 PEİ'ler, YÜT'ler için arazi ediniminin, arazinin daimi olarak kaybedilmesine neden olacağını bilmektedir. Bu, boru hattı inşası için arazi ediniminden (geçici) farklıdır, bu nedenle PEİ'lerin arazi değerlemesine yönelik beklentileri, YÜT birimlerine göre çok daha yüksektir. PEİ'lerden bazıları ilk teklif edilen bedellerin yanlış hesaplandığını düşünmüşler ve TANAP'ın arazi değerlendirme stratejisi hakkında daha fazla bilgi talep etmişlerdir. Proje ile hazırlanan sadece bir GLAD bulunmaktadır ve bu da PEİ'lere dağıtılmıştır. **Ancak inşaat süresi ve türü açısından her YÜT farklıdır ve bu nedenle, YÜT'ler ile boru hattının geri kalan kısmı arasındaki farkı netleştirmek için PEİ'lerle YÜT'lere ilişkin spesifik bilgilerin paylaşılması çok önemlidir. TANAP, YÜT YYEP bilgilendirmesine yönelik ayrı bir broşür hazırlayacaktır ve bu broşürde YÜT'e özel bilgiler yer alacaktır.**

Tablo 4.15. Kİ ve Öİ özelinde PEİ'lerin Proje ile ilgili sordukları Temel Sorular

Sorular	n	%
Yeni yollar yapılacak mı	3	%2
İşletme aşamasında da arazi edinimi yapılacak mı?	5	%3
Ben bir arazi kullanıcısıyım, bana da tazminat ödenecek mi?	6	%3
İnşaatın negatif etkileri olacak mı? Toz, gürültü?	7	%4

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 73 / 159

İnşaat başlayana kadar arazimi kullanabilecek miyim?	14	%8
Şikayetlerimi nasıl iletebilirim?	15	%8
Tazminatlar ne zaman ödenecek?	16	%9
Sağlığımız etkilenecek mi?	22	%12
İstihdam olanakları olacak mı?	24	%13
İstasyon ne kadar güvenli? Patlama olasılığı var mı?	26	14%
Arazi değerlemesi nasıl yapılıyor? Arazi değerlemesine karşı çıkabilir miyiz?	47	26%
Kamulaştırma, proje, projeyi kimin yapacağı ve proje zaman çizelgesi hakkında bilgi alabilir miyim?	58	32%
Toplam	182	%100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.28 Sahada iken paydaş katılımına ilişkin olarak yapılan gözlemlerden biri de BOTAŞ, boru hattı taşeronları, YÜT taşeronları gibi TANAP adına hareket eden birden fazla tarafın var olduğudur. Anket sonuçları, sahada bu kadar farklı taraf olduğu için, PEİ'lerin, şikayetlerini bildirecekleri merciler konusunda tereddütte olduğunu göstermiştir. Diğer taraflarla karşılaştırıldığında TANAP'ın şikayetlerin iletildiği taraf olarak algılanma oranı daha düşüktür. Aynı zamanda çoğu zaman PEİ'ler, boru hattının inşası ile YÜT'lerin inşasını birbirinden ayırt etmekte zorlanmaktadır. Sahada yapılan gözlemler, alınan şikayetlerin büyük bir kısmının, boru hattının inşası ile ilişkili olduğunu göstermektedir. *YYEP ile ilgili bilgilendirme ve aylık yapılan görüşmeler sırasında TANAP, şikayet mekanizmasına nasıl erişilebileceği ve şikayetlerin nasıl toplanacağı ve çözüme kavuşturulacağına ilişkin bilgi paylaşacaktır.*

Tablo 4.16 Kİ ve Öİ Özeline Şikayetlerinizi ve taleplerinizi nereye ileteceksiniz?

Kurum	n	%
Şirket yetkilileri	68	%37
Köy muhtarı	35	%19
Valilik/Belediye	15	%8
Diğerleri	17	%9
Bilmiyorum/Yok	47	%26
Toplam	182	100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.29 PEİ'ler şikayetlerini şirkete bildirmek istediklerini belirtse de iletişim bilgileri sorulduğunda, büyük bir çoğunluk Projenin şikayet telefon hattını, iletişime geçilecek irtibat görevlisinin kim olduğunu bilmediklerini söylemişlerdir⁶². Bu da, TANAP'ın, bir şikayet mekanizması uyguluyor olmasına rağmen,

⁶² PEİ'lerin sadece üçte biri şikayet mekanizması hakkında bilgi sahibidir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 74 / 159

PEİ'leri, şikayetlerini bildirebilmeleri için sunulan şikayet kanalları hakkında doğru şekilde bilgilendirmediğini göstermektedir. **TANAP, paydaş istişare toplantıları sırasında her seviyeden PEİ'ye (cinsiyet, yaş vs.) mevcut şikayet mekanizması ve kanalları hakkında eksiksiz bilgi verecektir. Şikayet mekanizmasının ne kadar etkin işlediğini anlamak açısından izleme ve değerlendirme yapmak çok önemlidir.**

Tablo 4.17. Projenin telefon hattı, irtibat kurulacak kişi ve iletişim bilgilerini biliyor musunuz?

	n	%
Evet	76	%29
Hayır	177	%67
Bilmiyorum	10	%4
Toplam	265	100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.30 Anket yapılan PEİ'lerden 45'i şikayetlerini bildirdiklerini belirtmişlerdir. Bunlar içinden sadece yedisinin şikayeti çözüme kavuşturulmuştur ve bu kişiler, Projenin şikayet mekanizmasından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Geri kalan 38 PEİ'nin ise 17 tanesinin şikayeti sonuçlanma aşamasındadır ve bu kişiler, kendilerine şikayetlerine ilişkin bilgi paylaşılmadan yorum yapmak istemediklerini belirtmişlerdir; geri kalanlar ise, şikayet mekanizmasından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. **TANAP aynı zamanda TANAP seviyesinde çözüme kavuşturulamayan şikayetler için dört bölgede bir itiraz kurulu kuracaktır.**

4.31 Yapılan gözlemler, PEİ'lerin, şikayet mekanizmasını kullanmak yerine yüz yüze iletişimi tercih ettiklerini göstermiştir. PEİ'ler sorunlarını, yazılı şikayet mekanizmasını kullanarak bildirmek yerine yerleşim yerlerini ziyaret eden şirket yetkililerine açıklamayı tercih etmektedir. Ancak sözlü şikayetler de kaydedilmiştir ve TANAP'ın şikayet prosedürlerine uygun olarak şikayet mekanizmasına dahil edilmiştir. **Taşeronları veya TANAP ofislerini ziyaret etmek için fiziksel hareket kabiliyeti olmayan PEİ'lere yönelik olarak TANAP, şikayetlerin yerleşim düzeyinde toplanabilmesi için sosyal saha memurları atayacaktır.**

4.32 PEİ'ler şikayetlerini, yerleşim yerlerini ziyaret eden ve kendileriyle görüşen şirket/taşeron personeline iletirler. Bu şikayetleri dinleyen personel bazen bu şikayetleri, şikayet sistemine girecek ve bu şikayetlerin çözümlendiğinden emin olmak için süreci takip edecek yetki/iş tanımı/teknik bilgiye sahip değildir. **TANAP, projeden etkilenen yerleşim yerlerine sosyal görevliler atayacak ve bu kişilerin, şikayetleri toplamakla ve takibini yapmakla sorumlu kişi olduğunu duyuracaktır.**

4.33 Paydaşlar için bir diğer önemli husus da, yerleşim yeri düzeyindeki önemli irtibat görevlisinin kim olduğunu belirlemektir. Bu irtibat görevlileri, tüm PEİ'lerle, politik/dini/etnik kökenleri ne olursa olsun iletişim kurabilmelidir. **Bu sorunu hafifletmek için TANAP, bilgi paylaşmak/toplamak için sadece köy muhtarlarından faydalanmak yerine köy muhtarlarına ek olarak fikir öncüleriyle iletişim kuracaktır.**

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 75 / 159

4.34 Odak grubu görüşmelerinden çıkan bir diğer sonuç da **Projeden Etkilenen Yerleşim yerlerindeki kadınların, Projeye ilgili bilgilere ilk elden ulaşmamış olduğudur.** Bu kadınların ana bilgi kaynakları eşleridir. Sadece Sivas'ta bazı kadınlar yerel Kuran Kursunda, Projenin anlatıldığı ayrı bir bilgilendirme seansının düzenlendiğini belirtmişlerdir. Çoğu kadın halihazırda, Projede boru hattının iktisabından etkilendiği için bu kadınların en çok endişelendikleri ve en çok soru sordukları konular, YÜT'ler için arazi ediniminden çok boru hattının etkilerine ilişkin olmuştur. Kadınlar, başka kanallar aracılığıyla Projeden haberdar olmuş olsa da, Projenin paydaş katılım mekanizması dahilinde kadınlarla doğrudan hitap eden bir iletişim kanalı kurulması önemlidir. Bu, özellikle hareket kabiliyeti kısıtlı olan ve bilgilendirme oturumlarına veya istişarelere katılmak için halkın toplandığı yerlere gelemeyecek olan daha yaşlı kadınlar açısından önemlidir. ***Proje, bilgilendirme oturumları gibi düzenli yapılacak küçük odak grubu görüşmeleriyle kadınların hedef alınmasını sağlayacaktır. Paydaş katılım sürecinin bir parçası olarak yaşlı kadınlar evlerinde ziyaret edilecek ve farklı ve hedefe yönelik bilgi paylaşımı araçları kullanılarak bu kişilere, Proje hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.***

Hassas Gruplar

Kadınlar

4.35 Saha çalışmaları sırasında, kadınların, Projeye bakış açılarını ve Projeden nasıl etkileneceklerini anlamak için odak grubu görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Odak grubu görüşmelerinin amacı kadınların, genel refahlarına yönelik endişelerini anlamak ve seslerinin duyulmasını ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın kadınların endişelerini ele almasını sağlamaktır.

4.36 Kadınların günlük rutinleri ve kültürel konumları, yerleşim yerinin özelliklerine bağlıdır. Kadınların günlük hayatta ekonomiye katılımları açısından Doğu ile Batı arasında büyük farklılıklar vardır. Doğu bölgelerinde, özellikle Ardahan ve Erzurum illerinde kadınlar köy sınırlarına hapsolurlar oysa Eskişehir ve Edirne gibi Batı'daki illerde kadınlar, iş gücüne aktif bir şekilde katılmaktadırlar. İstişareler sırasında kadınların, gelir sağlamak ve ailelerinin geçimini desteklemek istedikleri gözlemlenmiştir. Muhafazakar toplumlar olmalarına rağmen Doğu'daki kadınlar, gelir elde etmeye yönelik düzenlenen eğitimlere katılmaya istekli olduklarını dile getirmişlerdir. ***TANAP'ın GKYYP programı, anket sonuçlarına ve GKYYP fizibilite çalışmalarının sonuçlarına uygun şekilde mesleki eğitim kursları içerecektir.***

Tablo 4.18. Kadınlara yönelik Eğitim Kursları

Hayır	Kadınlara yönelik Kurslar	Katılım	%
1	Mesleki eğitim	75	15
2	Dikim/Terzilik	93	19
3	Okur yazarlık	57	11
4	Ev ekonomisi	63	13
5	Hayvan Yetiştiriciliği	49	10
6	Tarımsal üretim	58	12

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 76 / 159

7	Arıcılık	38	8
8	Dil	35	7
9	Bilgisayar	13	3
10	Diğer	16	3
	Toplam	397	100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.37 Kadınların ailenin reisi olduğu haneler hassas gruplar altında sınıflandırılır çünkü bu hanelerde, gelir elde eden ve aileyi destekleyen tek kişi aile reisi kadınlardır. Kadınların ailenin reisi olduğu haneler, toplam PEH'in sadece yüzde 5'ini oluşturmaktadır. *Proje, sürekli M&E ve istişareler yapılması ve kişilerin spesifik ihtiyaçlarına ve becerilerine göre Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Programına dahil edilmelerinin sağlanması yoluyla Projeden Etkilenen İnsanların geçim kaynaklarının olumsuz olarak etkilenmeyeceğini garanti eder.*

Tablo 4.19.a. Kİ ve Öİ özelinde Kadınların evin reisi olduğu Haneler

İl	İlçe	Yerleşim Alanı	Kadınların evin reisi olduğu hane sayısı	Ortalama hane büyüklüğü	Yaş ortalaması
Ardahan	Damal	Eskikılıç	5	2,5	61
Eskişehir	Seyitgazi	Aksaklı	1	3	64
Kırşehir	Kaza	Ödemişli	1	1	68
Sivas	Zara	Şeyhmerzuban	1	1	84
Toplam/ortalama			8	2	68

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.19.b. BVİ özelinde Kadınların evin reisi olduğu Haneler

İl	İlçe	Yerleşim Alanı	Kadınların evin reisi olduğu hane sayısı	Ortalama hane büyüklüğü	Yaş ortalaması
Balıkesir	Manyas	Kayaca	1	3	34
Bursa	Büyükorhan	Durhasan	1	1	80
Yozgat	Saraykent	Ozan	1	1	67
Erzurum	Horasan	Dalbaşı	1	4	49
Sivas	Yıldızlı	Yukarıkecik	1	8	29

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 77 / 159

Toplam/ortalama	5	3	52
-----------------	---	---	----

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

4.38 Kadınlarla yapılan odak grubu görüşmelerinde, kadınların bir araya geleceği ve sosyalleşeceği ortak kullanım alanlarının oluşturulması gereği de ortaya çıkmıştır. Köyde sosyal hayatın olmaması, Doğu illerinde kadınlarla yapılan odak grubu görüşmelerinde ortaya çıkan ortak şikayet olmuştur. Ortak kullanım alanı aynı zamanda kadınlar için tercih ettikleri konuda verilecek eğitim alanları olarak da kullanılabilir. *Sosyal yatırım programı aracılığıyla TANAP, kadınları hedef alan topluluk bazlı altyapı planlamasına yatırım yapmayı planlamaktadır. Sosyal yatırım programının bir parçası olarak kadınları hedef alan programlar belirlenecektir.*

4.39 Kadınlara göre Projenin negatif etkileri şunlardır:

- *Tarım arazilerinin kaybı:* Projede arazi edinimi, arazinin daimi olarak kaybedilmesine neden olmuştur Doğu illerinde, tarım ürünleri esas olarak hanenin aynı tüketimi için kullanılmaktadır. Erzurum'da bir kadının beyanı şu şekildedir: "Buğdayı satmıyoruz, günlük ekmeğimizi yapmak için kullanıyoruz. Arazimizi kaybedersek ihtiyacımız olan ekmeği nasıl yapacağız?"
- *İnşaatla bağlantılı etkiler:* Kadınlar, projede inşaat sürecinin etkilerinden bahsetmişlerdir, örneğin toz nedeniyle mahsul kaybı, yollar, sulama kanalları gibi altyapıya verilen zarar.
- *Gelir kaybı, artan masraflar:* Özellikle Posof, Türkgözü'de arazi kaybı sonucunda gelir kaybı ortaya çıkar. Bazı kadınlar, yılda 15.000 TL kazandıkları bölgelerde, kamulaştırma nedeniyle önerilen tazminatların, sadece bir yıllık kazançlarına denk geldiğini ileri sürmüşlerdir. "Şimdi yemek yapmak için sebze satın almak zorundayız, masraflarımız artıyor ama gelirimiz azalıyor; bu durumda geçimimizi nasıl sağlayacağız?"
- *Kümülatif Etkiler:* Daha önce inşa edilmiş olan boru hatlarının geçmekte olduğu Sivas, Erzurum ve Ardahan illerinde, daha önceki boru hattı projelerine ilişkin tecrübeleri, kadınların Projeye bakışını etkilemiştir. Daha önce de boru hattı projelerinin etkisini tecrübe eden kadınlar ortak endişelerini şu şekilde dile getirmiştir: "Artık ekip biçebileceğimiz bir arazi kalmadı."
- *Sağlık ve güvenlik:* Sağlık ve güvenlik konuları arasında hayvanların sağlık ve güvenliği ve PEİ'lerin sağlık ve güvenliği ele alınmaktadır. Kadınlar, boru hatlarının neden olabileceği olası kazalar veya sızıntılardan ve sağlıklarını ve güvenliklerini etkileyebilecek diğer çevresel etkilerden dolayı da endişe duymaktadır. Boru hattının inşası sırasında açılan hendekler, sağlık açısından önemli bir tehlike ve sığırların dolaştırılmasına ilişkin önemli bir güvenlik sorunu olarak görülmektedir.

4.40 YYEP, bütün kadınların endişelerinin tamamen giderilmesini ve bunun, İ&D programı boyunca sürekli olarak gözlemlenmesini sağlar. YYEP'ye özel hazırlanan geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması programı boyunca kadınların geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin endişeleri dikkate alınacaktır. *GKYYP'nin fizibilite çalışması sırasında, kadınların ihtiyaçları ve geçim kaynaklarını geliştirmeye yönelik seçenekler analiz edilecek ve bu hedefe yönelik programlar tasarlanacaktır.*

Yaşlılar

4.41 Saha çalışmaları boyunca, saha ekibinin yaptığı ana gözlemlerden biri yaşı ilerleyen kırsal topluluklar olmuştur. Göçün etkileri sonucunda, köylerde/yerleşim yerlerinde yaşlı topluluklar

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 78 / 159

kalmıştır. Yapılan anket sonuçlarına göre 65 yaş üzerine ve yaşlı kategorisinde sınıflandırılabilir PEİ sayısı 89'dur. Bu PEİ'lerin yarısı Ardahan'da yaşamaktadır ve bunu Eskişehir ve Sivas takip etmektedir. 6 PEİ, yaşlı kategorisinde sınıflandırılmıştır ve bu kişiler, sürekli bakıma ihtiyaç duyarlar. **Proje, yaşlı toplulukların, Projeden negatif etkilenmemesini sağlayacaktır. Projenin paydaş katılım sürecinde, yaşlı topluluklara ulaşılması ve onlara ve özellikle okuma yazma bilmeyen yaşlı PEİ'lere kültürlerine uygun ortamlarda, bilgilendirme yapılması üzerinde odaklanılacaktır. TANAP sosyal yatırım programı, ÜT'ten etkilenen yerleşim yerlerinde yaşlıların sağlık ve bakımı için destek verecektir.**

Engelliler

4.42 Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmelere göre, Projeden Etkilen Yerleşim yerlerinde 127 kişi engellidir. Sosyo-ekonomik anket çalışmalarının sonuçları, PEY'lerindeki 34 PEİ'nin bir seviyeye kadar engelli olduğunu ortaya koymuştur. Engellilik durumu, görme yeteneğinin kaybindan, fiziksel ve zihinsel engelliliğe kadar farklılık göstermektedir. **Proje, engelli PEİ'lerin, Projenin paydaş katılım sürecine tam olarak dahil edilmesini sağlayacaktır. YYEP, bu PEİ'lerin geçim kaynaklarının eksiksiz olarak yeniden yapılandırılmasını sağlayacak ve hedeflenen GKYYP faaliyetleri ile, bu kişilerin, arazi ediniminden negatif bir şekilde etkilenmesi önlenecektir.**

Yoksullar

4.43 Projenin Doğu bölgelerinde yoksulluk yüksek düzeydedir ve bu iller, Türkiye'deki en az gelişmiş illerin başında gelmektedir. Bu nedenle, Damal köylerinde ve özellikle Eskikılıç'ta yoksulluk çok yaygındır. Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerinde yoksulları tespit etmek için sosyal sigorta verileri kullanılmıştır. Anketin sonuçlarına göre 41 PEİ'nin, genel sosyal sigortası vardır, bu sadece çok yoksul kişilere sunulan bir sigorta olanağıdır⁶³. **Bu PEİ'ler, ihtiyaçlarına ve kapasitelerine bağlı olarak Projenin YYEP'si ile ortaya konan geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması programından doğrudan faydalanacaktır. YYEP, yoksul hanelerin izlenmesini ve geçim kaynaklarının, arazi ediniminden dolayı negatif etkilenmemesini sağlayacaktır.**

Tablo 4.20. Yoksul PEİ sayısı

	Erkek	Kadın	Toplam
Eskişehir	2	1	3
	0	0	0
Sivas	5	2	7
Erzurum	8	4	12
Ardahan	18	13	31
Kirşehir	1	1	2

⁶³ Türkiye'deki yoksul haneler, bir gelir testini geçtikten sonra sosyal sigortaya dahil edilmektedir. Sosyal sigorta desteği alabilmek için, kişi başı aylık gelirin 303 TL'nin altında olması gerekmektedir. <http://www.istanbulsgk.gov.tr/post/view/132/50-soruda-yesilkart-ve-gss-testi>

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 79 / 159

Bursa	2	1	3
Balikesir		1	1
Gumushane	1	0	1
Kars	0	1	1
Toplam	37	24	61

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Topraksız köylüler

4.44 Projenin getirdiği potansiyel hassasiyetlerden biri topraksız kalmaktır. Arazi sahipliğinin tamamını kaybetmek, PEİ'ler üzerinde önemli bir negatif etki yaratacaktır. Projenin bir diğer etkisi de halihazırda topraksız olan ve Proje kapsamında edinilmiş olan bir araziyi kullanmakta olan köylüler üzerindedir (Tablo 4.16).

4.45 Burada, PEİ'lerin, geçim kaynaklarını yeniden yapılandırmak amacıyla kullanabilecekleri diğer arazi kaynaklarına erişmesini sağlamak esastır. Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda tüm Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerinde, topraksız 236 kişi vardır.

4.46 Topraksız PEİ'ler, kiracı olmadaki en büyük sorunun, devlet desteğine ve ürün satın alma garantisine ilişkin yardımlara, hayvan yetiştiriciliği alanına verilen desteğe ve yakıt desteğine erişememek olduğunu söylemişlerdir. Devlet desteği ve yardımlar sadece arazi sahiplerine verilmektedir. PEİ'lerin, Projeye ilişkin sordukları ana soru, Projenin arazinin verimliliği üzerinde negatif bir etkisi olup olmayacağı ve Projenin, geri kalan araziler için arazi erişimi açısından bir engel teşkil edip etmeyeceği idi. Daha önceki Projelerin, araziler üzerinde 15 yıla kadar süren negatif etkilere neden olduğunu iddia eden PEİ'ler, TANAP Projesinin de böyle negatif etkilere neden olmasından korktuklarını ifade etmişlerdir.

4.47 Bütün hassas gruplar, örnekleme dayalı sosyo-ekonomik araştırma sırasında tespit edilemediğinden yukarıda bahsedilen hassas gruplar, köy bazında yapılaca istişareler/görüşmelerle tespit edilecek ve etki azaltıcı önlem olarak uygun önlemler önerilecektir. Hassas gruplar için oluşturulan öneriler, Dünya Bankası ile görüşleri alınmak üzere önceden paylaşılacaktır.

Tablo 4.21. Topraksız PEİ'ler

İL	İlçe	Yerleşim	Topraksız Kişi Sayısı
Ardahan	Merkez	Ortageçit	5
Ardahan	Damal	Ikizdere	3
Balıkesir	Manyas	Kayaca	7
Edirne	Keşan	Mahmutköy	10
Edirne	Ipsala	Kapucu	30
Edirne	Ipsala	Sarıcaali	1
Eskişehir	Çifteler	Zaferhamit	10
Eskişehir	Sivrihisar	Elcik	3

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 80 / 159

Gümüşhane	Kelkit	Çamur	5
Erzurum	Yakutiye	Ortadüzü	5
Erzurum	Köprüköy	Şehitler	15
Erzurum	Horasan	Dalbaşı	6
Erzurum	Aziziye	Gelinkaya	10
Erzurum	Aziziye	Cigdemli	70
Kars	Sarıkamış	Çamyazı	10
Sivas	Yıldızeli	Karşıyaka	20
Sivas	Yıldızeli	Yukarıkeçik	2
Sivas	İmranlı	Aşağıculha	1
Yozgat	Yerköy	Aşağıelmacılı	20
Yozgat	Sorgun	Aydınlar	3
Toplam			236

Kaynak: Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmeler

Projeyle ilgili Etki Algısı

Projeyle ilgili Fayda Algısı

4.48 Projenin, PEİ'lere sağlayacağı faydaları değerlendirmek için PEİ'lerle istişare görüşmeleri yapılmıştır. Projenin kendileri için faydalı olduğunu düşünen PEİ'lerin yüzdesi 15'tir (39 PEİ) oysa yüzde 31'i (81 PEİ) projenin etkilerini "oldukça negatif", yüzde 31'i (82 PEİ) "negatif ama aynı zamanda pozitif" olarak algılamaktadır ve yüzde 23'u da (59 PEİ) Proje hakkında "bilgi sahibi olmadıklarını" belirtmişlerdir.

4.49 Projenin faydalarına ilişkin yapılan anketi 187 PEİ cevaplamıştır. Anket sonuçlarına göre PEİ'lerin yüzde 71'i (134 PEİ), Projenin ulusal ekonomiye katkı sağlayacağına inandıklarını belirtmiştir; yüzde 8 (17 PEİ), arazilere yönelik tazminat almalarının kendileri açısından faydalı olacağını belirtmiştir; yüzde 3 (6 PEİ) Projenin, yerleşim yerleri açısından faydalı olacağını ve yüzde 3 de (3 PEİ), Proje tamamlandığında yerleşim yerlerine doğal gaz geleceğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak anketi yanıtlayanların büyük bir kısmı, Projenin, ulusal ekonomiye katkıda bulunacağını düşünmektedir.

4.50 Odak grubu görüşmelerinde ve kalitatif tartışmalarda, **PEİ'lerin inşaat döneminde iş olanağına** sahip olacakları yönünde bir beklentileri olduğu görülmüştür.

4.51 Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde, 15 yerleşim yerinden 10'unda Projenin faydaları tanımlanmıştır. Köy muhtarlarına göre, Projenin en önemli faydası, Proje sayesinde oluşacak yerel istihdam olanakları ve **doğal gaz kullanımına** ilişkindir. Proje, bu yerleşim yerlerine doğal gaz götürülmesi amacını taşımasa da, beklenti bu yöndedir. Projenin bir diğer faydası da yerleşim yerlerindeki **altyapıların iyileştirilmesine** (yollar, sulama sistemleri vs.) ilişkindir. Diğer öngörülen faydalar ise şunlardır; ulusal ekonomiye katkı, arazi tazminatlarının tutarları, yerel ekonominin iyileştirilmesi ve bölgede ikamet eden hanelerin sosyo-ekonomik durumunun düzeltilmesi.

Projeyle ilgili Negatif Etki Algısı

4.52 Ankette, Projenin potansiyel negatif etkileri hakkında bir soru yer almaktadır. Anket sonuçlarına göre Projenin en büyük negatif etkisi **tarım arazilerine verilen zarar** olarak görülmektedir

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 81 / 159

(PEİ'lerin yüzde 35'i) (Tablo 4.17). Bu etki aynı zamanda kalitatif görüşmeler sırasında da dile getirilmiştir. PEİ'lerin büyük bir kısmı, daha önce boru hattı projelerinin etkilerini deneyimlemiştir ve bazı PEİ'lerin, projelerin tamamlanmasından sonra arazinin eski haline dönüştürülmesi sürecine ilişkin olumsuz tecrübeleri olmuştur. Bu etki aslında YÜT için arazi ediniminin etkisi değil boru hattı projelerinin yarattığı etkidir ve kümülatif bir etkidir, bununla beraber anketin sonuçları da, PEİ'lerin endişelerini yansıtmaktadır ve kalitatif toplantılar sırasında sık sık bu endişelerin altı çizilmiştir.

4.53 Proje bölgesi ağırlıklı olarak tarım bölgesi olduğu için **arazi kaybı**, PEİ'ler açısından önemli bir etkidir (yüzde 28). YÜT'ler için arazi edinimleri daimi olduğu için PEİ'lerin, Proje tamamlandığında araziyi kullanma şansı olmayacaktır. Bu faktör de **gelir kaybı** ile bağlantılıdır ve PEİ'lerin yüzde 14'ü bunu dile getirmiştir. Gelir kaybı, arazi kaybı ile tetiklenir, çünkü PEİ'lerin gelir kaynaklarının büyük bir kısmı, ister tarım ürünleri satılıyor olsun ister hayvan yetiştiriciliğini devam ettirmek için hayvan yemi olarak kullanılıyor olsun tarım gelirine dayanmaktadır. Bu nedenle PEİ'lerin, arazi kaybını ve gelir kaybını, Projenin önemli negatif etkileri olarak göreceği düşünülmektedir. PEİ'ler hem anketlerde hem de kalitatif toplantılarda, **kamulaştırma bedellerinin düşük** olduğunu da ifade etmiştir. Kamulaştırma bedelleri, geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması açısından kritik bir unsur olarak görülmektedir. Diğer kategoriler ise güvenlikle ilişkili endişeler, sağlık ve emniyetle ilişkili endişelerdir ve ayrıca etkilerin ne olacağını bilmediklerini ifade edenler de vardır.

Tablo 4.22. Projenin potansiyel negatif etkileri

Projenin potansiyel negatif etkileri	n	%
Gelir kaybı	33	14%
Tarım arazilerine verilen zarar	73	31%
Arazi kullanılamaz durumda	67	28%
Mahsuller zarar görüyor	5	2%
Düşük kamulaştırma bedelleri	28	11%
Geçim kaynakları üzerindeki negatif etkiler	9	3%
Toz, gürültü	6	3%
Diğerleri	17	7%
Toplam	238	100%

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

PEİ'lere Önerilen Etki Azaltıcı Önlemler

4.54 PEİ'ler, Projenin potansiyelini net bir şekilde anlamıştır ve bu etkileri azaltmak/hafifletmek için öneriler geliştirmişlerdir. Önerilen önlemler arasında birçok PEİ, daha yüksek tazminatı tercih etmiştir çünkü çoğu PEİ, daha fazla nakit tazminat almayı ister. Bunu, Projeden Etkilenen Yerleşim yerlerindeki geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programları takip eder. Geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programlarının amacı, alternatif gelir yaratma mekanizmaları sunarak Proje nedeniyle kaybolan/azalan geçim kaynaklarının yerine yenilerini koymaktır. Kalitatif toplantılar sırasında Doğu

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 82 / 159

bölgesindeki yerleşim yerlerinde ikamet eden PEİ'ler, hayvan yetiştirme faaliyetlerine yönelik destek verilmesinin önemli olduğu ifade etmiştir. Sağlıklı hayvanlar yetiştirmeye bağlantılı yüksek masrafların getirdiği yükten, yüksek veterinerlik hizmetleri masraflarından bahsetmişler ve bu alanlarda destek verilmesini istemişlerdir. Bazı yerleşim yerlerinde, işgücüne dahil olabilmeleri ve sabit bir gelir elde edebilmeleri için kadınların ve de gençlerin eğitimi ve kapasitelerinin artırılmasına yönelik olarak geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin talepler gelmiştir. Özellikle, su kalitesinin düşük olması, elektriğin aralıklarla verilmesi gibi durumların yaşam kalitesini düşürdüğü Ardahan'da altyapıyla bağlantılı iyileştirmeler dile getirilmiştir. PEİ'lerin önerileri ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik önlemler, Proje kapsamında ihtiyaçların değerlendirilmesiyle hazırlanacak GKYYP'ye dahil edilecektir. BVİ için yapılan anketler aynı zamanda, yüksek tazminat bedelleri ve GKYYP ihtiyacı, yol, elektrik gibi altyapının iyileştirilmesine yönelik ihtiyaçların ardından en çok dile getirilen konular olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.23. KI ve Öİ özelinde PEİ'lerin önerdiği hafifletici önlemler

PEİ'lerin önerdiği hafifletici önlemler	Cevap sayısı	%
Yüksek tazminat bedelleri	31	%17
Etkilenen yerleşim yerlerinde uygulanacak geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programları	25	%14
Yollarda yapılacak iyileştirmeler	23	%13
Altyapıya yönelik iyileştirmeler (elektrik, kanalizasyon vs.)	21	%12
İçme suyunda yapılacak iyileştirmeler	20	%11
Yerel iyileştirmeler (inşaat, işletme)	18	%10
Mesleki eğitim	13	%7
Sağlık altyapısı ve hizmetlerinde yapılan iyileştirmeler	11	%6
Yeni okullar ve eğitim sisteminde yapılan iyileştirmeler	10	%6
Gençler, kadınlar ve çocuklar için yeni eğitim programları	9	%5
Toplam	181	%100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Programı

4.55 Geçim Kaynaklarını Yeniden Yapılandırma Planı (GKYYP), geçimleri etkilenen hanelerin maruz kaldığı olumsuz etkiyi gidermek üzere hazırlanacaktır. Bu plan, projeden etkilenen yerleşim yerlerinin ihtiyaçlarına göre uygun hale getirilecektir. PEİ'lerin ana gelir kaynakları, tarım ve hayvancılık olduğu için yerleşim yerine bağlı olarak gelir açısından ve projenin etkileri açısından farklılıklar söz konusudur. Bu nedenle, YÜT'ler için ihtiyaca göre uyarlanmış bir geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma programı uygulanmalıdır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 83 / 159

4.56 TANAP'ın YÜT Projesine ilişkin geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma çabaları, etkileri hafifletmeye yönelik **kısa vadeli** ve **uzun vadeli** stratejiler üzerine odaklanır.

4.57 Kısa vadeli müdahaleler nakdi tazminatlar geçici destek ve Proje kapsamında istihdamdır.

- Nakdi tazminat, tarım arazileri için **kamulaştırma bedelini** artı arazilerinin yüzde 20'sinden fazlasını kaybeden PEİ'lere ödenecek **geçici nakdi yardımı** esas alır⁶⁴.
- **Yerel istihdam** da projenin etkilerini hafifletmeye yönelik olarak, projeden etkilenen PEİ'lere ödenecek nakdi tazminata ek olarak sunulan başka bir kısa vadeli önlemdir. TANAP, projenin etkilerini hafifletmeye yönelik kısa vadeli teşebbüslerin bir parçası olarak projeden etkilenen yerleşim yerlerindeki PEİ'leri, hayatları boyunca kullanabilecekleri nakledilebilir becerileri kazanmaları konusunda destekleyecektir ve yerel istihdamı desteklemek adına, işe alım stratejisinin bir parçası olarak projeden etkilenen PEİ'leri istihdam etmeye öncelik verecektir.

4.58 Uzun vadeli müdahaleler, hem şahıs arazileri hem de umumi arazilere ilişkin zararları karşılamaya yönelik işletilen aynı tazminat mekanizmalarıdır. Bu hafifletici önlemlerden pozitif sonuçlar elde edilebilmesi için yeterince zaman ve kaynak ayrılması önemlidir. Dolayısıyla sonuç, nakdi tazminat alınması veya tam zamanlı bir iş imkanı sunulmasında olduğu gibi hemen ortaya çıkmaz ancak yine de bu önlemler, uzun vadede gelir yaratma ve geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması açısından kritiktir. Nakdi tazminat önemli olsa da, PEİ'lerin tazminatları, gelir getirmeyen belirli alanların yeniden yapılandırılması için kullanmaları daha kolaydır. Bazı PEİ'ler borçlarını kapatmak için nakdi tazminatlara ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir, bazıları ise bu tazminatı, düğün yapmak veya aileyle ilgili diğer harcamaları karşılamak için kullanabileceklerdir. Bu nedenle, Projenin, uzun vadede sürdürülebilir bir gelir kaynağı yaratılmasını garanti etmek amacıyla bir aynı tazminat planı tasarlaması esastır. Mera arazisi kayıplarına ilişkin aynı tazminata yönelik öneriler arasında geri kalan meraların veriminin/kalitesinin artırılması veya isteğe bağlı geçici nakdi destek yer alır.

TANAP YÜT YYEP Çerçevesi

4.59 TANAP YÜT'ler için geliştirilen bir YYEP hazırlanacaktır. YYEP çerçevesine yönelik bazı öneriler şöyle sıralanabilir: Aşağıda detaylı olarak açıklanan gelir yaratan ve istihdamı arttıran faaliyetler, Hızlı Etkili Faaliyetler ve Doğal Kaynakların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi;

4.60 Gelir yaratan ve istihdamı arttıran faaliyetler

- Mesleki Eğitim Faaliyetleri
- Tarımsal üretimi iyileştirme programı (meyve bahçelerinin kurulması, sebzecilik, yoğun tarım, sera vs.)
- Çiftlik hayvancılığını iyileştirme programı (yem desteği, yapay tohumlama, ahırların iyileştirilmesi vs.)
- Ekipman desteği
- Veteriner desteği
- Arıcılık

⁶⁴ Geçici yardıma ilişkin ayrıntılara, hak sahipliği matrisinden ulaşabilirsiniz

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 84 / 159

- Organik kanatlı hayvan yetiştiriciliği, yerel ürünlerin pazarlanması/markalaşma, el sanatları vs. gibi alternatif gelir yaratma

4.61 Hızlı Etkili Programlar

- İçme suyunun iyileştirilmesi
- Yol altyapısının iyileştirilmesi
- Sulandırma tesislerinin iyileştirilmesi

4.62 Doğal kaynakların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi

- Meraları İyileştirme ve Geliştirme Programı

4.63 TANAP, boru hattı ve YÜT'ler boyunca negatif etkileri, topluluğa dayalı bir yaklaşımla hafifletmeyi amaçlayan ayrı bir sosyal yatırım programına sahiptir. TANAP'ın Yeniden Yerleşim Eylem Planı'na ek olarak yerleşim yerine özel topluluğa dayalı faaliyetler için bir sosyal yatırım programı uygulanacaktır. Bu faaliyetler özellikle TANAP YÜT'ün etkilediği hassas grupları hedef alacaktır. Programa dahil edilecek faaliyetlerden bazıları şunlardır;

4.64 Topluluğa dayalı faaliyetler;

- Kadınları hedef alan Ev Ekonomisi Geliştirme Faaliyetleri
- Çevre Sağlığının İyileştirilmesine yönelik Faaliyetler: Kanalizasyon, Su Şebekesi ve Arıtma Tesislerinin İyileştirilmesi
- Yaşlılara/engellilere verilen destek ve bakım hizmetleri
- Köy peyzaj çalışmaları,
- Kadınlar için ortak odalar/alanlar

Taslak GKYYP, ön görüş için Dünya Bankası'na sunulacaktır.

Kümülatif Etkiler

4.65 Kümülatif etkiler şu şekilde tanımlanabilir⁶⁵:

Kümülatif etkiler, bir eylemin, projenin veya faaliyetin birbirini izleyen, artarak ilerleyen ve/veya birleştirilmiş etkilerinin başka mevcut etkilere, planlanan etkilere ve/veya makul şekilde gelecekte ortaya çıkması öngörülen etkilere eklendiği zaman oluşan etkilerdir. Nesnel nedenlerden dolayı kümülatif etkilerin tanımlanması ve yönetilmesi, bilimsel endişeler ve/veya etkilenen toplulukların endişeleri esas alındığında önemli olarak kabul edilen etkilere sınırlıdır.

4.66 TANAP YÜT inşa projesinin yürütüldüğü yerlere yakın yerlerde diğer başka önemli projeler yürütülmektedir, buna diğer boru hattı projeleri, enerji projeleri, sulama projeleri ve bazı enerji projeleri ve aynı zamanda bazı sevkiyat geliştirme projeleri de dahildir ve tüm bunlar, Projenin sonuçlarıyla birlikte, Projeden Etkilenen İnsanların üzerinde birikerek artan etkiler yaratabilecektir.

⁶⁵ İyi Uygulama Rehberi Kümülatif Etki Değerlendirmesi ve Yönetimi: Gelişen Pazarlarda Özel Sektör için Rehber, IFC, 2013, sayfa 19

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 85 / 159

4.67 Saha çalışmasında, tüm bu Projelerin negatif etkilerinin, YÜT inşa projesi ile birleştğinde, PEİ'ler üzerinde kümülatif negatif etkiler yaratacağı gözlemlenmiştir.

4.68 Kümülatif etkilerin ortaya çıkabileceği önemli çevresel ve sosyal (Ç&S) sorunlar, örneğin projenin (projelerin), TANAP YÜT Projesi ile birleştğinde, kümülatif etkilere neden olma potansiyeli olan Ç&S konular şunlardır:

- Ekonomi (tarım ve istihdam)
- Arazi ve diğer Taşınmazlar
- Yaşam kalitesi (toz, gürültü, mahsullere verilen zarar, altyapıya verilen zarar vs.)

Bölgede izlenmekte olan ve kümülatif etki yaratabilecek potansiyel/mevcut projeler

Tablo 4.19. Kümülatif Etkiler

İl	Bölgedeki Projeler	Beklenen Kümülatif Etkiler
Erzurum	• Diğer 3 boru hattı (İran - Türkiye - Avrupa Doğal Gaz (ITE) boru hattı ve Şahdeniz doğal gaz boru hattı, Botaş doğal gaz boru hattı • BTC boru hattı • TANAP boru hattı • Gelinkaya HES	• Arazi kaybının etkileri • Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler ○ İnşaattan kaynaklanan toz ○ Gürültü ○ Mahsullere verilen zarar ○ Yollara verilen zarar ○ Sulama kanallarına verilen zarar
Sivas	• Diğer 3 boru hattı • BTC boru hattı • TANAP boru hattı	• Arazi kaybının etkileri • Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler ○ İnşaattan kaynaklanan toz ○ Gürültü ○ Mahsullere verilen zarar ○ Yollara verilen zarar
Kırşehir	• Yol Projesi • Hızlı tren demiryolu projesi • TANAP	• Arazi kaybının etkileri ○ Birden fazla proje nedeniyle arazi kaybı ve kısıtlı arazi kaynaklarının olması nedeniyle arazi satışına karşı çıkma • Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler ○ Sulama kanallarına verilen zarar ○ Boru hattının inşası nedeniyle su kaynağında ortaya çıkan uygunsuzluklar ve boruların yerleştirilmesi nedeniyle yer altında su seviyelerinin değişmesi
Eskişehir	• Yol Projesi • TANAP • Sanayi Bölgesi İnşaat Çalışmaları	• Arazi kaybının etkileri • Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler ○ Birden fazla inşaat projesi nedeniyle çok fazla toz oluşması • Ekonomi üzerindeki etki ○ Çeşitli projeler sayesinde istihdam olanaklarının artması sonucu pozitif etki (toplamda 450 kişi)
Çanakkale	• Bölge, ağır makineler için sanayi bölgesi olarak seçilmiştir ○ Ağır kimyasal tesisler ○ Planlanan termik güç santrali	• Arazi kaybının etkileri • Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 86 / 159

İl	Bölgedeki Projeler	Beklenen Kümülatif Etkiler
	- inşası - Planlanan çimento fabrikası inşası - TANAP - İçdaş Bekirli Isı Merkezi - İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz (ITE) Boru Hattı	
Ardahan	- TANAP - BTC boru hattı - Diğer 2 boru hattı (İran - Türkiye - Avrupa Doğal Gaz (ITE) boru hattı ve Şahdeniz doğal gaz boru hattı - Bakü-Kars-Tiflis Demir yolu Projesi⁶⁶	- Arazi kaybının etkileri - Birden fazla proje nedeniyle arazi kaybı ve kısıtlı arazi kaynaklarının olması nedeniyle arazi satışına karşı çıkma - Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler - Sulama kanallarına verilen zarar - Yollara verilen zarar
Tekirdağ	Şarköy Kızılcaerzi Doğal gaz Kombine Çevrim İstasyonu	- Arazi kaybının etkileri - Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler
Edirne	- İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz (ITE) Boru Hattı - Maden Tesisi	- Arazi kaybının etkileri - Yaşam kalitesi üzerindeki etkiler

Kaynak: TANAP, 2016

Arazi ve Varlıklar üzerindeki Kümülatif Etki

4.69 Diğer boru hattı projeleri ve bazı enerji projeleri, geçici ve daimi arazi edinimine ve evlerin iktisabına ihtiyaç duyulması nedeniyle arazi ve varlıklar üzerinde kümülatif etkiye neden olacaktır. Boru hattı inşası için arazi edinimi sürecinde, geçici arazi kullanımı kısıtlamaları söz konusu olsa da YÜT'lerin inşasının, arazi edinimine ilişkin daha kalıcı etkiler yaratması beklenmektedir. Boru hattı için gereken arazi, inşaat sonrasında, yine tarımcılık ve hayvancılık faaliyetlerinde kullanılabilir ancak YÜT'ler için gereken araziler, başka bir amaçla kullanılamaz.

4.70 Farklı projeler için bölgedeki arazilerin kullanımı arttıkça, tarım yapmaya uygun arazi bulma olasılığı da oldukça hassas bir mesele haline gelecektir.

Ekonomi üzerindeki Kümülatif Etki: Tarım

4.71 İnşaat aşamasının, tarım ve hayvancılık üzerindeki kümülatif etkisi negatif olabilir. Hayvanların sağlığı ve güvenliği de dikkat edilmesi gereken ayrı bir konudur. Hayvanların zarar görmesi, ana gelir kaynağı hayvancılığa dayanan PEI'leri negatif bir şekilde etkileyecektir. Aynı zamanda otlatma alanlarına erişimle ilgili sorunlar yaşanması da olasıdır ve bu, hayvan beslemeye ilişkin hane harcamalarının da artmasına neden olabilir.

4.72 Tüm bu projelerin kümülatif etkileri nedeniyle daimi arazi edinimi yüzünden yaşanan arazi kayıpları, tarım arazilerinin kalitesinin düşmesi nedeniyle tarım üretimini etkileyecektir.

⁶⁶Serka Kalkınma Ajansının raporu <http://docplayer.biz.tr/4812300-Ardahan-kars-demiryolu-hattinin-muhtemel-etkileri.html>

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 87 / 159

Yaşam Kalitesi üzerindeki Kümülatif Etki

4.73 Devam eden bu projeler nedeniyle bölgeye, bölge dışından işçiler geleceği için, bu açıdan, toplumun katılımının ve bulaşıcı hastalıkların kontrol altına alınması gibi konuların dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerekecektir.

4.74 Kümülatif etkiler önemlidir ve aynı zamanda faydalıdır. Potansiyel negatif etkiler, işçileri etkin bir şekilde eğiterek ve sağlığa yönelik farkındalık kampanyaları yürüterek yönetilebilir.

4.75 Aynı zamanda, bu projelerin, gürültü, toz ve bazen mahsullere verilen zararlardaki artıştan dolayı inşaatla bağlantılı kümülatif etkileri de söz konusu olacaktır. İnşaat alanından/inşaat alanına paralel geçen bazı sulama kanalları bile hasar görebilir ve bunun, PEİ'ler üzerinde negatif bir kümülatif etki yaratması olasıdır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final		TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 88 / 159

Etkilerin ve Etkileri Hafifletme Yöntemlerinin Özeti

Tablo 20: Etkilerin ve Etkileri Hafifletme Yöntemlerinin Özeti

Tablo: Direkt Etkilerin ve Etkileri Hafifletme Yöntemlerinin Özeti ⁸⁷	
Etkiler	Etkilerin Hafifletilmesi
Geçim Kaynakları üzerindeki Etkiler ve Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması	
- Geçim kaynaklarının kaybedilmesi - Aynı gelir kaybı - Mera alanlarının kaybı - Ana/tüm geçim kaynaklarının kaybedilmesi - Çeşitli ekonomik faaliyetlerin azalması	- Tam ikame bedel üzerinden nakdi tazminatlar - Başvuruları üzerine, toplam arazi sahipliklerinin yüzde 20'sinden fazlasını kaybeden PE'lere sunulan geçici nakdi destek - Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Programı (GKYYP) - Proje faaliyetlerine ilişkin iş olanaklarının sunulması - Kapasite yaratma, beceri geliştirme için eğitim ve atölye çalışmalarının düzenlenmesi - Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik destek ve danışmanlık hizmetleri - Meraların iyileştirilmesi - Diğer uygun önlemler
Hassas Gruplar üzerindeki Etkiler	

⁸⁷ Yerleşim yerlerine göre etkileri gösteren tablolar Ek 5.2'de verilmiştir. etkilerin hafifletilmesi ve etkilerin listesi Ek 5.3'te yer almaktadır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final		TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 89 / 159

- Kadın - Aynı gelir kaybı - İşçiler /Kamplar - Sosyal Gerilim - Engelliler - Yoksullar - Topraksız köylüler - Yaşlılar	Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması ve Sosyal Yatırım Programı - Geçici destek - İhtiyaçlar ve taleplere uygun beceri geliştirme eğitimleri - Konuk oldukları ortamlarına alışmalarını için göçmen işçilere verilen cinsiyete duyarlı eğitimler/atölye çalışmaları - Projeden etkilenen kadınları, özellikle ailelerinin reisi olan kadınları hedef alan hane izleme stratejileri ve tazminat stratejilerinin geliştirilmesi - Tam zamanlı bakıma ihtiyaç duyan yaşlılar/engelliler, proje döngüsü boyunca izlenmeli ve ihtiyaçları, proje çerçevesinde karşılanmalıdır - Proje döngüsü boyunca bu topraksız, hassas ve yoksul ailelerin durumu, izleme ve değerlendirme yoluyla izlenmelidir ve bu kişilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ek menfaatler sunulmalıdır. - Bu Projeden Etkilenen Hanelere tazminat ödenmesini sağlamak ve bu hanelerin geçim kaynaklarını iyileştirmek için PEH'ler izleme sırasında tespit edilecektir. - TANAP, özellikle arazi kaybı yaşanan yerleşim yerlerinde sadece Topluluk Geliştirme Programı aracılığıyla alternatif gelir yaratma programları geliştirerek arazilerin kullanicılarının, arazi ediniminden olumsuz etkilenmediğinden emin olacaktır.
Meralar üzerindeki etkiler	
- Meralara ilişkin aynı nakdi gelirin kaybedilmesi - Mera alanlarının kaybı	TANAP, meraların iyileştirilmesine yönelik yatırımlar yapmak amacıyla yerel makamlarla işbirliği yapacaktır
Yollara ilişkin Etkiler	
- Yol inşaatı ile bağlantılı arazi edinimi ihtiyacı - Toz ve gürültü ve mahsul ve hayvanlara verilen zarar	- Yollarla bağlantılı olarak arazi ediniminin etkilerini minimuma indirmek için PEI'lere, kamulaştırmaya uygun şekilde ödeme yapılacaktır - Arazi sahibi PEI'ler de projenin gelir yapılandırma faaliyetlerinden faydalanmalıdır - Mahsulleri ve hayvanları zarar gören PEI'lere, proje kapsamında, her bir olay için ayrı tazminat ödenecektir
İnşaatın Geçici Çevresel Etkileri	

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 90 / 159

- Proje inşaatı çalışmaları nedeniyle oluşan Toz ve Gürültü - Mahsullere ve hayvanlara verilen zarar	- TANAP, yolları ve inşaat sahalarını düzenli olarak sulayarak toz seviyelerinin minimum düzeyde tutulmasını sağlar. Ancak, yaz koşullarında sadece sulama yapmak, ürünlerin tozlanmasını önlemez. Sürekli sulamaya ek olarak TANAP, mahsulleri tozlanan, projeden etkilenen halka tozlanma bedeli ödeyebilir - İzleme faaliyetleri, mahsulleri ve hayvanları zarar gören PEI'leri desteklemeli ve her bir vaka için ayrı ayrı tazminat ödenmelidir. - Hayvanlara zarar gelmesini önlemek için sağlık ve güvenlik önlemleri uygulanacaktır - PEI'lerin sağlık ve güvenliğine ilişkin kılavuz ilkeler
---	---

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 91 / 159

5 KURUMSAL VE UYGULAMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER

Kurumsal Düzenlemeler

5.1 TANAP'ın arazi edinim sürecini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti arasında 26 Haziran 2012 tarihinde imzalanmış ve 19 Mart 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış Hükümetler arası ve Ev Sahibi Ülke Anlaşmaları yönlendirmektedir. Bu anlaşmalar, Türkiye Cumhuriyetinin 6375 numaralı Kanunu ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Projenin arazi edinim faaliyetleri, bu anlaşmalara, Türkiye Kamulaştırma Kanununa ve Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasına uygun olarak yürütülecektir. Projenin arazi edinimi ve hayvancılığı yeniden kalkındırma faaliyetleri, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına ve uluslararası koruma politikalarına göre yürütülecektir.

5.2 Bu projenin kamu yararına ilişkin karar 7 Şubat 2014 tarihinde verilmiştir. Bu, BOTAŞ'a (AHK), TANAP adına bir kamulaştırma süreci başlatma ve yürütme yetkisi verir.

Arazi Edinimine İlişkin Roller ve Sorumluluklar

5.3 Çeşitli kuruluşlara, arazi edinimine ilişkin yüklenen roller ve sorumluluklar aşağıda Tablo 5.1'de gösterilmiştir. Arazi ediniminin idari yapısı, hem ulusal hem uluslararası politikalarla uyumlu sonuçlar verecek şekilde tasarlanmıştır ve bu bağlamda, Türkiye'deki diğer kuruluşların uygulamalarından farklıdır.

Tablo 5.1. Arazi Edinimine İlişkin Kurumsal Sorumluluklar

Kuruluş	Roller ve Sorumluluklar
TANAP Yönetim Ekibi (TYE)	Kuruluş, genel proje yönetim görevini yürütür, raporları ve belgeleri inceler ve onaylar. Arazi edinim faaliyetlerine dahil olan ilgili tüm tarafların rollerini ve sorumluluklarını tanımlar ve belirler. Arazi edinim faaliyetlerini yakından izler ve arazi edinim faaliyetlerinin, ilgili ulusal mevzuatlar, proje anlaşmaları ve uluslararası politikalar uyarınca yürütülmesini sağlar.
Mühendislik Yüklenicisi (MY)	Nihai koridor güzergahı süreci boyunca destek verir ve ekseni ve nihai İnşaat Koridoru sınırlarını tanımlar ve Yer Üstü Tesislerin (YÜT) konumunu belirler. Aynı zamanda, Değişiklik Yönetim Prosedürlerine girdi sağlar.
Mühendislik, Tedarik ve İnşaat (EPC)	Uluslararası en iyi uygulamalar/standartlara uygun olarak boru hattının inşasını gerçekleştirir ve inşaat faaliyetlerinin, kamulaştırma alanı sınırları dahilinde gerçekleştirilmesini sağlar. EPC, inşaat süreci boyunca şikayetleri minimuma indirmek için tüm gayretini gösterir. EPC aynı zamanda, kamulaştırma alanı sınırları dışında meydana gelen hasarlardan da sorumludur.
Arazi Hakları Kuruluşu BOTAŞ (AHK)	Tüm arazi edinim faaliyetlerini, ilgili ulusal mevzuatlar, proje anlaşmaları ve uluslararası politikalarla uygun şekilde yönetir ve yürütür.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 92 / 159

YYEP Fon Yönetimi (FON)	YYEP'nin arazi edinim bütçesi kapsamında değerlendirilmemiş durumları kapsayacak özel bir fon ayrılacaktır. Bu Fon, TANAP tarafından, uzmanlaşmış bir sosyal Araştırma Ekibi aracılığıyla yönetilecektir.
İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisi (LASC)	Arazi edinimi için gerekli olan projeden etkilenen parseller için belgeleri hazırlar, buna arazide ikamet edenlerin kimlikleri ve arazinin sahibi olup arazide ikamet etmeyenlerin kimlikleri ve adresleri de dahildir. Ayrıca Arazi Hakları Kuruluşuna sunulan verilerin, Projenin zaman çizelgesiyle uyumlu olmasını sağlar. Hazırlanan belgelerin, ulusal mevzuata, uluslararası politikalara ve ödünç veren tarafların gereklerine uygun olmasını sağlar.
Ödünç Verenler	Arazi edinim sürecinin, uluslararası politikalara ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nda yer alan taahhütlerle uyumluluğunu gözlemler.
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB)	Evsahibi Ülke Anlaşmasının 5. maddesinde ifade edildiği gibi Atanmış Devlet Kuruluşu (DSA) olarak projeye destek verir.

Kaynak: TANAP, 2016

İzleme ve Değerlendirme

5.4 İzleme ve değerlendirmenin amacı, TANAP yönetimine, YÜT'lere yönelik Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) ile ilgili olarak, planın uygulanması sırasında geri bildirim yapmak ve sorunları/problemleri ve başarıları mümkün olduğu kadar erkenden tespit ederek, uygulamaya yönelik düzenlemelerin zamanında yapılmasına olanak vermek. Boru hattı YYEP İ&D yapısının halihazırda mevcut olmasına karşın, bu YÜT YYEP kapsamında hazırlanan İ&D yapısı, içerdiği kendi göstergeleri ile boru hattının YYEP İ&D yapısını tamamlayıcı niteliktedir. Dünya Bankası, 4.12 sayılı Operasyonel Politikası gereğince projeleri sürekli olarak izler⁶⁸.

5.5 İzleme ve değerlendirme yapısının 3 bileşeni şunlar olmalıdır:

- Performans izleme (iç denetim)
- Etki izleme (dış denetim)
- İş Tamamlama denetimi

5.6 TANAP Projesi Boru Hattı YYEP İ&D yapısı, yukarıdaki bileşenlere göre tasarlanmıştır. YÜT'ler için YYEP, kendi gösterge listesi ile bu yapıya entegre edilecektir ve uygun şekilde izlenecektir. Tablo 5.2, izleme ve değerlendirme sürecinin bu üç bileşenin ayrıntılarını gösterir.

5.7 Performans izleme, etki izleme ve iş tamamlama denetiminden sorumlu olacak taraflar

⁶⁸ Dünya Bankasının 4.12 sayılı Operasyonel Politikasının içeriği şu şekildedir: "Ödünç alan, yeniden yerleşim eylem planında belirtilmiş olan faaliyetlerin yeterli düzeyde izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumludur. Banka, yeniden yerleşim eylem planına uygunluğunu belirlemek amacıyla yeniden yerleşim planını düzenli olarak denetler. Projenin tamamlanması üzerine ödünç alan, yeniden yerleşim eylem planının hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek amacıyla bir değerlendirme yapar." Dünya Bankası 4.12 sayılı Operasyonel Politikası, Paragraf 24

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 93 / 159

aşağıda belirtildiği gibidir:

- TANAP Sosyal Grubu ve AET Grupları, performans izleme (iç denetim) sürecinin yönetilmesinden sorumlu olacaktır.
- Şirket dışı uzmanlar ve danışmanlar, etki izlemeden (dış denetim) sorumlu olacaktır.
- TANAP personeli ve şirket dışı danışmanlar, YYEP Tamamlama Denetiminin hazırlanma sürecini destekleyecektir.

Tablo 5.2 İzleme Kategorileri

Bileşen Faaliyeti	Toplanan Bilgi/Verinin Türü	Bilgi Kaynağı/Veri Toplama Yöntemleri	Veri Toplama, Analizi ve Raporlamaya yönelik Sorumluluk	Raporlama Sıklığı/Kitlesi
Performans İzleme (iç denetim)	Girdi göstergelerinin ⁶⁹ , önerilen zaman çizelgesine ve bütçeye uygun olup olmadığının ölçülmesi, malların, yapıların ve hizmetlerin tedarik edilmesi ve fiziki teslimi	Aylık veya üç aylık olarak hazırlanan durum raporları ve mali raporlar	BOTAS AHK, TANAP Sosyal, AET ve İnşaat Ekipleri	Sponsor yönetim ve ödünç verenlerin talep ettiği şekilde altı ayda/yılda bir hazırlanır
Etki İzleme (dış denetim)	Girdilerin, mevcut durum göstergelerine karşı etkinliğinin takip edilmesi Girdilere dayanarak YYEP'nin tatmin edici sonuçlar verip vermediğinin değerlendirilmesi	Üç veya altı ayda bir nitel ve nicel anketlerin yapılması Halkla düzenli toplantılar ve projeden etkilenen kişilerle diğer istişare görüşmelerinin yapılması; şikayet mekanizmasının çıktılarının incelenmesi	Şirket dışı danışmanlar ve bağımsız uzmanlar (alacaklılar tarafından)	Sponsor yönetim ve ödünç verenlerin talep ettiği şekilde yılda bir veya daha kısa aralıklarla hazırlanır

⁶⁹ Girdi göstergeleri, insanlar, ekipmanlar ve malzemeler açısından YYEP'ye giren kaynakları içerir. YYEP'ye giren girdi göstergelerine örnek olarak aşağıdakiler verilebilir;

(a) Çeşitli YYEP faaliyetleri için kaynaklar ve fon miktarı

(b) Arazi edinim ekibinin oluşturulması.

Çıktı göstergeleri, girdilerle hazırlanan faaliyetleri ve hizmetleri içerir. Bir YYEP'deki çıktı göstergelerine örnek olarak arazi edinimi veri tabanı ve arazi kayıplarına ilişkin yapılan tazminat ödemeleri vs. verilebilir;

Süreç göstergeleri, erişim kalitesi ve düzeyi ve gerçekleştirilen faaliyetlerin ve hizmetlerin kapsamı açısından YYEP öncesi ve sonrası oluşabilecek değişiklikleri yansıtır. Örnek olarak şikayet mekanizmasının kurulması ve halkla görüşmelerin yapılması ve bilgilendirme kanallarının oluşturulması verilebilir.

Sonuç göstergeleri, etki hafifletici faaliyetlerin gerçekleştirilmesini ve projenin neden olduğu fiziki ve ekonomik kayıpları telafi etmek için alınan önlemleri kapsar; örneğin tarım üretiminin ve genel gelir seviyelerinin yeniden yapılandırılması ve zararın telafi edilmesi, Projeden Etkilenen İnsanlardaki değişiklikler ve topluluğun projeye karşı tutumundaki değişiklikler, gelir yaratan faaliyetlere yönelik ödenen tazminatların kullanım şekli gibi

Etki göstergeleri uzun vadede davranış ve tutumlar, yaşam standartları ve koşullarındaki ölçülebilir değişiklikleri tanımlar. Etki göstergeleri, YYEP'nin geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma faaliyetlerinin, PEI'lerin sosyal ve ekonomik koşullarının sürdürülmesinde ve iyileştirilmesinde etkili olup olmadığını değerlendirmeye çalışır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 94 / 159

İş Tamamlama denetimi	Verimlilik kazanımı, geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması ve mevcut durumla karşılaştırıldığında gelişmelerin etkisi gibi çıktı göstergelerinin ölçülmesi	Performans ve etki izleme raporları, projeden etkilenen insanlarla yapılan bağımsız anketler ve istişarelere dayanarak dış değerlendirmeler/süreç sonlandırma raporu hazırlanır	Sözleşmeli dış izleme ve değerlendirme uzmanları	YYEP zaman çizelgesinin, TANAP ve ödünç verenler arasında kararlaştırıldığı şekilde tamamlanması üzerine
------------------------------	---	---	--	--

Şikayet Mekanizması

5.8 TANAP, paydaş katılım planına ve OSID olarak adlandırılan elektronik takip veri tabanına dahil edilmiş halihazırda bir şikayet mekanizması⁷⁰ geliştirmiştir. Bu mekanizmanın amacı, Proje çerçevesinde Projeden Etkilenen İnsanlar, Sivil Toplum Örgütleri, Çalışanlar, üçüncü taraflar ve toplumun diğer üyeleri dahil olmak üzere TANAP paydaşlarından gelen şikayetlerin yönetilmesi ve izlenmesi için süreci ve sorumlulukları belirlemektir. Arazi edinimine ilişkin tüm şikayetler, mahkemeye taşınan durumlar dışında, toplanacak ve şikayet mekanizmasıyla çözüme kavuşturulacaktır.

5.9 TANAP ve tüm ilgili yüklenicileri bu şikayet mekanizmasını kullanmaktadır. Yüklenicilerin, prosedürlerine entegre ettikleri kendi sosyal yönetim planları vardır ancak onlar da TANAP tarafından tasarlanmış şikayet mekanizmasını kullanırlar. Yükleniciler aynı zamanda şikayetlerin takip edilmesi ve iletilmesi için OSID'i aktif bir şekilde kullanır. Taşeronlar, OSID'e erişemez ancak bunun yerine manuel şikayet formlarını/şikayet formlarının basılı kopyalarını kullanabilir, bu formlar, TANAP/Yüklenicinin Sosyal Ekibi tarafından alındıktan sonra OSID'e girilecektir.

5.10 Şikayet yönetimi, ÇSED gereklerine göre uygulanır ve bu prosedür aynı zamanda aşağıda belirtilen ayrıntıları da içerir;

- Şikayetlerini bildirmek için TANAP'la iletişime geçerken tüm paydaşlar aynı mekanizmayı kullanır;
- Bu mekanizma, topluluk üyeleri tarafından, TANAP'ın neden olduğu hasara yönelik tazminat talebi başvurularını yapmak için kullanılır;
- Şikayetler iki (2) gün içinde yanıtlanır;
- Düzeltici faaliyetlere ilişkin müzakereler ve şikayetleri ele alma yöntemi, şikayet sahibiyle on (10) işgünü içinde görüşülür ve
- Şikayet sahibiyle alternatif bir mutabakata varılmadığı sürece, şikayet sahibi çözümünden tatmin olduğunda otuz (30) iş günü içinde şikayet kapatılır. Şikayetlerin otuz (30) gün içinde kapatılmaması halinde, Online Paydaş İlişkileri Veri tabanı kullanılarak ilgili şikayet kaydı altında hafifletici nedenler belgelenir ve raporlanır

⁷⁰ TNP-PCD-SOC-GEN-001

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 95 / 159

5.11 Bankanın Ekibi ve TANAP'ın Sosyal Ekipleri, Bankanın ayrıntılı inceleme sonucunda elde ettiği, kurum içi mevcut şikayet yanıtlama mekanizmasının, inşaat çalışmalarının yürütüldüğü dört lot dahilindeki, bu lotlar içerisinde yer alan YÜT'leri de içerecek şekilde, coğrafi bölgeler için ayrı ayrı kurulacak bir "İtiraz Kurulu" oluşturularak güçlendirileceği yönündeki tespiti görüşmüş ve karşı cevap hazırlamaya karar vermiştir. İtiraz kurulunun yetkisi, projeden etkilenen kişilerin TANAP'ın şikayetlerine yönelik kararından tatmin olmadığı şikayetleri değerlendirmekle sınırlı olacaktır. İtiraz Kurulu, yerel üniversiteler, yerel kurumlar, yerel sivil toplum kuruluşlarından seçilen 3 üyeden veya yerel bölgelerdeki itibarlı kişilerden oluşacaktır. İtiraz Kurulu, ayda en az bir kez veya şikayetlere bağlı olarak daha fazla sıklıkta toplanacaktır. Yerel halka, şikayeti ele alma mekanizmasını anlatmak için TANAP bir Yazı hazırlayacaktır ve bu yazıda, şikayeti ele alma süreci ve iletişim bilgileri açıklanacaktır ve TANAP web sitesinde yayınlanacaktır. Ayrıca, Köy liderleriyle "Bilgi Broşürleri" paylaşılacak ve düzenli olarak yapılan Sosyal İntibak ve Güvenlik Eğitimi Programları sırasında köylülere dağıtılacaktır.

Şikayetlerin Alınması ve Kaydedilmesi

5.12 Paydaşlar/PEİ'ler ile TANAP çalışanları arasında bir iletişim kurulurken, sorunları çözmek veya endişeleri ortadan kaldırmak için TANAP'ın Proje Şikayet mekanizmasına bilgiler temin edilmiştir.

5.13 He seviyeden Çalışana, Projenin Yüklenicilerine ve alt yüklenicilerine ulaşan tüm şikayetler, boru hattına yönelik şikayetler için hazırlanan Şikayet Kayıt Formu kullanılarak kaydedilir. Formun basılı bir kopyası, Şikayet sahibine iletilir. Tamamlanan form, aynı iş günü içinde sosyal ilişkiler ekibine gönderilir. Şikayet Kayıt Formunun diğer basılı kopyaları, gerekirse TANAP Sİ ekibi tarafından ilgili departmanlara dağıtılır.

5.14 ŞKF doldurulamazsa, aşağıdaki temel bilgiler kaydedilir ve eposta ile veya kabul edilebilir başka bir iletişim aracıyla sosyal ilişkiler ekibine sunulur;

- Şikayet sahibinin adı ve soyadı
- Şikayet konusu
- Şikayet yeri
- İletişim bilgileri (telefon, cep telefonu, adres, e-posta vs.)
- Kuruluşun adı (bağlantılı ise)
- Tarih - saat

5.15 TANAP Sİ Ekibi, ŞKF'ünü, verilen bilgilere göre doldurur ve şikayeti kaydeder. Şikayet sahibinin önerdiği tüm düzeltici faaliyetler, ŞKF ile kaydedilir. ŞKF ile toplanan bilgilerin hepsi Paydaş ve Şikayet Yönetimi için kullanılan Online Kayıt ve Takip Sistemine yüklenir.

Şikayetin Değerlendirilmesi

5.16 Tüm Şikayetler, gerçek mi değil mi ve Proje faaliyetleri ile ilişkili mi değil mi tespit edilerek sınıflandırılmak üzere gözden geçirilir. İletilen sorunlar/anlaşmazlıklar Projeye ilişkili değilse, Şikayet sahibinin ilgili taraflarla iletişim kurabilmesi için gerekli yönlendirme yapılır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 96 / 159

5.17 Uygun şikayetler, ÇSYP ve ÇSED'de belirtilmiş olan Projenin sosyal gereklerine göre yanıtlanır.

5.18 Şikayetler aşağıdaki yollarla iletilebilir;

- ücretsiz telefon hattı ---(0800 314 11 22),
- direkt telefon görüşmeleri,
- Web sitesi--<http://www.tanap.com/tanap-projesi/paydas-katilimi-sikayettalep/>
- eposta ve
- yüz yüze görüşmeler/iletişimler kaydedilir

5.19 TANAP Sİ ekibi, şikayetin kaydı tamamlandıktan sonra **iki (2) İş günü** içinde Şikayet sahibi ile iletişime geçerek, Projenin şikayetleri ele alma sürecini açıklar.

5.20 Şikayetleri araştırmak ve yanıtlamak için TANAP'ın **on (10) İş günlük** bir süresi vardır. Vaka daha ayrıntılı bir araştırma yapılmasını gerektiriyorsa, Şikayet sahibiyle güncel bilgiler paylaşılır ve Şikayeti çözmek için yapılması gereken işlemler ve muhtemel süre anlatılır.

5.21 Projenin sosyal etki hafifletme önlemleri ve tazminat kalemlerine uygun yanıtlar, Proje standartlarına uygun olarak önceden belirlenir.

Şikayetlerin Çözülmesi

5.22 Gerekli düzeltici faaliyetler, şikayet sahibini tatmin etmelidir. Önerilen stratejiyi kabul etmemeleri durumunda şikayet sahiplerinin konuyla ilgili yorumları proje kurallarına göre değerlendirilecektir. Çözüm sürecinde tüm tarafların, düzeltici faaliyetler konusunda mutabakata varması gerekir.

5.23 TANAP Sİ ekibi, her şikayeti, yanıtladıktan sonra **otuz (30) İş Günü** içinde çözmeyi hedefler ancak bu süre, Genel Müdürün önceden yazılı izni alınarak uzatılabilir.

Şikayetin sonlandırılmasına ilişkin Şikayet Sahibinin İmzası ile Şikayetin Kapatılması

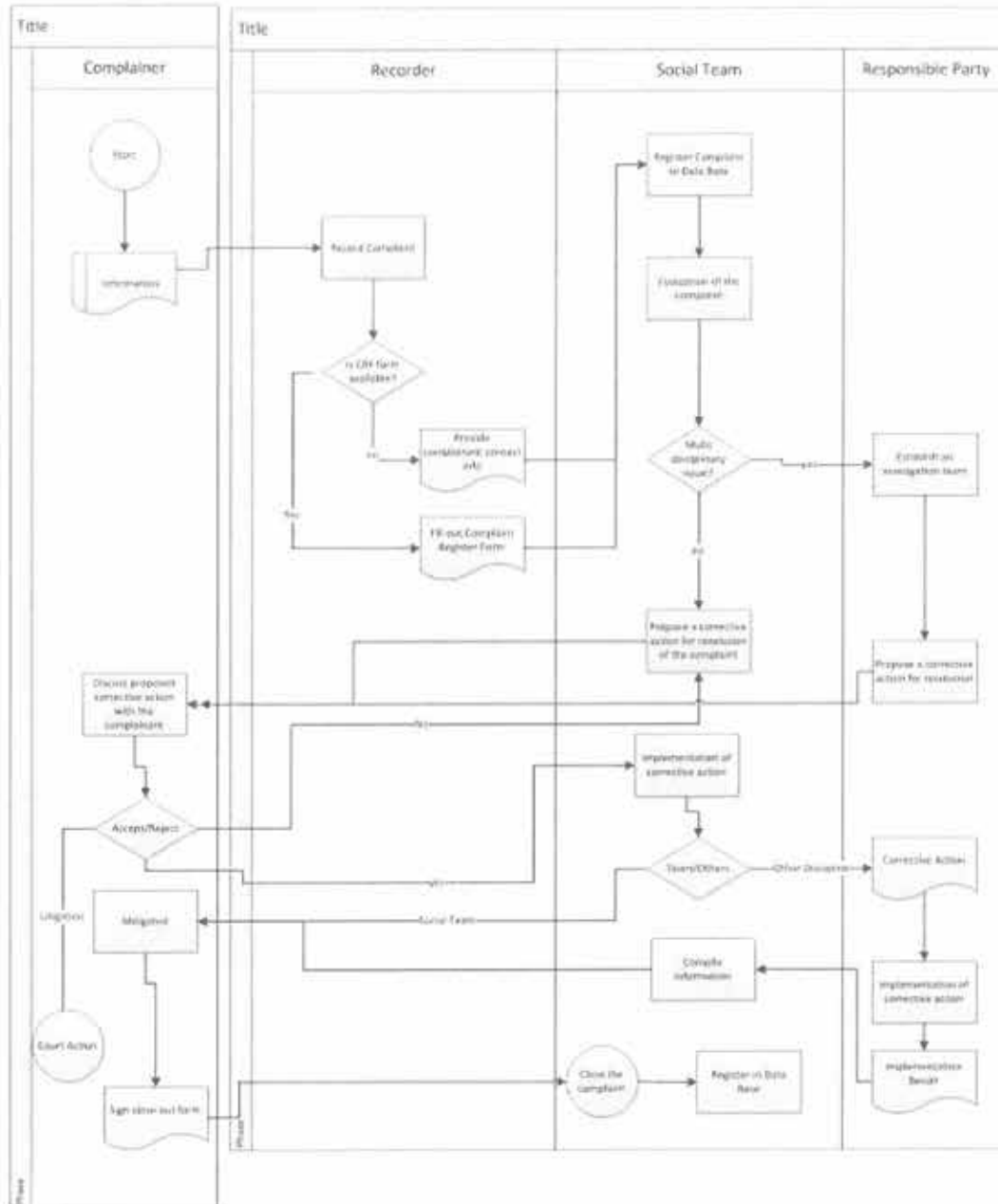
Sahadan fotoğraflar (mümkünse sonra / önce)

İlgili yazılı belgeler veya ilgili tarafların yorumları

5.24 MoM, eğitim listesi, toplantıya katılanların listesi vs. Düzeltici eylemlerin gerçekleştirildiğini kanıtlayan belgeler (söz konusu sahanın fotoğrafları veya diğer kanıt belgeleri) toplanır ve şikayet kaydedilirken doldurulan Şikayet Kayıt Formunun orijinal nüshasının arkası Şikayet sahibine imzalatılır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 97 / 159

5.25 Aşağıda, TANAP tarafından uygulanan şikayet akışına yönelik plan verilmiştir

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 99 / 159

YYEP Bütçesi

5.26 YÜT YYEP'nin uygulanması için belirlenecek tahmini bütçe, arazi ve varlıkların edinimine ilişkin tazminatları içerir ve genel TANAP boru hattı bütçesi dahilinde olacaktır. YÜT'ler için gerektiğinde ek bütçe, TANAP yönetimi tarafından onaylanacak ve temin edilecektir.

Tablo 5.4 YYEP Bütçesi

YYEP Bütçe Kalemleri*	Tahsis edilen Toplam Bütçe	Bugüne kadar Kullanılan Bütçe
A. YYEP hazırlık - istişare :	2.667.080 ₺	2.146.820 ₺
B. Arazi Edinimi & Tazminat		
B.1. AHK tarafından Şahıs Arazilerinin Kamulaştırılması **	1.038.814.000 ₺	245.099.369 ₺
B.2. YYEP Fonu (Dünya Bankası standartlarına uygun olarak Tamamlayıcı Tazminat) ***	2.442.000 ₺	976.543 ₺
B.3 İlave YYEP Fonu (%2 vergi ödemeleri, vs.)	2.873.390 ₺	- ₺
C. Geçim Kaynaklarını Yeniden Yapılandırma Çalışmaları/Planlama Masrafları ***	1.853.800 ₺	- ₺
D. YYEP İzleme	3.290.000 ₺	391.690 ₺
E. İdari Masraflar	149.500 ₺	74.302 ₺
Beklenmedik Masraflar*****	529.330 ₺	46.599 ₺
TOPLAM	1.052.089.770 ₺	248.688.723 ₺

*TCMB TL/USD Kuru: 2.99

** AHK'nin tüm Proje süresince (49 yıl) İdari Masrafları, Hizmet Giderleri ve Ormanlara yönelik yaptığı Ödemelerin hepsi dahil edilmiştir.

*** Kurul kararıyla, GM, bu tutarı 2 milyon USD'ye kadar arttırma yetkisine sahiptir.

**** Sadece Balıkçılık Topluluklarının hazırlanmasına ilişkin masraflar - bu alana odaklanmış GKYYP ve diğer kapsamlı GKYYP'ler dahil edilmiştir. Bu GKYYP'ler tamamlandıktan sonra uygulama bütçeleri belirlenecektir.

*****Beklenmedik masraflar, sadece C, D ve E YYEP Bütçe Kalemlerini içerir çünkü diğer bütçe kalemlerinin altında kendi beklenmedik masrafları yer almaktadır.

YYEP Uygulama Planı

5.27 Uygulama Planı, YYEP'nin uygulanması sırasında gerçekleştirilecek önemli faaliyetlerin süresi ve zamanlamasını tanımlar ve bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu kuruluşları belirtir.

5.28 YYEP faaliyetlerine ilişkin önemli ara hedefler ve görevler şunlardır:

- YYEP'nin hazırlanması;
- YYEP'ye yönelik istişareler ve YYEP'nin duyurulması;
- Arazi ve varlıkların edinimi;
- PEİ'lere, Proje inşaat faaliyetlerine uygun şekilde tazminat ödenmesi (YYEP, tazminat ödemeleri yapılmadan araziye giriş yapılmamasını ve sivil inşaat işlerinin başlatılmamasını sağlayacaktır);

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 100 / 159

- İnşaat işleri tamamlandıktan sonra arazinin eski haline getirilmesi ve arazi sahiplerine/kullanıcılarına iadesi;
- YYEP'ye göre faaliyetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi;
- YYEP'nin topluluğa dayalı programlarının uygulanması.

5.29 YÜT YYEP'nin oluşturulması için yapılacak hazırlık çalışmaları Temmuz 2016'nın başında başlatılmıştır. YYEP, tüm ilgili paydaşlara yerel olarak iletilmek ve TANAP'ın istişare edebileceği arazilerini ödünç veren muhtemel kişilere sunulmak üzere iki dilde Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde hazırlanmıştır.

5.30 YYEP'nin Ekim 2016'da açıklanması planlanmaktadır. 60 günlük açıklama süresinin sonunda paydaşların iletmış olduğu tüm geri bildirimler ve yorumlar, raporun nihai versiyonuna dahil edilecektir.

Tablo 5.5 Belirleyici YYEP Uygulama Programı

	Tahmini sonlanma tarihi
Arazi varlık verilerinin hazırlanması	Şubat 2016
Faz 1'de YÜT'ler için Arazi Edinimi (Kİ1, Öİ 1, 2, 3, 4, Kİ5, DSE&DW, diğer kompresör istasyonları pig bölgeleri, BVİ1-BVİ49)	Başlangıç Tarihi: Mayıs 2015 Sonlanma Tarihi: Aralık 2016
YYEP'nin hazırlanması ve onaylanması	Temmuz 2016
YYEP'nin açıklanması	Ekim 2016
YYEP İzleme Planının Hazırlanması	Kasım 2016
İzleme ve Değerlendirme	Aralık 2020
Hassas grupların tespiti ve ihtiyaçlarına yönelik planın hazırlanması	Şubat 2017
Gelir/geçim kaynaklarını kaybeden tüm PEİ'ler için Geçim Kaynaklarının Yeniden Yapılandırılması Planının hazırlanması	Haziran 2017
Nihai Etki Değerlendirmesi (Sürecin Tamamlanması)	Aralık 2020

Tablo 5.6. YÜT'ler için Arazi Edinimi ve Tazminat Uygulama Tablosu

YÜT'ün adı*	KP (yaklaşık)	Sözleşmenin yapılması	Yükleniciye arazinin teslim edilmesi	Mahsulier için tazminat ödemesi	Araziye Giriş Protokolü	Açıklamalar
Öİ 1	1.+000.	FERNAS-TKN	7.4.2016	18.11.2015		
BVİ 1	20.+400.	FERNAS	4.4.2016	25.3.2016	17.8.2016	
Kİ 1	44.+400.	TKN	7.4.2016	8.2.2016-24.3.2016	28.6.2016	
BVİ 2	74.+800.	FERNAS	4.4.2016	25.3.2016	17.8.2016	
BVİ 3	102.+400.	FERNAS	4.4.2016	25.3.2016	17.8.2016	
BVİ 4	135.+600.	FERNAS	4.4.2016	25.3.2016	17.8.2016	
BVİ 5	166.+800.	FERNAS	4.4.2016	25.3.2016	27.6.2016	
BVİ 6	196.+700.	FERNAS	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	27.6.2016	
BVİ 7	230.+400.	FERNAS	4.4.2016	30.5.2016	27.6.2016	
BVİ 8	259.+400.	FERNAS	4.4.2016	30.5.2016	27.6.2016	

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 101 / 159

YÜT'ün adı*	KP (yaklaşık)	Sözleşmenin yapılması	Yükleniciye arazinin teslim edilmesi	Mahsullar için tazminat ödemesi	Araziye Giriş Protokolü	Açıklamalar
BVİ 9	289.+100.	FERNAS	4.4.2016	30.5.2016	27.6.2016	
BVİ 10	319.+650.	FERNAS	4.4.2016	30.5.2016	27.6.2016	
Kİ 2 pig alanı	344.+000.	FERNAS	15.8.2016	Mahsul tespit edilmedi	21.9.2016	
BVİ 11	375.+460.	FERNAS	4.4.2016	30.5.2016	27.6.2016	
BVİ 12	410.+300.	SYA	4.4.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 13	442.+700.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	22.7.2016	
BVİ 14	475.+600.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	29.7.2016	
BVİ 15	510.+200.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	5.8.2016	
BVİ 16	540.+800.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	21.9.2016	
BVİ 17	573.+000.	SYA	4.4.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 18	586.+500.	SYA	4.4.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 19	612.+700.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	22.6.2016	
BVİ 20	644.+900.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	2.6.2016	
Kİ 3 pig alanı	676.+000.	SYA	9.9.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 21	710.+800.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	29.7.2016	
BVİ 22	737.+450.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	5.8.2016	
BVİ 23	761.+700.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	22.7.2016	
BVİ 24	792.+800.	SYA	4.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	8.9.2016	
BVİ 25	825.+300.	SYA	4.4.2016	11.4.2016		
BVİ 26	856.+350.	TEKFEN	21.4.2016	Mahsul tespit edilmedi	19.5.2016	
BVİ 27	889.+159.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	19.5.2016	
BVİ 28	913.+766.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	19.5.2016	
BVİ 29	947.+516.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	19.5.2016	
BVİ 30	978.+357.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	19.5.2016	
BVİ 31	1010.+641.	TEKFEN	3.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
Kİ 4 pig alanı	1030.+000.	TEKFEN	3.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 32	1067.+809.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	18.7.2016	
BVİ 33	1094.+714.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	18.7.2016	
BVİ 34	1131.+998.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit	18.7.2016	

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 102 / 159

YÜT'ün adı*	KP (yaklaşık)	Sözleşmenin yapılması	Yükleniciye arazinin teslim edilmesi	Mahsuller için tazminat ödemesi	Araziye Giriş Protokolü	Açıklamalar
				edilmedi		
BVİ 35	1160.+400.	TEKFEN	21.4.2016	2.6.2016	18.7.2016	
BVİ 36	1193.+300.	TEKFEN	21.4.2016	2.6.2016	18.7.2016	
BVİ 37	1229.+364.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	24.6.2016	
BVİ 38	1262.+738.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	24.6.2016	
BVİ 39	1301.+284.	TEKFEN	3.5.2016	Mahsul tespit edilmedi	24.6.2016	
Kİ 5-MS 2	1341.+000.	TKN	7.4.2016	20.4.2016	16.5.2016	
BVİ 40	1375.+093.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 41	1401.+054.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 42	1430.+961.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 43	1456.+137.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
Kİ 6 pig alanı	1494.+500.	PLK				Henüz Arazi Teslim edilmemiştir
BVİ 44	1522.+344.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 45	1556.+924.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 46	1588.+410.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
BVİ 47	1622.+646.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
Kİ 7 pig alanı	1655.+000.	PLK				Henüz Arazi Teslim edilmemiştir
BVİ 48	1691.+255.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
DSE	1719.+900.	PLK-TKN	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
DSW	1738.+600.	PLK-TKN	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
Öİ 3	1745.+500.	TKN	3.5.2016	4.8.2016	11.8.2016	
BVİ 49	1772.+335.	PLK	5.5.2016			Henüz Araziye Giriş yapılamaz
Öİ 4	1810.+000.	TKN	3.5.2016	4.8.2016	11.8.2016	

YÜT YYEP'nin Halkla Paylaşılması – İstişare Edilmesi

5.31 Dünya Bankasının politikalarına uymak için TANAP, YYEP'nin taslağının, TANAP'ın web sitesinde yayınlanmasını ve PEİ'lerin kabul edeceği umumi yerlerde sunulmasını ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın içeriğinin ve hükümlerinin açıklanması için önemli yerlerde istişare toplantılarının düzenlenmesini sağlayacaktır. İstişareler sonucunda elde edilen tespitler, nihai YYEP'ye dahil edilecek

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 103 / 159

ve Dünya Bankası ile yapılan Proje görüşmeleri sırasında açıklanacaktır. TANAP aynı zamanda Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın, Projenin ilgili paydaşlarına, incelemeleri için, yerel dilde hazırlanarak dağıtılmasını sağlayacaktır (örneğin ilgili bakanlıklar, çeşitli devlet makamlarının il müdürlükleri, valilikler ve kaymakamlıklar, üniversiteler vs.).

5.32 YYEP'nin yönetici özeti, her iki dilde (Türkçe ve İngilizce) hazırlanacaktır. Yerel dilde hazırlanan özet bir kaç kopya olarak, Proje YÜT inşasından etkilenen tüm yerleşim yerlerindeki topluluk liderlerine dağıtılacaktır. Görüşmeler için yapılacak davet, Projenin kısaca açıklandığı bir belge içerecektir ve arazi edinimine ilişkin ayrıntılı ve spesifik bilgiler paylaşılacaktır.

5.33 YYEP fonu oluşturulduktan ve kullanıma hazır hale geldikten sonra, ormanlık arazi ve mera arazilerinin kaybı sonucu geçim kaynaklarını kaybetme olasılığı olan topluluklar belirlenecektir. YYEP'nin finanse ettiği yatırımların tasarlanması ve uygulanması için seçilen topluluklarla işbirliği düzenlemeleri yapılacaktır.

5.34 İlgili tarafların, YYEP'ye ilişkin geri bildirimleri (yorumlar ve endişeler) yazılı olarak toplanacaktır. 60 günün sonunda, alınan tüm geri bildirimler incelenmiş olacaktır ve geçerli yorumları dahil etmek ve paydaşların sorduğu soruları yanıtlamak için gerekli adımlar atılacaktır

5.35 Proje YYEP'si hem İngilizce hem de Türkçe olarak Dünya Bankasının web sitesinde (www.worldbank.org) ve TANAP'ın web sitesinde(www.tanap.com) paylaşılacaktır. YYEP'nin basılı kopyaları ise Türkiye'deki TANAP AHK ofislerinde hazır bulundurulacaktır. Aynı zamanda basılı kopyalar, il bazında idari kurumlarla paylaşılacaktır. TANAP AHK ofislerine, talep üzerine, basılı belgelerden oluşan bir paket dağıtılmaya hazır halde gönderilecektir. Aşağıdaki il ve ilçe kamu kurumlarına, belgelerin hem Türkçe hem de İngilizce versiyonları basılı olarak gönderilecektir.

Tablo 5.7 Belirleyici Bilgilendirme Belgeleri

İl	Bilgi Yayma Yöntemi
Ardahan	Ardahan Valiliği - Damal Belediyesi - Posof Belediyesi
Çanakkale	Canakkale Valiliği - Biga Belediyesi - Gelibolu Belediyesi
Edirne	Edirne Valiliği Ipsala Belediyesi
Erzurum	Erzurum Valiliği Aziziye Belediyesi
Eskişehir	Eskişehir Valiliği Seyitgazi Belediyesi
Kırşehir	Kırşehir Valiliği Akçakent Belediyesi
Sivas	Sivas Valiliği Zara Belediyesi
Tekirdağ	Tekirdağ Valiliği Şarköy

Bilgilendirme Toplantıları/İstişareler

5.36 Aynı zamanda halka, proje belgelerinin hazır olduğunu bildirmek ve değerlendirmenin sonuçlarını ve Teknik Olmayan Özetten alınan önemli bilgileri sunmak için halkı bilgilendirme toplantıları yapılacaktır. Bu toplantı sırasında belgelerin basılı kopyaları sunulacaktır. Türkçe bilmeyen kişilerle iletişim için de bu toplantılarda tercüman bulundurulabilir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 104 / 159

5.37 Halkı bilgilendirme toplantıları, hem sivil toplumdaki paydaşları hem de hükümet seviyesindeki paydaşları ve ticari paydaşları bir araya getirecektir. Tarih ve yer, toplantı zamanından 2 hafta önce, gazetelerle, valilikler aracılığıyla ve Muhtarlıklara asılan yazılı duyurular gibi resmi duyurular aracılığıyla ve köy camilerindeki hoparlörlerden sesli olarak bildirerek duyurulacaktır.

5.38 Bu toplantılar için önerilen tarihler ve yerler aşağıda verilmiştir:

Tablo 5.7. Bilgilendirme Toplantıları için önerilen Zaman Çerçevesi

İl	İlçe	Köy	Tarih
YÜT YYEP Özeti ve Hak Sahipliği Matrisinin Açıklanması	Damal	Hak sahiplikleri, tazminat bedelleri ve şikayet mekanizmalarının tartışılması.	Ekim, 2016
		Beklenen etkilerin ve bu etkileri hafifletmek için önerilen önlemlerin tartışılması.	
		Önerilen geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma planlarının tartışılması	
Ardahan	Damal	İkizdere, Eskikılıç	Ekim, 2016
Ardahan	Posof	Türkgozü	Ekim, 2016
Eskişehir	Seyitgazi	Büyükdere	Ekim, 2016
Eskişehir	Seyitgazi	Aksaklı	Ekim, 2016
İzleme Raporlarının Yayınlanması		Varsa, uygulanan düzeltici faaliyetlerle birlikte iç ve dış izleme raporları, TANAP web sitesine yüklenecektir	
		Alınan şikayetlerin özeti ve yapılan faaliyetler, TANAP'ın web sitesine yüklenecektir	

5.39 Projeden etkilenen ilçelerde, YYEP'ye son halinin verilmesi için yapılacak toplantılar, Ekim 2016'nın başında Ardahan ve Eskişehir'de başlayacaktır ancak paydaşlarla istişareler sırasında, bilgilendirme toplantıları da yapılmaya devam edecektir. Yönetici özeti belgesi ve hak sahipliği matrisi paylaşılmak üzere hazır bulundurulacaktır ve aynı zamanda tüm belgeleri içeren paket hakkında, köylülere bilgi verilecektir. PEİ'ler belgelere erişmek isterlerse, bu belgelerin basılı kopyalarını TANAP AHK saha ofislerinden ve TANAP web sitesinden online edinebileceklerdir. Köylerde yapılan toplantılar sırasında TANAP personeli, köylülere basit sunumlar yapacak ve eğer ihtiyaç olursa, yereldeki dillerde iletişim kurabilmek için uygun tercüman bulundurulacaktır.

5.40 Proje aynı zamanda kadınların da istişare süreçlerine katılmasını sağlamanın yollarını bulacaktır. Yerel bölgelerin sosyo-ekonomik yapısına bağlı olarak, kadınların da katılabileceği ve fikirlerini rahatça söyleyebilecekleri şekilde toplantılar düzenlenecektir.

5.41 Köyün ileri gelenlerine danışarak, hassas ve marjinal kişilerin de proje hakkında eksiksiz olarak bilgilendirilmesi sağlanacak ve bu kişilere, görüşlerini dile getirme fırsatı verilecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 105 / 159

İstişarelerin Sonuçları ve sonuçların Nihai YYEP'ye dahil edilmesi

5.42 YÜT YYEP istişare toplantıları sırasında TANAP temsilcileri ve süreci yönetenler, PEİ'lerin yorumlarını not alacaktır. Süreci yönetenler bu yorumları toplantı sırasında yazılı olarak toplantı tutanaklarına aktaracak ve toplantının sonunda bunların bir özetini katılımcılara sunacaklardır. Katılımcılar, toplantı tutanaklarını ve katılım belgesini imzalayacaklardır. Tüm bu bilgilendirme toplantılarının sonunda alınan görüşler ve öneriler aşağıdaki şekilde özetlenmiş ve nihai YYEP'ye, "YYEP Bilgilendirme Toplantılarının sonucu" olarak adlandırılan bölüm altında dahil edilmiştir.

İstişarelerin Sonuçları ve Toplantı Tutanakları

5.43 YÜT YYEP istişare sürecinde, 6-7 Ekim 2016 tarihlerinde, TANAP temsilcileri, BOTAŞ temsilcileri, İnşaat Yüklenicisi temsilcileri, köy muhtarları ve SRM Danışmanlığın temsilcilerinin katılımıyla 5 toplantı yapılmıştır;

- Ardahan İli/Damal İlçesi/Eskilic ve İkizdere köyleri,
- Ardahan İli/Posof İlçesi/ Turkgozu köyü
- Eskişehir İli/Aksaklı Mahallesi ve Büyükdere Mahallesi

5.44 Toplantılara toplamda 90 PEİ katılmıştır. Ancak genel davetlere ve duyurular yapılmış olmasına rağmen, toplantılara katılan bir kadın katılımcı olmamıştır. TANAP, bilgilendirme toplantılarına katılımlarda cinsiyet dengesizliğini gidermek için projeden etkilenen köylerde birebir yapılan kadınlara yönelik bilgilendirme ve istişare toplantıları düzenleyecektir. Toplantının tutanakları ve katılımcıların isimlerinin yer aldığı katılımcı belgeleri, TANAP'ta proje dosyalarında muhafaza edilmektedir. İstişare toplantıları sırasında, PEİ'ler Proje tasarımının özellikleri, Proje güncel durumu, Projenin arazi edinim süreci, PEİ'lerin hak sahiplikleri ve Proje şikayet mekanizması hakkında bilgilendirilmiştir. Hak Sahipliği matriksi ve arazi edinimine ilişkin bilgilendirme ve istişare toplantıları sırasında, YÜT kaynaklı kalıcı arazi edinimine bağlı arazi ve ekonomik kayıplarının telafisine ilişkin PEİ'leri bilgilendiren ve soru/sorunlarını TANAP'a iletebilecekleri iletişim kanallarını hatırlatan bilgilendirici el broşürleri dağıtılmıştır⁷¹. Sunulan görüşler ve öneriler özetlenmiştir ve sunulan yanıtlarla birlikte aşağıda sıralanmıştır;

Tablo 5.8. YÜT İstişarelerinin Sonuçları

No.	Endişeler/Görüşler	Katılım
1	Proje kapsamında yerel iş olanakları ve istihdam prosedürlerin öğrenmek istemişlerdir.	İstihdam hedefi ve prosedürleri ve PEİ'lerin işe alımına ilişkin irtibat kurulacak kişiler hakkında bilgi verilmiştir.
2	Geri kalan arazi kullanılamaz olsa bile yine de alınacak mı öğrenmek istemişlerdir	Geri kalan arazilerin iktisabına ilişkin taleplerini iletmeleri gerektiği ve geri kalan arazinin alımı için prosedürlerin Proje altında başlatılacağı kendilerine

⁷¹ Ardahan ve Eskişehir'deki YÜT temelli YYEP'nin paylaşımına yönelik yapılan halkla istişare toplantılarında Ek 6'da yer alan bilgilendirme broşürü dağıtılmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 106 / 159

No.	Endişeler/Görüşler	Katılım bildirilmiştir
3	Projenin şu anki halinin tasarımının nasıl yapıldığını ve Projenin ek arazi edinimi ihtiyaçlarına ilişkin sunulacak tazminatların nasıl olacağını öğrenmek istemişlerdir.	Büyütülmüş bir harita üzerinde proje tasarımı ve projenin mevcut sınırları gösterilmiştir ve Projenin arazi edinim sınırları dahilinde PEİ'lere ilişkin herhangi bir sorun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Eğer ek arazi gerekirse, daha önceki arazi edinim prosedürlerinin aynısının uygulanacağı açıklanmıştır.
4	Proje inşaatının etkileri nedeniyle hasar gören mahsullerine yönelik kendilerine tazminat ödenip ödenmeyeceğini öğrenmek istemişlerdir	PEİ'lerin, mahsullerin kaybına ilişkin şikayetlerini, Proje temsilcilerine iletmeleri gerektiği ve zararlarının karşılanacağı açıklanmıştır.
5	Projenin arazi edinim faaliyetlerinden etkilenen ortak araziler (örneğin meralar) için Proje yaklaşımının ne olduğunu öğrenmek istemişlerdir.	Proje çerçevesinde yapılan geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma faaliyetleri sırasında mera kayıplarına ilişkin iyileştirmeler/tazminatlar sunulmasının planlandığı açıklanmıştır.
6	Projenin şikayet mekanizması ve şikayetlerini/taleplerini kime iletebilecekleri ve Proje temsilcileriyle nasıl iletişim kurabilecekleri konusunda kafalarının karışık olduğu görülmüştür. Aynı zamanda taleplerine yönelik kimlerle iletişim kurabilecekleri konusunda da kafalarının karışık olduğu anlaşılmıştır.	Proje şikayet mekanizması ve iletişim kanalları hakkında kendilerine bilgi verilmiştir, örneğin telefon numaraları, web siteleri, eposta, halkla ilişkiler görevlileri vs. Aynı zamanda paydaşlarla istişareleri iyileştirmek amacıyla projeden etkilenen köylerde aylık köy toplantıları yapılacaktır.
7	Projenin sınırları ve çitle kapatılan alanları nedeniyle erişilemeyen/sulanamayan şahsi arazilere ilişkin Proje yaklaşımının ne olduğunu öğrenmek istemişlerdir.	Projeye ilişkin taleplerini iletmeleri gerektiği ve bu arazilerin, ya Proje kapsamında edinileceği ya da gereken ihtiyaca göre her bir olay için ayrı ayrı destek sunulacağı kendilerine bildirilmiştir.
8	Projeden etkilenen köylülere sunulacak ek menfaatleri de öğrenmek istemişlerdir, örneğin köyde yapılacak iyileştirmeler, mesleki eğitim faaliyetleri, sulama kanallarında yapılacak iyileştirmeler vs., yollarda yapılacak iyileştirmeler vs.	TANAP'ın etkilenen köyleri hedef alan sosyal yatırım programı başlatacağı ve Programın, köylülerin ve PEİ'lerin spesifik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladığı açıklanmıştır.
9	Proje faaliyetleri nedeniyle hasar gören sulama kanallarıyla ve zararlarının nasıl telafi edileceği ile ilgili endişelerini dile getirmişlerdir.	TANAP'ın, Projenin inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan etkilere ilişkin zararları karşılayacağı açıklanmıştır.
10	TANAP inşaat faaliyetlerine ilişkin sağlık ve güvenlik prosedürleri konusunda, özellikle inşaat kamyonu sürücülerinin hız limitini aşmaları, konut alanlarının yakınlarında araçları sorumsuz bir şekilde kullanmaları, kamyon sürücülerinin kullanılmayan toprağın boşaltılması sırasında elektrik hatlarına verdikleri zararlar vs. gibi konularda endişe duyduklarını belirtmişlerdir.	TANAP Projesi Sağlık ve Güvenlik Uzmanlarının mevzuatlara uyacağı ve her bir endişeye yönelik olarak ilerleyeceği açıklanmıştır.

Kaynak: YÜT Bilgilendirme Toplantısı Tutanakları

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 107 / 159

EKLER

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 108 / 159

Ek 1. GİRİŞ BÖLÜMÜ TAMAMLAYICI EK BİLGİLER

1.1. Eskişehir Seyitgazi'de bulunan Kİ5 için Alınan alınanarazi, Projedeki en büyük arazi edinimidir ve bunu Ardahan'daki Kİ5 izler. İpsala'daki (Öİ4) ölçüm istasyonu, diğer ölçüm istasyonları arasında en geniş alanı kaplayan ölçüm istasyonudur (Tablo 1.2). BVI'ler, boru hattı güzergahı boyunca yer alır. BVI için alınanaraziler ise nispeten daha küçüktür ve BVI başına 0.4 ha ile 1.3 ha arasında değişmektedir (Tablo 1.3). Sivas, BVI sayısının en yüksek olduğu ildir ve bunu Erzurum ve Eskişehir takip etmektedir.

Tablo 1.2. Her YÜT için arazi edinimi (ha cinsinden)

YÜT	Ağustos 2016 itibarıyla alınan arazi	İl	İlçe	Alınan Arazi (Şahıs arazisi ve Kamu arazisi) (ha cinsinden alan)
Kİ 1	Kompresör İstasyonu ve Pig İstasyonu	Ardahan	Damal	60,4
Kİ 2	Sadece pig istasyonu alanı	Erzurum	Aziziye	6,5
Kİ 3	Sadece pig istasyonu alanı	Sivas	Zara	8,3
Kİ 4	Sadece pig istasyonu alanı	Kırşehir	Akçakent	11,3
Kİ 5	Kompresör İstasyonu, çıkış istasyonu ve Pig İstasyonu	Eskişehir	Seyitgazi	78,6
Öİ 1	Ölçüm İstasyonu ve Pig İstasyonu	Ardahan	Posof	16
Öİ 2	Ölçüm İstasyonu	Eskişehir	Seyitgazi	8
Öİ 3	Ölçüm İstasyonu ve Çıkış İstasyonu	Çanakkale	Gelibolu	4,9
Öİ 4	Ölçüm İstasyonu ve Pig İstasyonu	Edirne	İpsala	19,3
DSW	Pig İstasyonu	Tekirdağ	Şarköy	8,5
DWE	Pig İstasyonu	Çanakkale	Biga	3,9
Toplam Erişim Yolları				11,6
Toplam alan (BVI dahil değildir)				237,4

Kaynak: TANAP 2016

Tablo 1.3. İllere göre BVI için Arazi Edinimi

İl	BVI Sayısı	Alınan Arazi (Şahıs arazisi ve Kamu arazisi) (ha cinsinden alan)
ANKARA	3	1,67
ARDAHAN	3	1,66
BALIKESİR	1	1,34
BİLECİK	1	0,73
BURSA	3	2,00

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 109 / 159

İl	BVI Sayısı	Alınan Arazi (Şahıs arazisi ve Kamu arazisi) (ha cinsinden alan)
ÇANAKKALE	1	0,44
EDİRNE	1	0,65
ERZİNCAN	4	3,09
ERZURUM	5	2,76
ESKİŞEHİR	5	3,01
GÜMÜŞHANE	2	1,05
KARS	3	2,33
KIRIKKALE	2	1,08
KIRŞEHİR	1	0,55
KÜTAHYA	1	1,02
SİVAS	8	6,15
YOZGAT	5	3,78
Toplam	49	33,26

Kaynak: TANAP 2016

1.2. İllere göre YÜT'ler analiz edildiğinde, Ardahan ili en çok şahıs arazisi olan ildir ve aynı zamanda Projeden etkilenen en fazla PEK sayısı da bu ilde bulunur. Projeden doğrudan etkilenen PEK'lerin neredeyse yarısı, Ardahan'da bulunmaktadır (%51). Birçok parseli iki veya daha fazla PEK'ye aittir ve her bir PEK'ye yapılacak tazminat ödemeleri, PEK'lerin pay sayısına göre belirlenir. YYEP, kaybedilen arazi nedeniyle oluşan gelir kaybını telafi etmek için parsellerin gerçek kullanıcısına tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla parsellerin kullanıcısını tespit etmeyi amaçlar.

Tablo 1.4. Kompresör İstasyonları, Ölçüm İstasyonları ve Pig İstasyonları için İllere göre Arazi Parsel verisi

İl	YÜT sayısı	Yerleşim yeri sayısı	Şahıs Arazisi Parsel Sayısı	Kamu Arazisi Parsel Sayısı	Toplam Parsel Sayısı	Arazi sahibi PEK sayısı
Ardahan	2	3	147	26	173	235
Erzurum	1	3	11	7	18	55
Sivas	1	1	21	3	24	50
Kirşehir	1	1	35	15	50	58
Eskişehir	1	2	51	1	52	
Çanakkale	2	2	8	1	9	20
Tekirdağ	1	1	0	2	2	Arkeoloji ve Çevre Danışmanlarıyla İki Haftada bir Düzenlenen Toplantılar

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 110 / 159

Edirne	1	2	11	3	14	26
Toplam	10	15	284	58	342	522

Kaynak: TANAP 2016

Tablo 1.5. Projenin Arazi Ediniminden etkilenen Yerleşim Yerleri

İl	İlçe	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı	Toplam Mahalle & Köy Sayısı	Toplam Projeden Etkilenen Mahalle/ Köy Sayısı	% (Etkilenen/Toplam)
Ardahan	Damal	1	8	7	15	2	%13
Ardahan	Posof	1	1	49	50	1	%2
Çanakkale	Biga	3	12	110	122	1	%1
Çanakkale	Gelibolu	3	10	28	38	1	%3
Edirne	İpsala	3	11	22	33	2	%6
Erzurum	Aziziye	1	72	0	72	3	%4
Eskişehir	Seyitgazi	1	51	0	51	2	%4
Kırşehir	Akçakent	1	3	20	23	1	%4
Sivas	Zara	1	9	135	144	1	%1
Tekirdağ	Şarköy	1	31	0	31	1	%3

Kaynak: TÜİK 2016

1.24. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre Projeden etkilenen yerleşim yerlerinde yaşayan toplam insan sayısı 10,029'dur (Tablo 1.6). YÜT sahaları çoğunlukla kırsaldır ve arazi ağırlıklı olarak tarım amacıyla kullanılmaktadır. Projeden etkilenen çoğu yerleşim yerinde nüfusta azalma trendi görülmektedir. Bu aynı zamanda araştırmada da tespit edilen bir sonuçtur, çünkü Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerinde, listelenen arazi sahibi PEK'lerin büyük bir kısmına erişilememiştir.

Tablo 1.6. Proje alanındaki toplam nüfus

İl	İlçe	Köy / Mahalle	Toplam Nüfus	Son 5 yıl içinde nüfusta değişim
Ardahan	Damal	Eskikılıç Köyü	442	-%6
Ardahan	Damal	İkizdere Köyü	136	-%11
Ardahan	Posof	Türgözü Köyü	218	-%8
Çanakkale	Biga	Kemer Köyü	736	-%16
Çanakkale	Gelibolu	Hürriyet Mah.	2040	%7
Çanakkale	Gelibolu	Kavakköy Köyü	2924	-%16
Edirne	İpsala	Kapucu Mahallesi	1005	-%33
Edirne	İpsala	Sarıcaali Köyü	683	-%14
Erzurum*	Aziziye	Çiğdemli Mah.	595	%7
Erzurum*	Aziziye	Emrecik Mah.	324	-%11
Erzurum*	Aziziye	Gelinkaya Mah.	305	-%9
Eskişehir*	Seyitgazi	Aksaklı Mah.	73	-%3

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 111 / 159

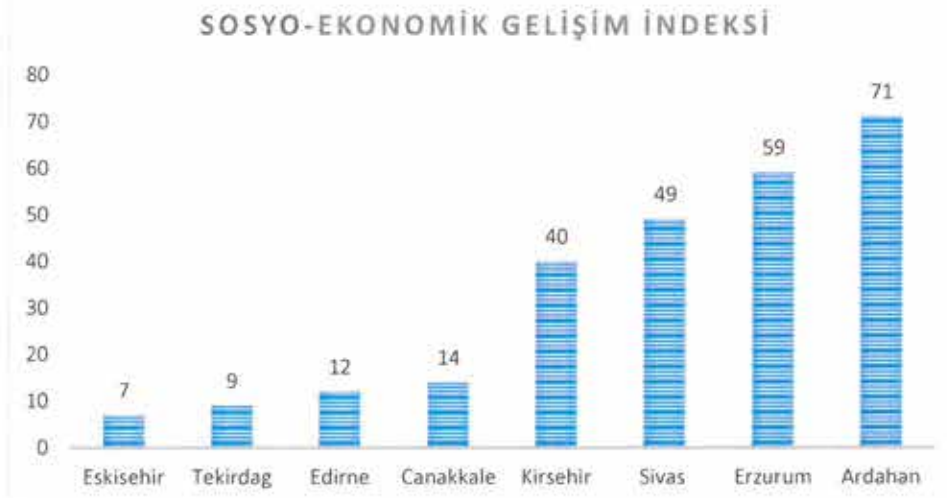
Eskişehir*	Seyitgazi	Büyükdere Mah.	68	-%4
Kırşehir*	Akçakent	Ödemişli Köyü	46	-%49
Sivas	Zara	Şeyhmerzuban Mah.	157	-%13
Tekirdağ*	Şarköy	Kızılcaerzi Mah.	377	%35

Kaynak: TÜİK 2016

*Büyükşehir Belediyeleri

1.25.Ardahan, Türkiye'deki en az gelişmiş illerden biridir. 81 il arasından Ardahan, sosyo-ekonomik gelişim açısından 79. sıradadır (Şekil 1.1). Şekil 1.1'de gösterildiği gibi, Projeden Etkilenen İller arasında Doğu Anadolu bölgesiyle (Erzurum, Ardahan), İç Anadolu bölgesi (Sivas, Kırşehir) ve Trakya (Tekirdağ, Çanakkale) arasında sosyo-ekonomik farklılık çok büyüktür. İç Anadolu bölgesinde olmasına karşın Eskişehir, Türkiye'nin en gelişmiş 10 ilinden biridir⁷².

Şekil 1.1. İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik İndeksi

Kaynak: TKB 2016

1.26.Türkiye Kalkınma Bakanlığı (TKB) da ilçeleri, gelişim indeksine göre sıralamış ve köyleri/mahalleleri sınıflandırmıştır. Genel olarak il geliştirilebilse de ilçe seviyesinde sosyo-ekonomik gelişme düşük olabilmektedir. En gelişmiş ilçe "1" en az gelişmiş ilçe "872" olmak üzere 872 ilçe sıralanmıştır. Ayrıca köyler bağlamında, köylerin gelişimini tanımlamak için altı kategori belirlenmiştir, burada 1 en gelişmiş ve 6 en az gelişmiş köy kategorisini gösterir⁷³. Bu sınıflandırmaya göre, Ardahan Damal'ın Eskikılıç ve İkizdere Köyleri, Projeden etkilenen yerleşim yerleri arasında en az gelişmiş köylerdir ve bunu Kırşehir Akçakent izler (Tablo 1.7).

⁷²http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_adaylik_sureci/2_2_8_diger/tckb_sege_2013.pdf

⁷³ Devlet İstatistik Kurumunun indeksi tasarlarken kullandığı göstergelerden bazıları nüfus verilerini, ölü doğum sayısını, okuryazarlık oranını, sağlık alt yapısını içermektedir, <http://asistanhekim.blogspot.com.tr/2013/04/mecburi-hizmet-icin-il-ve-ilcelerin.html>.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 112 / 159

Tablo 1.7. İlçenin Gelişim İndeksi

İl	İlçe	İlçe düzeyinde Gelişim İndeksi	Köy düzeyinde Gelişim İndeksi
Ardahan	Posof	697	5
Ardahan	Damal	795	6
Çanakkale	Gelibolu	141	2
Çanakkale	Biga	201	3
Edirne	İpsala	415	3
Erzurum	Aziziye	481	4
Eskişehir	Seyitgazi	402	3
Kırşehir	Akçakent	772	6
Sivas	Zara	561	4
Tekirdağ	Şarköy	166	2

Kaynak: TKB 2016

1.27.Aşağıda, ilçe bazında verilen bilgiler, Projeden etkilenen yerleşim yerlerinin sosyo ekonomik durumuna ışık tutar. Yoksulluk verileri ⁷⁴ ve işsizlik ⁷⁵ oranları, TÜİK'ten alınmıştır. İl ve İlçe Tarım Müdürlüklerinden alınan veriler dışında TÜİK'in gerçekleştirdiği 'Seçilen göstergeleri taşıyan iller' çalışmalarından elde edilen veriler de kullanılmıştır.⁷⁶ İlçelere ait Küçük ve Orta Ölçekli Endüstri Sahaları KOBİ) ve Organize Sanayi Bölgelerine (OSB) ilişkin veriler, Sanayi Bakanlığından alınmıştır.⁷⁷

Ardahan

1.28.Ardahan, Projeden etkilenen iller arasında en az gelişmiş olandır. İlde yoksulluk sınırı 3.360 TL'dir ve yoksulluk oranı da yüzde 13'tür.

Damal

1.29.Damal, Ardahan'ın en küçük ilçesidir. Yüksek rakımda (deniz seviyesinin 2000 m üzerinde) yer alması, tarımsal üretimin önündeki en büyük engeldir⁷⁸. Ardahan Tarım Müdürlüğüne göre üretilen temel tarım ürünleri fiğ (2044 ton), arpa (1116 ton) ve buğdaydır (315 ton). Uzun ve zorlu geçen kış nedeniyle iklim, sebze ve/veya meyve yetiştirmek için uygun değildir. Toplamda 50.959 dönüm araziye işleyen kayıtlı tarım üreticisi sayısı 1172'dir. Hayvancılık, tarımın arkasındaki itici güçtür. Kayıtlı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yoktur ancak kayıtlı sığır sayısı 19,200 adettir. Hayvancılığa ek olarak 11 arıcı tarafından 713 arı kovani hacmiyle arıcılık faaliyetleri yürütülmektedir. Bölgede başka bir ekonomik faaliyet yoktur. Sanayi üretiminin olmaması ve ekonomik faaliyetlerin sınırlı olması, Damal'dan diğer illere göçü tetiklemektedir.

Eskikılıç Köyü:

⁷⁴ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013

⁷⁵ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

⁷⁶ <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/index.html>

⁷⁷ <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81il-sanayi-durum-raporu3-142016105127.pdf>

⁷⁸ http://www.damal.gov.tr/default_B0.aspx?content=89

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 113 / 159

1.30. Toplam nüfusu 442 kişi olan Eskikılıç köyünün ana gelir kaynağı tarım ve mevsimsel işçiliktir. Gençlerin çoğunun herhangi bir becerisi yoktur ve bu nedenle vasıfsız işçiler olarak mevsimsel çalışmaktadırlar. Çiftçi olarak kayıtlı olan 93 köylü vardır bu da her hanede kayıtlı bir köylü vardır. Köyde, köylülerin sosyalleşebileceği bakkal dükkanı veya kahvehane gibi herhangi bir ticari faaliyet yürütülmemektedir. Kırılgan ögeler nedeniyle mali destek verilen 48 köylü vardır. 2016 yılında hayvan pazarı karantina altına alınmıştır bu nedenle köyün, hayvancılıktan elde ettiği gelir ciddi şekilde etkilenmiştir. İlçe Tarım Müdürlüğünden gelen verilere göre her yıl 3752 dönümlük arazi işlenmektedir ve bu arazilerin sadece 411 dönümlük kısmı, hayvan yemi üretimi için kullanılmaktadır. Ortalamada her köylü, 40 dönümlük araziye bakmaktadır ve bunun yüzde 10'u yemi üretimine ayrılmıştır (4 dönüm). Kayıtlı sığır sayısı 1850'dir ve her bir yetiştiricinin sahip olduğu ortalama sığır sayısı 20'dir. Köydeki mera arazisi 3.087 dönümdür ve çayırların 1540 dönümü, hayvan yetiştiriciliği için kullanılmaktadır. Köyde sadece bir arıcı vardır ve 34 arı kovanına sahiptir.

İkizdere Köyü:

1.31. İkizdere Köyü, 136 kişilik nüfusuyla küçük bir köydür. Nüfusun yaklaşık yüzde 16'sı (22 kişi) sosyal destek almaktadır⁷⁹. Kayıtlı tarım üreticisi sayısı 28'dir. Toplam işlenen arazi 1834 dönümdür ve arazi sahiplerinin sahip olduğu ortalama arazi 66 dönümdür. Köylülerin büyük bir kısmının ana gelir kaynağı hayvancılıktır; köyde 920 sığır stoku vardır ve yetiştirici başına ortalama 33 sığır düşmektedir. Köydeki mera arazisi 11.545 dönümdür ve çayırların 850 dönümü, hayvan yetiştiriciliği için kullanılmaktadır. Köylüler, hayvancılıktan elde ettikleri geliri, mevsimsel işçilikten elde edilen kazançla desteklemektedir. Toplam 255 arı kovanına bakan iki arıcı bulunmaktadır.

Posof:

1.32. Posof, Damal ile karşılaştırıldığında daha gelişmiş bir ilçedir. Posof, Gürcistan sınırında yer almaktadır ve bu nedenle ilçede, sınır ticaretinin olumlu etkileri görülmektedir. İlçe Türkiye'de 872 ilçe arasından 697.⁸⁰ sıradadır. Ana gelir kaynağı tarımsal üretim ve hayvancılıktır. Hayvancılık çerçevesinde ağırlık simental sığır yetiştiriciliğindedir. 19.418 sığırın olduğu ilde 440 adet de küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Ancak hayvancılık sadece hayvan yetiştiriciliği ile sınırlıdır, hayvan yetiştiricileri süt ve süt ürünlerinin üretimi ile meşgul olmazlar. İlçe aynı zamanda Kafkas arılarının genetik merkezidir, bu nedenle ilçede farklı arı türlerinin yetiştirilmesine izin verilmez. İlçede 107 arıcı vardır ve toplam arı kovanı sayısı 8500'dür. Mikroklima özelliği sayesinde Posof ilçesinde meyve bahçeleri bulunmaktadır, bu sayede ilçede 450 ton elma, 120 ton erik, 46 ton ceviz ve diğer meyveler yetiştirilebilmektedir. TÜİK 2013 verilerine göre üretilen temel tarım ürünleri yonca (981 ton), buğday (630 ton) ve arpadır (445 ton).

Türkçözü köyü:

⁷⁹ http://www.damal.gov.tr/default_B0.aspx?content=89

⁸⁰ <http://asistanhekim.blogspot.com.tr/2013/04/mecburi-hizmet-icin-il-ve-ilcelerin.html>

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 114 / 159

1.33.Köyün toplam nüfusu 218'dir. Nüfusun az olmasına karşın köyde bir otel bir restoran bulunmaktadır; bu da sınır ticaretinin etkilerinin iyi bir göstergesidir. Mikroklima özelliği ve sulu tarım teknikleri sayesinde elma bahçeleri kurulmuştur. Arazi yetersizliği sadece şahsi tarım arazileri açısından değil aynı zamanda mera arazileri açısından da bir sorundur. Bu nedenle arazi değerlidir. 840 dönüm tarım arazisi ekilip biçilmektedir ve 119 dönüm de hayvan yemi üretimi için kullanılmaktadır. Kayıtlı çiftçi sayısı 29'dur ve ortalama çiftçi başına düşen ekilebilir arazi 29 dönümdür. Köyde iki arıcı 255 kovanla arı yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır. Köydeki toplam sığır kapasitesi 303'tür ve her bir yetiştiricinin ortalama 10 sığır vardır. Köyü mevsimsel olarak ziyaret eden bir emekli topluluğu vardır ve bu da köy topluluğunun genel ekonomik refahına katkıda bulunmaktadır.

Erzurum

1.34.Erzurum, Türkiye'nin il gelişim indeksinde 59. sıradadır. Yoksulluk eşiği, 4.318 TL olarak belirlenmiştir ve işsizlik oranı, %15.3'tür.

Aziziye:

1.35.Aziziye, nispeten gelişmiş bir ilçedir ve ilçede, bir Organize Sanayi Bölgesi (OIZ) ve 1 Küçük Sanayi Sitesi ve bir de şeker fabrikası bulunmaktadır. OIZ 4.180 kişiye iş olanağı sunar ve Küçük Sanayi Sitesinde aktif 45 şirket faaliyet göstermektedir. İlçenin en önemli özelliği termal turizmdir ve ilçe, Doğu Anadolu'nun, termal turizm açısından en önemli turizm merkezidir⁸¹. İlçe, Atatürk ve Erzurum Teknik Üniversitelerine çok yakındır ve bu özelliği de öğrencileri ilçeye çekmektedir. Tarım ve hayvancılık, ilçe ekonomisi açısından kilit faaliyetlerdir. İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan verilere göre ilçede 35939 ton adi yonca, 26255 ton buğday, 17524 ton mısır silajı, 1797 ton patates ve 1686 ton şeker pancarı üretilmektedir. İlçenin toplam sığır kapasitesi 36.987'dir.

Çiğdemli Mahallesi:

1.36.Mahallenin ana ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, ulaşım işi ve makine operatörlüğüdür. Mahallede bir benzin istasyonu bulunmaktadır. Tarım üretimi hem sulu hem de kuru tarım şeklinde yapılmaktadır. Yıllık üretim seviyeleri 1130 ton buğday, 1107 ton adi yonca, 677 ton mısır silajı, 336 ton yonca, 70 ton şekerpancarı, 39 ton patates ve 11 ton çilektir. Toplam sığır kapasitesi 1250'dir. Topraksız köylüler⁸² ulaşım sektöründe çalışmakta veya iş makinelerini kullanmaktadırlar. Sadece az sayıda topraksız köylü, arazi kiralama ve tarımsal üretim yapmayı tercih etmektedir.

Emrecik Mahallesi:

1.37.Bu yerleşim yerinde ana gelir kaynağı kuru tarım ve hayvancılıktır. Yıllık 974 ton buğday, 658 ton yonca, 458 ton fiğ ve 296 ton adi yonca üretilmektedir. Yerleşim alanının toplam sığır kapasitesi 526'dir.

⁸¹ <http://aziziye.gov.tr/Ilcemiz/9/Ekonomik-Durumu.aspx>

⁸² Köy seviyesinde yapılan kalitatif toplantılara göre yerleşim yerinde topraksız kişi sayısı 70'dir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 115 / 159

Gelinkaya Mahallesi:

- 1.38.Gelinkaya'da tarım arazileri, ağırlıklı olarak yağmur suyu ile beslenir. Sadece küçük bir bölümü sulanmaktadır. İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan verilere göre mahallede 567 ton adi yonca, 537 ton buğday, 116 ton mısır silajı, 116 ton yonca, 109 ton çayırotu ve 9 ton patates üretilmektedir. Sığır sayısı 1120'dir.

Sivas

- 1.39.Sivas, 5.347 TL'lik yoksulluk sınırı ile gelişim indeksinde 49. sırayı almaktadır. Yoksulluk seviyesi 11.5 düzeyindedir ve yıllık işsizlik oranı yüzde 10'dur.

Zara

- 1.40.Zara'da ekonominin omurgasını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Aynı zamanda 80 KOBİ'yi içeren bir küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. İlçede 200 sığır kapasitesiyle işletilen bir mezbaha bulunmaktadır. Süt hayvancılığı, hayvancılık ve arıcılık, önemli ekonomik faaliyetlerdir⁸³. İlçede toplam sığır sayısı 25487 ve küçükbaş hayvan sayısı 11556'dır. İlçede arı üretimi önemlidir ve yılda 575 ton bal üretilmektedir. İlçenin yüz ölçümü 2,456 km²'dir fakat sadece yüzde 19'luk bir kısmı tarım amaçlı kullanılmaktadır. Sulanan toplam tarım arazisi alanı 4.417 ha'dır. 29.625 ha olan toplam ekilebilir alan içinde yaklaşık 13.000 ha, nadasa bırakılmıştır ve geri kalan 16.768 ha'lık alanda buğday ve diğer tahıllar üretilmektedir. Tarımsal üretimde yıllık üretim aşağıdaki şekildedir: 25477 ton buğday, 675 ton mısır silajı, 223 ton arpa ve 1148 ton patates.

Seyhmerzuban Mahallesi:

- 1.41.Mahallede yaşlanan nüfus öne çıkmaktadır. Tarımsal üretim sadece geçimlik tarım şeklinde yapılmaktadır. Hane başına sahip olunan ortalama sığır sayısı 3-5 sığır ve bunlar da hane halkının tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır. İlçede ağırlıklı olarak buğday ve arpa üretilir. İlçede ikamet edenlerin büyük bir kısmı, emekli çiftçilerdir. Gençler genellikle, il merkezinde veya diğer illerde mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır.

Kırşehir

- 1.42.Kırşehir, Türkiye'deki iller arasında gelişim skalasında ortadadır. Yüzde 7.3 işsizlik oranı ve yüzde 9.1 yoksulluk oranı ile il, Ardahan, Erzurum ve Sivas'tan daha gelişmiş bir ildir.

Akçakent:

- 1.43.Akçakent, Eskişehir'in en az gelişmiş ilçelerinden biridir. Konumu nedeniyle ilçede, endüstriyel veya ekonomik bir faaliyet yapılmamaktadır. İlçe, şehir merkezine 67 km uzakta, Kırşehir ilinin dışında dağlık kesimde yer almaktadır⁸⁴. Arazinin büyük bir bölümü orman arazisidir ve ekilebilir alan sadece 18.418 dönümdür. Şehir dışında göç nedeniyle ilçenin nüfusu sürekli azalmaktadır. İkamet edenlerin büyük bir kısmı yaşlı veya emeklidir. TÜİK

⁸³ <http://www.zara.bel.tr/index.php?Sayfa=zara&ID=5>

⁸⁴ <http://www.turksitesi.net/ilceleri-koyleri/kirsehirin-ilceleri.html>

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 116 / 159

verilerine göre yıllık tarımsal üretim 11.487 ton buğday ve 6828 ton mısırdır. Toplam sığır sayısı 7575 ve küçükbaş hayvan sayısı 5858'dir.

Ödemişli Köyü:

- 1.44.Köyde daimi ikamet eden sadece 8 hane vardır, bu nedenle köyde ekonomik faaliyetler oldukça kısıtlıdır. Tarımsal üretim bu haneler ve başka bir yere göç etmiş olmasına karşın mevsimsel olarak köyü ziyaret eden haneler tarafından yapılmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan 4 çiftçi vardır ve 2 çiftçi de sığır yetiştiriciliğiyle uğraşmaktadır ve köyde toplam sığır sayısı 48'dir; diğer iki çiftçi ise küçükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır ve sahip oldukları toplam hayvan sayısı 638'dir. İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan verilere göre ekip biçilen toplam alan 11.683 dönümdür. Sadece 121 dönümlük arazi sulanmaktadır ve yaklaşık 9500 dönümlük arazide kuru tarım yapılmaktadır. Her yıl yaklaşık 2149 dönümlük arazi nadasa bırakılmaktadır. Köyde üretilen başlıca tarım ürünleri arpa (3381 dönüm), ayçiçeği (574 dönüm), buğday (5120 dönüm), nohut (187 dönüm), üzüm (72 dönüm) ve cevizdir (33 dönüm).

Eskişehir

- 1.45.Eskişehir, Türkiye'deki en gelişmiş illerden biridir. Ancak Seyitgazi ilçesi, Türkiye'deki tüm ilçeler arasında gelişim indeksinin ortasında sıralanmaktadır.

Seyitgazi:

- 1.46.İlçe, Eskişehir'den yaklaşık 43 km uzaktadır ve yüzölçümü, 1.558 km²'dir. İlçenin yüzölçümünün geniş olmasına karşın, mahalleler birbirinden oldukça uzakta yer almaktadır. İlçede 51 mahalle vardır ve bor madencilik şirketi nedeniyle 4000 kişinin yaşadığı Kirka mahallesi dışında geri kalan ilçelerde nüfus yoğun değildir. İlçede, yaklaşık 250 kişiye iş olanağı sunan 3 sanayi üretim tesisi bulunmaktadır. İlçenin amacı kendini önemli bir hayvancılık merkezi olarak konumlandırmaktır ve bu nedenle, Belediyeye yaptığı toplantılara göre, Tarım ve Hayvancılık alanında faaliyet gösteren bir Organize Bölge kurmak için yatırım yapmaktadır⁸⁵. TÜİK 2013 verilerine göre, 59873 ha'lık bir arazi tarımsal üretim için ayrılmıştır. 16659 ha'lık bir arazi nadasa bırakılmaktadır. Önemli tarım ürünleri 14311 ton mısır silajı, 73939 ton buğday, 64379 ton şeker pancarı, 15458 ton arpa ve 33004 ton soğandır. Toplam sığır sayısı 13050 ve küçükbaş hayvan sayısı 78385'dir.

*Aksaklı Mahallesi*⁸⁶:

- 1.47.Eskişehir'e yakınlığından dolayı bu mahallede ikamet edenlerin çoğunun Eskişehir'de evi vardır ancak yerleşim yerleriyle olan bağlarını da devam ettirirler ve arazilerinin bakımıyla

⁸⁵ http://www.seyitgazi.gov.tr/default_b0.aspx?content=195

⁸⁶ Hem Aksaklı hem de Büyükdere yerleşim yeri, ilk görüşmeler sırasında, arazilerini Proje için satmaya karar vermişlerdir. Arazi dikkatli ve verimli bir şekilde ekilip biçilmektedir. Ancak bölgede yeterli işgücü potansiyeli yoktur çünkü eğitim seviyeleri yüksektir, gençler ise yüksek ücretli işlerde çalışmaktadır. Bu nedenle, arazinin işlendiği sezonda ve hasat zamanında her iki yerleşim yerinde geçici işçiler çalıştırılmaktadır. Eskişehir'e yakınlığı, Eskişehir'de ikamet eden arazi sahiplerine, arazilerini işleme ve aynı zamanda şehir merkezinde yaşama esnekliği sunar.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 117 / 159

meşgul olurlar. Ancak yerleşim yerlerinde tam zamanlı olarak yaşamadıkları için hayvancılık yapılmamaktadır. Tarım, profesyonel düzeyde yapılmaktadır ve hanelerin ana gelir kaynağı, tarımdan sağlanan gelir ve emekli aylığıdır. PEK'lerden bazıları, Eskişehir'de özel sektörde ve kamu sektöründe çalışmaktadır. Saha ziyaretleri ve Tarım Müdürlüğünde yapılan toplantılar sonucunda, bölgede damlama sulama ile yoğun tarım yapıldığı ortaya çıkmıştır. PEK'ler, tarım teknikleriyle ilgili derin bilgi birikimine sahiptirler ve iyi eğitim almışlardır.

Büyükdere Mahalle:

- 1.48.Aksaklı'ya benzer şekilde, yerleşim yerindeki PEK'lerin büyük bir kısmı, Eskişehir'de mülk sahibidir. Genel olarak yerleşim yeri refah içindedir ve çoğu ev, köy evi değil yazlık şeklinde inşa edilmiştir. PEK'ler iyi eğitim almışlardır ve tüm çocukları, üniversite mezunudur. Arazi dikkatli bir şekilde işlenir ve PEK'ler verimi arttırmak için en son teknolojiyi kullanır. PEK'ler aynı zamanda tarlalarda çalıştırmak üzere Türkiye'nin doğusundan gelen mevsimsel işçileri çalıştırırlar.

Çanakkale

Biga:

- 1.49.Biga, Türkiye'deki gelişmiş ilçeler arasında ilk yüzde 25'te yer alır. İlçede, çelik endüstrisi, tersane, mobilya endüstrisi ve montaj endüstrisine büyük ölçekli yatırımlar yapılmaktadır. 27 üreticinin faaliyet gösterdiği bir Organize Sanayi Bölgesi vardır. Biga Ticaret ve Sanayi Odasının 1400 üyesi vardır ve bu da ilçede sanayi üretiminin yüksek düzeyde olduğunu gösterir⁸⁷. Sanayi dışında, tarımsal üretim ve hayvancılık da önemli bir gelir kaynağıdır. TÜİK 2013 verilerine göre, 56.371ha'lık bir arazi tarımsal üretim için ayrılmıştır. İlçede üretilen temel tarım ürünleri mısır silajı (444.950 ton), yulaf (145.200 ton), buğday(8.465 ton), domatestir (207.763 ton). Toplam sığır sayısı 65.591 ve küçükbaş hayvan sayısı 68603'tür. İlçede aynı zamanda 188 ton bal üretilir.

Kemer Köyü:

- 1.50.Balıkçılık, ikamet edenlerin ana gelir kaynağıdır. Ayrıca balıkçılığa ek olarak tarımcılık ve hayvancılık yaygındır. Köyde ikamet edenlerden bazıları İÇDAŞ'da çalışmaktadır. Üretilen temel ürünler buğday, arpa ve pirinçtir. Hane halkının yüzde 10'u hayvancılıkla uğraşmaktadır ve köyde 100-150 sığır yetiştirilmektedir.

Gelibolu

- 1.51.Gelibolu'da, ekonomik faaliyetler için kaynaklar çok geniştir. Ana gelir kaynakları tarım, hayvancılık, balıkçılık, turizm, endüstri ve ticarettir. İlçede 544 KOBİ vardır. İlçede, konserve mamuller fabrikası ve bir de askeri ürünler fabrikası bulunmaktadır⁸⁸. İlçenin, Çanakkale Savaşı anma etkinlikleri turizminde önemli bir rolü vardır. İlçede, her yıl düzenlenen anma törenlerine katılan Avustralyalı turistlerin konaklaması için 12 otel bulunmaktadır⁸⁹. Balıkçılık da önemli bir sektördür ve balık ürünleri, ilçedeki önemli uluslararası ihracat kalemlerinden

⁸⁷ <http://www.bigatso.tobb.org.tr/bigatso/bigatso.html>

⁸⁸ <http://www.gelibolutso.org.tr/?islem=29>

⁸⁹ http://www.gelibolu.gov.tr/default_B0.aspx?content=84

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 118 / 159

biridir. Ekilen alan 34.225 ha'dan oluşmaktadır ve ana üretim şu şekildedir: mısır silajı (26.950 ton), buğday (58.665 ton) ve domates (28.884 ton). İlçede hem sığır (12.229 sığır) hem de küçükbaş hayvan (54.160) yetiştirilmektedir. Yıllık bal üretimi 50 tondur.

Kavak Köyü:

- 1.52.Köyde ana geçim kaynağı tarımdır. Tarımı, balıkçılık ve hayvancılık takip eder. Tarım amaçlı kullanan arazilerin neredeyse yarısı sulanmaktadır ve ana tarım ürünleri buğday, arpa ve ayçiçeğidir. Ayrıca köyde, yatırımcılar tarafından dikilen meyve bahçeleri vardır. Köyde ikamet edenler sadece kendi tüketimleri için meyve ağaçları dikmektedir. Köyde hayvancılık azalmaktadır, köyde sığır sayısı 180'dir. İki hane arıcılıkla uğraşmaktadır ve toplamda 70 kovan bulunmaktadır.

Edirne

İpsala:

- 1.53.İpsala, Yunanistan sınırında yer almaktadır ve bu nedenle ilçede, trafik ve turist yoğunluğu yüksektir. Meriç ve Ergene nehirlerinin su kaynaklarından faydalanan İpsala ovaları bereketlidir ve yaygın bir şekilde ekilmektedir. İlçenin ekonomisi tarım ve tarım endüstrilerine dayanır. Özellikle pirinç üretimi, ilçede öne çıkan ürünlerdendir. Türkiye'nin pirinç üretiminin yaklaşık yüzde 20'si İpsala'da gerçekleşmektedir. Sulanan arazilerin büyük bir kısmı, pirinç tarlaları için kullanılmaktadır. İpsala'da 10 çeltik işleme tesisi, 3 buğday işleme fabrikası, 2 yağ fabrikası, 2 hayvan yemi fabrikası ve bir entegre su üretim tesisi bulunmaktadır⁹⁰. TÜİK 2013 verilerine göre, 50.000 ha'lık bir arazi işlenmektedir. İlçede her yıl 157.407 ton pirinç, 58.876 ton buğday, 49.950 ton mısır silajı, 23.589 ton ayçiçeği, 11.925 ton karpuz, 10.160 ton kavun, 408 ton domates, 1326 ton üzüm, 143 ton elma ve 71 ton ceviz üretilmektedir. Sığırlar, hem süt almak hem de besicilik amacıyla yetiştirilir. 20.577 sığırın olduğu ilde 25.210 adet de küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. İlçe aynı zamanda özellikle yaban domuzu olmak üzere avcılık sporuyla da isim yapmıştır.

Kapucu mahallesi:

- 1.54.Yerleşim yerinin ana ekonomik faaliyeti tarımdır. En çok ekilen ürün pirinçtir ve daha yüksek eğimli alanlarda da ayçiçeği ve buğday yetiştirilmektedir.

Saricali mahallesi:

- 1.55.Yerleşim yerinde kayıtlı 152 çiftçi vardır. En çok ekilen ürün pirinçtir ve daha yüksek eğimli alanlarda da ayçiçeği ve buğday yetiştirilmektedir. Aynı zamanda 500-600 dönümlük alanda da çimen yetiştirilmektedir.

Tekirdağ

Şarköy:

- 1.56.Şarköy oldukça gelişmiş bir ilçedir. Mikroklima özelliğine sahip olduğu için Marmara denizi boyunca yer alan yerleşim yerlerinde asma ve zeytin ağacı yetiştirilebilmektedir. İlçedeki

⁹⁰ http://ipsala.gov.tr/bolum_sayfa_goster.asp?SayfaID=34

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 119 / 159

endüstriyi tarım yönlendirmektedir. İlçede 38 tarım sanayi üreticisi vardır ve Mey alkollü içecekler şirketi faaliyettedir⁹¹. TÜİK verilerine göre, 12.497 ha'lık bir arazi ekilip biçilmektedir. Ana tarım ürünleri: 23746 ton üzüm, 900 ton kira, 567 ton domates, 11.786 ton buğday. İlçede 36.441 küçükbaş hayvan ve 9721 sığır yetiştirilmektedir. Yıllık bal üretimi 10 tondur. 160 üyesi olan üç su ürünler kooperatifi bulunmaktadır, üretilen temel su ürünleri balık ve midyedir.

⁹¹ http://www.sarkoy.gov.tr/default_B0.aspx?content=48

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 120 / 159

Ek 2 - Arazi Edinimine ilişkin Ana Kanunlar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

- 2.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı 3. bölümün, 3 numaralı Altbölümünde yer alan 46. Madde Kamulaştırma konusunu ele alır. İlgili maddede "bir kalkınma projesinde, kamu yararının gerektirdiği hallerde, devlet kamulaştırma sürecini başlatmaya ve yürütmeye yetkilidir" düzenlemesi yer almaktadır. Tüm hidroelektrik santralleri, havaalanları, karayolları ve diğer yollar ve benzer ölçekteki altyapı projelerinin kamu yararına olduğu değerlendirilir ve bunlar, Anayasa Madde 46 kapsamına girer. Bu Madde, Kamulaştırma Kanununa atıfta bulunur.
- 2.2. Anayasasının söz konusu maddesi, özel durumlar hariç, kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedelinin nakden ve peşin olarak ödeneceğini düzenler. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanların bedeli, her halde peşin ödenir. Şahıs arazisi kullanıcıları, halka kamulaştırma bedelini tamamen ödemediği takdirde, kamu arazilerini ve mallarını kamulaştıramaz. Arazi kamu yararına kamulaştırma yoluyla alındığında dahi, kamulaştırmayı gerçekleştiren kurumlar, araziyi fiilen kamulaştırmadan ve projenin inşaatına başlamadan önce, kamulaştırılan malların değerini bir özel banka hesabına yatırmadan şahıs arazilerini ve mallarını kamulaştıramazlar.
- 2.3. Türkiye'de yeniden yerleşime ilişkin Türkiye'de anayasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Anayasanın 44. ve 45. maddesi dolaylı olarak yeniden yerleşim faaliyetleri ile ilişkilidir. Madde 44 toprak mülkiyeti konusunu ele alır ve devletin, topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüyü korumakla yükümlü olduğunu belirtir. Madde 45 ise devletin, tarım ve hayvancılıkla uğraşanları destekleme sorumluluğı olduğunu ifade eder. Madde 56, herkesin sağlıklı bir çevrede yaşamaya hakkı olduğunu yeniden tasdik eder.

Hükümetlerarası Anlaşma (HAA) ve Ev Sahibi Hükümet Anlaşması (ESHA)

- 2.4. Hükümetlerarası Anlaşması (HAA), Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında 26 Haziran 2012 tarihinde imzalanmış ve daha sonra her iki ülke tarafından kanunlarla onaylanmıştır. HAA ile doğalgazın Hazar Denizinden çıkarılacak doğalgazın, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinden ihracat boru hatları ile taşınması olup, Proje'nin yasal ve ticari şartlarına ilişkin olarak uluslararası hukuk ve iki ülkenin hukukuna, ikili statüsünü verir.
- 2.5. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında 26 Haziran 2012 tarihinde Evsahibi Hükümet Anlaşması (ESHA) imzalanmış ve 19 Mart 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 6375 numaralı Kanun'u ile onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. ESHA, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattının, Türkiye sınırları dahilindeki bölümünün uygulanması, işletilmesi ve işletmeye kapatılmasına dair yasal temeli oluşturmuş olup, HAA'nın ayrılmaz bir parçasıdır.
- 2.6. ESHA, boru hattının inşa edilmesi ve işletilmesi ve Proje faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli tüm arazi haklarını alarak, Trans Anatolian Gas Pipeline Company B.V. şirketine tanımak üzere Türkiye

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 121 / 159

Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını Tayin edilmiş Devlet Makamı (DSA) olarak hareket etmek üzere yetkilendirir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, BOTAŞ'ı, Projenin arazi edinim ve yeniden yerleşim süreçlerinin yürütülmesinden sorumlu taraf olarak atamıştır, BOTAŞ, boru hattının tasarımı, tedarik işleri ve inşaatına ve hattın işletilmesi sürecine dahil olmayıp, bunlar TANAP'ın sorumluluğunda olan faaliyetlerdir.

- 2.7. Evsahibi Hükümet Anlaşmasının (ESHA) 5. maddesi: "Ev Sahibi Hükümet burada, Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını Tayin Edilmiş Devlet Makamı olarak hareket etmek üzere yetkilendirir ve atar" hükmünü içermektedir. Anlaşma, TANAP Proje Şirketi tarafından talep edilmesi halinde, Tayin Edilmiş Devlet Makamının işbu Anlaşma'da öngörülen hakların, lisansların, vizelerin, izinlerin, sertifikaların, yetkilendirmelerin, onayların, muvafakatlerin ve müsaadelerin çıkartılması ve bilgi, belge, veri ve diğer materyallerin tedariki hususlarında destek vereceğini düzenlemektedir. Anlaşma ayrıca Tayin Edilmiş Devlet Makamının, "Yürürlük Tarihinden hemen sonra, TANAP Projesi'ne ilişkin olarak TANAP Proje Şirketi için bir doğrudan temas noktası tayin edeceğini" de düzenler.
- 2.8. Anlaşmanın 7. Maddesinde, TANAP Proje Şirketinin "Proje Faaliyetleri için veya TANAP Projesi'ndeki ticari işlerin ve menfaatlerin idaresi için gereken gayrimenkul veya kişisel eşya kiralama ya da, uygun hallerde, satın alma veya kamulaştırma yoluyla edinme hakkı da dahil olmak üzere, herhangi bir Proje Katılımcısı'nın kanaatine göre, Ülke Toprakları'nda, Proje Faaliyetleri'nin usulünce yürütülmesi için makul ölçüde gerekli olabilecek şubeler, daimi işyerleri, ofisler ve diğer ticarethane veya varlık biçimleri kurma hakkının olacağını" belirtir;
- 2.9. ESHA Madde 16 ise: "Ev Sahibi Hükümet, Devlet'in Arazi Hakları ile ilgili yükümlülüklerinin ifası amacıyla bir Devlet Kuruluşu'nu yetkilendirir ve atar ("Arazi Hakları Kuruluşu") hükmünü içermektedir. İlgili Madde'de ayrıca: "Arazi Hakları ve, özellikle, işbu Anlaşma kapsamında Devlet Makamları tarafından TANAP Proje Şirketi'ne Proje Arazisi'ne ilişkin tanınacak münhasır kullanım, inşaat, zilyetlik ve kontrol (mülkiyet hariç) hakları, arazinin mülkiyeti dışındaki tasarruf haklarını teşkil etmektedir" hükmü yer almaktadır. Ev Sahibi Hükümet, TANAP Proje Şirketi'ne, Arazi Hakları'nın alınması ve kullanılması konusunda, TANAP Proje Şirketi tarafından Ev Sahibi Hükümet'e İnşaat Koridoru'nun bildirilmesinden önce var olan her türlü altyapıya (boru hattı da dahil olmak kaydıyla) dair başka herhangi bir Kuruluş'un haklarına halel getirmemek kaydıyla, yardım sağlar.
- 2.10. ESHA'da yer alan bu madde aynı zamanda Ev Sahibi Hükümetin, Arazi Haklarına ilişkin süreci hızlandırması için Makul Gayreti sarf edeceğini belirtir. TANAP Proje Şirketi Arazi Hakları'nın iktisabı ile ilgili tüm kanıtlanabilir ve münasip masraf ve harcamaları karşılayacaktır. Buna "Çevresel ve Sosyal Standartlar'ın (Madde 17'de tanımlandığı şekilde) ve/veya International Finance Corporation Performans Standardı 5'de (Arazi İktisabı ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme) düzenlenen ilkelerin uygulanmasından doğan her türlü ek yükümlülük ve gereklilik neticesinde ortaya çıkan masraf ve harcamaların ödenmesi" de dahildir.
- 2.11. TANAP Proje Şirketi aynı zamanda Arazi Hakları'nın kendilerinden alındığı Kişilere (ister Devlet Makamları olsun, ister başka Kişiler veya Kuruluşlar) arazi iktisabına yönelik tazminat ödenmesinden sorumlu olacaktır. Ev Sahibi Hükümet'in söz konusu her türlü masraf veya harcamalarını ve tüm alacaklarını ödeyecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 122 / 159

- 2.12. "Proje Arazisi'ne ilişkin olarak Ev Sahibi Hükümet, devlet arazisi söz konusu ise, TANAP Proje Şirketi'ne Arazi Hakları'nı Ulusal Kanunlar çerçevesinde düzenlenen usullere uygun biçimde hazır kılacak ve diğer ilgili Devlet Makamları'nın da bu yönde davranmalarını sağlayacaktır. Devlet Arazisi olmayan bir arazi söz konusu ise, TANAP Proje Şirketi'ne Arazi Hakları'nı Ulusal Kanunlar çerçevesinde düzenlenen usullere uygun biçimde iktisap etmek konusunda yardımcı olacaktır."
- 2.13. "Arazi Hakları Kuruluşu'nun Arazi Hakları'nı üçüncü şahıslar adına iktisap etme işlemini yürütmek veya yönetmek konusunda yerleşik bir kabiliyete ve uzmanlığa sahip olduğu hallerde, Ev Sahibi Hükümet TANAP Proje Şirketi'ne bu işlemi onun adına makul maliyet temelli şartlarla gerçekleştirmek yönünde bir teklifte bulunulmasını sağlayacaktır." Anlaşmanın 16. Maddesi şöyle devam eder: "TANAP Proje Şirketi, Tapu Kanunu'nun yabancı Kişiler ve yabancı sermayeli şirketler tarafından aynı hakların iktisabına ilişkin kısıtlayıcı hükümlerine tabi olmayacaktır."
- 2.14. ESHA, "Ev sahibi Hükümetin, TANAP Proje Şirketine aşağıdaki hakları tanıyacağını" temin eder:
- Proje Faaliyetleri'ni yürütmek amacıyla Proje Arazisi'ndeki arazi üzerinde ve/veya altında (uygun olan şekilde) kullanma, işgal, zilyetlik, kontrol ve inşaa yönündeki münhasır ve sınırlamasız aynı hak (mülkiyet haricinde); ve
 - Devlet Makamları tarafından tedarik edilmesi gereken kamu hizmetleri için gerekli olanlar haricinde, TANAP Proje Şirketi'nin münhasır takdir yetkisiyle, Proje Arazisi üzerinde ve/veya altında başka herhangi bir Kişi tarafından kullanma, işgal, zilyetlik, kontrol ve inşayı kısıtlama veya bunlara izin verme hakkı. Devlet Makamları, Proje Arazisi'ne müdahale etmemek ve Proje Faaliyetleri'ni olumsuz etkilememek için daima Azami Gayreti sarf eder.
- 2.15. ESHA metninin tamamı www.tanap.com kurumsal websayfasında verilmiştir.

Petrolün Boru Hatlarından Transit Geçişine Dair Kanun⁹²

- 2.16. Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanunun (no. 4586, 23 Haziran 2000) 8. maddesi kamulaştırma ve tescil ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Buna göre;
- Bakanlar Kurulu, Boru hattı güzergâhı ve diğer tesislere ilişkin olarak arazi ile ilgili yapılması gereken etüt, izin, kamulaştırma ve diğer işlemleri yürütmek üzere, bir kamu kurum veya kuruluşunu görevlendirebilir. Kamulaştırma ile görevlendirilen kamu kurum veya kuruluşu, bu görevi en kısa zamanda ve öncelikle yerine getirmek zorundadır. Söz konusu kamu kurum veya kuruluşu, bu kamulaştırma kapsamına giren her türlü eylem ve işlem ile ilgili olarak çıkabilecek hukukî ihtilafların da muhatabıdır
 - AHK, araziyi iktisabını, kamulaştırma ile ve/veya ilgili arazi üzerinde müstakil ve daimî hak dahil irtifak hakkı tesis etmek suretiyle yapabilir;
 - Kamulaştırma ve/veya irtifak hakkı tesis etme işlemlerinden doğan masraflar ve üçüncü taraflara verilen maddi zararlar, arazi edinimi maliyeti kapsamında değerlendirilir;
 - Arazi ediniminin maliyeti, yatırımcı tarafından karşılanır;

⁹² Şu sıralar, , Ham petrol ve Doğal gazın Boru Hatları ile Transit Geçişine Dair bir kanun tasarısı görüşülmek üzere Meclis'e sunulmuştur. Bu durumda, yakın bir zamanda yasalaşması beklenen Yeni Kanun, 4586 sayılı Kanunun yerini alacaktır. Bu yeni yasal düzenlemelerin, diğer tüm ilgili mevzuatı da etkilemesi beklenmektedir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 123 / 159

- Devlete ait araziler, projeden etkilenen tescil edilmemiş ve tanımlanmamış alanlar ve aynı zamanda transit boru hattı boyunca kısıtlamasız orman arazileri, tapu sicil müdürlüğünde, Hazine adına tescil edilecektir. Daha sonra bu araziler, AHK'nin kullanımına tahsis edilecektir;
- 4342 numaralı Mera Kanununa tabi olmayan transit boru hattı güzergahı üzerindeki meralar, çayır ve yazlık ve kışlık otlatma alanları, Hazine adına tescil ettirilecektir. Daha sonra bu alanlar, AHK'ye tahsis edilecektir;
- Orman arazilerinin kullanımı, 6831 numaralı Orman Kanunu ile düzenlenmektedir;
- AHK lehine tesis edilen müstakil ve daimî haklar, proje kapsamında petrol hakkı sahiplerine (ruhsat sahibi olanlara) devir veya tahsis edilecek ve
- Boru hattı ve ilgili tesisler, tapu kadastroda tescil edilecektir. AHK Genel Müdürlüğü tarafından aksi onaylanmadıkça, tescil işlemlerinde ilgili mülkün kullanım amacı belirtilecektir.

Kamulaştırma Kanunu No. 2942

- 2.17. Madde 1'de ifade edildiği gibi, bu Kanun, kamu yararının gerektirmesi durumunda ve gerektirdiği hallerde, aşağıdaki süreçler için izlenecek usul ve yöntemleri düzenler;
- gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, Devlet ve kamu tüzelkişilerince kamulaştırılmasında yapılacak işlemleri,
 - kamulaştırma bedelinin hesaplanmasını,
 - taşınmaz malın ve irtifak hakkının idare adına tescilini,
 - kullanılmayan taşınmaz malın geri alınmasını,
 - idareler arasında taşınmaz malların devir işlemlerini, karşılıklı hak ve yükümlülükler ile bunlara dayalı uyuşmazlıkların çözüm usul ve yöntemlerini düzenler.
- 2.18. Projenin arazi edinim faaliyetleri sırasında atıfta bulunulacak ilgili Kanun maddeleri aşağıdaki bölümlerde kısaca açıklanmıştır.

Madde 3 - Kamulaştırma Şartları

- 2.19. Enerji ve sulama projeleri ve ağaçlandırma projeleri gibi büyük projelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda, idareler, kanunlarla yapmak yükümlülüğünde bulundukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için gerekli olan taşınmaz malları, kaynakları ve irtifak haklarını, bedellerini nakden ve peşin olarak veya eşit taksitlerle ödemek suretiyle kamulaştırma yapabilirler.

Madde 5 - Kamu yararı kararı verecek merciler

- 2.20. Kanunun 5. Maddesinde kamu yararı kararını verebilecek yetkili merciler belirtilmiştir. Proje söz konusu olduğunda bu kararı AHK verir ve karar, Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı tarafından onaylanır. TANAP için kamu yararı kararı 7 Şubat 2014 tarihinde alınmıştır.

Madde 7 – Kamulaştırmadan önce yapılacak işlemler ve idari şerh

- 2.21. Kamulaştırmayı yapacak idare, kamulaştırma veya kamulaştırma yolu ile üzerinde irtifak hakkı kurulacak taşınmaz malların veya kaynakların sınırını, yüzölçümünü ve cinsini gösterir ölçekli planını yapar veya yaptırır; kamulaştırılan taşınmaz malın sahiplerini, tapu kaydı yoksa zilyetlerini ve bunların adreslerini, tapu, vergi ve nüfus kayıtları üzerinden veya ayrıca haricen yaptıracağı

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 124 / 159

araştırma ile belgelere bağlamak suretiyle tespit ettirir. Bu aşamada, kamu idaresi makamı tarafından yapılan araştırma sonucunda taşınmaz malın malikinin öldüğü ve mülkiyetin, mirasçılara devredilmediği tespit edilirse, kamu idaresi tüm mirasçıların adreslerini sorgulamalıdır.

- 2.22. İdare kamulaştırma kararı verdikten sonra kamulaştırmanın tapu siciline şerh verilmesini kamulaştırmaya konu taşınmaz malın kayıtlı bulunduğu tapu idaresine bildirir. Bildirim tarihinden itibaren malik değiştiği takdirde, mülkiyette veya mülkiyetten gayri aynı haklarda meydana gelecek değişiklikleri tapu idaresi kamulaştırmayı yapan idareye bildirmek zorundadır.
- 2.23. İdare tarafından, şerh tarihinden itibaren altı ay içinde 10 uncu maddeye göre kamulaştırma bedelinin tespitiyle idare adına tescili isteğinde bulunulduğuna dair mahkemeden alınacak belge tapu idaresine ibraz edilmediği takdirde, bu şerh tapu idaresince resen sicilden silinir. Bu Maddede belirtilen altı aylık süre, Madde 10 altında bedel tespiti ve tescili durumunda geçerli bir zaman kısıtlamasıdır.
- 2.24. Madde 7 kapsamında tapu siciline şerh koyulmasından hemen sonra, kamu idaresi, Madde 8 gereği uzlaşma aşamasını tamamlamalıdır. Daha sonra gerekli olması durumunda, taşınmaza mahkeme kararıyla el koyma aşamasına geçilebilir. Son olarak kamu idaresi tarafından, taşınmazların bedel tespiti ve tescili için dava açılması gerekir. Kamu idaresi, tüm yasal aşamaları (dava açılması dahil) altı ay içinde tamamlamakla yükümlüdür. Aksi takdirde, taşınmazın malikine karşı kamulaştırma davası açması gerekecektir.

Madde 8 - Satın Alma Usulü

- 2.25. Madde 8'e göre kamulaştırma kararının alınmasından sonra idare, taşınmaz malın bedelinin tespiti için bir veya daha fazla Kıymet Takdir Komisyonu (en az 3 kişiden oluşacaktır) görevlendirecektir. Ayrıca görüşmeleri yapmak üzere de bir veya daha fazla görüşme komisyonu (yine en az 3 kişiden oluşacaktır) görevlendirilecektir.
- 2.26. İdare, taşınmaz malı alma kararını mal sahibine bildirdikten sonra, mal sahibi veya vekili, idareye, taşınmaz malı satma niyetiyle başvurursa (bildiri gönderildikten sonra 15 gün içinde), komisyon tarafından belirlenen tarihte görüşme toplantıları yapılır ve tahmin edilen değer üzerinde olmamak şartıyla bir bedel üzerinde anlaşmaya varılırsa, bir resmi rapor imzalanır.
- 2.27. İdare, raporda belirtilen miktarı kırk gün içinde hazırlar ve mal sahibinden, mülkiyet haklarını, belirtilen tarihte, tapu dairesinde idare adına devretmesini ister. Kamulaştırma bedeli, haklar devredildiği anda ödenir.
- 2.28. Bir anlaşmaya varılamaması veya devrin gerçekleşmemesi durumunda, işbu Kanunun 10. maddesine göre hareket edilir. Kamu idaresi lehine bir anlaşmayla tescil işlemi gerçekleşirse, kamulaştırma süreci sona erecektir. Taşınmaz malın sahibi, kamulaştırmaya ve bedeline ilişkin olarak kamu idaresine itiraz davası açamaz.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 125 / 159

Madde 10 – Kamulaştırma Bedelinin, Mahkemece Tespiti ve Taşınmaz Malın, İdare adına Tescili

- 2.29. Madde 10, kamulaştırmanın, satın alma usulü ile yapılamaması halinde idarenin, taşınmaz malın bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesine müracaat edeceğini ve taşınmaz malın kamulaştırma bedelinin tespitini ve taşınmazın, bu kamulaştırma bedelinin ödenmesi karşılığında idare adına tescilini isteyebileceğini belirtir.
- 2.30. Mahkeme, idarenin başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün sonrası için belirlediği duruşma gününü, taşınmaz malın malikine meşruhatlı davetiye ile bildirerek duruşmaya katılmaya çağırır. İdarece yapılan araştırmalar sonucunda adresleri bulunamayanlar, 7201 sayılı Tebligat Kanunu gereğince ilan yoluyla tebligat suretiyle bildirilerek duruşmaya katılmaya çağırılırlar. Mahkeme ayrıca kamulaştırmaya ilişkin bilgileri, taşınmaz malın bulunduğu yerdeki en az bir mahalli gazetede (varsa) ve Türkiye genelinde yayımlanan gazetelerden birisinde yayımlar.
- 2.31. Duruşma gününde, hakim, taşınmaz malın bedeli üzerinde anlaşmaya varmak için tarafları davet eder. Bir anlaşmaya varılması halinde hakim belirlenen bedeli, kamulaştırma bedeli olarak kabul eder. Tarafların bedelde anlaşamamaları halinde gerektiğinde hakim, taşınmaz malın bedelini tespit etmek ve ikinci duruşma tarihini (keşif tarihinden sonra otuz gün içinde) belirlemek için (on gün içinde) bir keşif yapılmasına karar verilir.
- 2.32. İkinci duruşmada da taraflar kamulaştırma bedeli üzerinde anlaşmaya varamazsa, hakim, on beş gün içinde sonuçlandırılmak üzere, değer tespiti yapması için yeni bir bilirkişi kurulu tayin edecek ve sonrasında tarafların ve bilirkişilerin raporları ile beyanlarından yararlanarak adil ve hakkaniyete uygun bir kamulaştırma bedeli tespit edecektir. Mahkemece tespit edilen bu bedel, taşınmaz mal, kaynak veya irtifak hakkının kamulaştırılma bedelidir. Mahkeme, kamulaştırma bedeli olarak tespit edilen miktarı, mal sahibi adına bankaya yatırması için idareye on beş gün süre verir. Kamulaştırma bedelinin hak sahibi adına yatırıldığına dair makbuzun/banka dekontunun 15 gün içinde Mahkemeye sunulması gerektiği Madde 10'da açıkça ifade edilmiştir. Bu süre bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Makbuzun/banka dekontunun Mahkemeye sunulmaması halinde, mahkeme davayı reddeder. Madde 10, 2013 yılında tadil edilmiştir. Yapılan bu değişikliğe göre, dava 4 ay içinde sonuçlanmazsa, Mahkemenin belirlediği tazminat bedeli üzerinden yasal faiz tahakkuk edecektir. Hak sahibinin tespit edilemediği durumlarda mahkemece, hak sahibine, ileride serbest bırakılacak şekilde kamulaştırma bedelinin bloke edildiğini gösteren banka makbuzunun sunulması şartıyla taşınmaz malın, idare adına tescil edilmesine karar verilir ve bu kararın, tapu idaresine ve kamulaştırma bedelinin yatırıldığı bankaya bildirilmesi zorunludur. Tescil ile ilgili hükümler kesindir ve tarafların, kamulaştırma bedeline itiraz hakkı saklıdır.

Madde 11 - Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Esasları

- 2.33. Madde 11 önemli bir maddedir çünkü kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin kuralları düzenler.
- 2.34. Kamulaştırma bedelini tespit ederken, taşınmaz malların özelliklerine göre bir ayırım yapılır. Bu kurala göre, mülk değer tespiti yapılırken ekilebilir araziden elde edilen **net gelir**, konut taşınmazlarda ise kamulaştırma tarihinden önceki emsali satış değeri ve son olarak binalar için birim fiyat, inşaat maliyeti hesaplamaları ve amortisman esas alınacaktır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 126 / 159

- 2.35. Sonuç olarak Mahkemeler, kamulaştırma bedelini bu Maddeye göre belirleyecektir. Bu şart, Madde 8 altında kurulacak Komisyonlar için de geçerlidir.
- 2.36. Bu madde aşağıdaki ifadeyi içerir: "Madde 15'e göre oluşturulacak bilirkişi kurulu, kamulaştırılacak taşınmaz malın veya kaynağın bulunduğu yere mahkeme heyeti ile gidecektir, hazır bulunan ilgili tarafların ifadelerini dinleyecek ve kamulaştırma bedelini belirten gerekçeli bir rapor hazırlayacaktır."
- 2.37. Taşınmaz malın değerinin tespitinde, kamulaştırmayı gerektiren imar ve hizmet teşebbüsünün sebep olacağı değer artışları ile ilerisi için düşünülen kullanma şekillerine göre getireceği kar dikkate alınmaz.
- 2.38. Kamulaştırma yoluyla irtifak hakkı tesisinde, bu kamulaştırma sebebiyle taşınmaz mal veya kaynakta meydana gelecek kıymet düşüklüğü gerekçeleriyle belirtilir. Bu kıymet düşüklüğü kamulaştırma bedelidir."

Madde 12 – Kısmi Kamulaştırma

- 2.39. Kısmi kamulaştırılan taşınmaz malın değeri, işbu Maddede tanımlanır ve aynı zamanda kamulaştırma dışında kalan kısım, imar mevzuatına göre yararlanmaya elverişli olduğu takdirde; var olan tesislerin kullanılabilir duruma getirilebilmeleri için gereken gider ve bedel hesaplanarak, belirlenerek kamulaştırma bedeline ilave olunur.
- 2.40. Kısmi kamulaştırılan taşınmaz malın değeri aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır:
- Kamulaştırılan taşınmaz malın kamulaştırılmayan kısmının değerinde, kamulaştırma sebebiyle bir değişiklik olmadığı takdirde, kısmi kamulaştırılan taşınmaz malın değeri, o malın 11 inci maddede belirtilen esaslara göre takdir edilen kamulaştırılan kısma düşen miktara eşit olacaktır.
 - Kamulaştırma dışında kalan kısmın kıymetinde, eksilme meydana geldiği takdirde; Kısmi kamulaştırılan taşınmaz malın değeri, kamulaştırılan kısmın (a) bendinde belirtilen esaslar dairesinde etkilenen kısmı için tayin olunan kamulaştırma bedeline eksilen değer eklenmesiyle bulunacaktır.
 - Bir kısmı kamulaştırılan taşınmaz maldan artan kısmı yararlanmaya elverişli bir durumda değil ise, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda dava açılmayan hallerde mal sahibinin en geç kamulaştırma kararının tebliğinden itibaren otuz gün içinde yazılı başvurusu üzerine, bu kısmın da kamulaştırılması zorunludur.
 - Kısmi kamulaştırılan paylı mülkiyete konu taşınmaz mal, evvelce paydaşlar arasında fiilen bölünerek bir veya birkaç paydaşın tasarruf ve yararlanmasına bırakılmış ve yapılan kısmi kamulaştırma bu yerin tamamını veya bir kısmını kapsıyor ise, bu durumda kamulaştırmaya ilişkin işlemler sadece bu paydaş veya paydaşlar hakkında yürütülerek kamulaştırma bedeli payları oranında kendilerine ödenir. Pay veya paydaşların sadece bu kısım için dava hakları vardır. Taşınmaz malın kamulaştırılmayan kısmı üzerinde hakları kalmaz ve adları paydaşlar arasından çıkarılır. Kamulaştırılan bu yerler tapu siciline idare adına tescil olunur. Bu maddenin uygulanmasından doğacak anlaşmazlıklar adli yargıda çözülür.

Madde 14 - Dava Hakkı

- 2.41. Kamulaştırmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından 10 uncu madde gereğince mahkemece yapılan tebligat gününden, kendilerine tebligat yapılamayanlara tebligat yerine geçmek üzere

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 127 / 159

mahkemece gazete ile yapılan ilan tarihinden itibaren otuz gün içinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal ve maddi hatalara karşı da adli yargıda düzeltim davası açılabilir İdari yargıda açılan davalar öncelikle görülür. Maddenin son kısmı, en önemli kısmıdır. Davaların görülmesi sırasında, taşınmaz malın gerçek malikinin başka bir şahıs olduğu anlaşıldığı takdirde, davaya bu gerçek malik, tapu malikinin daha önce öldüğü sabit olursa mirasçıları da dahil edilmek suretiyle devam olunur.

Madde 18 – Aynın ihtilafı bulunması

- 2.42. İdare, kamulaştırılması kararlaştırılan taşınmaz malın mülkiyeti üzerinde ihtilaf olup olmadığını, taşınmaz malın bulunduğu yerdeki tapu idaresi, kadastro müdürlüğü ve hukuk mahkemelerinden sorarak ve mahallinde araştırma yaparak tespit eder. Yapılan araştırmalar sonucunda, taşınmaz malın mülkiyeti üzerinde ihtilaf olduğu veya mahkemede, dava konusu olduğunun tespit edilmesi halinde idarece, 10 uncu madde uyarınca hazırlanan belgelerin tamamı, taşınmaz malın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine verilerek, taşınmaz malın kamulaştırma bedelinin tespitiyle, tespit edildiği anda hak sahibine yapılacak ödeme karşılığında idare adına tesciline karar verilmesi istenir.
- 2.43. Mahkemece tespit edilen kamulaştırma bedelinin ilk taksiti ve sonraki taksitleri, üçer aylık vade tarihleriyle, mahkemece belirlenen vadeli hesaba yatırılacaktır.
- 2.44. Mülkiyet ihtilafının çözülmesinde izlenecek süreç, ilgili mevzuatta belirtilen kurallara uygun olacaktır.

Madde 19 – Tapuda kayıtlı olmayan taşınmaz malların tescili ve zilyedin hakları

- 2.45. İdare öncelikle kamulaştırılması kararlaştırılan tapuda kayıtlı olmayan taşınmaz malın, Kadastro Kanunun (No. 3402) 16. maddesinde sayılan kamu mallarından olup olmadığını tespit eder. Taşınmaz malın, bu maddede sayılan kamu mallarından olmadığına, taşınmaz malın zilyedi mevcut olup da zilyetlikle iktisap iddiasında bulunulduğunun tespiti halinde, 9 uncu madde gereğince seçilen bilirkişiler marifetiyle mahallinde tahkikat yapar, delilleri toplar ve keyfiyeti bir tutanakla belirtir.
- 2.46. İdarece hazırlanan ve 10 uncu madde uyarınca toplanılan belgelerin tamamı, taşınmaz malın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine verilir.
- 2.47. Mahkeme, taşınmaz malın kamulaştırma bedelini 10 uncu maddede belirtilen usulde ve sürede tespit eder. Mahkeme, idarece verilen bilgi ve belgelerden, zilyedin kamulaştırma tarihinde taşınmaz malı Türk Kanunu Medenisi hükümleri dairesinde ve zilyetlikle iktisap etmiş olduğunu belirtmeye yeterli gördüğü takdirde, kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin bilirkişi raporunu idareye, bu raporla birlikte idarece verilen diğer belgeleri tespit edilen zilyede tebliğ eder.
- 2.48. Taşınmaz malın durumu, o yerin en büyük mal memuruna bildirilmekle beraber, taşınmaz malın bulunduğu yerde çıkan mahalli gazetede ve Türkiye genelinde yayımlanan bir gazetede en az bir defa ilan edilir.
- 2.49. Son ilandan itibaren otuz gün içinde Hazine veya üçüncü bir kimse tarafından itiraz edilmediği takdirde, mahkemece kamulaştırma bedeli olarak tespit edilen miktarın, peşin ve nakit olarak veya taksitle kamulaştırma yapılmış ise, ilk taksidin yine peşin ve nakit olarak zilyet adına ilanda belirtilen bankaya yatırılması için idareye onbeş gün süre verilir. Ödemenin yapıldığına dair makbuzun ibraz edilmesi üzerine Mahkeme, taşınmaz malın idare adına tesciline ve kamulaştırma

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 128 / 159

bedelinin zilyede ödenmesine karar verir. Bu durumda bu karar tapu dairesine ve paranın yatırıldığı bankaya bildirilir.

- 2.50. Bu müddet içinde Hazine veya üçüncü şahıslar tarafından itiraz edilmesi halinde ise, mahkemece, tespit edilen kamulaştırma bedelinin ileride hak sahipliğini ispat edecek kişiye ödenmek üzere idarece ilanda belirtilen bankada açılacak vadeli hesaba yatırılmasından sonra, taşınmaz malın idare adına tesciline karar verilir. Kamulaştırma Kanunun 2004 yılında tadil edilmiştir. Madde 19'da yapılan değişikliğe göre başkası adına tapulu, sahipsiz ve/veya zilyedi tarafından iktisap edilmemiş yerin kamulaştırmasında, binaların asgarî piyasa rayıcı, ağaçların ise 11 inci madde çerçevesinde takdir olunan bedeli zilyedine ödenir.
- 2.51. kamulaştırma Kanunu 2014 yılında yeniden tadil edilmiştir ve hem vazgeçme, iade ve devir hususlarını düzenleyen Madde 22 hem de mal sahibinin geri alma hakkını düzenleyen Madde 23 altında yeni düzenlemeler yapılmıştır.
- 2.52. 2014 yılında Kanunda yapılan değişikliklerden sonra, bu Maddelerin son hali aşağıda verilmiştir:
- 2.53. Madde 22: "Kamulaştırmanın kesinleşmesinden sonra taşınmaz malların kamulaştırma amacına veya kamu yararına yönelik herhangi bir ihtiyaca tahsisî lüzumu kalmaması halinde, keyfiyet idarece mal sahibi veya mirasçılarının 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre duyurulur. Bu duyurma üzerine mal sahibi veya mirasçıları, kamulaştırma bedelini üç ay içinde ödeyerek taşınmaz malı geri alma hakkına sahip olacaktır.
- 2.54. İade işleminin kamulaştırmanın ve bedelinin kesinleşmesinden sonra bir yıl içinde gerçekleşmesi hâlinde kamulaştırma bedelinin faizi alınmaz.
- 2.55. Bu madde hükümlerine göre taşınmaz malı geri almayı kabul etmeyen mal sahibi veya mirasçılarının 23 üncü maddeye göre geri alma hakları da düşer.
- 2.56. Bu madde hükümleri, kamulaştırmanın kesinleşmesi tarihinden itibaren beş yıl geçmiş olması hâlinde uygulanmaz.
- 2.57. Ancak, kamulaştırılan taşınmaz mala kamulaştırmayı yapan idare dışında başka bir idare, kamulaştırma yoluyla gerçekleştirebileceği bir kamu hizmeti amacıyla istekli olduğu takdirde, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmayarak bu Kanunun 30 uncu veya 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 23 üncü maddesine göre işlem yapılır
- 2.58. Madde 23: "Kamulaştırma bedelinin kesinleşmesi tarihinden itibaren beş yıl içinde, kamulaştırmayı yapan idarece veya 22 nci maddenin dördüncü fıkrası uyarınca devir veya tahsis yapılan idarece; kamulaştırma ve devir amacına uygun hiç bir işlem veya tesisat yapılmaz veya kamu yararına yönelik bir ihtiyaca tahsis edilmeyerek taşınmaz mal olduğu gibi bırakılırsa, mal sahibi veya mirasçıları kamulaştırma bedelini aldıkları günden itibaren işleyecek kanuni faiziyle birlikte ödeyerek, taşınmaz malını geri alabilir.
- 2.59. Taşınmaz malı geri alma hakkının doğmasından itibaren bir yıl içinde kullanılmayan geri alma hakkı düşer.
- 2.60. Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen süreler geçtikten sonra kamulaştırılan taşınmaz malda hakları bulunduğu iddiasıyla eski malikleri veya mirasçıları tarafından idareden herhangi bir sebeple hak, bedel veya tazminat talebinde bulunulamaz ve dava açılmaz.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 129 / 159

- 2.61. Aynı amacın gerçekleşmesi için birden fazla taşınmaz mal birlikte kamulaştırıldığı takdirde bu taşınmaz malların durumunun bir bütün oluşturduğu kabul edilerek yukarıdaki fıkralar buna göre uygulanır.
- 2.62. Özel kanunlarda bu maddenin uygulanmayacağına ilişkin hükümler saklıdır. 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanununa dayanılarak yapılan kamulaştırmalarda ve bu Kanunun 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında belirtilen hallerde yapılacak kamulaştırmalarda bu madde hükmü uygulanmaz.

Madde 25 - Hakların Sınırlandırılması ve mülkiyetin idareye geçmesi

- 2.63. Hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesi bakımından kamulaştırma işlemi, mal sahibi için 10uncu madde uyarınca mahkemece yapılan tebligatla başlar. Mülkiyetin idareye geçmesi, mahkemece verilen tescil kararı ile olur.
- 2.64. Mahkemece verilen tescil kararı tarihinden itibaren taşınmaz mal sahibinin, kamulaştırılması kararlaştırılan taşınmaz malda yeni inşaat veya ekim yapmak veya mevcut inşaatla esaslı değişiklikler meydana getirmek gibi kullanma hakları kalkar. Bu tarihten sonra yapılanların değeri dikkate alınmaz.
- 2.65. 2013 yılında eklenen paragraf ise şöyle der: "Baraj, sulama şebekeleri ve boru hatları, karayolu, demiryolu, liman ve havaalanı gibi gelecek yıllara sari büyük projelerde kamu yararı kararı kamulaştırılacak taşınmazların bulunduğu mahalle ve/veya köy muhtarlığında ilan edilir. Kamu yararı kararının ilan süresinin bitiminden itibaren, kamulaştırılacak taşınmazlar üzerine yapılan sabit tesisler ile dikilen ağaçların bedeli, kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınmaz. Taşınmazlardaki bu sınırlama ilan tarihinin bitiminden itibaren beş yılı geçemez.

Madde 27 - Acele Kamulaştırma

- 2.66. 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın (Değişik ibare: 24/4/2001 - 4650/15 md.) 10 uncu madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına (Değişik ibare: 24/4/2001 - 4650/15 md.) 10 uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir.

Madde 30 - Bir idareye ait taşınmaz malın diğer idareye devri

- 2.67. Bu madde Kamu tüzelkişilerinin ve kurumlarının sahip oldukları taşınmaz mal, kaynak veya irtifak haklarının, diğer bir kamu tüzelkişisi veya kurumu tarafından kamulaştırılamayacağını ifade eder.
- 2.68. Taşınmaz mala; kaynak veya irtifak hakkına ihtiyacı olan idare, 8 inci madde uyarınca bedeli tespit eder. Bu bedel esas alınarak ödeyeceği bedeli de belirterek mal sahibi idareye yazılı olarak başvurur. Mal sahibi idare devire muvafakat etmez veya altmış gün içinde cevap vermez ise anlaşmazlık, alıcı idarenin başvurusu üzerine Danıştay ilgili idari dairesince incelenerek iki ay içinde kesin karara bağlanır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 130 / 159

- 2.69. Taraflar bedelde anlaşamadıkları takdirde; alıcı idare, devirde anlaşma tarihinden veya Danıştay kararının tebliği tarihinden itibaren otuz gün içinde, 10 uncu maddede yazılı usule göre mahkemeye başvurarak, kamulaştırma bedelinin tespitini ister. Bu durumda yapılacak yargılamada mahkemece, 29/6/1938 tarihli ve 3533 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz.
- 2.70. Mahkemece, 10 uncu maddede öngörülen usule göre kamulaştırma bedeli olarak tespit edilen miktarın, peşin ve nakit olarak mal sahibi idareye verilmek üzere belirleyeceği bir bankaya yatırılması ve yatırıldığına dair makbuzun ibraz edilmesi için alıcı idareye on beş gün süre verilir. Gereken hallerde bu süre bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Alıcı idare tarafından kamulaştırma bedelinin mal sahibi idare adına bankaya yatırıldığına dair makbuzun ibrazı halinde mahkemece, taşınmaz malın alıcı idare adına tesciline ve kamulaştırma bedelinin mal sahibi idareye ödenmesine karar verilir ve bu karar, tapu dairesine ve paranın yatırıldığı bankaya bildirilir. Tescil hükmü kesin olup tarafların bedele ilişkin temyiz hakları saklıdır.
- 2.71. Bu suretle devir alınan taşınmaz mal, kaynak veya irtifak hakkı, sahibinden kamulaştırma yolu ile alınmış sayılır ve devir amacı veya devreden idarenin izni dışında başkaca bir kamusal amaçla kullanılamaz. Aksi takdirde devreden idare, 23üncü madde uyarınca taşınmaz malı geri alabilir. Bu husus için tapu kütüğünün beyanlar hanesine şerh verilir.

Yakın zamanda yapılan, Mal Sahibi/Kullanıcı Haklarını önemli bir şekilde Etkileyen Değişiklikler

- 2.72. 2013 yılında Kamulaştırma Kanunun 10. maddesinde yapılan değişiklik ile Kamulaştırma bedelinin tespiti için açılan davanın dört ay içinde sonuçlandırılmaması hâlinde, tespit edilen bedele bu sürenin bitiminden itibaren kanuni faiz işletilir ibaresi eklenmiştir. Hak sahibinin tespit edilemediği durumlarda mahkemece, kamulaştırma bedelinin vadeli hesaba dönüştürülerek nemalandırılması amacıyla gerekli tedbirler alınır.
- 2.73. Kanunun 19. maddesine eklenen fıkra ile başkası adına tapulu, sahipsiz ve/veya zilyedi tarafından iktisap edilmemiş yerin kamulaştırmasında binaların asgarî levazım bedeli, ağaçların ise 11 inci madde çerçevesinde takdir olunan bedeli zilyedine ödenir ibaresi eklenmiştir.
- 2.74. Madde 25'te yapılan bir diğer değişiklikle ise kamu yararı kararının PEİ'lere bildirilmesine olanak tanınmıştır ve böylelikle baraj, sulama şebekeleri ve boru hatları vs. gibi büyük projelerde, kamu yararı kararının, kamulaştırılacak taşınmazların bulunduğu yerde ilan edilmesine karar verilmiştir. Bu değişiklikle, kamu yararı kararı, kamulaştırılacak taşınmazların bulunduğu mahalle ve/veya köy muhtarlığında (on beş gün süre ile) ilan edilecektir. Bu değişiklik, hak sahiplerine duyuru yapılması gibi iyi bir amaca hizmet etse de, bu duyurularda Projenin etkilediği alanlar hakkında ek bilgi verilmemektedir.
- 2.75. Aynı değişiklik ayrıca kamu yararı kararının ilan süresi olan 15 günün bitiminden itibaren, kamulaştırılacak taşınmazlar üzerine yapılan sabit tesisler ile dikilen ağaçların bedelinin, kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınmayacağını da belirtir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 131 / 159

EK 3. ARAZI DEĞERLEME PROSEDURU

GENEL

Amaç ve Kapsam

- 3.1. Prosedürün amacı, arazi sahipleriyle yapılan görüşmeler sırasında, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı projesi için arazi edinimine ve aynı zamanda üçüncü taraflardan edinilecek arazi değerlendirme onayına uygun olarak arazi değerlendirme prensibini açıklamaktır.
- 3.2. TANAP Arazi Edinim ve Kurum İrtibat Departmanı tarafından tanımlanan arazi ediniminin tespiti ile ilişkili kuralları ve prosedürleri, bu değerlerin, Dünya Bankasının IFC kriterine uygunluk derecesini ve aynı zamanda proje altında yürütülen arazi edinimi faaliyetlerinden doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkilenen şahıslar için adil ve eşit tazminat sürecini içerir.

Belgelerden Sorumlu Birim

- 3.3. Bu Prosedürden sorumlu yetkili, Arazi Edinimi Yöneticisidir.
- 3.4. Sorumlu Yetkili, bu belgenin düzenli olarak gözden geçirilmesini düzenlemek ve belirlenen iyileştirmelerin güncellenmesini sağlamakla yükümlüdür.
- 3.5. Herhangi bir nedenle bir değişiklik yapılması durumunda Sorumlu Yetkili ile iletişime geçilmelidir.

Kısaltmalar

- 3.6. TANAP tarafından kullanılan kısaltmalar, TANAP Sözlüğünde verilmiştir. Bu belge metninde ayrıca aşağıdaki kısaltmalar da yer alabilir ve işbu belge yorumlanırken, bu kısaltmalar, yanlarında belirtilen anlamda kullanılacaktır.

Kısaltmalar/ Terimler	Anlamı
IFI	Uluslararası Finans Kurumu
LASC	İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisi
AHK	Arazi Hakları Kuruluşu (BOTAŞ)
LVVC	Arazi Değerleme Denetleme Danışmanı

Tablo 3.1. Kısaltmalar

Tanımlar

- 3.7. TANAP tarafından kullanılan terimlerin tanımı, TANAP Sözlüğünde verilmiştir. Bu belge metninde ayrıca aşağıdaki tanımlar da yer alabilir ve işbu belge yorumlanırken, bu terimler, yanlarında belirtilen anlamda kullanılacaktır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 132 / 159

Tanımlar	Anlamı
TANAP	TANAP Doğal Gaz İletim Şirketi
ŞİRKET	TANAP veya yetkili Temsilcisi
PROJE	TANAP gaz iletim tesislerinin kurulmasına yönelik tasarım, mühendislik, satın alma, hizmet sokma işlemleridir
KIYMET TAKDİR ESASLARI	Kamulaştırma Kanunu Madde 11'de tanımlandığı şekilde arazinin türü ve kullanımı, kullanım durumu, kullanım amacı, vergi kayıtları, değer artışları dikkate alınan ürün bedeli hesaplama, meyveli/meyvesiz ağaçlar ve aynı zamanda arazi edinimi mevzuatları, bilimsel yaklaşımlar ve genel geçerli olgular ve tecrübeler dikkate alınarak yapılan taşınmaz değerlemesidir.
KIYMET TAKDİR KOMİSYONU RAPORU	Bir mülkün fiyatını belirlemek amacıyla, Kamulaştırma Kanunun 11. maddesinin gereklerine uygun olarak elde edilen tüm verilerin tam bir analizini esas alarak hazırlanan rapordur.
ARAZİ DEĞERLEME DENETLEME DANIŞMANI	Tercihen üniversite gruplarından oluşan ve ana görevi, LASC tarafından biçilen değerlerin, ulusal ve uluslararası kanunlara ve yönetmeliklere uygunluğunu kontrol etmek ve denetlemek olan ve projelerden etkilenen insanlara ve gruplara adil ve şeffaf bir tazminat ödenmesi için gerekli raporlamayı yapacak ve süreci izleyecek bağımsız kişilerden oluşan bir şirkettir.
GÖRÜŞME KOMİSYONU	Arazi sahipleriyle, Arazi Kıymet Takdir Komisyonu tarafından belirlenen değerleri görüşmek amacıyla en az 3 kişinin katılımıyla oluşan bir veya birden fazla ekiptir.
KIYMET TAKDİR KOMİSYONU	Kamulaştırma değerlerini kesinleştirmek amacıyla kurulan, AHK üyelerinden oluşan bir veya birden fazla ekiptir.

Tablo 2 Tanımlar

Referanslar

3.8. Bu belge, aşağıda yer alan belgelere atıfta bulunmaktadır:

Referans No.	Referans Başlığı
TNP-POL-HSE-GEN-001	TANAP İGİŞÇ Politikası
TNP-POL-MNG-GEN-001	TANAP Rüşvet ve Yolsuzlukları Önleme Politikası

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 133 / 159

TNP-LST-DCC-GEN-001	Proje Sözlüğü
TBD	Arazi Edinimi Yönetim Prosedürü
	Kamulaştırma Kanunu No. 2942
	Petrol Kanunu No.6326
	Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanun No.4586

Tablo 3 Referans belgeleri

AÇIKLAMA

Roller ve Sorumluluklar

3.9. Arazi edinimine ilişkin olarak belirtilen görevler ve sorumluluklar aşağıda özetlenmiştir, tarafların ayrıntılı görevleri ve sorumlulukları, Arazi Edinim Kılavuzunda yer alacaktır.

Kuruluş	Genel Görevler ve Sorumluluklar
Oluşturulan Prosedürden Sorumlu Taraf (Prosedürü Hazırlayanlar)	Bu Sorumlu Yetkili, oluşturulan belgenin hazırlanmasını, kontrol edilmesini ve belgenin düzenli olarak gözden geçirilmesini sağlamakla yükümlü kişidir.
LAC Grup Yöneticisi	LAC Grup Yöneticisi, bu prosedürün ilgili taraflarca uygulanmasını ve anlaşılmasını sağlamakla yükümlüdür
Teknik Müdür	Teknik Müdürün sorumluluğu, arazi edinim faaliyetlerinin doğru ve etkili bir şekilde zamanında yerine getirilmesini sağlamaktır.
Arazi Hakları Kuruluşu	BOTAŞ/AHK, tüm arazi edinim faaliyetlerinin Ev sahibi Hükümet Anlaşmasına (Madde 16), Arazi Edinim Kanununa (Kanun No. 2942 ve 4650 numaralı kanun ile yapılan tadilat) ve Petrolün Boru Hatlarından Transit Taşınmasına ilişkin Kanuna (Kanun no. 4586) ve diğer ilgili ulusal mevzuatlara uygun şekilde yürütülmesinden sorumludur.
	BOTAŞ/AHK'nin kazandığı tüm arazi hakları, TANAP'a devredilecektir. AHK, yükümlülüklerini, TANAP ile ve TANAP tarafından yapılan sözleşmeye uygun olarak yerine getirir.
LASC	Arazi edinim faaliyetlerine ilişkin tüm dosyaları/verileri hazırlar ve TANAP ve BOTAŞ/AHK'ye sunulan verilerin, Projenin zaman çizelgesine uygun olmasını ve tüm ilgili ulusal mevzuatları ve ödünç verenin gereksinimlerini karşılamasını sağlar. AHK, yükümlülüklerini, TANAP ile ve TANAP tarafından yapılan sözleşmeye uygun olarak yerine getirir.
LVVC	Arazi Değerleme Denetim Danışmanı, arazi değerlendirme metodolojisinin geliştirilmesinden ve tüm süreç boyunca arazi değerlendirme denetiminin yapılmasından sorumludur. AHK, yükümlülüklerini, TANAP ile ve TANAP tarafından yapılan sözleşmeye uygun olarak yerine getirir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 134 / 159

Sürecin adım adım tanımı

TANAP'ın Yüklenicilere ilişkin Gereksinimleri

İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisi (LASC)

3.10. LASC, Gelir Değerlendirmesi araştırması yapmak ve sözleşmeye uygun olarak Arazi Değerleme Raporunu hazırlamakla yükümlüdür

3.11. LASC, arazi edinimine tabi olan tarım arazilerinin sahipleri ile gelir seviyesi değerlendirme araştırması yapacaktır. Bu süreç boyunca LASC, Kamulaştırma Kanunun 11. Maddesinde belirtilmiş olan aşağıdakilere ilişkin gereksinimlerine uygun hareket edecek bu gereksinimleri dikkate alacaktır,

- Arazinin özellikleri ve türü,
- Yüzölçümü,
- Değeri etkileyebilecek tüm özelliklere, hususlara ve unsurlara ilişkin her bir özelliğin değeri,
- Varsa vergi beyannameleri,
- Arazi edinim tarihi itibarıyla kamu idarelerinin belirlediği muhammen değerler,
- Arazi, arazi edinim tarihindeki mevcut koşullara, konumlara ve şartlara tamamen uygun bir şekilde kullanıldığında araziden elde edilecek net gelir.
- Arazilerin, spesifik amaçlar hariç olmak üzere, arazi edinim tarihi öncesinde, emsal satışlara göre satış değerleri,
- Binaların resmi m2 birim fiyatları, inşaat maliyetleri ve amortisman maliyetleri,
- Fiyatın belirlenmesinde etkili olacak diğer objektif kriterler.

3.12. LASC, Arazi Değerleme Raporunu hazırlayacaktır. LASC, araştırma çalışmaları sonucunda parsel başına net geliri ve faiz sermayelendirme oranını tespit edecektir. Bu aşamada, daimi kamulaştırma değeri, sınırsız ve müstakil irtifak hakkı değeri belirlenecektir. Her bir parsel için Arazi Değerleme Raporu, gelir değerlendirmesi araştırmasının sonuçlarına göre hazırlanacaktır. LASC'nin sorumlu olduğu tüm işlemler, mevzuata, IFI gereklerine ve anlaşmalara uygun olarak gerçekleştirilecektir.

3.13. LASC kapsamındaki tüm çalışmalar, net bir şekilde tanımlanacak ve planlandığı gibi yürütülecektir.

3.14. Çalışmalara ilişkin HSE ve kalite ile ilgili endişeler dikkate alınacak, yanıtlanacak ve takip edilecektir.

Arazi Değerleme Denetleme Danışmanı (LVVC)

3.15. LVVC, bir Arazi Değerleme Metodolojisi hazırlayacak ve Arazi Değerleme Raporunu gözden geçirecektir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 135 / 159

- 3.16. Amaç, Arazi Değerleme Raporlarını, uluslararası bilimsel değerlendirme standartlarına uygun olarak ve kamulaştırmaya tabi olan parsellerin maliyetlerini, piyasa ve çevre koşullarını esas alıp objektif ve bağımsız bir şekilde analiz ederek hazırlamaktır. Arazi Değerleme Denetim Danışmanı, Türk mevzuatlarına, uluslararası en iyi uygulamalara ve Proje gereksinimlerine uygun olarak bir arazi değerlendirme metodolojisi geliştirecektir. Metodoloji, ortak kullanılan arazilerin kullanıcıları ve oluşan kayıplara yönelik tazminat metodolojisinin tanımını da içerecektir.
- 3.17. Bu çerçevede Arazi Değerleme metodolojisi aşağıdakilerden oluşacaktır; kamulaştırılan ve üzerinde daimi veya geçici irtifak haklarının tesis edildiği arazilerin maliyetlerinin hesaplanması; kamulaştırma bölgesinde arazilerin birim maliyetinin, arazi türleri ve ekim nöbeti sistemlerine göre hesaplanması; hazır arazi kamulaştırma değerlerine ilişkin bir rapor hazırlanacak ve AHK çatısındaki Değer Tespit Komisyonuna sunulacaktır; ürünlerin, meyve veren ve vermeyen ağaçların ve diğer unsurların (su kuyuları, seralar, özel su yolları, çitler vs.) değerleri belirlenecektir; kamulaştırma kapsamına dahil edilmemiş parsellerin değerindeki amortisman veya değer artışı incelenecektir ve bu parsellerin, tamamen kamulaştırılması ya da kamulaştırılmaması kararını vermek üzere bir rapor hazırlanacaktır.
- 3.18. Arazi Değerleme Denetim Danışmanı, geliştirilen metodolojiye uygun olarak Arazi Değerleme Raporunu inceleyecektir.

Arazi Hakları Kurulu

- 3.19. AHK, belirlenen kullanıcıların kayıpları ve mahsul fiyatları için ödenecek tazminat bedelini netleştirecektir. AHK daha sonra, tahmini maliyetler üzerinden pazarlık yoluyla satın alma işlerini yürütmek ve tamamlamak üzere kendi organizasyonundan seçilen en az üç kişiden oluşan bir veya daha fazla görüşme komisyonunu görevlendirecektir.
- 3.20. Bu komisyon, Kıymet Takdir Komisyonunun belirlediği arazinin ve diğer varlıkların maliyetini, arazi sahiplerine bildirecektir ve arazi sahipleri ile, belirlenen değerlere ilişkin görüşme süreçlerini yönetecektir.
- 3.21. Görüşme toplantılarına ilişkin bildiriler yoluyla arazi sahiplerini, arazi fiyatlarını arazi sahiplerine bildirmek amacıyla davet etmek, diğer bir ifadeyle Arazi Değerlemesi, AHK Şube Ofisleri tarafından açıklanacaktır.
- 3.22. Arazi sahiplerine ödenecek arazi fiyatı konusunda mutabakata varılması halinde AHK, tapuyu alacak ve tescil ettirecektir. Aksi halde süreç, arazi değerinin tespiti ve arazinin tescili için mahkemeye taşınacaktır.

Arazi Değerleme Raporunun TANAP tarafından incelenmesi

- 3.23. TANAP LAC departmanı, İrtibat, Haritalama, Arazi Edinimi ve Zemin Etüdü Hizmetleri Yüklenicisinin, mevzuat ve sözleşmede tanımlanan Arazi değerlendirme çalışmalarına ilişkin performansını denetler ve kontrol eder. Ayrıca TANAP LAC, en iyi performansa ulaşılabilmesi

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 136 / 159

amacıyla Arazi Değerleme çalışmaları için bir kontrol ve koordinasyon mekanizması uygulayacaktır.

- 3.24. TANAP LAC, LASC tarafından iletilecek Arazi Değerleme Raporunu, ilgili mevzuatlara, en iyi endüstriyel uygulamalara uygun olduğundan ve proje gereklerini yerine getirdiğinden emin olmak amacıyla inceler ve kontrol eder.
- 3.25. TANAP LAC, Arazi Değerleme Raporunun içeriğinin, TANAP politikalarına, ilgili mevzuata ve hizmet sözleşmesine uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür.
- 3.26. Spesifik olarak Arazi Değerleme süreci sırasında, TANAP:
- Arazi sahipleriyle, konuyu mahkemeye taşımadan, arazi edinim sürecinde arazi için en iyi değeri belirleyerek mümkün olduğu kadar dostane anlaşmalar yapmaya çalışacaktır,
 - Hak sahipliğinden bağımsız olarak, projeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenecek ve arazi edinimi ve inşaat faaliyetleri nedeniyle ekonomik kayba uğrayacak her bir direkt ve/veya dolaylı kişi için adil ve uygun bir tazminat belirleyecektir.
 - Daimi arazi edinimine maruz kalacak kişi (kişileri) veya arazi edinimi nedeniyle zararının tamamı karşılanacak kişileri ve gönülsüz yeniden yerleşime ilişkin olarak tazminat sunulmayan kişi (kişileri) belirleyecek ve izleyecektir
 - Mera olarak sınıflandırılan arazilerdeki ve köy tüzel kişiliği arazilerindeki, projenin arazi edinimi ve inşaat faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan verim kaybını hesaplayacak ve telafi edecektir.
- 3.27. İlgili tarafın kapsamı dahilindeki işler net bir şekilde tanımlanacaktır ve planlandığı gibi gerçekleştirilecek ve HSE ve kalite ile ilişkili tüm endişeler dikkate alınacak, yanıtlanacak ve takip edilecektir.

Teslimat Kalemleri

- 3.28. Bu prosedürün yerine getirilmesi sırasında kullanılacak belgedir. Bu belgeler, TANAP LAC tarafından tutulacak ve güncellenecektir.
- Şahıs Arazisi ve Devlet Arazileri Değerlendirme Raporu
 - Ortak Kayıp Ödeme Raporu
 - Aylık İlerleme Raporları

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 137 / 159

Ek 4. Metodoloji ve Sosyo-Ekonomik Veriler

Metodoloji

4.1 YÜT YYEP çalışması için yapılan toplantılar sırasında, SRM Ekibi, saha çalışması sırasında incelenecek önemli konuları tespit etmek amacıyla TANAP sosyal yönetim ekibi ve Dünya Bankasının temsilcileriyle bir araya gelmiştir. Başlangıçta hedef, potansiyel etkilerin hepsini tespit edebilmek ve etkileri hafifletici önlemler geliştirebilmek amacıyla tüm YÜT'ler ve BVS'nin bulunduğu bölgelerdeki Projeden Etkilenen İnsanlarla tam sayım anketi yapmaktır. YÜT YYEP'yi, TANAP ve Dünya Bankası tarafından belirlenen zaman çizelgesine uygun şekilde sunmak için saha iki aşamalı olarak planlanmıştır. İlk aşamada, arazi verilerinin eksiksiz bir şekilde mevcut olduğu YÜT kurulacak bölgelerde tam sayım anketi yapılmasını gerektiriyordu. İkinci aşama ise geri kalan YÜT'ler ve tüm BVS'ler için planlanan aşamadır. Bu nedenle YÜT YYEP'nin bu taslak versiyonu, sahada yapılan tespitleri ve YÜT'lerin yer alacağı 5 yer için yapılan tam sayım anketini sunar ancak BVS'nin kurulacağı alanlar kapsam dışı bırakılmıştır. İki YÜT konumuna ilişkin, saha çalışması öncesinde mevcut olmayan arazi verileri⁹³ Eylül 2016'da yapılması planlanan ikinci saha çalışmasına dahil edilecektir.

TANAP ve Dünya Bankası ile yapılan Başlangıç Toplantıları

4.2 Projenin başlangıç toplantısı, TANAP'ın Ankara'daki merkez ofisinde 22 Haziran tarihinde yapılmıştır. TANAP Sosyal Etkiler bölümü, TANAP Arazi Edinimi ekibi ve SRM ekibi toplantıya katılmıştır. Başlangıç toplantısında ele alınan temel konular, YÜT saha ziyaretleri için saha planlaması, tam sayım çalışmasında uygulanacak metodoloji ve sosyo-ekonomik anketler olmuştur. Bu toplantı sırasında TANAP ekibi, YÜT ve BVS'lerin inşa edileceği yerlere göre nihai arazi edinim verilerini paylaşmıştır.

4.3 12 Temmuz 2016 tarihinde Dünya Bankası, TANAP arazi edinim departmanı ve TANAP sosyal ekiple birlikte ikinci bir toplantı yapılmıştır. Toplantının amacı, Dünya Bankasının saha çalışmasından beklentilerini, Projenin potansiyel arazi edinimi etkilerinin tanımını ve Dünya Bankasının bu etkilere ilişkin beklentilerini netleştirmek ve YÜT YYEP'nin, Dünya Bankasının geçim kaynaklarını yeniden yapılandırma politikalarına bağlı ilerlemesini sağlamak amacıyla mevcut hak sahipliği matrisini incelemektir. Toplantıda vurgulanan, hak sahipliği listesinde kayıtlı olmayan arazi kullanıcılarının tespit edilmesi konusudur.

4.4 2 Ağustos 2016 tarihinde TANAP Arazi edinim ekibiyle üçüncü bir toplantı yapılmıştır. SRM aynı zamanda BOTAŞ Kamulaştırma Müdürü ile bir araya gelmiştir. Toplantıda tartışılan ana konular, BOTAŞ'ın izlediği arazi edinim prosedürleri, paydaş istişare süreci, şikayetlerin kaydedilmesi ve yanıtlanması, kamulaştırma ile bağlantılı davaların nihai durumudur.

⁹³ Kİ6, Kİ7 ve BVS 48 için veriler alınmaya devam etmektedir. Erişim yollarına ilişkin veriler, Ekipler halihazırda sahada harekete geçmiş iken 4 Ağustos tarihinde hazır olmuştur ve bu nedenle de çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışma, TANAP tarafından 30.06.2016 tarihinde sunulmuş olan parsel verilerini esas alır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 138 / 159

Ön Saha Hazırlıkları

4.5 Saha çalışması, Projeden etkilenen bölgelere göre görevlendirilmiş, sahada eşzamanlı olarak hazır bulunacak üç ekipten oluşmaktadır. Her bir bölgedeki parsel sayısı ve/veya PEİ'lerin sayısına bağlı olarak her ekip için 6-10 uzman gözlemci görevlendirilmiştir. Ardahan ili, projeden etkilenen en yüksek sayıda parselde sahip olduğu için en çok uzman gözlemci bu il için görevlendirilmiştir. Araştırmaların etkili ve eksiksiz bir şekilde yürütüldüğünden emin olmak için her araştırma ekibinin içinde ekip liderleri ve kontrolörler bulunur. Uzman gözlemcilere ek olarak, PEİ'lerle ve hassas paydaşlarla yapılan derinlemesine görüşmeleri yürütmek için ekiplere aynı zamanda kıdemli sosyologlar da yardımcı olur.

4.6 Ayrıca Botaş, yerel Belediyeler, Valilikler ve İl Tarım Müdürlükleri gibi önemli paydaşlarla, paydaş istişareleri yapılması planlanmıştır.

Tablo 4.1. Saha ekibinin yapısı

Ekip	Yer	Sosyo-ekonomik araştırmalar için Saha Personeli Sayısı	Paydaşlarla İstişare uzmanları
Ekip 1	Kars Ardahan	11	1
Ekip 2	Erzurum Sivas Kirsehir	6	2
Ekip 3	Eskişehir Çanakkale Edirne Tekirdağ	7	2

4.7 Bir tam sayım anketi ve sosyo-ekonomik anket hazırlanmış ve 14 Temmuz 2016 tarihinde, Ankara Gölbaşı'nda, TANAP tarafından temin edilen arazi edinimi listesindeki BVS parsel sahipleri içinde PEİ'lerle test edilmiştir. Test sonrasında bazı sorular değiştirilmiş ve anketin son hali hazırlanmıştır. Anketler, mobil cihazlarla online veri girişine olanak verecek online veri tabanına programlanmıştır. Odak grubu görüşmeleri, köy muhtarlarıyla ve kadın odak gruplarıyla yapılacak derinlemesine görüşmeler için ayrı bir soru seti hazırlanmıştır.

Saha çalışması

4.8 18 Temmuz'da başlamak üzere çalışmayı yürütecek saha ekipleri yönlendirilmiştir ancak beklenmedik darbe girişimi nedeniyle saha çalışması bir hafta ertelenmek zorunda kalmıştır⁹⁴. Ekipler, 25.07.2016 ile 04.08.2016 arasında sahayı ziyaret etmişlerdir. Projeden etkilenen 342 parsel ve 522 PEİ vardır ve ekipler, tam sayım anketi yapmak için tüm PEİ'lere erişme ve varsa arazi

⁹⁴ Saha çalışmasının ertelenmesinin nedenlerini açıklayan postayı Ek 4.6'da görebilirsiniz.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 139 / 159

kullanıcılarını tespit etme ve kullanıcılarla da tam sayım anketi yapma hedefiyle hareket etmişlerdir. Gözlemci uzmanlara, Projeden etkilenen her bir parseli kullananları tespit etme görevi verilmiştir.

4.9 Ekipler, günlük ziyaretlerine önce köy muhtarlarıyla görüşerek başlamışlardır. Köy muhtarlarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler, yerleşimcilerin sosyo ekonomik ve kültürel durumu hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamakla kalmamış aynı zamanda parseli ve arazi sahipleri listesini gözden geçirme, arazi kullanım modellerini belirleme ve arazi sahipleri listesinde yer almayan arazi kullanıcılarını belirleme fırsatı da yakalanmıştır.

4.10 Saha çalışmasının ilk gününde, üç grupta, anket sayısının planlananın altında olduğu görülmüştür. Ekipler, istatistiksel açıdan anlamlı sonuçlar elde etmek için sahada buldukları tüm PEİ'lere bir sosyo-ekonomik anket yapmaya karar vermiştir (Tablo 4.2). Anket sayısının düşük olmasının başlıca nedenleri ⁹⁵ şunlardır:

- **Arazi hız bulunmayan arazi sahibi sayısının yüksek olması:** Projeden etkilenen yerleşimlerin büyük bir bölümü göç eğilimi göstermektedir. Arazi edinimine ilişkin verilerde yer alan arazi sahiplerine ulaşmak mümkün olmamıştır. Gözlemci uzmanlar, toplulukla bağı olan kişilerin iletişim bilgilerini güncellemiştir.
- **Birden fazla parsel kullanan tek bir arazi sahibi/arazi kullanıcısı:** Planlama aşamasında, parsel başına, arazi sahibine ek olarak en az bir kullanıcı olacağı varsayılmıştır. Ancak sahada, bazı kullanıcıların, parselin hem sahibi olduğu hem de bu tek bir arazi sahibinin aynı anda 3-5 parseli kullandığı fark edilmiştir. Bunlar parsel verilerine kaydedilmiştir.
- **Boş parseller:** Bazı parseller, arazide bulunmayan arazi sahiplerine aittir ve kimse tarafından kullanılmamaktadır. Bu nedenle bu parsellerle ilgili tam sayım verileri/sosyo-ekonomik veriler derlenememiştir.
- **Ret:** Sayısı az da olsa bazı PEİ'ler, tam sayım anketlerine/sosyo-ekonomik anketlere katılmayı reddetmişlerdir. Bunlar da kaydedilmiştir.

Tablo 4.2. Sahada yapılan Anket Sayısı

İl	Yerleşim Yerinin Adı	Parsel	Anket Sayısı
Ardahan	Posof-Türkgözü	62	29
Ardahan	Damal-İkizdere	51	21
Ardahan	Damal-Eskikılıç	60	50
Erzurum	Gelinkaya	8	3
Erzurum	Emrecik	6	5
Erzurum	Çiğdemli	6	1
Sivas	Şeyhmerzuban	51	22
Kırşehir Akçakent	Ödemişli	50	15
Eskişehir	Aksaklı	40	23
Eskişehir	Büyükdere	12	2
Çanakkale	Biga-Kemer	1	0
Çanakkale	Gelibolu-Kavak-Hürriyet	8	5

⁹⁵ Aşağıdaki kısıtlamalar bölümünde, düşük anket sonuçlarına ilişkin daha fazla ayrıntı paylaşılmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 140 / 159

Edirne	Sarıcaali	13	5
Edirne	Kapucu	1	1
Tekirdağ Şarköy	Kızılcaterzi	2	0
Toplam		371	182

Kaynak: SRM 2016

4.11 Anketlerle elde edilen tüm veriler bir online veri tabanına kaydedilmiş ve daha sonra analiz edilmek üzere SPSS'ye gönderilmiştir. Veri analizleri, araziye dayalı gelir kaynaklarının tanımlanması üzerine odaklanmıştır ve arazi kaybının, PEİ'ler üzerindeki etkilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

4.12 Ekipler, kantitatif verileri desteklemek için sahadan kalitatif veriler toplamaya önem vermişlerdir. Projenin PEİ'ler üzerindeki etkisi, kadınlar, topraksız çiftçiler, köylüler ve gençlerle yapılan 25 adet yarı yapılandırılmış odak grubu görüşmesi ve derinlemesine görüşmeler yoluyla araştırılmıştır. Köy muhtarlarıyla 15 adet ek derinlemesine görüşme yapılmıştır. Odak grubu görüşmelerinin sonuçları, PEİ'lerin Projeye bakış açısını ve genel olarak PEİ'lerin geçim kaynaklarını ortaya koyacak şekilde analiz edilmiştir. Sonuç olarak, kadınlar, köylüler ve köy muhtarlarıyla yapılan odak grubu görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler aracılığıyla 118 PEİ'ye ulaşılmıştır.

Tablo 4.3. Saha Çalışmasının Sonuçları

Ardahan	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Posof-Türkgözü	1	6	1	6	1	7	3	19
Damal-İkizdere	1	5		2	1	3	2	10
Damal-Eskikılıç	1	8	1	3	1	2	3	13
Toplam	3	19	2	11	3	12	8	42
Erzurum	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Gelinkaya	1	5	0				1	5
Emrecik	1	4	0				1	4
Çiğdemli	1	8	1	6			2	14
Toplam	3	17	1	6	0	0	4	23
Sivas/Zara	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşme	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 141 / 159

Ardahan	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Şeyhmerzuban	1	10	0	0	0	0	1	10
Toplam	1	10	0	0	0	0	1	10
Kırşehir Akçakent	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Ödemişli	1	2	0	0	0	0	1	2
Toplam	1	2	0	0	0	0	1	2
Eskişehir/Şehitgazi	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Aksaklı	1	7	0	0	0	0	1	7
Kalkanlı	0	0	0	0	0	0	0	0
Yenikent	0	0	0	0	0	0	0	0
Eskişehir	0	0	0	0	0	0	0	0
Büyükdere	1	9	1	2	0	0	2	11
Toplam	2	16	1	2	0	0	3	18
Çanakkale/Biga/Gelibolu	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Biga-Kemer	0	0	0	0	0	0	0	0
Gelibolu-Kavak	2	2	0	0	0	0	2	2

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 142 / 159

Ardahan	Kadınların katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Toplam	2	2	0	0	0	0	2	2
Edirne/İpsala	Kadınlarla yapılan derinleme görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Sarıcaali	2	2			0		2	2
Kapucu	3	3			0		3	3
Toplam	5	5	0	0	0	0	5	5
Tekirdağ Şarköy	Kadınlarla yapılan derinleme görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
Kızılcaerzi	1	1					1	1
Toplam	1	1	0	0	0	0	1	1
TOPLAM	Kadınlarla yapılan odak grubu görüşmeleri ve derinleme görüşmeleri	Danışılan Kadın sayısı	Topraksız Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Köylülerin katıldığı Odak Grubu Görüşmeleri	Katılımcı Sayısı	Toplam Odak Grubu Sayısı	Danışılan Toplam PEİ sayısı
	18	72	4	19	3	12	25	103

4.13 Proje paydaşlarıyla istişareleri anlamak amacıyla her YÜT bölgesinde ve il merkezlerinde 2 ekip paydaş katılım toplantılarına liderlik etmiştir. Sahada gerçekleştirilen arazi edinim prosedürlerini kavramak amacıyla toplamda 49 paydaşla 41 toplantı yapılmıştır ve bu paydaşlar arasında Valilik, Belediye, BOTAŞ ve diğer kamu kurumları yer almıştır. Paydaş katılımına ilişkin ayrıntılar 7. Bölümde açıklanmıştır.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 143 / 159

Tablo 4.4. Kamu kurumları ve diğer kurumlarla yapılan Paydaş İstişareleri

Danışılan Yerel Kurumlar	Danışılan Yerel BOTAŞ Kamulaştırma Müdürlüğü	Diğerleri
- Damal Valiliği - Damal Belediyesi - Damal Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü - Damal Valiliği Teknik Çalışmalar Müdürlüğü	Kars BOTAŞ Kamulaştırma Müdürlüğü	- BTC boru hattı Geliştirme Projesi Kars Ardahan Saha Koordinatörü
- Posof Valiliği - Posof Belediyesi - Posof Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü - Posof İlçesi Özel İdare Müdürlüğü		- TEKFEN Yerel Halkla İlişkiler Departmanı - Su Yapı Halkla İlişkiler Departmanı - Kars Ardahan Artvin Kırsal Bölgeleri Geliştirme Projesi Uzmanı - Serhat Kalkınma Ajansı Planlama Departmanı
- Aziziye Valiliği - Aziziye Belediyesi - Aziziye Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Erzurum BOTAS Kamulaştırma Müdürlüğü	
- Akçakent Valiliği - Akçakent Belediyesi - Akçakent Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü - Akçakent İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü	Yozgat BOTAS Kamulaştırma Müdürlüğü	TEKFEN Yerel Halkla İlişkiler Departmanı
- Zara Valiliği - Zara Belediyesi - Zara Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Sivas BOTAŞ Kamulaştırma Müdürlüğü	
- Seyitgazi Valiliği	Eskişehir BOTAS Kamulaştırma	TEKFEN Yerel Halkla

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 144 / 159

Danışılan Yerel Kurumlar	Danışılan Yerel BOTAŞ Kamulaştırma Müdürlüğü	Diğerleri
- Seyitgazi Belediyesi - Seyitgazi Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Müdürlüğü	İlişkiler Departmanı
- Biga Valiliği - Biga Belediyesi	Çanakkale BOTAS Kamulaştırma Müdürlüğü	
- Gelibolu Valiliği - Gelibolu Belediyesi - Kavak Valiliği Teknik Çalışmalar Müdürlüğü		
- İpsala Belediyesi - İpsala Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü		

4.1. Çalışmaların sonucunda, yapılan anketler ve kalitatif toplantılar aracılığıyla saha çalışmalarında ulaşılan PEİ sayısı 349 olmuştur.

Saha Çalışmasının Kısıtlamaları

4.14 Saha çalışmasının ana kısıtlamalarından biri PEİ'lerin Projenin arazi edinim faaliyetlerine ilişkin önceki deneyimleri olmuştur. Özellikle Lot 1 ve Lot 2'deki PEİ'ler, TANAP'ın daimi arazi edinimi için önerdiği tazminatları, geçici arazi edinimi ile karşılaştırıldığında çok düşük bulmuştur ve hanelerinin gelir kaynaklarına ilişkin ayrıntılı ekonomik bilgileri açıklamak hususunda da isteksizdirler. Beklenen tazminat ve teklif edilen tazminat arasındaki uçurum, bazı PEİ'lerin içerlemesine neden olmuştur bu da işbirliği yapma ve tüm soruları yanıtlama konusundaki isteksizliklerinden açıkça görülmektedir.

4.15 Bazı PEİ'ler, TANAP projesi veya diğer projeler için yapılan arazi ediniminden halihazırda etkilenmiştir ⁹⁶ ve aynı zamanda bunların kümülatif etkisi oldukça yoğun hissedilmiştir. Geçmişte de diğer projeler nedeniyle anket yapmak zorunda kalmış PEİ'ler anket yapmaktan yorulduğu için sosyo-ekonomik soruları doğru bir şekilde yanıtlamak konusunda isteksiz davranmışlar ve anketleri yanıtlamaya konusundaki ilgilerini kaybetmişlerdir.

4.16 Anketler sırasında az sayıda PEİ'ye ulaşılmış olması da bir diğer kısıtlamadır. Saha çalışmasına ve hedeflenen anket sayısının hesaplanmasına karşı sergilenen temel yaklaşım aşağıda özetlenmiştir:

- Hazine arazisi, mera arazisi, çayırlik alanlar gibi kamu arazilerinin kullanıcılarının tespit edilmesi ve kamu arazisi parseli başına en az bir kullanıcının olacağı yönündeki varsayım
- Çalışma sırasında, Projeden etkilenen yerleşim yerinde, parsel başına en az bir kullanıcının hazır bulunacağı varsayımı
- Arazi sahipleriyle yüzde yüz tam sayım yapılmasının hedeflenmesi

⁹⁶ Lot 1 ve Lot 2, BTC Projesinden ve Shah Deniz Projesinden etkilenmiştir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 145 / 159

- Arazi sahipleriyle yapılacak sosyo-ekonomik anketler ve Projeden etkilenen arazilerin kullanıcılarıyla yapılacak ayrıntılı sosyo-ekonomik anket için yüzde 30'luk bir hedef konması.
- Projeden etkilenen yerleşim yerinde, arazi sahibine ek olarak parsel başına en az bir kullanıcının hazır bulunacağı varsayımı.

Ardahan Vakası Özet Bilgileri

Tablo 4.5. Ardahan Vakası için Özet Bilgiler

Kategoriler	Yerleşim Yerleri	Türkgözü	Eskikılıç	İkizdere	Toplam
Kamu arazisi	Parsel Sayısı	6	5	15	26
	Kullanıcı sayısı	1	0	0	1
Şahıs arazisi sahibi ve kullanıcıları	Kayıtlı arazi sahibi sayısı	98	96	41	235
	Ulaşılan arazi sahibi veya arazi sahibinin yakın akrabalarının sayısı	18	44	16	78
	Ulaşılan kullanıcı sayısı	11	6	5	22
	Ulaşılan toplam arazi sahibi ve kullanıcı sayısı	29	50	21	100
	Anket yapılan Arazi sahiplerinin toplam arazi sahiplerine oranı	%30	%52	%51	%43
	Anket yapılan Arazi sahiplerinin yakın akrabalarının toplam arazi sahiplerine oranı	%18	%46	%39	%33
	Telefonla ulaşılan PEİ'ler	2	3	1	6
	Anketi yanıtlamayı reddeden PEİ sayısı	2	1	1	4
	Birden fazla parsel kullanan PEİ'ler	12	6	9	27
Şahıs arazilerinin özet bilgileri	Tek bir arazi sahibi/kullanıcı ile anket yapılan parsel sayısı	29	36	21	86
	Birden fazla arazi sahibi/kullanıcı ile anket yapılan parsel sayısı	0	5	0	5
	PEİ'lerin, kendi parsellerine ek olarak kullandıkları ek parsel sayısı	19	7	11	37
	Anket yapılan Parsel Sayısı	48	48	32	128
	Telefon görüşmeleriyle ulaşılamayan parsel sayısı	4	4	1	9

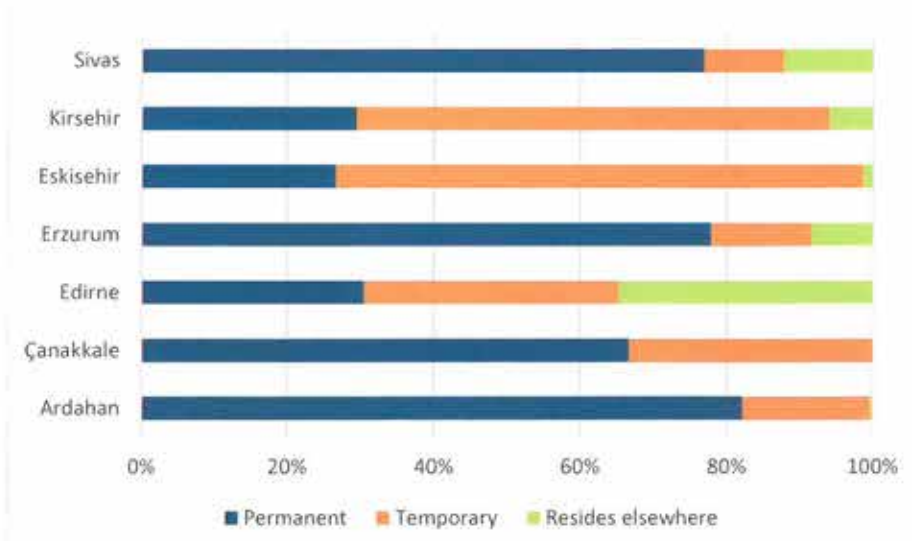
Kaynak: SRM, 2016

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 146 / 159

Nüfus Bilgileri Tabloları

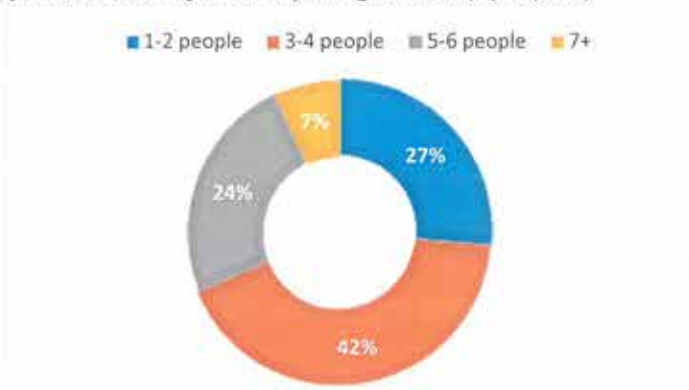
4.17 Yıl boyunca Projeden Etkilenen Yerleşim Yerinde yaşayan, daimi ikamet eden PEİ sayısının en yüksek (yüzde 82) olduğu il Ardahan'dır (Şekil 4.1) Bunu Erzurum (yüzde 78) ve Sivas (yüzde 77) takip eder. Eskişehir ve Kırşehir'de Projeden Etkilenen PEİ'ler, Projeden Etkilenen Yerleşim Yerlerini geçici olarak ziyaret etmektedir. Kırşehir'de arazi sahibi olan bazı PEİ'lerle görüşmeler, bu kişilerin ikamet etmekte oldukları Kırşehir ve Ankara illerinde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 4.1 Proje bölgesinde ikamet eden PEİ'ler

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Şekil 4.2 Hane başına PEİ sayısına göre hane yapısı (%hh)

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

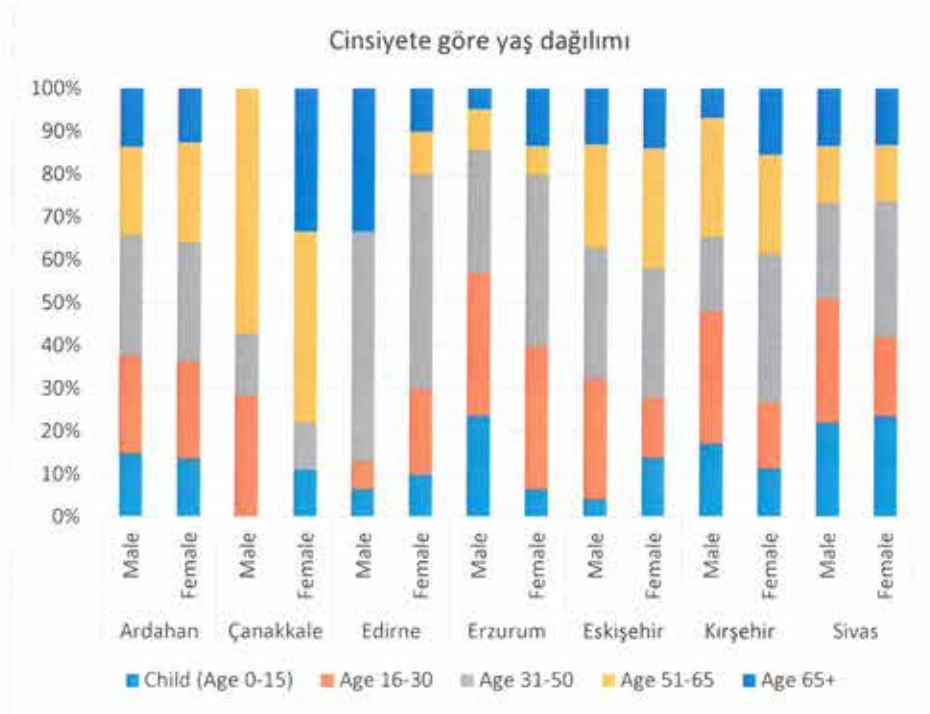
TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 147 / 159

Tablo 4.6. Yerleşim yerine göre hanenin büyüklüğü

Hanenin büyüklüğü				
	Yerleşim Alanı	Ortalama	N	TSİ İl Verileri
Ardahan	Eskikılıç	3,94	50	3,60
	Türkgozü	3,41	29	
	İkizdere	3,62	21	
Erzurum	Çığdemli	3,00	1	4,10
	Emrecik	4,80	5	
	Gelinkaya	3,00	3	
Sivas	Şeyhmerzuban	3,86	22	3,50
Kırşehir	Ödemişli	3,73	15	3,20
Eskişehir	Aksaklı	3,73	22	2,80
	Büyükdere	3,67	3	
Edirne ⁹⁷	Kapucu	6,00	1	2,90
	Sarıcaali	4,00	5	
Çanakkale	Kavak	3,20	5	2,70
Toplam	Toplam	3,76	182	3,50

Kaynak: Hane Anketi 2016 ve TSİ 2016

Şekil 4.3: Cinsiyete göre yaş dağılımı

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

⁹⁷ Kapucu'da sadece bir anket yapılmıştır, bu nedenle sonuçlar, tüm yerleşim yerini temsil etmemektedir.

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 148 / 159

Tablo 4.7. PEİ'lerin eğitim seviyeleri (PEİ sayısı)

	Okuma Yazma Bilmeyenler	Okuma Yazma Bilenler	İlkokul	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	Toplam
Eskişehir	0	1	34	8	22	16	81
Erzurum	1	2	18	8	5	0	34
Edirne	0	0	11	4	5	2	22
Sivas	7	8	23	14	20	7	79
Ardahan	41	18	167	49	49	29	353
Çanakkale	1	2	8	3	2	0	16
Kirşehir	10	2	19	6	10	2	49
Toplam	60	33	280	92	113	56	634

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.8 : Yerleşim yerine göre borçluluk durumu

İl		Yıllık borç	Aylık borç
Ardahan	Ortalama	15.126	1.512
	N	16	3
Erzurum	Ortalama	yok	4.000
	N		1
Eskişehir	Ortalama	65.000	
	N	4	
Kirşehir	Ortalama	19.333	
	N	3	
Sivas	Ortalama	16.280	
	N	4	
Toplam	Ortalama	23.153	2.134
	N	27	4

Tarımsal üretim

Tablo 4.9. Yıllık ortalama üretim

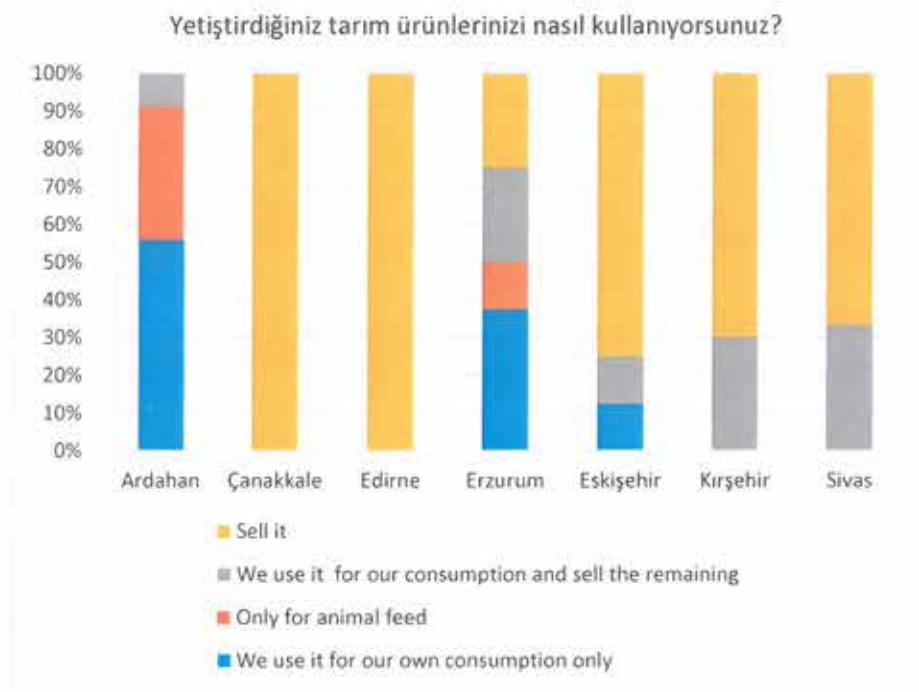
Ürünler	İktisap edilen arazide yıllık ortalama üretim (kg)	Geri kalan arazide yıllık ortalama üretim (kg)
Buğday	154.967	219.411
Arpa	3.575	19.223
Ayçiçeği	6.269	54.409
Pirinç	18.633	13.033
Şeker kamışı	2.250	110.333
Adi yonca	3.200.500	1.739.000

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 149 / 159

Yonca	1.837	4.333
Mısır	1.215	86.450
Fiğ	4.036	8.750

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Şekil 4.4. İllere göre hanelerde tarım ürünlerinin kullanılması (%)

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.10. İllere göre nadasa bırakılan araziler

		Arazilerinizi nadasa bırakıyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Ardahan	n	32	56	88
	%	%36,4	%63,6	%100,0
Çanakkale	n	1	4	5
	%	%20,0	%80,0	%100,0
Edirne	n	2	3	5
	%	%40,0	%60,0	%100,0
Erzurum	n	4	4	8
	%	%50,0	%50,0	%100,0
Eskişehir	n	11	11	23
	%	%47,8	%47,8	%100,0
Kırşehir	n	11	2	13
	%	%84,6	%15,4	%100,0

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 150 / 159

Sivas	n	16	2	18
	%	%88,9	%11,1	%100,0
Toplam	n	77	82	160
	%	%48,1	%51,3	%100,0

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.11. Sulu tarım

		Sulama kaynaklarının olmadığı PEI'lerin %'si	Sulama yapılmıyor PEI %	Kuyudan sulama PEI %	Nehir, gölden sulama PEI %	Sulama Kanalı PEI %	Diğerleri PEI %
Eskişehir	Aksaklı	30,8	0	61,5	0	0	7,7
	Büyükdere	0	0	100	0	0	0
Erzurum	Emrecik	75	50	0	0	0	0
	Gelinkaya	100	0	0	0	0	0
Ardahan	İkizdere	55,6	44,4	0	0	0	0
	Eskikılıç	45,8	52,1	0	6,3	0	0
	Türkgözü	27,3	27,3	0	18,2	27,3	0
Sivas	Şeyhmerzuban	66,7	26,7	0	0	6,7	0
Kirşehir	Ödemişli	66,7	25	8,3	0	0	0
Çanakkale	Kavak	40	80	0	20	0	0
Edirne	Kapucu	0	0	0	0	100	0
	Sarıcaali	0	0	0	0	100	0

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Hayvan Yetiştiriciliği

Tablo 4.12. Yerleşim yeri bazında Hayvancılık bilgisi

İl	İlçe	Yerleşim Alanı	Toplam sığır sayısı	Geçimini karşılayan bir ailenin sahip olduğu sığır sayısı	Ticaret/satış amacıyla bakılan kümes hayvanları	Arıcılıkla uğraşan PEI sayısı
Ardahan	Damal	İkizdere köyü	500	60	0	2
Ardahan	Damal	Eskikılıç köyü	960	60		1
Eskişehir	Seyitgazi	Büyükdere	3	1	0	1
Eskişehir	Seyitgazi	Aksaklı	0	0	0	1
Çanakkale	Gelibolu	Kavakköy	180	20		2
Çanakkale	Biga	Kemer	125		1	
Erzurum	Aziziye	Gelinkaya	1300	100		2
Erzurum	Aziziye	Emrecik	400	15		

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 151 / 159

Erzurum	Aziziye	Çiğdemli	500	60	
Sivas	Zara	Şeyhmerzuban	150	30	2
Kırşehir	Akcakent	Ödemişli	60	30	
Ardahan	Posof	Türkgözü	300	30	5
Tekirdağ	Şarköy	Kızılcaterzi	150		1
Edirne	İpsala	Kapucu	40	30	2
Edirne	İpsala	Sarıcaali	550	100	

Kaynak: Köy muhtarlarıyla yapılan görüşmeler 2016

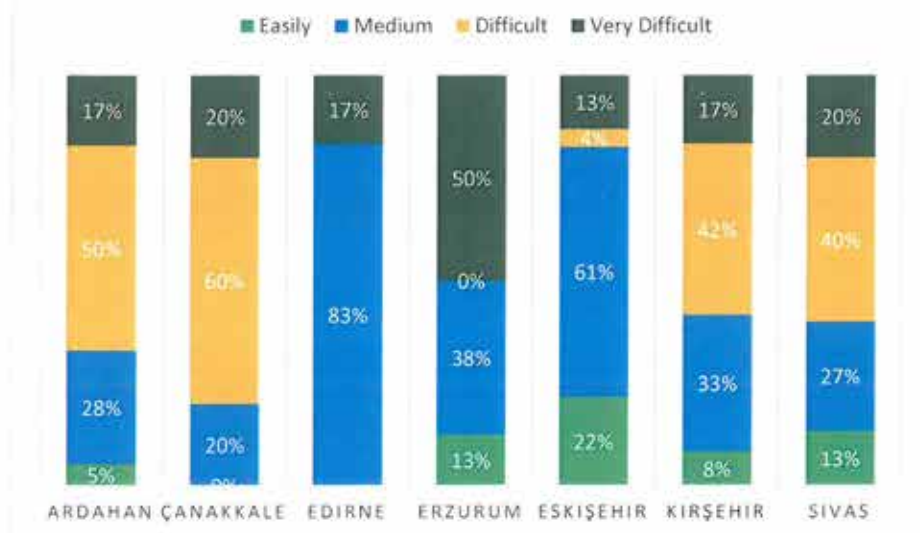
Tablo 4.13. Hayvanlarınızı nerede besliyorsunuz?

Hayvan Besleme	n	%
Ahır	2	1,1
Köy merası	176	97,2
Hazine arazisi	1	0,6
Orman arazisi	1	0,6
Hasat sonrası şahıs arazisi	1	0,6
Toplam	181	100

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Geçim kaynakları ve baş etme stratejileri

Şekil 4.5 Hanenizin ihtiyaçlarını karşılama düzeyiniz nedir?

Kaynak: Hane Halkı Anketi 2016

Tablo 4.14: Size ödenecek tazminatı nasıl harcayacaksınız?

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 152 / 159

	Erzurum	Ardahan			Çana kkal	Kırş ehir	Eskişehir	Edirne	Sivas		
	Emrecik	Es kiki lç	İkiz der e	Türkgöz ü	Kava k	Öde mişli	Ak sa klı	Büy ükde re	Sar ıca ali	Ka pu cu	Şeyhm erzuba n
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Ev alacağım/inşa edeceğim	0	5	0	5	1	1	4	1	0	0	0
Arazi satın alacağım	1	1	1	0	0	2	8	2	0	2	0
Yeni bir iş kuracağım	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Araba satın alacağım	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Tarıma yatırım yapacağım (tarım aletleri vs. satın alacağım)	2	0	0	3	1	1	5	0	0	0	2
Sığır alacağım	0	0	2	2	0	1	0	0	0	0	0
Borçlarımı, kredi borcumu ödeyeceğim	0	10	2	4	2	0	14	4	4	0	4
Düğün yapacağım, hacca gideceğim	0	0	0	1	0	0	2	1	0	0	0
Diğerleri	0	20	8	14	1	3	2	1	2	0	6
Toplam	4	36	13	29	5	9	35	9	7	2	12

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 153 / 159

EK. 5 BVİ Özelindeki Sosyo-Ekonomik Araştırma Bulguları

Tablo 5.1. BVİ için Özet Arazi Edinimi Tablosu

İL	YÜT Sayısı	Yerleşim Yeri Sayısı	"Anlaşmazlık Tutanak" Sayısı	Uzlaşma Görüşmesine Katılmayanlara İlişkin Tutanak Sayısı	Uzlaşma Tutanağı Sayısı	Toplam
ANKARA	3	3	2	0	0	2
ARDAHAN	4	3	0	8	0	8
BALIKESİR	1	1	7	0	0	7
BİLECİK	1	1	0	5	0	5
BURSA	3	3	0	6	0	6
ÇANAKKALE	1	1	0	0	0	0
EDİRNE	1	1	5	0	0	5
ERZİNCAN	4	4	2	2	0	4
ERZURUM	5	5	2	9	0	11
ESKİŞEHİR	6	5	0	3	0	3
GÜMÜŞHANE	2	2	1	1	0	2
KARS	3	3	10	1	0	11
KIRIKKALE	2	2	0	0	0	0
KIRŞEHİR	1	1	0	0	0	0
KÜTAHYA	1	1	0	8	0	8
SİVAS	8	8	0	21	0	21
YOZGAT	6	5	9	14	0	23
TOPLAM	52	49	38	78	0	116

Kaynak: Tanap, 2016

Tablo 5.2. Kamulaştırma Kanunu Md 8 ile Md 27 Tazminat Bedel Karşılaştırması

İL	Parsel sayısı	Md 8'e Göre Ortalama Tazminat (TL)	Md 27'ye Göre Ortalama Tazminat (TL)	Ortalama Farkı (TL)
ANKARA	2	61,999	121,694	59,694
ARDAHAN	8	4,205	19,980	13,590
BALIKESİR	7	4,803	22,993	18,190
BİLECİK	5	1,874	4,934	3,060
BURSA	6	3,775	3,780	5
EDİRNE	5	6,137	17,949	11,812
ERZİNCAN	4	4,082	8,363	4,280
ERZURUM	11	2,984	24,593	21,609
ESKİŞEHİR	3	11,946	3,049	-8,896
GÜMÜŞHANE	2	4,095	22,018	17,923
KARS	11	3,030	13,914	10,884
KÜTAHYA	8	1,946	9,649	7,703
SİVAS	21	2,815	9,812	6,997
YOZGAT	23	3,550	5,663	1,786

Kaynak: Tanap, 2016

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 154 / 159

Tablo 5.3. Toplumsal Cinsiyete Göre Eğitim Seviyesi (BVi)

	Male (n)	Male (%)	Female (n)	Female (%)	Toplam	%
Okuma Yazma Bilmeyen	12	7%	26	19%	38	13%
Okuryazar	9	5%	8	6%	17	6%
İlkokul	0	0%	2	1%	2	1%
Ortaokul	77	47%	72	53%	149	50%
Lise	39	24%	23	17%	62	21%
Universite	27	16%	6	4%	33	11%
Toplam	164	100%	137	100%	301	100%

Kaynak: Hanehalkı Anketi, 2016

Tablo 5.4. İstihdam Yapısı (BVi)

	Toplam	%
Agriculture	44	24%
Small business	3	2%
Government employee	1	1%
Worker	12	6%
Housewife	60	32%
Pensioner	25	14%
Student	19	10%
Unemployed	8	4%
Old-handicapped pension	2	1%
Other (Pensioner from Europe etc.)	11	6%
Toplam	185	100%

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

Tablo 5.5. Hane başına Ortalama Hayvan Varlığı (BVi)

İL	Ortalama B.Baş Hayvan Sayısı	Ortalama K.Baş Sayısı	Ortalama Tavuk Sayısı	Ortalama Arı kovanı Sayısı
Ardahan	5	0	3	0
Balıkesir	0	0	0	0
Bursa	2	4	1	5
Edirne	0	0	0	0
Erzurum	21	4	11	0
Eskişehir	1	85	0	0
Gümüşhane	12	0	3	0
Kars	34	0	12	0
Kırıkkale	1	0	1	0
Sivas	9	0	3	1
Yozgat	8	0	4	3

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009	
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 155 / 159	

Toplam	8	12	3	1
--------	---	----	---	---

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

Figure 5.1. Main Kaynak of Information about the Project (%) (BVİ)

Proje hakkında kimden bilgi aldınız?

Kaynak: Hanehalkı Anketi

Tablo 5.6. PEİ'lerin Proje Hakkındaki Genel Soruları (BVİ)

Sorular	n	%
Kamulaştırmaya ilişkin olarak, kim yapacak, zamanlaması nedir?	18	12%
Kamulaştırma bedelleri ne zaman ödenecek?	13	9%
İstasyonlar güvenli mi? Patlar mı?	12	8%
İnşaat devam ederken arazimi kullanabilir miyim?	10	7%
Arazi değeri nasıl belirleniyor?	10	7%
Köye/mahalleye ne olacak?	10	7%
İnşaat aşamasındaki istihdam olanakları nedir?	7	5%
Sağlığımızı etkileyecek mi?	7	5%
İşletme aşamasındaki istihdam olanakları nedir?	5	3%
Ürünüm zarar görürse, tazmin edilecek mi?	5	3%
İnşaatın toz, gürültü gibi olumsuz etkileri olacak mı?	3	2%
İşletme aşamasında arazi edinimi olacak mı?	3	2%
Ben arazi kullanıcısıyım, kaybım karşılanacak mı?	3	2%

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 156 / 159

Şikayetimi nasıl iletebilirim?	1	1%
Diğer	44	29%

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

Tablo 5.7. Şikayet ve taleplerinizi nereye iletiyorsunuz? (BVi)

Kurum/Taraf	n	%
Şirketin İrtibat Ofisleri	61	73%
Muhtar	11	13%
Belediye	3	4%
Valilik	1	1%
Siyasi Parti	0	0%
Diğer	7	8%

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

Tablo 5.8. Proje'nin telefon hatları, irtibat kişisi ve iletişim bilgileri konusunda bilginiz var mı? (BVi)

	n	%
Evet	19	23
Hayır	61	73
Bilmiyorum	2	4
Toplam	182	100

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

Tablo 5.9. Kadınlara yönelik mesleki kurslar (BVi)

No	Kurslar	Cevaplar	%
1	Dikiş/nakış	39	35%
2	Diğer	16	14%
3	Tarımsal Üretim	15	13%
4	Ev ekonomisi	14	12%
5	Okuma-yazma	7	6%
6	Mesleki kurslar	7	6%
7	Bilgisayar	2	2%
	Toplam	113	100%

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 157 / 159

Tablo 5.10. PEİ'ler Gelen Etki Azaltıcı Öneriler (BVi)

Öneriler	Cevap Sayısı	%
Diğer	40	18%
Daha yüksek kamulaştırma bedelleri	39	17%
Etkilenen yerleşimlerde geçim iyileştirme programları	26	12%
Yol iyileştirmeleri	23	10%
Altyapı iyileştirmesi (elektrik, kanalizasyon, vs.)	20	9%
İçmesuyu iyileştirmesi	21	9%
Yerel istihdam (inşaat ve işletme dönemleri)	15	7%
Yeni okullar ve eğitim sisteminde/altyapısında iyileştirmeler	12	5%
Sağlık altyapısında iyileştirmeler	12	5%
Mesleki eğitimler	9	4%
Gençlere, kadınlara ve çocuklara yönelik eğitim programları	8	4%
Toplam	225	100%

Kaynak: Hanehalkı Anketi2016

TANAP Yer Üstü Tesisleri için YYEP Final			TNP-PLN-SOC-GEN-009
Revizyon: P3-0	Durum: IAA	Tarih: 27 Ekim 2016	Sayfa 158 / 159

BVİ Özelindeki Görüşmeler

Ana Başlıklardaki Sorular

- Proje'nin Sosyal Yatırım Programı hakkında
 - Proje, geçim kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlere yatırım yapacak mı?
 - Proje, köy bazında sosyal destekler yapacak mı?
 - Proje, köy konağı, sağlık ocağı veya içme/kullanma suyu yenilemesi gibi altyapı destekleri sağlayacak mı?
 - İçmesuyu, yol, sulama gibi konularda altyapı için destekler talep ettik ancak taleplerimize karşılık verilmedi ya da reddedildi. Neden?
- Arazi Kullanımı hakkında
 - Proje tamamlandığı zaman arazilerimizi kullanabilecek miyiz?
- Arazi Edinimi ve Tazminat hakkında
 - Arazi kullanıcılarına tazminat verilecek mi?
 - Bu yer nasıl seçildi? TANAP neden, en verimli arazilerimizi kullanıyor?
 - Çok hisseli olan parsellerde, arazi sahipleri tazminatlarını alamıyor çünkü hepsi birden bankada hazır bulunamıyor. Kamulaştırma parasını alabilmenin bir yolu var mıdır?
 - Bazı köylerde kadastro sorunu vardır; yani, tapuda kayıtlı olan kişi arazinin gerçek sahibi değildir. TANAP bu kişilere de tazminat verecek mi?
 - Arazi toplulaştırması olan yerlerde yasal hak sahibinin kaybının tazmininde sorun yaşanmaktadır. (Sivas ve Manyas'ta geçerlidir)
- Toplum Sağlığı ve Güvenliği hakkında
 - Proje'nin sağlık ve güvenlik riski var mıdır?
 - YÜT/BVİ patlar mı?
 - Hayvan sağlığına zararlı mı?
- Doğalgaz hakkında
 - Doğal gaz bağlanacak mı? Ücretsiz kullanabilecek miyiz?

Temel Şikayet Konuları:

- Yola ve sulama altyapısına zarar ile yollar ve diğer altyapıya ilişkin onarım/iyileştirme çalışmalarının zamanlaması
- Ürüne ve tarımsal arazinin kalan kısmına zarar, eğer ekilebilir arazi orjinal haline geri getirilecek ise. Ürün kayıpları (özellikle pancar gibi getirisi yüksek ürünlerin) nasıl tazmin edilecek?
- Paydaş Katılımı: TANAP neden sadece köy muhtarları üzerinden iletişim/ilişki kuruyor? Daha geniş katılımlı bir iletişim stratejisi benimsenmeli.
- Düşük kamulaştırma bedelleri
- Alt yükleniciler (taşeronlar) çevreye dikkat etmiyorlar; içem sularımız zarar görüyor, şikayetimizi kaydettirdik ancak çözülmedi. Zararımız nasıl karşılanacak?
- Yerelden istihdam neden kısıtlı? Yerle İstihdam Politikası nedir? Taşerona iş için başvurduk, fakat başvuruuz yanıtlanmadı.
- İnşaat örneğin mera arazisine ulaşımı engelliyor. BVİ da arazilerimize, mezarlığa eişimi kısıtlıyor. Nasıl çözülebilir?
- Boru hattı, ana içmesuyu kaynağı ile kesişebiliyor. İçme suyu altyapısına zarar vermemesinden kaçınmak için ne yapılacak?
- Kalan arazim kullanılamaz durumda; onu da satmak istiyorum. Nasıl başvurabilirim?

